ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము

ఇది,

సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకప్రణీతము.

కాకినాడ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే

ప్రకటింపఁబడినది.

(చతుర్థముద్రణము)

రాజమహేంద్రవరము:

శ్రీసుజనరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౯౨౯

1-0-0

వెల: ~~౧౦ అణాలు~~.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

—:o:—

This is a Telugu prose version of the well-known Sanskrit poem called the "Jaimini Bharatam" of which there is also a metrical translation by Pillalamarri Pina Virabhadra. The author is Samukham Venkata Krishnappa Naik, son of Minakshi Naik and Alamelu or Alamelu Akka. According to one account, Minakshi Naik was the Chief Minister of the great Tirumala Naik who was king of Madura from 1623 to 1659 A. D. His son Venkata Krishnappa Naik lived at the court of Tirumala Naik's great great grandson Vijayaranga Chokkanadha who reigned from 1704 to 1731. The interval between the father and son would thus be great. Although it might be explained away by supposing that Minakshi Naik was old when Venkata Krishnappa Naik was born and that the latter was also old during the reign of Vijayaranga Chokkanadha, it would seem to be more in accordance with probabilities to refer Minakshi Naik to the reign of Vijayaranga Chokkanadha's grand mother Queen Mangamma (1689-1704) who, according to the tradition referred to above, had brought up Alamelu from her infancy.

Vijayaranga Chokkanadha was a great patron of learning and, among his many gifts, was that of a village to a learned Telugu Brahmin named Sonti Gunnayya whose descendants now live at Periyakulam otherwise called Thenkarai.

Among the contemporaries of our author was Kumara Ramabhadra Naik, the then Zamindar of Vadagarai and his name is perpetuated by a street named after him in Vadagarai and a mantapam in Periyakulam where an annual festival is held.

After the downfall of the Naik dynasty of Madura during the time of Vijayaranga's widow Meenakshi, the family of Venkata Krishnappa Naik settled down at Vadagarai under the auspices of the Zamindar of that place to whom it was related and it held the office of the village munsif of Vadagarai till 1870. The last member of the family was Vijayabhagam Alagari Swami Naik who was the husband of the paternal aunt of the present Zamindar of Vadagarai. He died leaving a daughter whose son Mr. Rama Venkataswami Naidu has inherited his grand-father's property.

Venkata Krishnappa Naik was also the author of another prose work dealing with the story of Sarangadhara and of two peoms *Ahaylasankrandanamu* and *Radhikasanthvanamu* all of which he dedicated to the god of Srirangam. The present work, he dedicated to his Sovereign and patron. This is one of the several Telugu prose manuscripts that have been secured for the library of the Telugu Academy, in the Tamil districts. Till recently, it was believed that there was no prose literature in Telugu prior to the time of the well-known author and scholar Chinnayya Suri, but the discovery of these manuscripts by the Academy has upset that theory.

While true to the original Sanskrit in the story, the translator has expanded the descriptive portions and there are evidences that he kept Pina Virabhadra's poem closely in view. The style is elegant and flowing and the language chaste and, on the whole, simple. The work is of a high order and will repay reading.

This edition is based on two manuscript copies which are in the library of the Academy. One was obtained from Mr. G. S. Krishnayya of Batlagundu in the Madura District and the other from Mr. Thirumalai Veeraswami Pantulu of Puddukottai. To give an idea of the method of editing which is adopted, a portion of one of the manuscripts which corresponds to the printed page 7 is printed as an appendix to this book, just as it is in the original.

The book is published at the cost of the Hon'ble Dewan Bahadur V. Ramabhadra Naidu Garu, F. M. U., Zamindar of Vadagarai and Doddappanayakkanur, whose relationship to the family of the author has been set forth above.

J. RAMAYYA.

—:o:—

ప్రథమముద్రణ భూమిక.

—:o:—

ఇది సుప్రసిద్ధమైన సంస్కృతజైమినిభారతమునకుఁ దెలుఁగువచనము. ఈవచన రచనకు ముందే పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి సంస్కృతజైమినిభారతమును బద్యకావ్యముగ నాంధ్రీకరించియుండెను. ఈవచనజైమినిభారతమును సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు రచియించెను. ఇతనితండ్రి మీనాక్షీనాయఁకుఁడు. తల్లి అలమేలక్క. మీనాక్షీనాయఁకుఁడు 1623-వ క్రైస్తవ సంవత్సరము మొదలు 1659-వ సంవత్సరమువఱకును మధురరాజ్యమును బాలించి యశస్సు గాంచిన తిరుమలనాయకుని మంత్రిగా నుండెనని యొక ప్రతీతి గలదు. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు తిరుమలనాయఁకుని మనుమని మనుమఁడగు విజయరంగచొక్కనాథుని యాస్థానమునందుండెను. విజయరంగచొక్కనాథుఁడు 1704-వ సంవత్సరము మొదలు 1731-వ సంవత్సరమువఱకు రాజ్యమేలెను. దీనిని బట్టి తండ్రికిని కుమారునకును నడుమ నంతర మధికముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు మీనాక్షీనాయఁకుని వృద్ధదశలోఁ బుట్టినవాఁడనియు, విజయరంగచొక్కనాథుని రాజ్యకాలమందు వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడుగూడ వృద్ధుఁడుగా నుండెననియు నూహించినచో నీయంతరమత్యధికముగాఁ దోపకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుని తల్లియగు అలమేలక్క "మంగమ్మ సాకుడుకూఁతు" రను ప్రతీతియుండుటచే నామెభర్తయగు మీనాక్షీనాయఁకుఁడు

విజయరంగచొక్కనాథుని పితామహి యగుమంగమ్మదేవి యింక మంత్రిగా నుండెనని యూహించుటయే సమంజసమైనట్లు కనుపట్టుచున్నది. ఈమంగమ్మదేవి క్రీ. 1689వ సం. మొదలు 1704-వ సం. వఱకు విజయరంగచొక్కనాథుని సంరక్షకురాలిగా రాజ్యముచేసెను.

మీనాక్షినాయఁకుఁడు మధురమీనాక్షి యాలయమున కెదుట నొకమండపమును గట్టించి యఖండదీపముఁ నూడ నిల్పెనఁట. విజయరంగచొక్కనాథుఁ డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శొంఠి (సొంటి) గున్నయ్య యనునాంధ్రబ్రాహ్మణున కొకయగ్రహార మిచ్చెనఁట. ఈబ్రాహ్మణుని సంతతివా రిప్పటికిని నాయగ్రహార మనుభవించుచు పెరియకొళ్గ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుఁడు గతించినపిదప నాతని భార్య మీనాక్షమ్మ 5-6 సంవత్సరములు మాత్రమె రాజ్యముచేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాక్రాంత మాయెను. అప్పుడు వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుని కుటుంబము వారు తమబంధు వగు వడగరై జమీందారు నాశ్రయించి యచ్చటనే నివసించిరి. 1870-వ సంవత్సరము వఱకు నీకుటుంబమువారు వడగరై గ్రామాధికారులు (గ్రామమునకు మునసబులు) గానుండిరి. విజయభాగము అలగిరిస్వామి నాయఁకుఁ డనునాయనతో సముఖవంశ మంతరించెను. ఈయలగిరిస్వామినాయఁకుఁ డిప్పుడు వడగరై బోడప్పనాయఁకనూరుసంస్థానములకు జమీందారు లగు ఆనరబుల్ దివాన్‌బహదర్ వి. రామభద్రనాయఁడుగారి

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

పీఠిక.

జైమినిభారత మను నీవచనకావ్యమును సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు రచియించెను.

—: కవివంశము, కాలము :—

ఇతఁడు తనవంశకర్తయయిన కేశవప్పనాయనిఁగూర్చి యహల్యాసంక్రందనసారంగధరచరిత్రల యవతారికలలో నిట్లు వర్ణించికొనెను.

క. శరణంబులు జగముల కా
భరణంబులు వేదములకుఁ బంకజలక్ష్మీ
కరణంబులు నారాయణ
చరణంబు లెసంగు శూద్రజాతికి నిరవై.

క. నాలవవర్ణం బనియెడి
పాలసముద్రంబునందు భావుకలక్ష్మీ
లోలుఁడు లోకావనకరు
ణాలోలుఁడు కేశవప్పనాయఁడు వెలసెన్.

జైమినిభారతమునందుఁ గూడ నీతనివంశావతార మభివర్ణింపఁబడియుండునుగాని పరిషత్తునకు దొరకినరెండు

గీ. సకలబాంధవసంతోషి సత్యభాషి
స్వామిహితకారి స్వజనరక్షణవిహారి
వెలయు బుధసంపదలచేత విబుధభాగ్య
దాయకుండైన వేంకటనాయకుండు.

ఇక్కవి జైమినిభారతవచనకావ్యమునే కాక సారంగధరచరిత్ర మను మూఁడాశ్వాసముల వచన గ్రంథమును, అహల్యాసంక్రందన మను మూఁడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధమును, రాధికాసాంత్వన మనెడి యేకాశ్వాసశృంగార ప్రబంధమును రచియించెను. ఇందు మొదటిది పాండ్యమండలాధీశ్వరుఁ డగువిజయరంగచొక్కనాథునకంకిత మొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁ గృతియొసంగెను.

ఇందు జైమినిభారతము నైదాశ్వాసముల యాద్యంతములయందును :—

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజీరా.

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయకవర్ణనపద్యంబులును, ప్రత్యాశ్వాసాంతమునను—

"ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగమాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖవీరా నా[illegible]నాయఁకతనూభవ" ఇత్యాదిగాఁ గద్యములునుండుటం

[illegible] యుత్తేజుఁడు విజయరంగచొక్కభూపాలునకు సమకాలికుం డై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవలకవి యనియే కాక యమా త్య[illegible] నములో శేషము వేంకటపతికవి చెప్పినట్లు [illegible].—

సీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] విజయ
[illegible]
[illegible]
[illegible] సాంద్ర.

అను పద్యమువలన [illegible] పాండ్యభూనాథుని యా స్థానమందలి ముఖ్యామాత్యులలో (ముఖ్యమంత్రులలో) నొకఁ డై యున్నట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు—

[illegible] పతి నేను సారంగధర చ
[illegible] వచనము చేసి కృతిపతిని నాకు
[illegible] శుభంబు లగును నీకు.

శా. వాసిన్ రంగవిభుండ నేనుధరణిన్ వాక్ప్రౌఢిమన్నివహా
ల్యాసంక్రందనమన్ ప్రబంధమురసోల్లాసంబుగాఁ జేయనే
నాసం గోరి వినంగవచ్చితిఁ బ్రియంబానట్లునా పేరిటన్
భాసిల్లం దగ నంకితంబునొనఁగూర్పన్ నీకు మేలౌ నిఁకన్.

అని (శ్రీరంగనాయకుఁడు) యానతిచ్చుటయు నేనును దోడన మేల్కాంచి ... పురోహితభృత్యామాత్యసామాజికవర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయభాషాకవితావిశేషు లైన శేషము వేంకటపతి, బుణి శ్రీకృష్ణకవీంద్రులు మాకాప్తసఖులు గావునం బిలిపించి యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు" అని సారంగధరచరిత్రమునందు నహల్యాసంక్రందనమునందును దనకుఁ గూడ భృత్యామాత్యసామాజికవర్గము గల దని వ్రాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయఁబడినట్లుగా నితఁడు విజయరంగచొక్కనాథుని దయచే సామంతరా జై కొన్నిగ్రామముల కధిపతి యై నట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథుఁడు క్రీ. శ. 1704—1731 నడుమఁ బాండ్యమండల మేలినవాఁ డగుటచే (చూ. ఆం. సా. పత్రిక, సంపుటము 2.220) మనకవికూడ నక్కాలమున నే యుండె ననుట స్పష్టము.

ఇవ్విధముగా నీకవి నీతనికాలమును దెలిసికొనిన పిదప నీతని ప్రకృతకృతిని గూర్చి యాక్రిందివిధముగాఁ దెలియనగును.

జైమినిభారతము.

ఇది యయిదాశ్వాసముల వచనకావ్యము. ఇది సంస్కృతమున జైమినిభారత మనిపిలువఁబడు నశ్వమేధపర్వమునకుఁ దెలుఁగు. సంస్కృతమున నశ్వమేధపర్వమొక్కటియే మిగిలినట్లును, దక్కినపర్వములన్నియు నశించినట్లును, గాకున్నచో జైమిన్యశ్వమేధపర్వ మనియేకాక జైమినిభారత మని పేరేల వచ్చుననియుఁ గొందఱు తలంచెదరు. గాని యది యెంతవఱకు సత్యమో యూహింపరాదు. జైమినిభారతములో మిగిలినపర్వములు గొన్ని కల వని గాని, యవి నశించిన వని గాని యశ్వమేధపర్వముఁ దెలిఁగించిన పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి గాని, యీవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు గాని, యెందును జెప్పియుండలేదు. అశ్వమేధపర్వమునఁగొన్నివిశేషాంశములను జెప్పఁదలఁచి వ్యాసునియశ్వమేధపర్వము కంటె వేఱుగా నతనిశిష్యుఁ డగు జైమిని యీయశ్వమేధపర్వ మొక్కటియే రచియించి యుండు నని మఱికొందఱు తలంచెదరు. ఏమయిన నేమి జైమినిభారత మనుపేర నీయశ్వమేధపర్వ మొకటియే లోకమున విఖ్యాతిం గాంచుచున్నది.

ఈకవి యీయశ్వమేధపర్వమును వచనముగా రచియించునపుడు "ఇది శ్రీసముఖమీనాక్షీనాయఁకతనూభవవేంకటకృష్ణప్పనాయఁక ప్రణీతంబయిన జైమినిభారతంబునందశ్వమేధపర్వంబునందుఁ బదునాల్గవయధ్యాయము" అనునట్లు

గా నధ్యాయక్రమమున గద్యములు వ్రాయుటంబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధపర్వమునుగూడ జూచినాఁడని చెప్పవలసి వచ్చినది. కాని వచనరచనమంతయుఁ బదములు, వాక్యములు, సమాసములు, ప్రయోగించుటలోఁ గూడఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసెనని చెప్పఁగలదు. కాని, కవి యం దందు, విశేషముగా శృంగారవర్ణనా సందర్భములయందును, సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణనములయందు, నాసంస్కృతాంధ్రకావ్యములను రెంటినిగూడ మీఱి యథేచ్ఛముగాఁ గల్పనము గావించి స్వకవిత్వమునుగూడఁ గొంతవఱ కిందుఁ జొనిపెను. మఱియు మూలమును నాంధ్రజైమినిభారతపద్యకావ్యమును గూడ మీఱివర్ణనాతిరేకంబునను గథితకథనంబునను గ్రంథమామూలాగ్రముగాఁ బెంచి వ్రాసెను. ఈపై విషయంబుల కీక్రింద నుదాహరణంబు లిచ్చెదను.

గీ. పంకనిర్మగ్న మగుగోవుఁ బరికరించి
సుకరముగ నుద్ధరించు గోపకునిమాడ్కి
ముదముతోవాఱ నుద్ధరింపుదువు గాక
పంకనిర్మగ్ను నన్ను గోపాలతిలక.—వీరభద్రుఁడు.

పంకనిర్మగ్నంబైనధేనువును గోపాలకుచందంబున శోకమగ్నుల మైన మమ్ము నీ వుద్ధరింపుము.

వేం. కృ. నాయకుఁడు.

చ. పృథివిఁ బసుపునీటఁ జెనడఁగిపోవు ధూళికిఁ గాలమేఘముల్
ప్రోదకునె? తెప్పవేయఁ జెడు దోమలమీఁద సుపర్ణుఁ డెత్తిపోఁ
గడఁగునె యీనృపాధముఁ డొకప్రభుఁడెన్నఁగ మీకు నీడుగాఁ
నుడుగుఁడు సంభ్రమం బితని నోర్చెదఁ దెచ్చెద నధ్వరా
శ్వమున్. వీర.

పృథివిఁ బసుపునీళ్లు చల్లిన నడంగిపోవు ధూళికిఁ గాల మేఘంబులు వర్షింపవలెనే? తెప్పవేసినం బడిపోవు దోమల మీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయునె? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు. మీ రీతనమీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనే యీతనింగెల్చి యధ్వరాశ్వంబుఁ దెచ్చెద.
వేం. కృ. నాయకుఁడు.

మఱియు వీరభద్రకవి యుపయోగించిన లోకోక్తులు జాతీయపదములు, నిందు సరిగాఁ గనఁబడుచున్నవి.

క. కలనకు మనవారెల్లను
బాలిసిరి నీమన్నయమునఁ బోయినయవి పె
ద్దలె నాకును "స్త్రీబుద్ధిః
ప్రలయాంతక" యనెడిపలుకబద్ధంబగు నే. వీరభద్రుఁడు

నీమన్నయంపుబోధనచే యుద్ధంబునకుం బోయిన నాకుం గలవారెల్లను సమసిపోయిరి. "స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతక" యనెడు పలుకే యథార్థం బయ్యె. వేం.కృ.నాయ.

క. అతిమించి వొచ్చినిల్లటు
చెఱిచితి విఁకఁ బుట్టినిల్లు చెఱిచెద ననియే
పఱతెంచితి రెండిల్లకుఁ
జెఱుపనచేట'వయి తేమిచేసెడిదనుచున్. వీరభద్ర

పాపాత్మురాలా చొచ్చిన యిల్లు చెఱిచినదియుంగాక పుట్టినయిల్లునుం జెఱుప వచ్చితివే? నీవంటి చెఱుపనచేఁట మాయింట నుండం దగదు. వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. చిలువదళవాయి లప్పుడు
"తలబీకనకాయ" లై "యథాయథలై" కూ
కులువత్తులు నై మొనతల
నిలువక శేషాహికడకునెఱిచెడి పాఱన్-వీరభద్రుఁడు

చిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథాయథలు కకాపికలు నై మొనగట్టంజాలక శేషాహి చెంగటికింబఱచిన, వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. సారిది ననాచారంబుల
మురు వగుచున్ బ్రథమపాదమునఁ గలిమహిమం
బెరుఁగును వఢ్లునుగలిపిన
కరణిన్ వర్ణాశ్రమములు కత్తెరి గలయున్.

వీరభద్రుఁడు.

అందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారంబులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగువఢ్లు గలిపిన కరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులుసంకరంబులగు. వేం.కృ. నాయఁకుఁడు

వీరభద్రకవి 19 పద్యములలో వర్ణించినస్త్రీమండల వృత్తాంత మిందు 19 పుటలకు సరిపడునంతగావివరింపఁబడినది. ఇందుఁ బ్రమీలా యర్జునునిరాక విని యాతని మదిలోఁగామించుటయు యుద్ధముఁజేసి యతనినివశపఱిచి కొని యింటికిఁ దీసికొనివచ్చి యాతనితోఁ గ్రీడించుటయు

మిక్కిలి కొంచెమె వ్రాయఁబడినవి. ఆభాగ మిప్పటిలోకము నకుఁ [illegible] ముద్రించుట మానివేసినారము [illegible] ప్రతులలో నొక్క ప్రతి [illegible] విశేషవర్ణనము కనంబడుచున్నది.

వచనశైలి.

[illegible] సంవత్సరముల క్రిందట మన భాషలో వచనకావ్యములు తే మిక్కిలి యరుదుగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ఆకాలమునందుఁ బండితులను గవు[illegible] బోషించి స్వతంత్ర గ్రంథములు వ్రాయించుటయే [illegible] శ్రీరంగమాహాత్మ్యమాఘమాహాత్మ్యము [illegible] వచన గ్రంథములను రచియించిన కవిరాజై భాషకు శ్రేయాంతి నొసంగిన మహాత్ముఁడు విజయరంగచొక్కనాథుఁడు. ఈతఁడు వచనకావ్యములను రచియించుటఁ జేసియే "యథా రాజా తథా ప్రజా" యనునట్లాతని సమకాలికులును వచనరచనకుఁ [illegible] యుండుదురని తోఁచుచున్నది. అట్టివారిలో నక్కాలమున విజయరంగచొక్కనాథునివలెనే వచనరచన గావించినవారి గ్రంథములలో [illegible] వచనకావ్యములే ప్రధానములై కనఁబడుచున్నవి. [illegible] తక్కువగా వచనకవిత్వమంకురించిన యక్కా[illegible] వచనరచనయందును, దాని శైలి [illegible], [illegible] భేదము గన్పట్టుట యాశ్చర్య[illegible], [illegible] పరిశీలించినచోఁ జిన్నయసూరి

నీతిచంద్రిక శైలివంటి ప్రౌఢశైలి యిప్పుడు నిప్పుడుఁగూడ నెందును గానరాదు, గాని సామాన్యదృష్టితోఁ బరికించినచో నిప్పటివచనశైలికిఁ గ్రంథశైలి తీసిపోదని నాయభిప్రాయము. కాని, కథాసందర్భమునుబట్టి కథాపాత్రములనామములకు సర్వనామవాచకపదము లుపయోగించుటచే సరిపోవుచుండఁగా మరల మరల నాయాపాత్రముల నామములనే తఱుచుగా నుపయోగించుటయు, యమకవృత్త్యనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములకై కథా ప్రసక్తికభ్యంతరముగా విశేషణబాహుళ్యమును గల్పించుటయు, గ్రంథమామూలాగ్రముగా వెఱసున్నలే కాని యరసున్న లుపయోగింపకుండుటయు, మొదలుగా నీతనివచనరచనశైలియందుఁ గొన్ని విశేషాంశములు గన్పట్టును.

ఇందలి ప్రయోగవిశేషములు.

'నేను' అనఁదగినచోటఁ "దా" ననుటయు, 'చెప్పెను' అనఁదగినచోట్లఁ 'బలుకరించె' ననుటయు, 'వానితోడ' అనుటకు "వానితోడంగూడ" ననుటయు నీగ్రంథంబున సర్వత్ర కనుపట్టును. కాని, యిందు "నేను" అనుటకు బదులుగాఁ "దా" నని యుపయోగించినస్థలముల 'నే' నని సవరింపఁబడినది "నేను" అనుటకు బదులుగా "తాను" ప్రయోగ మాకాలమునఁ బుట్టిన వచనగ్రంథములోఁ దఱచు కనఁబడును.

మాకు లభించిన రెండు ప్రతులును గూడ దక్షిణదేశ మందే వ్రాయఁబడిన వగుటచే సామాన్యముగాఁ దాటాకులపుస్తకములలో నుండు లేఖకదోషములకన్న నిందుమఱి కొన్ని వ్రాఁతతప్పులు* మాత్రమే కలవు, గాని, కవి దాక్షిణాత్యుఁ డగుటఁచే గలిగినయపప్రయోగములు విశేషముగా లేవు. అట్టి చిన్న చిన్న దోషము లిందుసవరింపఁబడినవి. 'పెట్టుక' మొదలగు నసాధు ప్రయోగములు కొన్ని ప్రాచీన గ్రంథములయందువలె నిందును గలవు.

కావ్యప్రశంస.

ఇందలికథ మిక్కిలి పవిత్రమయినదగుటచేతను, భగవంతుఁ డగుశ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజునశ్వమేధంబునకుసంరక్షకుఁడై కథ కామూలాగ్రముగాసంబంధించి వర్ణింపఁబడుటచేతను మొక్కండ్రు పుణ్యపురుషు లగురాజుల పావనజీవితము లిం దుదహరింపఁబడుటచేతను, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబులను బోధించు పెక్కువిషయంబు లిందు వర్ణింపఁబడుటచేతను సర్వజనసుబోధక మగుశైలిలో నున్న యీగ్రంథమాంధ్రదేశమందలి యెల్లరకుఁ బఠనీయముగానుండునని నాయభిప్రాయము.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

---

* అనుబంధము చూడుఁడు.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము.

పుట.

ద్వితీయాశ్వాసము.

పుట.

తృతీయాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

జైమిని భారతము

—:o:—

ప్రథమాశ్వాసము.

—:కథా ప్రారంభము:—

* అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాకర్ణింపం బూనిన జైమినిభారతంబునం దశ్వమేధపర్వవచనకావ్యంబునకుం గథావిధానం బెట్టి దనిన:—శ్రీమంతుండును సామ్రాజ్యలక్ష్మీమఘవంతుండు నైన జనమేజయమహీకాంతుండు, వేదవ్యాసమహామునీంద్రశిష్యుండును సకలపురాణేతిహాస వ్యాఖ్యానవిఖ్యాతుండును మేధాసాంద్రుండు నైన జైమిని మహామునీంద్రునిం గనుంగొని, మహాత్మ! సకలపాపహరంబును బవిత్రంబు నైనకురుక్షేత్రంబునందు శత్రుసంహారకుండు శరధిగంభీరుండును గురువంశకర్తయు ధర్మమయుండు నైనపాండవాగ్రజుండు కపటవర్తను లగు ధృతరాష్ట్రకుమారులం జతురంగబలసమేతంబుగఁ బదునెనిమిదిదినంబుల

---

* మంగళాచరణాది కృత్యాదిపద్యములు పరిషత్పుస్తకములు రెంటిలోను లేవు.

లోక రణాంగణంబున నిటడించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూమండలంబు నేకచ్ఛత్రంబుగ నేలుచు నశ్వమేధయాగం బాచరించె నని యెఱింగించితివి. ఆకథ నవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు ననిన జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయు ననుమతింపనవలోకించి, రాజేంద్రా! భవదీయపితామహుండైన ధర్మనందనుండు విశ్వవిఖ్యాతంబుగా నశ్వమేధంబు గావించిన క్రమంబు వివరించెద వినుము. సకలశాస్త్రపారీణుండు సంగరధురీణుండు సర్వజ్ఞుండు నైనభీష్ముండు స్వర్గలోకంబున కరిగిన యనంతరంబ యుధిష్ఠిరుండు శోకవ్యాకులిత

—: ధర్మరాజునొద్దకు వేదవ్యాసుడు వచ్చుట. :—

మానసుండై చింత నొందుచున్న సమయంబున వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసవిద్యావిశారదుండును దపఃప్రభావిజితసిద్ధుండును త్రైలోక్యపూజితుండు నైన వేదవ్యాసమునీంద్రుండువిజయంబు సేయుటయు ధర్మనందనుండెదుర్కొని సాష్టాంగంబుగా నమస్కరించియర్ఘ్యపాద్యాదిపూజావిధానంబులొనర్చి దివ్యాసనంబున నునిచి యిట్లనియె. మహాత్మా! మేము దుష్టులగు కౌరవుల స్వార్థంబున కొడిగట్టి పితామహుండైన భీష్ముని ధనురాచార్యుండగు ద్రోణుని నగ్రజుండైన కర్ణుని సంహరించితిమి. ఈపాపం బెట్టులం దీఱు? అక్కటా! బాల్యంబునం గలభాసురులు మాయన్నయైనకర్ణునిచే వలసిన వస్త్రజాతంబులు గైకొని హర్షబాష్పంబులుగురియ బహువిధంబులుగా స్తోత్రంబులు సేయుచునున్నవారలంద

అప్పుడు శోకజనితం బైనకన్నీరు గురియ రోదనంబులు సేసెదరు.

భీష్మద్రోణకర్ణాదు లైనగురుజనులు చూడనిరాజ్యభోగంబు కన్నులు లేనికాయంబుకరణి సౌఖ్యావహంబు గానేరదు. 'చిన్ననాఁటనుండి మమ్ముఁ బెంచి పెద్దలఁ జేసిన భీష్మాదులం జంపి చేకొన్నరాజ్యంబు నే నొల్ల.' భీమునిం బట్టంబు గట్టి, కానలకుం జని తపం బొనరించి పాపంబునం బెడఁబాసెద. మునీంద్రా! ఏతపంబుల నేజపంబుల నేతీర్థయాత్రల నేయాగంబుల జ్ఞాతివధం బొనర్చినపాతకంబు దీఱు? శుభంబు చేకూరు? అనిన విని సాత్యవతేయుండు

— వ్యాసుఁడు ధర్మరాజు నశ్వమేధం బొనర్పు మనుట —

కౌంతేయుఁ గనుంగొని, ధర్మనందనా! నీవు బంధువధం బొనర్చినపాపంబు దీఱ నశ్వమేధయాగంబుఁ జేయుము. సుగుణసాంద్రుం డైనరామచంద్రుండు పులస్త్యవంశంబునం బుట్టినరావణునిం ద్రుంచినపాతకంబు దీఱ హయమేధంబు గావించె. సంగరంబువలనఁ గలుగుజయంబు క్షత్రియునకు విడువందగదు. నీతమ్ములొక్కొక్కరుండుం బెక్కుసమరంబులం గెల్పులు గన్నవారలు. యాదవు లందఱు నీకుం గైవసంబు గావునఁ దక్కినతలంపులు మాని నియమముద్రం బూని యశ్వమేధంబున కారంభంబు సేయుము. అనిన విని ధర్మనందనుండు డెందంబున దైన్యంబు దోఁపఁ గృష్ణద్వైపాయనుం గనుంగొని, "మునీంద్రా! నిన్నటిసమరంబున రాజవీరు

లెల్లను సమయుటం జేసి వారలకుమారులు తల్లిదండ్రులం బెడంబాసినవారలు కావున దయసేయం దగినవారలు. తక్కిన ప్రజలందఱు సుయోధనున కప్పనంబు లొసంగి నొచ్చి యున్నవారలు. నేను నూతనంబుగం బట్టంబుగట్టు కొన్నాండ. కావున నిమ్మహాయాగం బొనరింప రొక్కం బెక్కడ నున్నయది? రాజవంశంబుల నెల్ల సమూలంబుగాం జెల్లగించి కులంబు నీఱుసేసిన యట్టిదోసంబునం గాక ప్రజలం బాధించి ధనంబులు దండుగలుం గొనం దలంచితి మేని "కొఱుచుట్టుపై రోంకటిపోటు" చందంబున జనులు నొవ్వడరి నన్నుం జూచి నవ్వుదురు. కావున బహుద్రవ్యసాధ్యంబైన యశ్వమేధంబుం గావింపశక్తి లే" దనిన విని పారాశర్యుండు భరతకులధురీణుం జూచి "తొల్లి మరుత్తుం డను మహీపాలుండు బహుసువర్ణకం బను యాగంబు గావించి యపారంబుగా దక్షిణ లొసంగిన బ్రాహ్మణులు తమ మోపినకొలంది మొత్తుకొని తక్కిన ద్రవ్యంబులు హిమశైలంబుచేరువం బాఱవైచి పోయిరి. కావున నాధనంబు నీకుం దొరకెనేని యధ్వరంబుం జేయవచ్చు" ననిన విని ధర్మనందనుండు "మునివరేణ్య! తొల్లి మరుత్తుండు బహుసువర్ణయాగంబుం జేసి భూసురుల కొసంగిన ద్రవ్యంబు వారలసొమ్ము కావునం దద్ద్రవ్యంబు దానంబు సేసి తిరింపం గోరుట గొప్పతాయి, దెప్పగా వైచికొని సముద్రంబు నీదం దలంచినచందం బగు. కులంబు ద్రుంచుటయు గురువులయెడం గల్లలాడుటయుం గాక

బ్రాహ్మణద్రవ్యం బపహరించితిమేని పాతకంబునకుం గొ
అంత యేమి!* అనిన విని మునికులతిలకుండు కురుకులతి
లకుం గాంచి మున్ను పరశురాముండు కశ్యపునకు దానంబు
సేసినభూమండలంబు రాజులెల్లం బరిత్యజించిరే! విప్రులకు
మోహం బరంబు గాక పరిత్యజించిన ధనంబు రాజులకుం
గాని తక్కినవారలకుఁ బనిలేదు. అదియునుం గాక మరు
త్తుండు యజ్ఞసమయంబున నుచితంబైన ధనంబు దక్షిణ
లిచ్చి మిగిలినద్రవ్యంబు కొల్లవిడిచిన బ్రాహ్మణులెల్లఁ దనిసి
విడిచినయర్థంబుఁ గైకొనుటకై వెఱవం బనిలేదు. ఇందు
నిమిత్తంబుగా నీమనంబున నావంతయు వంతవలదు. అమ్మ

—: వ్యాసుఁ డశ్వమేధవిధానంబుఁ జెప్పుట :—

హాధ్వరంబు గావించువిధానంబు సావధానంబుగా నాకర్ణిం
పుము. వేదశాస్త్రపురాణాదివిశారదులును, సత్కులప్ర
సూతులును, గోవిందపాదారవిందకందళితాంతరంగులును,
తేజోవిరాజితులు నైనబ్రాహ్మణు *లఱువదివేలు ఋత్వి
జులు గావలయు. అందు నొక్కొక్కరికి హాటకసమేతంబుగా
నొక్కఘోటకంబును, నొక్క† మదపుటేనుంగును, నొక్క
యరదంబును, 'బయఁడేసిరత్నంబులును, వెయ్యేసి యావు
లును, నావునకు నూరేసి గొఱ్ఱెలుంగా దక్షిణ యొసంగి
నియమంబునం దురంగమంబును బూజించి విడువవలయు.
ఇది మొదటిదినంబున నీయందగిన దక్షిణాప్రకారంబు దెలి

* లిరువదివేలు-పా. † మూలములో మదమునే
నుంగు అనియున్నది.

పితి. ఇంక నశ్వలక్షణంబు వినుము. చంద్ర చందన కుంద కుసుమ
సవర్ణంబై నవర్ణంబున విఁద్ర నీలంబున నియగు చెవియును,
కనకగుచ్ఛంబుం బోలు పుచ్ఛంబును, గలిగి నిరాఘాట
ధాటీపాటవంబై నయశ్వరత్నం బశ్వమేధయోగ్యం బగు.
చిత్రాపౌర్ణమీదినంబునఁ జతురంగంబుల జతనంబు సేసి
తమ్ముల నేనియుఁ గొడుకుల నేనియుఁ దద్రక్షణంబునకు
నియోగించి కనకపట్టికయందుఁ దనబిరుదాంకంబులతో,
"వీరుండు శూరుండు ధారుణిం గలిగిరేని యీహయంబుం
బట్టుం" డని వ్రాసి యాసువర్ణపట్టంబుం దేజినుదుటం గట్టి
యథేచ్ఛంబుగా విడిచి, యాహయంబు మూత్రపురీషంబులు
విసర్జించు తావుల గోసహస్రంబు దక్షిణగా హోమంబు
సేయం బనిచి సంవత్సరంబు సంకల్పంబు సేసికొని యయ్యా
శ్వంబు మగుడవచ్చు పర్యంతంబు నియమంబుతోడం గూడ
దీక్షించి భార్యయుం దానును బ్రహ్మచర్యంబు నధశ్శయ
నంబునుం జేయుచు నసిధారావ్రతంబుగా నుండవలయు.
మున్ను దేవేంద్రుండు నూఱశ్వమేధంబులు సేసెం గాని
నియమంబు సలుపనేరం డయ్యె. పాండునందనా! నీవు నన్ని
యమంబుతోడ నొక్కయాగంబు గావించితివేని సకల
పాపహరం బగు. వలరాజువలలకుం దగులని భీష్ముం డొక్క
రుండు దక్కం డక్కినవారలకుం గూడదు. కావున నిమ్మహా
ధ్వరంబు రాజు లెవ్వరుం జేయ నోపరు. నీకు శక్యం బేని
చేయుము.

అనినవిని ధర్మనందనుండు కృష్ణద్వైపాయనుంగనుం
గొని, మహాత్మా! నాతమ్ములు భీమార్జున నకులసహదేవులు
యుద్ధంబున మిగులడస్సియున్నవారలు. మహాబలుండును,
గర్ణసూనుండునగు వృషకేతుండు బాలుండు. ఘటోత్క
చుండు మాకార్యంబున హతుండయ్యె. అతని తనయుం
డగు మేఘవర్ణుం డత్యంతబాలుండు, గావున వారల నిరవుర
గయ్యంబునకుం బంపుట యయుక్తంబు. ఎవ్వాని ప్రాపునఁ
గవ్వడి వైరిరాజులం బరాజయంబు నొందించె నాగోపాల
దేవుండు దూరంబున నున్నవాఁడు. కావున నియ్యాగం
బెవిధంబునఁ జేయఁగలవారము. అనిన విని భీమసేనుం
డగ్రజునవలోకించి "శ్రీకృష్ణదేవుండు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండు.
ఇచ్చట లేఁ డననేటికి; అద్దేవుం దలంచిన మాత్రంబునఁ
బాపంబులు రూపడంగు. సుకృతంబులు లభించు. అది
యునుంగాక యొక్క రహస్యంబు వినుము. శ్రీవాసుదేవుని
యానతిప్రకారంబున మనము కయ్యంబొనర్చి జ్ఞాతివధం
బొనర్చితిమింతియకాని స్వతంత్రంబుగఁ జేసినవారము
కాము. కావున మనకు లేశమాత్రంబును దోషంబు లేదు.
అశ్వమేధంబు సేసిన నేమి చేయకున్న నేమి! శ్రీకృష్ణ
దేవుని పాదాంబుజంబులు నమ్మియున్న మోక్షంబునకుం
గొఱఁత లేదు. ఎట్లయినను రాజలోకంబులోఁ గీర్తికలుగు
టకునై యీయాగంబు సేయ నుద్యోగింపుము. హయ
మేధయోగ్యంబైన గుఱ్ఱం బీలోకంబున నున్నంజాలు. ఎం

—వ్యాసుఁ డశ్వమేధహయం బున్న తావుం జెప్పుట—

తవారెదిరించినను జయించి తెచ్చెద* ననిన వ్యాసమునీంద్రుండు ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. మహీపాలకా! భీముని వాక్యంబు నిజంబు. భద్రావతీ పురంబున యౌవనాశ్వుం డనురాజు రాజ్యంబు సేయుచున్నవాఁడు. అతనిలాయంబున నీచెప్పిన లక్షణంబులుగల హయం బొక్కటియున్నయది. పదియక్షౌహిణులసైన్యంబు కాచియుండవలె జెప్ప వేయేల దానిం గాచుచుండుఁ గావునఁ గొనుటకేనియుం బాలయఁగూడదు. అత్తురంగంబు నీకుఁ దక్కనేని జన్నంబు నెఱవేఱు. అనినవిని భీమసేనుం డిట్లనియె.

—: భీముఁ డశ్వముం దెత్తునని ప్రతినవట్టుట :—

అన్నా! దేవాసురులకైన నేనియు జయించి యౌవనాశ్వునింటనున్న యశ్వమేధాశ్వంబుఁ దెత్తుఁ. గురుపాదంబులాన. అట్లుసేయనైతినేని, వేదఘోషంబు లేని గ్రామంబునందును శివాలయంబు విష్ణుదేవుని దేవళంబును లేని స్థలంబునందును వాసంబుచేయువాఁడును, సల్లిసంత్రములకు *రెంపు సలిపిన దుర్జనుండును, జనంబువాడని బావిలోని జలంబు ద్రోసినవాఁడును, బ్రాహ్మణులతోడ సమత్వంబు వలికినవాఁడును, సప్పందీసికొని యటమటించినయధముండును, విశ్వాసఘాతకియుఁ బోవుగతులకుఁ బోవంగలవాఁడ. అనిపలికి యూరకున్న తమ్ముని జూచి, యయ్యా! యౌవ

---

* రెంపు=భేదము.

నాతండు పరాక్రమధురీణుండు. అతనిసైన్యంబు బహు
సమరంబుల నాఱితేఱినశూరులు గలది. వారలం గెలిచి
యశ్వంబు దెచ్చుట యత్యంతదుష్కరంబు. నీవట్లుప్రతిన
సేయం జెల్లునే! యనిన విని వృషకేతుం డజాతశత్రు
నితో, మహారాజేంద్ర! భీమసేను తోడం గూడ నన్నుం
ంపు మనిన వాయునందనుండు కర్ణనందనుం జూచి,
మామా? మీతండ్రియైనకర్ణుని మాయన్న యని తెలి
యక సంగరంబునం గూల్చితిమి. నాఁటనుండియుమామన
స్తాపంబునకు మట్టుమితియు లేదు. నిన్నుం జూచినయెడ
సంకోచం బగుచున్నయది. అనిన వృషకేతుండు భీము
నితో నయ్యా! మాతండ్రి బుద్ధిమాలి వనమాలి భక్తుల
రైనమీయెడ ద్వేషంబు సేసి దివ్యమణిం బాఱ[illegible]చి గవ్వఁ
జేకొన్న చందంబున దుర్యోధను నవలంబించి ద్రౌపదీ
స్వయంవరంబున దొమ్మియుద్ధంబు సేసె. విరాటునగరం
బునఁ బసులం బట్టించె. మాయాజూదంబున మాతల్లియగు
ద్రౌపదీదేవిం జీర లొలిపించె. దుర్యోధనుని వారింప శక్తి
గలిగియు ధర్మాత్ములైన మీయందు మహాద్రోహంబుసేసె.
అప్పాపంబులువాయ శ్రీకృష్ణదేవునిసన్నిధానంబున ధనం
జయుని మహోగ్రబాణంబులచేసంగరాంగణంబుననంహా
రంబునొంది తండ్రియగునాసూర్యదేవునింగలసె. కావున
మాతండ్రియగు కర్ణున కర్జును ఋణంబుఁ దీర్చుకొనం
గూడదు. అది యట్లుండె. నరేంద్రా! నేను భీమసేనుని

తోడంగూడం జని దుర్గమం బైన యౌవనాశ్వ పురంబు ప్రవేశించి నాభుజాబలంబులచే శత్రుసైన్యంబుల గెలిచి యాశ్వమేధాశ్వంబుఁ దెచ్చి మీకు సమర్పణంబు గావించి మాతండ్రి పాపంబులం బోఁజేసి సద్గతికిం బనిచెద నుత్తరువు సెలవీయవలయు.

అనిన ధర్మనందనుండు కర్ణపుత్రునిఁ గౌఁగిలించుకొని యన్నా! మీపినతండ్రితోడఁగూడఁజని శత్రుసంహారంబు సాధించి జయంబుఁ జేకొని హయంబుఁ దెమ్మని పంచిన నమ్మాటలు విని ఘటోత్కచకుమారుండైన మేఘవర్ణుండు కయ్యంపు వేడుక మొగంబునఁ జెంగలింప ధర్మనందనుం గనుంగొని యభిప్రాయం బెఱింగి భీమసేనుండు, వత్సా మీతాతండ్రి యగు ఘటోత్కచుండు మేము వనవాసంబు చేయునప్పుడు గంధమాదనపర్వతంబున మమ్ము రక్షించె నానిమిత్తంబుగా రణంబునఁ బ్రాణంబులవిడిచె. అతండు చేసినయుపకారంబులఁ దలఁచికొనిన మనంబు గరఁగుచున్నయది. కావున నిన్ను జగడంబునకుం దోడ్కొని పోఁ జనదు. మేము వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మనందనుం గొలిచి యుండుము. అనినవిని మేఘవర్ణుండు తాతయగు భీముని జూచి తొల్లి శ్రీరామభద్రునిపాదారవింద రేణువులచేఁ బాషాణంబు పావనంబైన తెఱంగున గంగానదితోఁ గూడి యుభయలోక సౌభాగ్యంబైన కైవడి మాతండ్రి మీకు జనియించుటవలన ధన్యుం డయ్యెఁ గావున నేను మిమ్ముఁ గొ

లిచి భద్రావతీపురంబునకు వచ్చెద నగస్త్యుండు సము ద్రంబుఁ గ్రోలిన చందంబున వైరి సేనా సముదయంబుల నీవు బింకంబు లణంప నీవృషకేతనుండుపగతురసైన్యంబుల నడ్డగించి యాహవంబు నేయుసమయంబున మేఁకపిల్లను బోలె నాయశ్వరత్నంబుఁ నెత్తికొని యతివేగంబునం జను దెంచెద నని పలికినఁ బరమానందంబు డెందంబునఁ గ్రందుకొన సమీరనందనుండు ఘటోత్కచతనయుంగౌఁగి లించుకొని, పౌత్రకా! నీభాషణంబులు మాకుం గర్ణభూష ణంబు లయ్యె. నీవు నేను వృషకేతనుండును గూడితిమేని మనముగ్వురితోఁ బ్రమథగణసమేతుం డైనత్రినేత్రుండు నెదిరింపఁ జాలఁడు. అని పలికి యుద్ధసన్నద్ధు లైయున్న సహోదరపుత్రపౌత్రులం గనుంగొని ధర్మపుత్త్రుం డానంద బాష్పాకులితనేత్రుండును బులకాంకితగాత్రుండునునై త్రే తాగ్నులచందంబునం దేజరిల్లు నమ్ముగ్వురం జూచి లోక త్రయంబున వీరల కసాధ్యంబు లేద ని యుత్సహించె. అంతఁ బడమటిదిక్కనియెడుపడంతికొప్పునం జెక్కినచెంగ లువచందంబున రవిబింబంబు కట్టెఱనగుకాంతితోడఁగూడ నస్తగిరిప్రాంతంబునకుం జనియె. అప్పుడు వివిధవిద్యావిలా సుంకును జ్ఞానకలావాసుండును బ్రహ్మధ్యానమహోల్లాసుం డును నైన వేదవ్యాసుండు ధర్మనందను నాశీర్వదించి యతం డొనర్చు పూజ లంగీకరించి తనయాశ్రమంబునకు విజ యంబు సేసిన ధర్మతనయుండు సంధ్యావందనాదికృత్యంబు

లాచరించి తమ్ములు సమీపమ్మునం గొలువ రత్నసింహాసనమ్మునం గూర్చుండె. తదనంతరంబు కౌంతేయాగ్రజుండు క్రమ్మఱం జింతాక్రాంతుండై, భద్రావతీపురంబున కెవ్విధంబునం జనువారము! గుఱ్ఱంబు నెట్లు తెచ్చువారము! దక్షిణలకు ధనం బెక్కడ నున్నయది! యాగంబునకు నిర్వాహకుం డెవ్వండు! కృష్ణద్వైపాయనుం డాడినమాటల కేల యియ్యకొంటి. త్రిలోకాధిపతియైన శ్రీకృష్ణుండునిర్వ్యాజకరుణాకటాక్షంబునం దనకుం దానవచ్చి యీయాగంబు నెఱవేర్చినం గాని యెవరికి శక్యంబు! శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికులభూషణా! కమలాక్షా! త్రిలోకాధ్యక్షా! భక్తసంకటవిమోచనా! శోకార్ణవంబున మునింగి యున్నవాఁడ. నీకృపయను నోడచే నన్నుం దరింపంజేయుము. మున్ను కౌరవసభలో మానభంగంబు గాకుండఁ బాంచాలిని రక్షించిన క్రమంబున నన్ను రక్షింపుము. అనిబహువిధంబులఁ బ్రస్తుతింపుచు ఫాలతలంబున మోడ్పుంగేలు గీలించి శ్రీకృష్ణదేవా! నీవే దిక్కని వేఁడుకొను నవసరంబునసర్వభూతాంతర్యామియు

—: శ్రీకృష్ణుండు హస్తినాపురంబునకు వచ్చుట: —

విశ్వరూపియు నగుగోపికావల్లభుండు నయ్యర్ధరాత్రంబున హస్తినాపురంబునకువచ్చిధర్మనందనునగరుసొచ్చిప్రతిహారిం గనుంగొని మారాక ధర్మనందనున కెఱింగింపుము. ఎంత వాని కేనియు మహీకాంతుని సమయంబు దెలియక చనవు గల దని యంతఃపురంబునకుం బోవుట యుచితంబు గా

దనినఁ బణిహారి గోవిందునకు వందనంబు గావించి దేవర యేసమయంబున విజయంబు సేయుచు రదియు సమ్ముయం బని మొదల నాతోడ మూరాజుగా రుత్తరు విచ్చియున్నవారు. కాన నవసరంబుఁ జూడం బనిలేదు. పరస్త్రీపరధనంబులు గోరుదురాత్మకులును, బరుల దూషించు దుర్మతులును నీ కరుణ వడయలేరు. ధర్మనందనున కీదుర్గుణంబు లెవ్వియు లేవు. తాను దమ్ములు నహోరాత్రంబు దేవరపాదార విందంబుల ధ్యానంబు సేయుచు నున్నవారని పలికి యతి శీఘ్రంబుగఁ బఱతెంచి, రాజేంద్రా! శ్రీకృష్ణదేవుండునగరి వాకిటికి విజయంబు సేసె ననుటయుఁ బాండవాగ్రజుండా శ్చర్యభరితమానసుండై మొగంబు చెంగలింపఁ దమ్ములుం దాను నెదుర్కొనుటయు వసుదేవనందనుండు ధర్మజుపదం బులకు వందనం బాచరించిన నతండు గుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చుకొని యానందబాష్పంబులుకపోలతలంబులంగురియ రోమాంచంబు ముంచికొన నద్దేవుదివ్యరూపంబుసందర్శిం పుచు నానందసముద్రంబునం దేలియాడుచునుండె. అంత భీముండు నర్జునుండును శ్రీకృష్ణదేవుని చరణారవిందంబు లకుఁ బ్రణామంబులు సేసిరి. నకులసహదేవుల్లునట్ల కావిం చిరి. అంత సత్యభామాకాంతు నంతఃపురంబునకుఁ దోడు కొనిపోయియర్ఘ్యపాద్యాదివిధానంబులం బూజించి హర్షిం చి కనకాసనంబున నునిచి తాము నుచితాసనంబులం గూ ర్చున్నయెడఁ బాంచాలరాజనందన ముకుందునకువందనం

చూనరించి మందస్మితంబు వదనారవిందంబునం జెలువొంద ధర్మజామోగంబు గనుంగొని యర్ధరాత్రంబున నచ్యుతుం డిచ్చటికి వచ్చెనని యచ్చెరు వొందనేల? తనభక్తు లెచ్చట నెచ్చట నుపద్రవంబు నొందుదు రచ్చటికివచ్చి రక్షించుట యద్దేవునకు సహజగుణంబు. ఆకౌరవసభలోన దుశ్శాసనుండు మీార లేవురుం జూచుచుండ వలువలొలుచునప్పుడు హా! గోవిందా! పుండరీకాక్షా! శ్రీకృష్ణా! యని డెందంబునం దలంచిన యంత నక్షయవస్త్రంబు లిచ్చి మానసంరక్షణంబు సేసె, మన మర్జునుని ద్వారకానగరంబునకుం బంపి పిలిపింపవలయు నని తలంచుచు నుండం దనకుం దానె వేంచేసె. ఇద్దేవుని భక్తవాత్సల్యం బెంతని కొనియాడం గలదాన ననినం బాంచాలి నవలోకించి కించిదంకురితహాసభాసురముఖారవిందుండై గోవిందుండు చాల నాదరించె.

అంతం గౌంతేయాగ్రజుండు రుక్మిణీకాంతుంజూచి మేఘగంభీరస్వనంబున నిట్లనియె. కమలనాభ! నాదు మనస్తాపంబు నుపశమనంబు నొందింపం గోరి దేవరం దలంచితి, నాతలంపునకంటె మున్నుగా నీవు ప్రసన్నుండవైతివి. నా మనోరథంబులు ఫలియించె. వ్యాసమునీంద్రునిమతి నశ్వమేధంబుం జేయం దలంచితి. సకలకర్మంబులకుం గర్తవు భోక్తవు నీవ కావున నీయధ్వరంబు నిర్వహించుభారంబు నీయది యనిన విని దేవకీనందనుండు కుంతీనందనుం గనుంగొని శౌర్యవంతులకుం జేయంగూడనికార్యంబు లేదు. నీ

—: శ్రీకృష్ణుఁడు భీముని తేజంబు వృద్ధినొందింప యత్నించుట :—

తలంపు సమకూడునని పలికె పవననందనుం జూచి నెమ్మొగంబునఁ జిఱునగవు దళుకొత్త, వృకోదరా! నీకు బుద్ధిమందంబు, ఆహారం బపారంబు, పొట్ట పెట్టించుచున్నది. రక్కసికతులకుం జొక్కినవాఁడవు, మాటల పోఁబడి యెఱుంగవు. నీవంటివాఁడు మంత్రియై యున్నఁ గార్యంబు లగుటకు సందియంబేమి! అంగహీనుని నిల్లటంపుటల్లుని బ్రల్లదంబులుపలుకువానిని గామినీలోలుని మఱుగుజ్జువానిఁ జెవుడు గలిగినవానిం బందయగువాని మామగారిని వెట్టిపట్టినవాని స్త్రీవశంవదుని నిర్దయునిఁ బ్రచండకోపనునిఁ బ్రమత్తునిఁ మంత్రిఁ జేసినఁ గార్యభాగంబులు సిద్ధినొందనేరవు. నీవు బాహాబల గర్వంబునఁ గార్యపద్ధతు లెఱుంగవు. గర్వాంధులుఁ బాపస్వరూపులు నగు బక హిడింబ కిమ్మీర జరాసంధాదులం జంపినయట్లు సులంభంబుగఁ దలంపకుము. సత్యసంధులును భుజాబలధురంధరులును జితేంద్రియులు దానశూరులు నగు రాజశ్రేష్ఠులు పెక్కండ్రు గలరు. ఒక్కొక్కని జయించుట కక్కసంబు. సూర్యుం డస్తంగతుండు గాకమున్న సైంధవుని వధియింతు నని నాఁడు

సంగర్వ కిన్నఁగ మకరక్కోగణ వాఘులుకు బహువిఘ్నం బులు గాకుంతురు. మున్ను ధర్మరక్షసంధనుఁ డశ్వమేధంబు సేయుచు వారధిలంఘనంబున భల్లూకసేవల నశ్వరక్షణార్థముగా నడిచిన శత్రుమర్దనుండగు రఘువరుండను మహారథుండు తురంగంబుతోఁ గూడ వానరవీరులనెల్లఁ గట్టివేసిన యెడ శ్రీరామభద్రుండు తాను చని యశ్వంబును మరల్చికొని వచ్చుట గావున నీవు సహాయంబుగా నర్జునుం డొక్కఁడుననిపోవుట కరంబు. అనినఁ గంసమర్దనుండు బకమర్దనుం జూచి యిట్లనియె. బావా! నేను నీ వాక్రుచ్చిన గుణంబులు గలవాఁడఁ గాను. నీకు నటువంటిగుణంబు లెవ్వియు లేవు గదా! నీదాసానుదాసత్వంబునకు గొల్లయిల్లాండ్ర గుబ్బ పాలిండ్లు సాక్షి. నీస్త్రీసంగమంబునకు నీదు మత్స్యకూర్మవరాహావతారంబులె సాక్షి. బహుభక్షకుండ వగుటకు బ్రహ్మాండకోటిపరిపూరితం బైనకుక్షి సాక్షి. నీస్త్రీలోలత్వంబునకు సత్యభామానిమిత్తంబుగా భూమికిం దెచ్చిన పారిజాతవృక్షంబు సాక్షి. నీదు మాయాచరితంబులు ప్రకటింప నెవ్వరితరంబు? దేవరకటాక్షంబు తోడుగఁ దొల్లి బకహిడింబకిమ్మీరజరాసంధులగెలిచితి నిప్పుడునటువలెనె యౌవనాశ్వవిశ్వంభరావల్లభుని గెలిచి యశ్వమేధాశ్వంబుం దెచ్చెద. నాహృదయంబులో దేవరదివ్యశ్రీపాదపద్మంబులు కుదురుగ నున్నం జాలు. తత్కాలంబున గదాదండంబు కేలం గొని పులకాంకితంబులం జెకలింతును. క్షోణీ

మండలంబుఁ జూర్ణంబు సేయుదు. దిగంతదంతావళంబులదం తంబుల ద్రుల్చివైతు. గ్రహతారకాగణంబుల జలజల రాలు తును. నాకసాధ్యం బేమి యున్న యది! చాతకంబులు మేఘాగమనంబు (నాశించు) కరణి మేము నీరాక నపేక్షించుచున్నా రము. మమ్మునీకృపాదృష్టిచే రక్షింపుము. మీయెడభక్తి లేనివారలకు నీవెయగ్నివర్షంబు గురియుదువు. పంకనిర్మగ్నం బైనధేనువును గోపాలకుఁ డుద్ధరించునట్లు శోకమగ్నుల మైనమమ్ము ని వుద్ధరింపుము" అని యనిలనందనుండు పలుకు పలుకులకు ముదంబు దొలఁక గోపకులతిలకుండు తదీయ తేజంబు వృద్ధి నొందిచుచు గాఢాలింగనం బొనరించి, సమీరకుమారకా! నీవాక్యంబులకు నాయంతరంగంబు సంతసంబు నొందె. నీవు ధన్యుండవు. రాజమూర్ధన్యుం డవు. మాన్యుండవు. మీరాజన్యునకు దైన్యంబు వలవదు. జన్నంబు నెఱవేఱెడిని. ద్రోణభీష్మకర్ణప్రముఖు లైనగురు జనులం దక్కిన సంబంధిబాంధవులం దురంబునం దునిమిన దుష్కృతంబు మిమ్ముం జెందదు. అశ్వమేధాధ్వరంబు గావించి మాకు సమర్పణంబు సేయుఁడు. మీను వంత వలవ దయ్యాగంబు నేన సాగించెద.

అనిన భీముండు గోపాలదేవునిం గనుగొని వెండియు దండప్రణామంబు గావించి, దేవా! నీపాణిపద్మంబునవస్తువా కటి కోటిగుణితంబై వృద్ధింబొందుంగాన హయమేధంబు గా వించి తత్ఫలంబునీకెసమర్పింపంగోరియున్నవారము. నేను

భద్రావతీపురంబునకుఁ జని శేద్రాజవర్యుని గెలిచి హయంబు దెచ్చుపర్యంతంబు సవ్యసాచి ధర్మరాజుసముఖంబునం గాచికొని యుండు నని మాటలాడుసమయంబున ద్రుపదరాజపుత్త్రి వచ్చి యారగింప సమయం బయ్యె విజయంబుచే యుఁ డనుటయు ధర్మనందనుండును వసుదేవనందనుండును గృతమజ్జనులై ధౌతపరిధానంబులు ధరియించియిష్టాన్నపానంబులం బరితుష్టిఁ నొంది యుచితప్రకారంబుల నారాత్రి సుఖనిద్రం జెంది మఱునాఁడు వందిమాగధబృందబుల బిరుదగద్యపద్యంబులు గాయక వైణికుల యంత్రగాత్రగానంబులు నాలకించుచు నిదుర మేల్కొని స్నానసంధ్యావందనాది, నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి సంతోషభరితాంతరంగులై సభాస్థలంబునకు వచ్చిరి.

—:భీముఁ డశ్వమునకై భద్రావతి కేగుట.:—

అంత భీమసేనుండును యుద్ధసన్నద్ధుఁ డై ధర్మతనయు పాదంబులకుఁ బంకజాక్షుని పదపంకజంబులకు వందనంబు లొనరించి కుంతికిం బ్రణమిల్లి వివ్వచ్చుం గ్రుచ్చి కౌఁగిటం జేర్చుకొని తాను వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మతనయుం గాచి యుండుమని నియమించి మాద్రినందనుల నుపచరించి ద్రౌపదికిం జెప్పిమఱియుఱియు మురవైరిచరణాంబురుహంబులకుం బ్రణమిల్లి ప్రమోదభరితమానసుండై వృషకేతుమేఘవర్ణులు సంగరోత్సాహపరిపూర్ణులై తోడం జనుదేర యౌవనాశ్వుం డేలు భద్రావతీపురంబునకుం గతిపయప్రయాణంబు

ప్రథమాశ్వాసము.

లం జనిచని బంగరుమెఱుంగులం దుఱంగలించు గంబులైనశృంగంబులం గీలుకొలిపిన కెంపులగుంపుల సొంపులుగులుకు ప్రకాశంబుల రాత్రులం బగళ్లు సేయుచు నమరావతీపురసమానంబును స్ఫటికమణిమయంబులు నంబరతలచుంబితంబులు నైనకోటలును, పాతాళతలగంభీరంబులు నుల్లోలకల్లోలసముల్లసితంబులుఁగమలకువలయగంధబంధురంబులు నైనయగడితలును, కనకమయశిఖరంబులం దాపిన గుత్తంపు ముత్తియంబులడంబులచేఁదారాగణంబులవిడంబించు సౌధంబులును, గోపురాగ్రంబులం గీలితంబు లైన యింద్రనీలంబులకాంతుల నకాలతిమిరములం గలుగఁజేయు గవనివాకిండ్లునుం గలిగి వేదఘోషంబుల మట్టుపడంజేయుచు హోమధూమంబులచే మార్గంబులం గానరానీయక యాగయూపసంఘంబులచే నడువంగూడక సాధుజనసంతోషణంబును వైరిజనభీషణంబు నైనయాపురంబు సేరం జని పూచి కాచి ఫలించి శైవాలిన మావులు మోవులుఁ బొన్నలుఁ బొగడలుఁ దాల హింతాల తమాల నారికేల పనస క్రముక ప్రముఖ తరువులు నల్లిబిల్లిగా నల్లికొనిన మల్లెలు మొల్లలు సన్నజాజులు విరవాజులు మొదలైన తీవలం బొలుపొందుచు, చిలుకలుఁ గోయిలలు శారికలుఁ జకోరికలు నాదిగాఁ గల పక్షికులంబులకలకలంబులును, జింకలు దుప్పులు నీహామృగంబులుఁ దక్కిన మృగవిశేషంబులచే భూషితంబులు నైనపువ్వుంబొదలం బొలు

పొందు వృక్షచ్ఛాయం బైనయువనాశ్వనంబునందు నిలిచి సమీర కుమారుండు వృషకేతుం జూచి, కుమారకా! యీవనం బునం జెంగలువలు నల్లగలువలుం దెల్లగలువలుం జెందా మరలు తెల్లదమ్ములుం బొరంగినపుష్పములం దేనియలం బొంగి చిత్రవర్ణంబు లైన భృంగమాలికలం జెన్నుమెఱసిన తటాకంబుం గనుంగొనుము. ఇచ్చటి కీరాజునగరి వాజి సంఘంబులు నీళ్ళుద్రావం జనుదెంచు నశ్వమేధయోగ్యం బైనయశ్వంబును వచ్చుం గావున, దానిం గాపాడికొనివచ్చు సైనికానీకంబు నోజం బ్రోలి హయంబు నయంబునం గాని పోవున నని పలుకుచు నొక్కపొదరింటం బొంచి యుండె.

అప్పుడు కర్ణనందనుండు పినతండ్రి యగుభీమసేనుం జూచి, యీరాజునకుంగల సేన యంతయుం బదియక్షౌహి ణులు. వానిలోఁ గొంతకొంత తురంగంబు వెంబడిం జను దెంచుఁ గాని యెల్లసైన్యంబుఁ బెల్లగిలి రాదు. కావునమన కీయశ్వంబును గ్రహించుట సులభంబు. గంగాతీరంబునం జేరిన జనులపాతకంబులుం బలె, లలాటలోచనుం డాసిన కాలకూటంబుకరణి, శ్రీవాసుదేవపాదారవింద చింతనంబు వలన మానవుని దుఃఖంబులుం బలె, గయావర్జనంబు సేసిన వాని పితృవర్గంబుల ముక్తింబలె, నిమిషమాత్రంబులో నీగ దాఘాతంబున యౌవనాశ్వని సైన్యంబు లయంబునొందు నని సల్లాపంబు లాడుచు నుండుసమయంబున దండిమెఱయు

శింజితవాద్యఘోషంబులును గాంచనమణిమయంబు లైన ఘంటల ఘణఘణారవంబులును, అంకుశాఘాతంబులం బొడము ఘీంకారంబులును, గండస్థలంబులం దొరఁగు మదజలంబుల పరిమళంబులకై మ్రోయు తుమ్మెదలఝుంకారంబులును జెలంగ నేనుంగులు గుంపుగుంపులుగా వచ్చి యాసరోవరంబు సొచ్చి మచ్చికలు హెచ్చఁ దుండాగ్రంబుల నుదకంబులం బూరించి పెంటియేనుంగులమీఁదం జల్లుచు వానిచేఁ జల్లఁబడిన సలిలంబులచే మేనులు దడిసి మెల్లమెల్లన తద్గాత్రంబులు నిమురుచుఁ బుండరీకముకుళంబులం బెఱికి కొండొంటితో నేటులాడుచు నన్యోన్యముఖసౌరభంబుల నాస్వాదించు సంతోషంబున ఘోషించుచు నక్కనక్కనం జెక్కుఁ జెక్కును దాఁకఁ దాఁకయునం జెవిఁ జెవియుబరిబఱియు సరినొరయఁ గరాగ్రంబుల జలంబులం బీల్చి చిమ్మన ప్రవులంబలెఁ జిమ్ముచుఁ బెద్దయుం దడవు తద్దయుం గ్రీడించి మావంతులబలవంతంబున జలవిహారంబులు చాలించి యమ్మదగజంబులు పురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబ క్రొమ్మించులమించు తేరిగండ్లయంచుల వలనం బొడమిన భూరేణువులకాలణిమురంబు సంపాదింప గాలుప్ర ఘక్షాథమథమాత్తారంబులం ధిక్కరించు వాద్యఘోషంబులు మెఱయ మృత్యువునాలిక పోలికఁ జదలం గదలు బిరుదకేతనంబులు మెఱయఁ బట్టపగలింటి మార్తాండకిరణంబులకు ననుకరణంబు లైన ప్రహరణంబులం బొలు

పొంచు భటసమూహంబులు సందడింపనేల యీగిన తెఱం
గున సముద్రంబు పొరలినచందంబున వచ్చు సైన్యముం గనుం
గొని యౌవనాశ్వభూపాలుండు వచ్చెనో యనుతలంపున
దిగ్గన లేచి కర్ణకుమారుండా సైన్యముం గలయంజూచి నీరు
ద్రోలఁ జనుదెంచు తురంగబృందంబులసందడి గాని రాజు
కాఁ డని తెలిసి యనిలనందనుం జూచి, అయ్యా! కయ్యం
బునకుం గాలుద్రవ్వుచందంబున ఖురంబుల భూతలంబు
ద్రవ్వుచు నూఁబిచ్చుకలు ముంగిసలు నొంటెలు నడచిన
కైవడి బెడంగునడలు మెఱయఁ బరిచారకులు వాగెలం
గుదియంబట్టి నిట్టట్టు గెరలుచు వేనవేలు తురంగంబులు
జలతరంగంబులకరణిఁ ద్రొక్కినచోటుం ద్రొక్కక యిక్కొల
నికిం జనుదెంచి నీరు ద్రావుచుం బోవుచు నున్నయవి గాని
యశ్వమేధాశ్వంబు గనంబడదు. దాని కున్నచోటన గడ్డి
యుం గవణంబు నీరు నమరించి బయలువుచ్చరుగాఁ బోలు
ననిన వృషకేతుం జూచి యనిలసూతి, కుమారకా! మన
ము ధర్మజునిసమ్ముఖమున నానావిధంబులైన ప్రతినలు గావిం
చితిమి. సవనహయంబు లేకయ రిత్తచేతులతో మగిడి పోవం
జనదు. పుత్త్రులు లేనివానికిం గతి గలుగనేరని వితంబున,
సంగనావశుం డైనయజ్ఞానికి బంధుమర్యాదలు మాలిన
కరణిఁ, గార్యాలోచనము సేయనిమనుజనాథునకు రా
జ్యంబు సిద్ధింపని తెఱంగున, శ్రీవిష్ణుదేవునిచరణకమలం
బులం దలంపనివానికి శుభంబులులభింపనిచందంబున,శంక

రునిం బూజింపని వంకరకట్టెకు సంపదలు సంభవింపని కైవడి, హయంబునుం గైకొనకయ విఫలప్రతిజ్ఞులమైతిమేని మనకీర్తి హానిం జెందు నని మాటలాడుచుండె.

—:అశ్వమేధాశ్వము నీసుద్రావ వచ్చుట:—

ఆసమయంబున ద్విరదంబులు నరదంబులు ఘోటకంబులు భటసమూహంబులు వాద్యఘోషంబులు మ్రోయ నిచ్చలంపు ముత్యాలకుచ్చుల గచ్చులు మెఱయు ధవళాతపత్రంబు పున్నమచందురుచందంబునం గాంతిచంద్రికలు వెదచల్ల నుభయచామరంబులు ధవళశంఖంబులు సాంబ్రాణి ధూపంబులుఁ జంద్రకావిపావడలు దీపింప మహామండలేంద్రుని చందంబున నతిశయితవైభవంబుతోఁ బద్మాకరంబునకు నయ్యాగీయహయంబు రా నాలోకించి పట్టం దమకించు కుమారుని నివారించి మనుమనిం గనుంగొన్న సమ్మేఘవర్ణుండు సమరవిజయనేత యగుతాతకు నమస్కరించి మహాబలనందనా! లెక్కకు మిక్కుటంబైనకక్కసంపుజోదులు పెక్కండ్రు చుట్టునుం బరివేష్టింప వచ్చుచున్నట్టియిత్తేజిం జెవిపట్టికొని లేఁగదూడ నీడ్చి తెచ్చినవిధంబునఁబట్టి తెచ్చెద. యౌవనాశ్వుని నాతని కుమారుని మూటకట్టుగాఁ గట్టి మీముందఱం దెచ్చిపెట్టెద. ఇంతయేల! తురంగంబె చాలునంటిరేని యత్తెఱంగునం జేసెద నని సంగరోత్సాహంబున నంగంబు పొంగుచుండ శైలశృంగంబునుండి చంగునం దుముకు సింగంపుంగొదమకరణి ధరణికిం జను

వెంచి మాయాప్రభావంబునఁ గాలకంఠకంఠకుహాళీకరాళ కాంతిమహితంబు కడుదట్టంబైన యంధకారంబు గల్పించి దానఁ గౌరవసేనల … మెఱుపుటొఱపులు నిండు ప్రజ్వలితకాలంబు … గర్జితంబు లూర్జితంబులై … బలుపిడుగులు పడంజేసి దేవమానవాదులకు భయంకరంబగు మేఘనాదునిచందంబున సింహనాదంబు చేసి యద్భుతమహిమాఢ్యుండు పరాక్రమంబు మెఱయించుచుఁ దేవేంద్రుని వాహనవలనఁ దద్వృత్తాంతంబు విని … వెక్కసీవాఁడు? ఏల విజృంభించినాఁడు? … యొక్క మాత్ర నంపించిన వాఁడు … యంబరంబున నాదంబులు సేయు … గొంచు నీవెవ్వండవు? ఏమిటి కిట్టి … చేసెదవు? దీన నీకేమి ఫలంబు? నిన్నెవ్వఁ డంపించినాఁడు? త్రైలోక్యవల్లభుండైనదివిజనాథుండు తెలిసి రమ్మనియె, ననిన విని యాఘటోత్కచపుత్రుండు, నేను వాయుపుత్రుం డైనభీమసేను పౌత్రుండ. మా పెద్దతాత యగు ధర్మరాజు హయమేధంబు గావింపంగోరి యౌవనాశ్వుని నగరంబున యాగయోగ్యతురంగంబున్నదని విని నన్నుం బంపిన నేను దానిం బట్టికొన వచ్చి మాయలం బన్నుచున్నవాఁడం గాని దేవతలకు విరోధంబు సేయం దలంచిన వాఁడఁ గాను. అనిన విని యా దూత దేవేంద్రున కత్తెఱం గెఱింగించిన నతండు సంతోషంబు నొందె. అంత

సంతకాలకాలునిచందంబున నద్దనుజుం - డొక్కెడం బిడుగులు గురియించుచునొక్కదిక్కున వాళ్ళు లుప్పొంగుచునొక్కచోట మిడుంగుఱులు నింగి కెగయ నిప్పులు గుప్పలించుచు నొక్కదెస ఝుంఝూమారుతంబుల విసరించుచు, నొక్క చక్కి మిక్కుటంబైన దుమ్ము గ్రమ్మంజేయుచు,నొక్కచోట గాటంబులైన చీఁకటుల నుత్పాదించుచు, నొక్కతావునఁ బెళపెళ మని యుఱుము లుఱుమం జేయుచు, నొక్కొక్క దిక్కునం దళుక్కు మను మెఱుంగులచే దృష్టులు మిఱుమిట్లు వడం జేయుచు సేనలనెల్లం జీకాకుపఱిచి పొట్టేటి

—: మేఘవర్ణుఁడు గుఱ్ఱము నపహరించుట :—

పిల్లం బట్టిన తెఱంగున నశ్వంబు నాలుగుకాళ్ళుం బట్టి మూఁపునం బెట్టుకొని గగనమార్గంబున కెగసిన వియచ్చరు లచ్చెరువొంది యదెయదె దానవుండు హయంబుం బట్టి కొనిపోయెఁ బోయె నని యెడను నెలుంగులు నింగిముట్టఁ బ్రశంసించి కృపాయత్తచిత్తులై మేఘవర్ణుని పయిం బుష్పవర్షంబులు వర్షించిరి.

ఇవ్విధంబున భీమసేనపౌత్రుండు మాయాబలంబున యాగతురంగంబు నపహరించి కొనిపోయిన తెఱంగు హతశేషు లయినభటులు *పలుకరించుటయు యౌవనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు విని యులికిపడి నిప్పు లుప్పతిల దశదిశ

*పలుకరించుట=చెప్పుట యనునర్థమున నిందు వాడఁబడుచున్నది.

లుం జూచుచు దురాపప్రతాపదీపితుండై యంబరతలం
బున కెగయంజాలు రథికుల నాలుగువేలకుం బనుపుటయు
వారలు క్రోధంబున యూథంబు లగుచు విక్రమంబునఁ
జక్రగదా కుంతకరవాలభిందిపాలముసలముసుండీకా పరిఘ
పట్టిసాది సాధనంబులు సారించుచు సర్వ్వరుం జుట్టిముట్టిన
నాబిరుదుమగండు బెట్టుగా నట్టహాసంబు సేసి యశ్వంబు
నచురావతీపురంబు సనునిచి తానుం బెట్టిదం బైనచెట్టు
వెఱికికొని చుట్టుకొనిన మూఁకలం గనుపుగొట్టి యిట్టట్టు
వడం జేసి యాగీయహయంబును మగుడం గొని తెచ్చి
భీమసేను ముందఱం బెట్టి నిలిచిన నతండు పౌత్రుం గౌఁగి
లించికొని దీవించె. ఆసమయంబున యౌవనాశ్వుని సైన్యం
బులు క్రమ్మఱం జుట్టుముట్టిన మేఘవర్ణుండు మహార్ణవంబు
నం దిరుగు మందరనగంబుచందంబునం దచ్చమూసముద
యంబు గలగుండువడం జేయుచుఁ బరాక్రమించుసమయం
బున వృషకేతుఁడు తనమనంబున "హయంబుం బట్టికొని
వచ్చినప్పటికయ్యంబున మేఘవర్ణుఁడు మిగుల నలసి యు
న్నవాఁడు, పెక్కండ్రు నొక్కనికి గెలువశక్యంబు గా" దని
యూహించి, యసిలనుతునకు మ్రొక్కి శస్త్రాస్త్రభీకరంబైన
వైరిసైన్యనికరంబు సొచ్చి యరుణారవిందచైత్రంబు లైన
నేత్రంబులం జఱచుఱం జూచుచు లయకాలమహాంకారశం
కరం బెసఁగ సటంకారంబు దిశావిటంకంబులకు సంక్ర
మింపం గోపాటోపంబునం దత్సైన్యంబుం జొచ్చి మేఘవర్ణ

నకుం గౌతూహలంబు సంపాదింపుచు, ‹వత్సా! నీవు కయ్యం
బున మిగుల నలసినాఁడవు. తలంచినకార్యంబు నెఱవేర్చి
తిమి. ముహూర్తమాత్రంబు బడలికదీర్చుకొమ్ము.› అని భీము
చెంతకుం బంచి కంఠీరవంబు గంధగజయూథంబుపై నుఱు
కుచందంబున నుఱికి క్రొవ్వాఁడి మెఱుంగుఁదూపు లని
యెదుగోళ్లచే భద్రగజకుంభస్థలంబులు వ్రక్కలించి, తురంగ
సంఘంబులం దెగటార్చి, యరదంబులం జెక్కులుసేసి, కాలు
బంట్లఁ గాలునిప్రోలి కనిచి, రోదసీకుహరంబు మేదురం బైనసిం
హనాదంబు సెలంగఁ ద్రిపురంబులపయిం గడంగు త్రిలో
చనునిచందంబున నిరర్గళంబుగ మార్గణవర్షంబులు వర్షిం
చిన విదళితమాతంగంబును, విధ్వస్తతురంగంబును, విశీర్ణ
శతాంగంబును, విఖండితభటాంగంబునై యాసైన్యంబు
చచ్చియు నొచ్చియు విచ్చియుఁ జీకాకుపడుటయు నందొ
క్కరుండు బలుగాయంబుల నెత్తురు జొత్తిల్లుగాత్రంబుతోఁ
బురంబునకుం బరువెత్తి భద్రావతీశ్వరునకుం బ్రణమిల్లి
సైన్యంబు సమసిన తెఱంగును యాగీయవాజంబు గొనిపోయి
నచందంబును విన్నవించిన యౌవనాశ్వుండు రోషారుణిత
లోచనుండై, యెట్టెట్టురా! వింతలు వింటిమి! పరదళం
బెంత వచ్చె? గుఱ్ఱం బెటువలెం బట్టువడియె? వివరంబుగా
నెఱుంగంబలుకు మనిన, దేవా! యెవ్వరో యెఱుంగము.
మువ్వురు వచ్చిరి. వారిలో నల్లనిబాలకుం డొక్కరుండు గగ
నంబున కెగసి డేగతూఁటినవిధంబునం దూఁటి సేనామధ్యం

బున నున్న తురంగంబు నెత్తి మూఁపున నుంచుకొని మీ
రంపించిన యంబరచరుల నాలుగువేలరథికులనంబరమునను

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులపై యుద్ధమునకు లేచుట:—

సంహరించి వెండియు నాబలంబుతో భండనంబు సేయుచు నుండఁ బెద్దనిట్టతాటిచెట్టుచందంబున లోకభీకరం బైనయినుపగుదియ కేలంబూని యొకండు నిలిచియున్నాఁడు. వాని చెంగట సింగంపుఁ గొదమ తెఱంగున గర్జిల్లుచు నొక్క చక్కని రాచకొమరుండు కొలుచుచున్నవాఁడు. అనివిన్నవించిన యౌవనాశ్వుం డుదనయిచ్చలో మచ్చరంబు నచ్చెరువు నిచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగ, వారు మానవసామాన్యులు గారు, కారణజన్ములు. నాకుం జూడఁ ద్రిమూర్తులును మూర్తులై వచ్చిరని తోఁచుచున్నది. ఒక్కండు గుఱ్ఱంబుఁ బట్టుకొని పోవుట యేమి! వే ఱొక్కండు లెక్కకు మిక్కుట మైన సైన్యంబు నుక్కడంచుట యెట్టు! ఒక్కరుండు వేడుక చూచుచు నూరకేయుండుట యేమి? ఐననశ్వమేధంబు సేయ వలయునని యతిప్రయాసంబుగా నశ్వంబు సంపాదించితినది యిత్తెఱంగునం బోయినఁ బోవనిమ్ము. ఇమ్మువ్వురితోఁ గయ్యం బనుజన్నం బొనర్చి దేవతల నెల్లం దృప్తినొందించెద నని యూహావోత్సాహకౌతూహలంబున నమ్మహీవల్లభుండు దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి మ్రోయించి మదపుటేనుంగులు, మనోజవతురంగంబులు, మణిమయరథంబులు, మహాసాహసికవీరభటులు లెక్కకుమిక్కుటంబుగా దిశలు

గ్రక్కతిల నార్చుచు, వీరాలాపంబులం బేర్చుచు, నలుఁగె లంకులం బలసి చనుదేఱఁ బురంబు వెడలి సమీపంబునకు నచ్చుకుఱాంతకాల కాలుంఁడునుంబోలెఁ బ్రచండగదాదం డంబు భుజాగ్రంబునం గీలించి భండనంబు గనుంగొను చున్న వృకోదరునివిలోకించి లోకోత్తరం బైనతదీయదివ్య తేజోవిలాసంబున కచ్చెరువందుచు నాయోధనంబున నాయో ధుల నెల్ల సమయించి విఁటికోపునం జేయుఁది యున్న వృషకేతునింజూచి శిరఃకంపంబు సేయుచు యౌవనాశ్వుండు తనమనంబున "సాగరంబు మేఱమీఱినచందంబున నపార చతురంగ బలంబుతో భూనభోంతరంబులుకంపింపఁ జేయుచు నెత్తివచ్చిన నన్ను సడ్డసేయక యనాదరంబుగఁజూచుచు సిం హికిశోరంబుకరణి శంకారహితుండై కర్షపాశవినిర్ముక్తుండైన యోగిచందంబున మరణభయంబు లేక యిక్కమారుం డున్నవాఁడు." అని సంతసంబు రోషంబు నగ్గలింప బలం బునకుఁ జేయి వీచుటయు వానిపయింగడంగువృషకేతనుం జూచి మారుతసుతుండు రోషతామ్రాక్షుండై గదాదం డంబు నంకించి కదలుటయుఁ గర్ణకుమారుం డెదురుగాఁబఱ తెంచి, "అయ్యా! యీరెండులోకంబులెత్తివచ్చినను మీకు

—:వృషకేతుండు భీముని నిలిచి దూండు మనికోరుట:—

నీడు గాదనిన యెడ నీయల్పసైన్యం బేమి లక్ష్యము? నీ పుత్త్రుండగునన్నుం దయచేసి చూచుచుండుము. నే నీ తృణంబ కార్చిచ్చుచందంబునం బేర్చి [illegible] బులభస్మీకరిం

చెద. తండ్రీ! కాయంబులు బుద్బుదప్రాయంబులు. జవ్వనంబులు చంచలంబులు. బలంబు లస్థిరంబులు. ఇంతయుం గలిగినపుడె త్రైలోక్యవర్తి యైనకీర్తి నార్జింపవలయుం గాని వ్యర్థంబుగా బ్రతుకం జనదు. గజగమనంబు లనియెడిగమన విలాసంబులును బాశంబు లనియెడి భుజంబులును జక్రంబు లనియెడి నఖంబులును, శంఖంబు లనియెడి కంఠంబును గలిగిన శత్రుసేనాకమనీమణిని మున్నుగా నేను వరించినాడ. దానితోడం గ్రీడించి కీర్తి యనియెడు సంతానంబు గాంచెద. మీకుం జేరవాపి గాదు. కోడ లయిన సేనావధూటి మిమ్ముం జూచి వ్రాలుపతాక లనియెడివ్యాజంబున మొగంబు వాంచుచున్నయది" అనిన వాయుసూనుండు "కుమారకా! సేనావధూటి నీకుం గైవసంబైన మిగుల లెస్స. అటుగాకనిన్నుం దలమీఁదిసేని జాదవ్వులనస్మదీయగదాప్రహారంబులం జేవ యణంచి శిక్షించెద. మామగారు కోడలిని శిక్షించుట యుచితంబుగదా! యని పలికి, నీవుపాదచారివి వారు రథికులు, నిన్ను నొంటిగఁ బనుపఁజాల ననిన వృషకేతుండు మారుతసూతిం జూచి మీకటాక్షం బనువజ్రాంగిజోడు గలిగియుండ నాకు భయం బేమిటికి? చింతవలదు. నన్నుం బంపుమని భీమునకుం బ్రదక్షిణంబు సేసి యుబ్బునం గబ్బుమీఱిన దేహంబుతోడఁ గన్నులం గెంపు దొలంకఁ గామునకుం గామినిం గదియుచందంబునఁ గెందామ్రి యని జొచ్చు కుంకుమరసంబు సలంది, సింగిణీవిండ్లను కనుబొమ్మ

లల్లార్చుచు, మెఱుంగుఁదూపు లనుచూపులఁ దఘుఘోత్తు చుఁ గరికుంభంబు లనియెడు కఠినస్తనంబుల నొఱపు మిగిలిన వైరిసేన యనుచానం గదిసి వృషకేతుండు కౌతుకంబు నెమ్మొగమ్మునం జిగురొత్త మున్ను దనచేతం గూలినచతురంగబలంబుల నెత్తురు లనియెడిసలిలపూరంబులచేసాగరంబు తెఱంగునఁ గన్పట్టుచు రుద్రవిహారస్థానం బగుటం జేసి కైలాసంబుకరణి నొప్పుచు, విదళితసైంధవం బగుటకతనఁ బార్థునిప్రతినచందంబునం దోఁచుచు, శంఖచక్రసమన్వితం బగుటకతన శౌరిహస్తంబులంబోలెఁ జెలువొందుచు, నిజనిశితవిశిఖంబులచే శకలితంబు లైన రథగజతురగపదాతిగాత్రఖండంబులచేత మిట్టపల్లంబు లైనసంగరాంగణంబు సొచ్చి కార్ముకజ్యారావంబును, గఠోరసింహనాదంబును, గనకపుంఖచిత్రితంబు లగుకంకపత్రంబు లుల్లసిల్లఁగోదండపాండిత్యంబు మెఱయ వింట బాణంబు దొడుగుట తివియుట యేయుటయు నెఱుంగరాకుండ శరపరంపర లను వర్షంబు వర్షించుచు సమున్నిద్రంబైనరౌద్రరసంబుమూర్తీభవించిన చందంబునఁ గనుపట్టి కుంభికుంభస్థలంబులు పెకలించి ముత్యంబుల జలజల రాల్చుచు నశ్వగాత్రంబులశకలంబులు వికలంబులు నేయుచుఁ బరాక్రమించుచునుండె.

—: యౌవనాశ్వవృషకేతులయుద్ధము :—

ఇవ్విధంబునం జాపవిద్యానైపుణంబు సూపుచు నున్నవృషకేతుం గాంచి యౌవనాశ్వుండు దంతావళంబు నెక్కి ధవళ

చ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయ దగ్గఱవచ్చి "కుమారకా! ఆది విష్ణుదేవుండునుం బోలెఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడవు. నీ కులంబు గోత్రంబు నామధేయంబు నెయ్యది? నీతండ్రి తాత లెవ్వరు? నీరాకకు నేమికారణంబు? నీచరిత్రంబు దెలియక యుద్ధము సేయరాదు. కాన వెల్లడింపు" మనిన, వృషకేతుండు, "కశ్యపమహామునీంద్రుఁడు మావంశకర్త, వేదమయుండైన సూర్యుండు మాతాత, త్రైలోక్యవిఖ్యాతదానలక్ష్మీసముద్ర్ణుం డైనకర్ణుండు మాతండ్రి, నాపేరు వృషకేతుండు, మాపినతండ్రి ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయం దలంచి నీపట్టణంబున యాగీయాశ్వమున్న దని వినిభీమసేను నన్ను ఘటోత్కచపుత్త్రుం డగు మేఘవర్ణునిం బనిచె. అమ్మేఘవర్ణుండు తురంగంబు నపహరించె. నేను బలంబులం బొలియించితి. మాయయ్య వేడుక చూచుచు నున్నవాఁడు." అనిన నమ్మహీకాంతుండు సంతసంబు నంది" రాజనందనా! ముహూర్తమాత్రంబు బడలిక దీర్చుకొనుము. చేయలసిన వానితోఁ గయ్యము సేయరాదు. నీవు పాదచారివి. నేనే తుంగునెక్కి యున్నవాఁడ నగుట నీతోడఁ గయ్యం బొనర్చుట పాడిగాదు. కనకమయం బైనయరదంబునొసంగెదఁ గైకొని యుద్ధమునకు ర" మ్మనిన వేవెలుంగులదొరమనుమండు మొగంబునఁ జిఱునగవుదళుకొత్త "నెవ్వానిపట్టణంబునఁ జెట్లు రాళ్లు పసులునైతె మఱలార్థంబు లొసంగియాచకులం బ్రోచు నట్టి యమరవల్లభుం డర్థియై వచ్చి వేఁ

డినఁ గవచకుండలంబు లొసంగ నట్టిదానశూరుం డైన కర్ణునకుం గుమారుండ నైననేను నీవలన వరదంబుఁబుచ్చికొందునె! నీవాడెడుమాటలు వినిన సంధికి వచ్చినయట్టు లున్నయది కాని సమరంబునకుఁగాఁ దోఁపదు." అనిన నారాజు "నీవు బాలుండవు, మేము చాపవిద్యాప్రవీణుల ము. మున్నుగ నీపరాక్రమంబుఁ జూపుము నీసామర్థ్యంబుఁ జూచి తరువాత మేము యుద్ధము సేసెద"మనిన వృషకేతుండు నవ్వుచు మున్నుగఁ దురంగంబుఁ బట్టితి మని చెప్పిన న్విని కోపాటోపంబున గృహంబు వెలువడి సకల దళంబులం గూర్చుకొని ప్రతిజ్ఞలు వలుకుచు యుద్ధంబునకై బయలు మెఱసినవారలు తమపరాక్రమంబులు మెఱయింప వలయుం గాని ముందుగ నాప్రతాపంబుఁ జూపితినేని మఱి నన్ను మెచ్చి యుద్ధంబు సేయువారెవ్వరు? కాలమృత్యుముఖంబునఁ బడినపిమ్మటఁ గ్రమ్మఱ వచ్చుట యెట్లు? నీవు పుత్త్రులు పౌత్త్రులు మిత్త్రులు బంధువులు సింధురంబులు హయంబులు రథంబులు నధిరోహించి భేరులు బిరుదకాహళంబులు మొదలైనవాద్యంబులును మొరయ బిరుదధ్వజంబులు మెఱయ పలువగలకైదువులు సారించుచుఁగయ్యంబునకుం గాలుద్రవ్వుచు మెండుకొని యున్నవారలు. నీవు వృద్ధుండవు, నేను బిన్నప్రాయంబువాఁడ, నన్నొంటి గాఁడని యనవలదు. కమలాక్షుని కృపాకటాక్షంబె నా కక్షయబలంబు. పెక్కుమాటలేమిటికి! తొలుదొలుతనీగు

ఱ్ఱంబుఁ బట్టి తెచ్చితిమి. నీచతురంగబలంబులో సగముసమయించితిమి. తొలుపోటు మాదె కావున నీవె మార్కొనుమనుటయు నాయౌవనాశ్వుం డలిగి యేనుఁగు డిగి రథారూఢుండై గుణంబుమ్రోయించి యిరువదియైదుసాయకంబులు దొడిగి యేయుటయు నక్కుమారుం డొక్క బాణంబున ఖండించి యర్ధచంద్రబాణంబు నిగిడించుటయుఁ గుటిలవర్తనులం గూడిన సజ్జనునిగుణంబు సమసినకరణి యౌవనాశ్వుని ధవళచ్ఛత్త్ర చామరంబులు తుమురయ్యె. అంతటం బోక మూఁడువాఁడితూపులు వింట సంధించి యొక్క బాణంబునఁ జాపంబును వేఱొక్కశరంబున గుఱ్ఱంబులను నొప్పించి మఱియొక్క మార్గణంబున యౌవనాశ్వువక్షస్స్థలంబు నేయుటయు నదియతనినడిఱొమ్ము వ్రక్కలించుకొని వెన్నున దుస్సి దబ్బఱసాక్ష్యము పలికినవాఁడు ఘోరనరకంబునంగూలు తెఱంగున భూతలంబునం బడియెఁ మరలఁ దెలివొంది యరదంబెక్కి యమ్మహీకాంతుండు వేఱొండు కార్ముకంబు కరంబునం బూని సజ్యంబు గావించి గుణస్వనంబున దిక్కులు గ్రక్కదలం జేయుచు నఱువదిబాణంబు లొక్క పిడికిటఁబట్టి వృషకేతుని భుజమధ్యంబున గాటంబుగ నాటించుటయుఁ జిమ్మనగ్రోవులం జిమ్మినచందంబునం గ్రొత్తనెత్తురు లెగసిన నక్కుమారకుండు తరుణకిరణమాలికరణిం బ్రకాశించుచుఁ గోలచేఁ గొట్టువడిన బెబ్బులికరణి బిట్టురోఁజుచు నాలుగువాలుతూపుల రథ్యంబులం గీటడంగించి

యొక్క మార్గణంబున సారథిశిరోధిం ద్రుంచి బహుముఖంబు లైన శిలీముఖంబుల నజ్జననాథు మునుంగ నేసి పందిరి వెట్టినకరణి శరకదంబకంబుల నంబరంబుఁ గప్పి రవికిరణంబుల మఱుంగుపఱిచి సింహనాదంబు సేసి "భూనాథుండు పొలిసెఁ బొలిసె" నని సైనికులెల్లఁ దల్లడంబంద నాగ్నేయాస్త్రంబు వింటఁ దొడిగి యేయుటయుఁ బొగలు సెగలు మిణుంగుఱులు మంటలు మింటికి నంటఁ గడంగిన నద్ధారణీరమణుండు వారుణాస్త్రంబున దాని నివారణంబు గావించినఁ బంకజమిత్ర పౌత్రుం డంతటం బోక వాయవ్యాస్త్రంబును సంధించిన నమ్మేదినీనాథుండు పర్వతాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించుటయు నేనుంగులం బోలిన ఱాలు ఉవ్వెచు వచ్చు నయ్యస్త్రంబుమీఁద వజ్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి తత్పాషాణంబులం జూర్ణంబు సేసి హాలహాలవిషజ్వాలలం

—: వృష సేనుండు మూర్ఛిల్లుట. :—

గ్రక్కువాలుమెఱుంగుఁదూపు లపారంబుగా నిగిడించిన నమ్మహీనాథుం డొక్క భల్లంబునఁ దన వక్షంబు వెల్లగించిన రవికిరణసంకాశంబైన యొక్క మెఱుఁగుటమ్ము రాజభుజమధ్యంబున నాటించి తాను మూర్ఛిల్లిన భీమసేనుండు రణరంగంబునం బడియున్న కుమారుం గాంచి కనుఁగవ జేవుఱింప నవుడుగఱచి యాలంబున యౌవనాశ్వనృపాలునిఁ బుత్త్ర మిత్త్ర బంధు సేనాసమేతంబుగఁ గాలునిపురంబునకంపక యే యీబాలుని కొదవ దీఱ దనుచు నుద్దండగదాదండంబు

సారించి రెండవదండధరుండునుం బలె భండనంబునకుం గడంగి నితాంతకోపంబునఁ గొండలంబోని యేనుంగు తండంబులం గనుపుగొట్టిన నప్పట్టున వెడలు నెత్తురుటేఱు లపారంబులై పాఱినం బారవశ్యంబున నవ్వాఱదవెంబడింబోవు వాహనంబులు నానెత్తురుటేటి యుభయతీరంబులందును జోతుపాపలుంబలె నెమ్ములతిత్తులై పడిన రావుత్తులును బ్రవాహవేగంబునం దలక్రిందుగా దుల్లిన రథంబులును రథంబులచెంగట యమపురంబునకుఁ బథికులైనరథికులును కాలుఁ గాలుం బెనఁచికొని తేలి యాడు కాల్బలంబును గలిగి యాలంబును త్రిజగద్భాకీలం బయ్యె నప్పుడు భీముని యూరువేగంబునం బొడమినచండమారుతంబులు బిసబిస విసరినం జతురంగబలంబు బొందెతో స్వర్గమునకుం బోవు కై వడిసూర్యమండల పర్యంతంబు నెగసి యందుండి కాలుఁ గేలుఁ గీలువీడి పడునట్లుగ విష్ణుద్రోహులు నరకంబునం గూలుకై వడి భూతలంబునం బడియె. మఱియు నవ్వడముడి మోఁకాలివేగంబునఁ బిక్కలవలనంబుట్టిన ఝంఝామారుతంబు విసరినం బెల్లగిల్లిన దంతంబులు భగ్నంబులైనకుంభస్థలంబులు విఱిగినచరణంబులుం గలిగి పీనుంగులైన యేనుంగులును దునిసిన గళంబులుఁ దెగిన ప్రేవులుఁ జెక్కలైనపొక్కిలుంగలిగి చాఁపకట్టుగాఁబడిన తురంగంబులును జక్కులైన చక్రంబులును నుగ్గునూచము లైననొగలును విఱిగిన కేతనంబులును విటతాటంబు లైన యవయవంబు

లునుం గలిగి శకలంబులైన యరదంబులును నడుగులువీడి కుత్తుక లెండి వెడరూపంబులఁబడిన వీరభటులునుం గలిగి సంగ్రామాంగణంబు ఘోరంబయ్యె.

—: సువేగభీమసేనుల గదాయుద్ధము. :—

అప్పుడు యౌవనాశ్వకుమారుం డగుసువేగుండురథ ముడిగ్గి మహోగ్రగదాదండంబు సారించుచు భీమునిం డాసి వాసి మెఱయ శిరంబు నురంబుఁ బ్రక్కలుం బెక్కులునొప్పించి యల్లటంబోక సుడిగాలితీరునం బేరెంబులు వాఱి యతనిగదాప్రహారంబుల మైమెలఁకువచేఁ దప్పించుకొని యుప్పరంబున కెగసియు దిక్కులరికట్టియు విచిత్రవిహారంబులు సలిపిన నవ్వడముడి గదపొదలికలు మెఱయఁ గుడియెడమలం జడియుచు నొడలు దగులం గొట్టుచు మండల ప్రచారంబుల గోమూత్రికాబంధంబుల సంచరించుచుఁ గోలాట లాడుచందంబునఁ గీలుబొమ్మలు నటించువైఖరి నాణెంబులైన విన్నాణంబులఁ ద్రాణలు మెఱయించుచు గద లమర్చుకొని గగనము గదల నార్చుచు నొకరొకరిని మెదలనీయక పొదలికలుం గదలికలు మెరయం బెద్దయుం బ్రొద్దు గదాయుద్ధంబు సేసి యుం గసిదీఱక గదలు దిగువ వైచి యాత్రైలోక్యమల్లులు మల్లయుద్ధంబునకుఁ జొచ్చి పాయుచున్ డాయుచుఁ జుట్టుకొనుచు వదనవక్షోభాహు దేశంబులం దగులఁ బొడుచుచు "మేలు హెూసరి మా యన్న హేయిరే!" యని మెచ్చుచు బాహాబాహిఁ గచాక

చిం దొడరి ప్రాబల్యదౌర్బల్యంబులు లేక తుల్యంబుగా మెలంగిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు సువేగునిం జొచ్చి పడ వైచి చరణంబు లొడిసి పట్టి బిఱబిఱం ద్రిప్పి వేసిన భూత లంబు సోఁకి సోఁకకమున్న బంతిచందంబున నెగసి వాయు తనూభవు నట్లు చొచ్చి పట్టి వ్రేసిన నవ్వాడముడియు భూత లంబునం బడక నెగసి దట్టంబు లై పడియున్న ఘోటక గజకళేబరధట్టంబుల వైచిన నవ్వీరుండు ముంజేత నొద్దుచు దండవెట్టి కఠోరముష్టిఘాతంబుల నొప్పించిన సమీర కుమారుండు వానిపెట్టుతప్పించి కర్ణకంఠగండప్రదేశంబులం బిడుగులంబోని పిడికేళ్ళం బొడిచిన వాఁడునుం బాలివోవని బంటుతనంబున నొడ్డుకొని యఱచేతిపెట్టులం బెడచేతి దెబ్బల ముష్టిప్రహారంబుల జానుఘాతంబుల నొప్పించిన నాఁజగ దెట్టు లొండొరులపెట్లవలన మూర్ఛల మునింగి వు డమిం బడిరి.

అంత వృషకేతనుండు క్రొంతవడికిం దెప్పిరి వదలిన కేశపాశంబు బిగియించి యెప్పటియట్ల కిరీటంబు ఘటి యించి నుదుటివయిం గనుపట్టు చెమటబిందువులు చేలాంచ లంబున నార్చుకొని బలువిల్లు పిడికిటం బదిలంబుగాఁ బట్టి యెదుట నున్నవిరోధి నీక్షించి ఱెక్కలతోడి పెనుఁబాముల చందంబునఁ గుంటసంపుంబింజల రంజిల్లు నైదుబాణంబు లొకపిడికిట నాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యయ్యుదుప్రాణం బులం గొను తెఱంగున నమ్మండలేంద్రుని వక్షస్స్థలంబుఁ

దూఱనేసిన నతండు నెత్తురు గ్రక్కుచు మూర్ఛ మునింగి మరణంబు నొందినకరణి మేను మఱచి నిశ్చేష్టితుండై రథంబుమీఁద జొరగిలం బడుటయు వృషకేతుండు కరుణాకలితమానసుండై 'యక్కటా! క్షత్త్రధర్మం బింత క్రూరం బగునే' యని గర్హించుచు నతనిరథంబుమీఁది కరిగి గాయంబులం దొరఁగు నెత్తురు కేలం దుడుచుచు వృద్ధుండైన యమ్మహీధవుని శిరంబునకు దాపుగాఁ దనయూరుకాండంబు నునిచి తనువున నాటియున్న బాణంబులు దివిచి వైచి యుత్తరీయంబున గాయంబులొత్తి యొత్తి తనబంగరు దట్టి ముంగొంగుచే నెమ్మొగంబున విసరి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులును హృదయంబునుం బట్టి చూచి శ్రీహరీ! నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! ప్రత్యహంబును నీపాదారవిందంబులే భజియింపుచు దేవతాంతరంబు నెఱుంగకుండితి నేని సుకృతశాలియుఁ బరాక్రమవిజితశూలియు సుగుణహారుండును మహాశూరుండును నైనయీరాజేంద్రుండు బ్రతుకుం గాక! యని శ్రీకృష్ణచరణారవిందయుగళంబు మనంబునం దలంచి తలంచి యగ్గాయంబు లభిమంత్రించిన నెత్తురు లణంగి ప్రాణంబులు కుదురుపడి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులు యథాపూర్వంబుగా నిగుడ ఱెప్పలల్లార్చి లోచనంబులు విచ్చి కర్ణసుతుని మొగంబు సూచి లేచి కూర్చుండుటయు వృషకేతుండు చివ్వననతనిరథంబు డిగ్గ నుఱికి తొంటి దిక్కునకు వచ్చి విల్లు గైకొని గుణధ్వని గావించిన యావ

నాశ్వమహీశ్వరుం డక్కుమారుని శౌర్య ధైర్యంబులుం గరు
ణాపరత్వంబునుం గాంచి సంతోషభరితమానసుం డై శరశ
రాసనంబులు వైచి రథంబు డిగ్గి వచ్చి కౌఁగిలించుకొని కర్ణ
నందనా! నందనందనుండు నరవిందసంభవుండు నిందుశేఖ
రుండును సాక్షిగా నన్ను రక్షించితివి. ప్రాణదానంబు సేసిన
నీతోడ సమరంబునకుం గడంగితినేనినాకంటె వెఱ్ఱియెవ్వఁ
డున్నాఁడు! మీతండ్రి యయినకర్ణుండు నిఖిలదానంబులు
సేసెఁ గాని పోయినప్రాణంబులం దెచ్చి యిచ్చినవాఁడు
గాఁడు. జయలక్ష్మీవల్లభుండ వైననీకు నాసామ్రాజ్యభా
గంబు లన్నియు నర్పించి కమలపత్త్రాక్షుండును గౌస్తుభ
వనమాలికాకలితవక్షుండును యాదవకులోత్తంసుండును వేద
శాస్త్ర స్మృతిప్రశంసుండును నైనకంసారిం గొలుచుచు సం
సారబంధంబుల నిరసించెద నని పలుకుచు నాతనిస
ఖ్యంబు సేసికొని సువేగుండును భీమసేనుండునున్న చోటికి
వచ్చి వృషకేతనుండు తన్ను రక్షించిన చందంబు వారలతో
వివరించి "యనిలనందనా! యీశిరంబు మీ కిచ్చిన యది.
ఈ క్రతుహయంబువెంట నన్నుం బనుపుము. నేనె దిక్పా
లరాజుల నెల్ల జయించి ధర్మజు సముఖంబునకు వచ్చెద,
అదియునుంగాక యైరావతకులసంభవంబు లైన పదివేలయే
నుంగులు ధర్మజునకు నర్పించెద. దయాసముద్రుండు ననం
తకల్యాణగుణసముద్రుండును బురుషోత్తముండు నైన యు
దాత్తుముని చరణారవిందంబుల నత్తమిల్లి పుత్త్రమిత్రకళత్రాది

బంధుసమేతంబుగా నాసర్వస్వంబు సమర్పణంబొనరించెద విశేషించి యును బ్రాణప్రదానంబు సేసినవారితోడి యుద్ధం బసంబద్ధంబు గావున మీకు నేను మాన్యుండను." అనియెడి రాజన్యుని సౌజన్యవాక్యంబులకుఁ బరితోషంబు నొందిన పవననందనుసమీపంబునకు మేఘవర్ణుండును సవన హయంబునుం గొనివచ్చె.

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులతో భద్రావతి కేఁగుట :—

తదనంతరంబ చిత్రవర్ణంబులును రత్నపరిస్తీర్ణంబులు నైనమొత్తలు ఘణంఘణితదిగంతరాళంబు లైన కాంచనఘంటికాజాలంబులును శరచ్చంద్రచంద్రికాడంబరంబు లైన కర్ణ చామరంబులును జారసుందరీమందగమనసమానంబు లైన గంభీరయానంబులును గ్రమ్ముతుమ్మెదలకు సమ్మోదప్రదంబు లైన యష్టమదంబులును వజ్రవలయప్రభాధవళితదిగంతంబు లైనదంతంబులును గైరికాదిధాతురసకల్పిత చిత్రతిలకంబు లైనగంధఫలకంబులునుం గలిగి ధవళవర్ణబంధురంబు లైన గంధసింధురంబుల మావంతులు బంతులుగాఁదెచ్చి నిలిపిన యౌవనాశ్వపృథివీశ్వరుండు భీముండు దాను నొక్కొక్క వేదండంబును, రెండుశుండాలంబుల మార్తాండపౌత్రుండును ఘటోత్కచపుత్రుండు గానెక్కి యెక్కఁ బరాని సేనలు క్రిక్కిఱిసి నలుదిక్కులం గొలువ వందిమాగధబృందంబులు బిరుదావళులు వంశావళులుం జదువ భేరులు ఢమామాలు ఢక్కలు హుడుక్కలు దమ్మటలు గుమ్మెటలు మురజంబులు

నరగజంబులు కాహళంబులు జయదోహాలంబులైన శం
ఖంబులు నసంఖ్యంబులుగా మొరయఁ గదళీకాస్తంభం
బులు పోఁకమ్రాఁకులు చూతపల్లవసముల్లసితతోరణంబులు
కాలాగురుసాంబ్రాణికాధూపంబులు మొదలైన యలంకా
రంబులం బొలుపారు గోపురద్వారంబు సొచ్చి యచ్చటఁ
బచ్చవిలుకాని తేజీకూనలం బోని చానల వలకారిచూపు
లనియెడువలలం దగిలి యిట్టట్టు గదలనేరక జిట్టలచందం
బునఁ జిట్టకంబులం బొదలు చిటివిటులచేతహారువులైననెఱి
తెరువులును మొత్తంబులైన ముత్తియంబులుసొంపులైనకెం
పులు పచ్చికలం దచ్చిన లాడుపచ్చలు నిగరాల మగఱా
లును జగడంబులైనపగడంబులును ముంగిళ్ళ నత్తమిల్లిన
యంగళ్ల నునిచిన మంగళద్రవ్యంబులును నంతరిక్షంబునఁ
గాంతులు వింతలు పొంతలుగ సంచరించు వైజయంతికలును
భూసురాశీర్వాదపురస్సరంబుగా సువాసినీజనంబులుసల్లు
శేల్లవిప్రావుల నక్షతలం దేజరిల్లు రాజమార్గంబునం జని నవ
రత్నరచితంబైనహజారంబు సేరంబోయి మదదంతావళం
బులు డిగ్గి హితులుఁ బురోహితుల మంత్రుల సామంతుల
నీడ్లఁ గనిచి యౌవనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు భీమ వృష
కేతు మేఘవర్ణులతోడం గూడ నంతఃపురంబునకుం జని హాట
కమయంబైనకొలువుకూటంబున సింహాసనంబునందు సుఖా
సీనులై యుండిరి. అప్పుడు యౌవనాశ్వునిభార్యయైనప్ర
భావతి సఖీజనంబుఁ దానును బంగరుమెఱుంగుంబళ్లెరంబున

ము త్తియంబులుఁ బగడంబులుఁ గూర్చిన రంగవల్లికలు రం గమరఁ గర్పూరదీపంబులు వెలుంగఁ జెలంగుచుం జను దెంచి "సంగరంబునఁ దనదుమంగళసూత్రంబు సంగతిగ నిలిపినసదయునకు జయమంగళం శుభమంగళ" మ్మనెడు పాటలు పాడుచుఁ గర్ణకుమారుని కీర్తి లోకవిఖ్యాతం బగుం గాక యని దీవించి వారలకు నివాళి దీసి యప్పరమసాధ్వి యంతిపురంబునకుం జనియె.

తరువాత వరుణకాంతలు జలకంబు లాడుచు సన్నె కంటిమీఁద నునిచిన పసుపుముద్ద చందంబున నరవింద మిత్రుం డస్తగిరిశిఖరంబు నలంకరింపఁ గాటుకపోడి చల్లిన తెఱంగునఁ జీఁకటులు నలుగడల నల్లుకొనియె. క్రేవులఁ దలంచి మందలనున్న యావులు తిరుగంబడియె. పక్షులు గూండ్లకుం బంతులుగట్టె. కమలవనంబులు సొగసె. కలు వలు విరిసె. అవ్వేళ గబ్బిగుబ్బెతలు తెచ్చినబంగరుకుం డల సలిలంబుల సంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి యౌవనాశ్వుఁడు భీమసేన వృషకేతు మేఘవర్ణులును దక్కుంగల బాంధవులును బంతిగూర్చుండి బంగరుపళ్ళెరం బులు పటికపుఁగోరలు మగఱాలగిన్నెలు కుందనపుగిండ్లు నునిచి చలువపరకాళకుచ్చెళ్ళ పెళపెళలు మగఱాలకమ్మల ధళధళలు మొలనూలిచిఱుగంటలఘుణంఘుణలు కంకణం బుల ఝణంఝణలు కీలందియల ఝుళంఝుళలు మట్టియల గిలుకుగిలుకులం గులుకులు మెఱయఁ గొమరుఁబ్రాయంపు

బడంతులు చతుర్విధాన్నంబులు నింపుతో వడ్డింప రుచుల
నుతియింపుచు భోజనంబు గావించి గంధోదకంబులఁ గర
పదప్రక్షాళనంబు చేసి గంజపాళ్లం జేతులార్చుకొని యా
డిగంబులు కర్పూరంపువిడియంబు లందియఁ గొలువునంగూ
ర్చుండి పవననందనుని కోపప్రసాదంబులు వృషకేతనువిక్ర
మంబును మేఘవర్ణు నేర్పును వినుతించి ధర్మనందనవసుదేవ
నందనుల సందర్శనంబు సేయఁ గలిగెఁ గదా యని తన
పూర్వపుణ్యపరిపాకంబునకు మెచ్చుచుఁ బట్టణంబునఁ జా
టంబనిచి యగసాలె పట్టుసాలె కుమ్మరి కమ్మరి చిత్రకార
కలాదప్రముఖులం దజకక్షౌరకశిల్పాచార్యప్రభృతులునైన
పదునెనిమిదిజాతులవారిం బయనము సేసి తనయొద్ద నున్న
మన్నీల వజీరుల రాజులం జూచి మీ మీ యంతిపురంపుటిం
తులతో హంతిపురంబునకుం జనుండు. కుంతీ ద్రౌపదీప్రము
ఖకాంతాజనంబులం గనుంగొని ముకుందచరణారవిందంబు
లకు మ్రొక్కి గంగాతరంగిణిలో నశ్వమేధావభృథస్నానం
బులు సేసి పావనమూర్తులరై వత్తురుగాక యని యాజ్ఞా
పించి సుతుం దగు సువేగునిం జూచి నీవు సకలదళంబులఁ
దోడ్కొని మున్నుగా హస్తినాపురంబునకు నీజనని యగు

—: ప్రభావతి మాధ్యము. :—

ప్రభావతితోడంగూడ నీపల్లకుల మున్నిడుకొని పొమ్మని
యాజ్ఞాపించిన నతఁడు హంతిపురంబునకుం జని తల్లికి మ్రొక్కి
"అమ్మా! ధర్మనందనుని యజ్ఞంబుఁ గనుంగొనుటకుఁ గరినగ

రంబునకుం బోవలెఁ బయనంబు గమ్మనవుడు నవ్వానిత కోపించి "పుత్రకా! నీకేమిటికి వెఱ్ఱిపట్టె. ఈధనంబులు నీధాన్యంబులు నీరూకలు నీకోకలు నీయిండ్లు మొద లగు సంపదలు వీటిఁబుచ్చి నన్నెందులకు వెడలి రమ్మనియెదు, మదిమదినుండి రాజ్యంబు విడిచి పోవుటకు నీకేల బుద్ధి పుట్టె? పురజనులు మీరలు నెచ్చటికేనియుం బొండు నీ వేమి చెప్పిన నే వచ్చువానం గాను." అనిన సువేగుఁ డమ్మా! యింతమూఢత్వంబు నింతసంసారభ్రాంతియు నీ కేల వచ్చె? ధర్మజుని యశ్వమేధంబున వేదవ్యాసప్రముఖు లైనమహామునులును నింద్రాదిదేవతలును దేవదేవుం డైన వాసుదేవుండును రుక్మిణీసత్యభామాప్రముఖు లైనయద్దేవుని పట్టమహిషులును జనుదెంతురు. వారల సందర్శనంబువల నఁ బంచమహాపాతకంబులు బంచబంగాళంబు లై పాఱిపో వుంగావున మఱుమాట లాడక లేచి రమ్మనిన "నన్నోరి మాతాతతరంబున మాతండ్రితరంబున నాతరంబున నణు మాత్రంబేని పుణ్యంబు సేసి యెఱుంగము. ఈముదుసలి వయసున నీతోడుసులు నాకు వలదు. ధర్మనందన వసుదేవ నందనులను దర్శింపకున్న నాకు గోరంత కొఱంత లేదు. ధర్మజునకు యాగంబుమీఁదవిశ్వాసంబు శౌరికిధర్మరక్షణం బునఁ బ్రేమ నాకు సంసారంబుమీఁద భ్రాంతి. ఇది యెవ్వ రికిం దప్పింప శక్యంబుగాదు. నే యేటికి నేను యాగం బునకు వచ్చువానం గాను. వలయునేని మీరు పనుండు"

అనిన సువేగుఁడు యౌవనాశ్వ భీమసేనులకు నాయమ్మ పల్కులు పల్కరించి కొంతతడవు నవ్వించి యంతటం బరిచారికాజనంబులచే నయ్యంబం బట్టి తెప్పించి మొఱ్ఱో యని కూఁతలువెట్టుచు సీడిగిలం బడ నెట్టకేలకుం దిగిచి యందలంబుపై నిడికొని కరిపురంబునకుం* బయనమయ్యె. పల్లకులందలంబులు భద్రగజంబులు గోలారుబండ్లు గుఱ్ఱపు మోటులు వేపడములు మహోష్ట్రములు మొదలైనవాహనంబు లెక్కి పురంబులోనం గలుగు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదిపౌరజనంబులు రాజుకంటె నయిదుదివంబులుమున్నగా హస్తిపురంబునకుం జనిరి. కరితురగస్యందనంబులు వీరభటసమూహంబు లిరువంకలం గొలువం జలువలు వెదచల్లు వెల్లగొడుగులనీడ యువనాశ్వవృషఢశ్వేతనూజులును గుఱ్ఱముతో వృషకేతు మేఘవర్ణులును గతిపయప్రయాణంబుల హస్తినాపురంబునకుఁ జేరవచ్చుచుండ నిరువదియామడదూరంబున నిలిచి *భీముఁడు యౌవనాశ్వుం గాంచి "కాంచనాహార్యధైర్యా; మీరువిజయంబు సేయువిధంబు మున్నగా మాయన్నతో నెఱింగించి యెదురుగఁ దోడితెచ్చెద. వృషకేతుండు మిమ్ముం గొలిచి వచ్చు" నని పలికి శీఘ్రంబుగఁ గరిపురంబునకుం జని యందు నవరత్నఖచితంబైన సభామందిరంబున బంగరు సింగంపు మోము గద్దె

---

* మాతృకలోఁ దాఱుమాఱుగానున్న యీవాక్యములిం దర్థసందర్భోచితముగా సవరింపఁబడినవి.

యందుఁ దమ్ములు గొలువ నెండవయాఖండలుం డన
నిండోలగం బైనయగ్రజుం గాంచి స వి న యంబుగా సా
ష్టాంగనమస్కారము గావించిన నతండు దీవించి దిగ్గన లేచి
కౌఁగిటంజేర్చెడు నర్జునుండును మాద్రీనందనులును దనకు
వందనములు సేసిన వారల నభినందించె. అంతఁ గొంతే
యాగ్రజుండు 'సమీరకుమారకా! సేమమే' యని యడి
గినఁ గరకమలంబులు ఫాలతలంబునం గీలించి రాజోత్త
[illegible]! యుత్తమం బైననీకరుణ గలిగి యుండ సేమంబు
నకుఁ గొఱంత యేమి! భద్రావతీశ్వరుం డగుయావనా
శ్వుం డశ్వమేధాశ్వంబుం గొని వచ్చె. విశ్వంబున నీకీర్తి
శాశ్వతంబుగా వర్తించు. అతనిసతి ప్రభావతి సఖీసహస్రం
బుతోఁ బాంచాలిని గనుఁగొన వచ్చుచున్నయది. వృష
కేతుండు భండనమున నప్పాడమితేని మెప్పించె. మేఘ
వర్ణుండు సావఘుళంబుగా నధ్వరాశ్వంబుఁ బట్టికొని వచ్చె
ననిన ధర్మనందనుం డానందకందళితాంతరంగుఁడై మునవిజ
యంబు యాజ్ఞసేనికి నెఱిఁగించి రమ్మనిన నతండు నంతి
పురంబునకుఁ జనినఁ గనకపీఠంబునం గమలకర్ణికాసీన
యగు కమలాదేవికరణిం గూర్చున్న ద్రౌపది దిగ్గన
గద్దియ డిగ్గి యెదురు వచ్చి వాయుతనూభవుం గనక
పీఠంబున నునిచి విజయంబు గలుగ విజయంచేసితి రే?
కర్ణనందనుండును నామనుమఁడు మేఘవర్ణుఁడును సేమంబున
నున్నవారె? యని యడుగుచు నతని కడిందిఱొమ్మునఁ

గనుపట్టు వెడంద గాయంబులు కరకమలంబున నిమురుచుం గుశల ప్రశ్నంబు సేసిన "భద్రేభయానా! భద్రావతీశ్వరు రాణి యగు ప్రభావతీమంజువాణి వేవురు చెలులతోడం గూడ నిన్నుం జూడవచ్చుచున్నయది. కావున నీవు నలంకరించు కొని యమ్మించుబోఁడికి నెదురుగ రమ్ము. మనకు రక్షకుం డైనపుండరీకాక్షుండు ద్వారకానగరంబునకు నరిగెనొ యి చ్చట నున్నవాఁడో" యని యడిగినం గృష్ణ యిట్లనియె. ఆశ్రీకృష్ణుండు నల్లదె నీలంపుటుప్పరిగలో నున్నవాఁడనిన నంతోషభరితాంతరంగుండై నీమందిరంబున నింగిరా కాంతుం డున్నవాఁడు గావున నీవు ధన్యవు. తామసింపక శృంగారంబు సేసికొని యంగనాజనులు నీవునుం బ్రభావతికి నెదురుగా రండని పలికి యనిలనందనుండు చనినం బాం చాలియుం బన్నీట జలకంబులాడి వెన్నెలన్నిరసించు సన్న పొన్నంచువలువవిన్నాణంబుగాఁ గట్టి నెఱికురుల విరులు దుఱిమి సిన్నుగాఁ గస్తూరిరేఖ ఫాలతలంబునం దీర్చి తార హారంబులు హీరకంకణంబులును జారుకాంచీమంజీరంబులు మొదలగు సొమ్ములు ధరించి యలంకృతలైనసఖీసహస్రంబు లతోఁ గూడ జీవరత్నంపు గుంపుల నల్లసిల్లువల్లకిపై నెక్కి హల్లకపాణులు వింజామరంబులు వీవ నంతఃపురసంచారు లగుకంచుకులు సందడి యెడగలుగం జడియ వెడలునప్పుడు యుధిష్ఠిరుండును నచ్యుతుండును శృంగారితంబులైనయే నుఁగులపై నెక్కి శంఖకాహళదుందుభిమృదంగపటహాయు

రజఝల్లరీజర్ఝరీడిండిమప్రముఖవాద్యంబులు భూనభోంతర మున బోరు కలంగ మ్రోయ నెదురు వచ్చిన యౌవ నాశ్వుం డధ్వరాశ్వంబు గానుకగా నునిచి దండప్రణా మంబు సేసినం బాండవాగ్రజుం డేనుంగు డిగ్గి యానృపా లునిం గౌఁగిటం బొదివి నరవరేణ్యా! భీమార్జున నకులసహ దేవులట్లు నీవును నాకు నొక్కసహోదరుండవు. ద్రౌపదితోఁ గూడఁ బ్రభావతి నంతిపురంబునకుఁ బంపు మనుటయు నంతడు నట్లకావించె.

తదనంతరంబ యౌవనాశ్వమహీశ్వరుండు గోవిందుని పదారవిదంబులు తనశిరంబున సోఁకం బ్రణమిల్లి "ముకుం దా! నందనందనా! అరవిందనయనా ! ఇంద్రాదివందితా ! భవదీయపాదారవిందంబులు దర్శింపఁ గంటిఁ గావున నా జీవనంబు సఫలంబు. భవదీయభక్తులైనభీమవృష కేతుమేఘ వర్ణులు మెట్టిరి గావునమాపురంబు సిరులకుం గాఁపురంబు. ధర్మజుని జన్నంబున కొదవెం గావున నీతురంగమంబును జనహృదయంగమంబు. ఇన్నిటికి శేఖరంబుగ నీకు జోడు కోడెమైన యర్జునిం జూడఁ గలిగె" నని పలుకునవసరం బున సవ్యసాచి యవ్విశ్వంభరాధీశ్వరుఁ బరిరంభణం బా నర్చి "నీవు నాకుధర్మనందను నట్ల పూజ్యుండవు. నాచేసిన పురాకృతపుణ్యంబున నీసందర్శనము గలిగె" నని కొని యాడె. అప్పుడు పాంచాలికిఁ గుంతిదేవికిఁ బ్రభావతి చాఁగి లి మ్రొక్కిన వారలక్కోమలి నక్కునం గదియించి మిక్కిలి

గారవించిరి. అంత భద్రావతీశ్వరపుత్రుం డైన సువేగుండు ధర్మజప్రముఖులకు వందనంబు సేసి “కర్ణనందనునికతంబున శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు సేవింపం గలిగె. మాభాగ్యంబు నెంతని వినుతింతుము. ఇంక సర్వకాలంబులందును ఏ దేవుని చరణకమలంబులు స్మరియింపుచు నుండఁగలవారము. శ్రీకృష్ణునకు సమర్పితంబు గాని రాజ్యంబు ధనంబును వ్యర్థంబులు. మఖతురంగంబు వెంట నన్నుఁ బనుపుము. ఎదిరించు మేదినీపతుల నెల్లఁ జెల్లాచెదరుగాఁ బాఱంద్రోలి నేన యశ్వంబు రక్షించుకొని వచ్చెద” నని పలికిన సువేగుని గౌఁగిటం జేర్చి శ్రీహరి కరుణాకటాక్షంబుల వీక్షించె. వృషకేతుండును నందనందనపురంధరనందనులకు వందనంబు గావించిన నంతఁ బ్రమోదకందళితమానసులై కరిపురంబునకుం జనుదెంచిరి. అంత రుక్మిణీకాంతుండు గజపురంబున నొక్క నెల వసియించి ధర్మతనయునిం జూచి యుండుమనఁ బదునొకండవనెల చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసినాఁడు జన్నం బొనర్చుట ముఖ్యంబు గావున నిప్పుడుగ్రసేనభూపాలకు నిచే సంరక్షితంబైన ద్వారకాపురంబునకుం జనియెద. మహావనాశ్వ, మర్జున, భీమునిం దక్కిన యోధులను దురగంబుఁ గావం బంపవలయు. నీవు ద్రౌపదీసమేతంబుగా యాగదీక్షఁ గైకొని సావధానంబుగా నుండందగినయది. యాగ[illegible] తమ్ముం [illegible] వేసి బంధుమిత్రసమేతంబుగా వచ్చెద’ నని పలికిన గోవిందుని[illegible]

జెంగి కుంతీనందనుండు బహువిధము లగు బహుమాన ములు గావించి వీడ్కొలిపిన సంపత్పారంపరీనిర్జితాలకా పురం బైనద్వారకాపురంబునకు వనజాక్షుండు విజయంబు సేసె.

—: వ్యాసుఁడు మరలవచ్చుట. :—

తదనంతరంబ కృష్ణద్వైపాయనమహామునీంద్రుండు సన్నిహితుం డగుటయు ధర్మతనయుండు వినయంబునవంద నంబు సేసి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి నవరత్నపీఠ మున నునిచి కృతాంజలియై మహాత్మా! మున్ను మరుత్తుం డనుమహారాజు యాగం బెవ్విధమునం జేసె? నానతి యీ సంగవలయు ననిన వ్యాసమునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి, "తొల్లి హరిధ్యానసమాయత్తచిత్తుండై నమరుత్తుం డశ్వమేధం బొనర్పం గోరి బృహస్పతి నాచార్యునిఁగా వరించిన నింద్రుం డసూయచే నతనిం బోవల దని నివా రింప నతనితమ్ముండైన సంవర్తుని గురువుగా వరియించియా గంబొనర్చునపు డింద్రాగ్నులు విఘ్నము సేయందలంచిన వారల నిరాకరించి యాగంబు నెఱవేర్చి యామరుత్తునకు వరంబులొసంగి సంవర్తుండు యథేచ్ఛంబుగాఁజనియె. అన్న రేంద్రుండు సర్వభూతనివాసుండైన శ్రీనివాస దేవునిసాయు జ్యంబు వడసె"ననిన విని యమతనయుం "డేధర్మమువలన నరుండుభవబంధంబులం దరించు నాధర్మం బానతీయవలయు ననుటయు సాత్యవతేయుండు, కౌంతేయునిం గాంచి "వేద

శాస్త్రంబులు చదివి తదర్థంబుల నెఱింగి తాను నాచరించి సద్బ్రాహ్మణుండును, నయమార్గంబున భూమండలింబరిపాలించినక్షత్రియుండును, వంచనలేక క్రయవిక్రయాదులుగావించినవైశ్యుండును, శ్రీమన్నారాయణస్మరణయుబ్రాహ్మణపూజయుం గావించిన శూద్రుండును నైహికాముష్మికంబుల సౌఖ్యంబులఁ గాంతురు. ఇంక స్త్రీజనుల లక్షణంబులువినుము. పరపురుషునిం గన్నఁ గూడఁ జనుటయు చిత్తరంపుఁ బొమ్మల జెప్పలల్లార్చుటయు, సంకేతంబుగ మాటలాడుటయుఁ, తలికత్తెం బిలుచువిధంబున నుచ్చైస్స్వనమునంగూయుటయుఁ, బలుమారు నవ్వుటయుఁ, బొరుగిరుగులకుఁ బోవుటయు, మేడమీఁది పలుకుటయు నారసారెకుం బైఁట జార్చుటయు మిండల కిగ్గరికత్తెయుం బలె మెలంగుటయుఁ బరపురుషులచెంత నున్నపసిబిడ్డల ముద్దాడుటయు, గోడనెక్కి చూచుటయు, గొప్పు దిద్దుకొనుటయు, నత్తమామలకు మగలకు మాఱుమలయుటయు నివి మొదలగు వికారంబులు జారకాంతాలక్షణంబులు. మఱియుఁ బువ్వులమ్ము వాల్యాజోఁదితోడ, దాసీజనులతోడ, సైరంధ్రులతోడ, దాదులతోడ, మగలు విడిచిన సతులతోడ, మంత్రసానులతోడ, దూతికలతోడ, జోగురాలితోడ, నాకులమ్మెడియంగనతోడ విటంతివుతోడం గూడి చెలిమిచేయుదానిఁ గులటయనియెఱుంగవలయు. ఈచెప్పినదుష్టసతులలో దూతికయు దాదియు ననునిరువురు జారిణికి సాహససముద్రంబు

గడవం దెప్పలు. కావున మానధను లగుపురుషులు చానల
కుం జనవీయంజనదు. జననంబు మొదలుమరణపర్యంతంబు
వారల నమ్మంగూడదు. గావున, నత్తయు మామయు మగం
డును గత్తులబోనులవలె మత్తకాశినులం గదలమెదలకుండం
గాపాడందగు. కామముం బ్రాయంపుటింతులచిత్తము సదాపర
పురుషభోగాయత్తంబై యుండు నని యెఱుంగుము. విధ
వయగు వెలంది యుపవాసంబులచే మేను గృశింపం జేయక
పాలు పెరుగు ఘృతంబు మొద లగురసద్రవ్యంబులచే
దేహంబుం బోషించుచు మలినవస్త్రంబులు గట్టక మడుంగు
లుగట్టుకొని మైపూంతలు బెట్టుకొని దానధర్మంబులు సేయక
వడ్డికిచ్చి కూడంబెట్టుచు తల్లిదండ్రుల క్రింద నడంగక పొరు
గిరుగిండ్లం దిరుగుచు హరిస్మరణంబు లేక దుర్భాషణం
గూయుచు నుండెనేని పెనిమిటితోడంగూడ దానునుగల్పాం
తరంబులు నరకకూపంబునంగూలు. నాలుకయుం దాలువులు
నధరంబులు నీలవర్ణంబు లై యెవ్వతెకుండు నేతరుణిపాద
ములు నేలమోవకయుండు నత్తరుణిశీఘ్రంబుగ వైధవ్యంబు
వహించు. విధవాసంగమంబు చేసినయధముండు దాను
జేసిన పుణ్యంబులెల్లం గోల్పడి నరకంబునం బడు. బాల్యం
బునం దల్లిదండ్రుల మఱుంగునం, బ్రాయంబున మగని
యొద్ద వార్ధకమునం దనయునికడ నుండవలయుం గాని
స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యం బెన్నటికిం జెల్లదు. ఇది నీయడిగిన
ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు. నీవు జూదరుల నాస్తికుల ననూ

యీవరులఁ గొండెంబులుపలుకువారలం జెంతంజేర్పక ప్రజలం బాలింపుము. పోషింపఁబడిన జనులచేత ధనంబును ధనంబుచే ధర్మంబును ధర్మంబునఁ గీర్తియుఁ జేకుఱుఁగావున రాజులకుం బ్రజాపరిపాలనం బవశ్యంబును జేయవలయు. తనకీర్తి మర్త్యులకుఁ గీర్తనీయంబై యుండ నారాయణచరణారవిందసంస్మరణశీలుండై యున్న భూపాలుం డిహంబున భోగంబును గీర్తిని బరంబున గైవల్యంబును గాంచు. శమదమసదాచారసంపన్నుండైన బ్రాహ్మణుండేనియు శ్రీవిష్ణుభక్తివిరహితుండయ్యేనేని చండాలుండని యెన్నుము. చండాలుండేనియు శ్రీహరిపదాయత్తచిత్తుండైనఁ ద్రైలోక్యపూజ్యుండగుం గావున నీవు శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు త్రికరణంబుల సన్ముఖంబున నుంచు" మన ధర్మనందనుండు, మహానుభావా! ఆభక్తి యెవ్విధమున వచ్చు లక్ష్మీవల్లభుం డెవ్వారలగృహంబుల నిలుచు నని యడిగిన నమ్మునీంద్రుండు, "తన శక్తివంచనచేయక పితృదినంబులు నెఱవేర్చునతండును దీర్థయాత్రాపరుండును దానశీలుండయ్యు వినయపరుండగువాఁడును పరకాంతాసంగమంబు గోరనివాఁడును, శూరుండును సత్యము శుచిత్వమును గలుగువాఁడును జననీజనకుల బాంధవులం బోషించువాఁడును పాపభీరువును సప్తసంతానములం బడసినవాఁడు, దయాపరుండు చేసినమేలుమఱువనివాఁడు తక్కుంగలపుణ్యపురుషులగృహంబుల సహలక్ష్మీవాసంబు సేయ వచ్చుటనే శ్రీమన్నారాయణుండు నెలకొని

యుండు. జూదగాని దుష్టుని దుర్వ్యసనశీలునిం జోరునిం జారుని సజ్జనదూషకుని దబ్బఱకాని నిర్దయు గృహదాహకు లుబ్ధుని సోదరపోషకుని గర్వోద్ధతుం బెడంబాసి లక్ష్మీ పరాన్నభోజనశీలుండగుబ్రాహ్మణుని వేదాదివిద్యలువిడిచిన తెలుంగునం దొలంగిపోవు. ధర్మనందనా! తొల్లి నీవు దుర్వ్యసనాసక్తుండవై జూదంబాడితి వదికారణంబుగానింతయన ర్థంబు సంభవించె. ఇంక నెన్నండట్టు లాచరింపకుము. కృష్ణపదభక్తిపరాయణుండ వయి యుండుము. వ్యతీపాత వైధృతి సంక్రాంతి యమావాస్య మొదలగు పితృదినంబులం దీర్థయాత్రా వ్రతచర్యాదినంబుల వనితాసమాగమం బొనర్చిన వానియొద్ద లక్ష్మి నేర వెఱచు. నీకుం దెలియవలయు నర్థంబులు దేటపఱిచితి. ఇంకం దామసింపక జన్నం బొనర్ప వలయు. కావున సకలశ్రేయంబులకు హేతు వయిన శ్రీకృష్ణదేవుం బిలిపింపు" మని యానతిచ్చె.

—:ధర్మజుపనుపున భీముఁడు ద్వారక కేగుట. :—

అంత నజాతశత్రుండు వైరిసేనాభీముం డైనభీముం బిలిచి నీవు ద్వారవతికింజని యాగయోగ్యంబైన చైత్రమాసంబు నేర వచ్చెంగావున మంత్రిపురోహిత సామంత దండనాథ బంధుమిత్ర పుత్ర కళత్ర సమేతంబుగా రుక్మిణీకాంతునిం దోడ్కొని రమ్మని పంచిన నన్న పాదంబులకు మ్రొక్కి వృకోదరుండు సత్వరంబుగా ద్వారకానగరంబునకుంజని దేదీప్యమానదివ్యరత్నప్రభాధగద్ధగితనిజాకరంబైన హజారంబునొ

చ్చి చిరత్నరత్నమయంబులును గాంచనసమంచితంబులును
గలధౌతనిర్మితంబులు నైన జోడుపక్కెరపల్లంబు జానంబు నం

—: శ్రీకృష్ణుని భోజనసమయము :—

కవన్నెలుమున్నగుముస్తీదులతోఁ గైజామోజులల్లార్చుచు
రాజిల్లు పెనవేలు పడివాగె తేజీలును నడగొండలు సిల
యేనుఁగులం బొలుపొందు కైవడిమదధారాధూసరితగండస్థలం
బులైన వేదండతండంబులును వివిధాయుధసంపన్నంబైన వీ
రభటవ్రాతంబును బొలుపొందు కక్ష్యాంతరంబులు గడచి
ఫణిహారిం గనుంగొని తనరాక లోకరక్షకుండైన పుండరీ
కాక్షునితో విన్నవింపు మని పంచుటయు వాఁడునుం జని
దివ్యరత్నప్రభానికరంబులచే నంధకారంబు దూరంబునం
ద్రోయుచుఁ గాలాగరు సాంబ్రాణిగంధసారకర్పూరధూపం
బులపరిమళంబుచే భూనభోఽంతరంబులువాసింపం జేయుచు
బంగరుచెఱంగుల రంగుమెఱయు చీనిచీనాంబరంబుల తెర
లును గ్రొత్తముత్తియంపుజల్లుల నుల్లసిల్లుచుఁ గందోవలకు
విందులుసేయు చెందోవలచందువలును రత్నప్రభాడంబరం
బులైనరత్నకంబళంబులును జిలుకలుఁ గోయిలలు గోరువం
కలుఁ జకోరంబులు *శతపత్రంబులుఁ బావురంబులు మ
యూరంబులు లేళ్లు దుప్పులు జింకలు మొదలగుసకలవిహ
దోషపరిహారక్రియానిపుణచాతురీధుర్యంబులగుమృగపక్షి
సమూహంబులచే నభిరామంబును మల్లెలు మొల్లలు జాజు

* శతపత్రము=బెగ్గురుపిట్ట.

లు విరవాజులు పొన్నలు పొగడలు సంపంగులు గోరంటలు చేమంతులు చెందామరలు చెంగలువలు మొదలగు పూవు లతోరణంబులచే నేత్రానందకారణంబును నైనభోజనాగా రంబున మృగమదంబున నలికిన ఘనసారరజంబున రంగవల్లి కలం దీర్చిన చతురస్రవేదికయందు బాలభానుప్రభాభాస మానరత్నపీఠమున సుఖాసీనుండై నవరత్నమయంబగుపళ్లె రంబున దేవకీదేవి వడ్డింపఁ దుమ్మిపూవులచందంబునఁ దెల్ల నగు రాజాన్నంబులును సువర్ణచ్ఛాయారూపంబులగుసూపం బులును సద్యోఘృతంబులును నప్పడంబులు వడియంబులుఁ దాలింపులు సంభారపరిమళ గంభీరంబులై నలివెచ్చ నగు పడిదెంబులు గలవంటకంబులుఁ దియ్యచేరులు మోరుఁజే రులుఁ బంచదారలు బానకంబు లానవాలుఁ జక్కెరపాం గలి దధ్యోదనంబు పులియోరయెళ్యోగిరంబునతిరసంబులు వడలు నప్పంబులు దోసె లిడ్డెనలు లడ్డుకంబులుఁ బేణీలు సుకియలుఁ గుడుములు మణుంగుబూలు సారెసత్తులు మనోహరంబులు నటిసెలు నమృతఫలంబులు మండెఁగలు మొదలగుభక్ష్యవిశేషంబులును బాయసంబులు శిఖరి ణీలు * ఫలరసాయనంబులుఁ బచ్చళ్లుఁ బెరుఁగు లూరుఁ గాయలు వరుగులు నాది యాభక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్య పానీయంబులును గుందేలు, ఉడుము, ఆళువ, లేడి, యడవి పంది మొదలైనభూచరంబులును గండె వాలుగ జెల్ల మలు

* శిఖరిణులు=సిగరులు, మజ్జిగపులుసు.

గు గొట్టి మాగువాయి బొమ్మడాయ యిసుకదొందు ఉలచ తిత్తికి చేప తాటేలు మొద లగుజలచరంబులును గౌజు పూరేడు పొట్టిపిట్ట పొన్నంగి వెలిచె బెడిచె లావుక కేర జము బెళవ పొడబెళవ పచ్చబెళవ కాటిగాడు ఉల్లంకి చింతవంకలు లకుముకి వంగపండు మొద లగుఖేచరంబులునుం దెచ్చి లవణామ్ల మరీచికాజీరకకర్పూరమృగమదాది పరిమళసంభారసంభృతంబులుగా శాకం బొనర్చి బంగరు గిన్నెలం బటికంపుదొన్నెలనుంచి యమర్చియుండ రుక్మిణీ సత్యభామ లిరుకెలంకులం గంకణఝుణఝుణాత్కారంబులు తోరంబులుగా సురటులు వీవ జాంబవతీమిత్రవిందలు చేపావడలువీవ లక్షణాసుదంతలు బంగారుగిండ్లతో గంధోదకంబులు పూనియాయత్తముగానిలువ భద్రయుంగాళిందియుం జెలికత్తెలంబంపి యన్యోన్యవస్తువులు వేవేగం దెమ్మని తీవరించుచునుండ నారగించుచునుండినసమయంబున నప్పుండరీకాక్షునితో దౌవారికుండు భీమసేనురాక నెఱింగించిన నవ్వి యుద్యరించిగురుండు వాకిటనిలువ నేల వేగంబతోడుకొని రమ్మని పంచిన వాయునందనుండు నందనందనుని సన్నిధికిం జని సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసిన శ్రీవాసు

—: శ్రీకృష్ణభీములసంభాషణము :—

దేవుండు, మందహాసభాసురవదనారవిందుండై "బావా! నీభావంబున నున్న కార్యంబు లన్నియుంగుశలప్రశ్నంబును వెనుక నోడువుదువు. ఇంతియకాని మున్నగబుద్ధిమత్వ

త్యం బగుభోజనంబు నాకంతపరిపూర్తిగఁ గావింపుము అట్లు గాక నీకెద్దియుం దోఁచదు. నాపలుకులకు శంక వలదు. నీకరణి బహుభక్షకులు లగ్నస్యకుంభకర్ణాదులుకొందఱు గలరు. నీవేమిటికి సిగ్గుపడియెదవు." అనిన ననిలనందనుంకు మందస్మితంబు వదనంబునం గనుపట్ట, యాదవేంద్రా! నీవింత తెన్నెన్ని పల్కితివి! కడుపారం దల్లిపాలు గ్రోలియుఁ జాలక పురిటింటిలోనఁ బూతనచనుఁబ్రాలు గ్రోలి దానిం బిలుకుమార్చితివి. జనని పెట్టిన యుగ్గునం దృప్తినొందక వ్రేపల్లెలో నున్న వెన్నలు పాలు నిచ్చ నిచ్చలుం మ్రుచ్చిలించితివి. యశోదమ్మపొత్తున భుజియించియు నాఁకలి యడంగమి నింద్రయాగవిఘాతంబు సల్పి యతనికై యుంచిన యన్నరాసుల భక్షించితివి. మాతయొసంగు సేతికజ్జాయంబులు చాలక కుచేలుచేతి యడుకులు నాఁచికొని మెసవితివి. యుగాంతకాలమునఁ జరాచర పరిపూర్ణంబులైన బ్రహ్మాండకోటు లుదరంబులోఁ గూరికొని యుండియు నఁకలిఁ దీఱియు గాని తృప్తుండవుంబోలె నుండలేదు. ఇట్టిపొత్తున భుజింపు మనిన నాకుం బోనంగునె! నీవు మంచిడైనదీపనంబు గలవాఁడవు. అని పరిహాసంబు లాడుచుండ వాయునందనుని గనకాననంబునఁ గూరుచుండ నియమించి పరమాన్నపానంబులం దృప్తినొందించియొక్క రమ్యస్థలంబున వసియించి యంగరాగంబులు కర్పూర తాంబూలంబులుఁ గుసుమమాలికలు నవరత్నఖచిత భూషణంబులు

దుకూలంబులు వలయువస్తువాహనంబులు బహుమానంబు లొసఁగి, వచ్చినకార్యంబు బడిగి యతనివచనంబు లాలకించి కృతవర్మం బిలిపించి, "పౌరజనులనెల్ల నజాతశత్రుని యశ్వమేధాధ్వరంబుగనుఁగొనుటకుఁ బయనంబు గండని చాటింపఁ బనుపుముఁ నగరపంరక్షణంబునకు మాతండ్రి యగు -శ్రీకృష్ణుఁడుసకలజనులతో హస్తినాపురమునకువచ్చుట- వసుదేవుని వన్నయగు బలభద్రుని నియోగించువాఁడ" నని యానతిచ్చె. అపుడు భోజభూనాయకుండు కల్పాంతకాల తంతన్యమానధారాధరగర్జితానుకారియైన ప్రయాణ భేరి వేయించినఁ బురజను లాబాలగోపాలంబుగాఁ బయనంబు వెడలిరి. అపుడుపుండరీకాక్షుండు వసుదేవునిచెంతకరుగుదెంచి నమస్కరించి తన పయనంబుం దెలుపుటయు నతండు కుమారుం జూచి, నీవు ధర్మజునశ్వమేధాధ్వరంబు నవలోకింపం బోవుచప్పుడు హరికథావిముఖుండును నన్యాయవర్తనుండునుధరాామరకామరహింతుండును దపోవర్జితుండును మిత్రవంచకుండు స్వామిద్రోహి పతితుండుఁ బందయుఁ బరదారవిరతుండు నల్లునిసొమ్ము భక్షించువధముండు ధర్మబాహ్యుండు వివాహకుండు దుర్వ్యసనాసక్తుండు బహుభాషియు విశ్వాసపాతకియు ఋతుకాలపరిత్యాగియుఁ గష్టలోభియు ఖలుండు నాత్మస్తోత్రపరుండు కలహాశీలుండును గృతఘ్నుండు భృత్యవంచకుండును క్షేత్రవిత్తాపహారకుండును నను వారలఁ బోడుకొని పోవలదు. నినుం బాసి నిమిష

మాత్రం జేసియు నోరువం జాల నని తానును బయనం బైనఁ గమలలోచనుండు నగరసంరక్షణార్థంబుగ మీా కుం డక తీర దని యొడంబడఁ బలికి ప్రశస్తముహూర్తంబున నాప్తమంత్రి యోధభృత్యవర్గము పరివేష్టింపఁ బల్లకుల ముందరంబనిచియదువృష్ణిభోజాంధక వీరులతో నిరాఘాట ధాటీపాటవంబునం బటుతరం బైనతురంగంబునెక్కి పురం బువెడలి గండస్థలంబులఁ దొరఁగు మదాంబుధారావాసన లకుం గ్రమ్ముతుమ్మెదలకై శిరంబులు గదల్చుచు ఘీంకారం బులు సేయుసింధురంబులును సింధురంబులం జూచి కెరలి రాహుత్తులు తత్తఱం బంద దాఁటుతురంగంబులును దురం గహేషారవంబులకు బెదరి గోనెలు దిగవైచి పాఱువృష భంబులును వృషభమ్ముల సందడి దండడిగొని మోవులు క్రిందఁ బడవైచి దైవంబును దూఱుభారవాహకులును గలిగి త్రొమ్ము త్రొమ్ముఁ దొలఁగఁ ద్రోయరాని సందడిలో మందమందగమనమ్మున గోవిందుండు చనుచు, జనుపనార లంబోలు తలవెండ్రుకలు గాలి కల్లాడ వెలిచినచెవ్వాకులు కర్ణంబుల వీడ రొంటిమీాఁద గట్టిన ముదుకచేలంబులూడ నాడాడ నల్లుండ్రఁజూచి యింటికి రావైతి వేమి! నాకూఁ తురు నిన్నుంజూడక రాతిరియెల్ల నిదురరాకవిరహవేదనం బొరలుచుండె, ననిపలికి బెల్లించి విటులచేతుల నున్నవక్క లాకులు జల్లించి కోలయూనికొనుచు మెల్లమెల్లనం జని యెవ్వరినిఁ గన్న నవ్విధంబునని పలుకుచుఁ బయనంబు

పడుచున్న వృద్ధవారకాంతలం గనుంగొని చిఱునగవుదళు కొత్త భీమసేనుదిక్కు మొగంబై, వాయునందనా! తొల్లి పయోమకాలంబున నాటిన గోటిమీటులు మోవికాటులు గాయలుకాచి, నీమేని గాయంబులకరణి గనుపట్టు. బొట్టలం బోని పొట్టలు నీపొట్టకు సమానంబై చూపట్టు. అతిమాలాకారంబుల నీకునమానవలై యున్న యీవృద్ధవేశ్యలం బరిగ్రహింపు మనిన నవ్వి భీముండు, మున్ను మధురానగరంబున ముప్పంకగూనిదాని నొక్కటెం జక్కంబెట్టితివి పాదపద్మనరాగంబులచేఁ బాషాణంబును యోషారత్నంబుఁ జేసితివి. ఇట్టికొఱమాలిన జంతువులనెల్ల దిద్దికొనుట నీభారంబు కాని మాకుం దరం బౌనె! ఎంత పాఱవేసినవారలైనను నీకటాక్షంబున ధన్యులగుదు రని పలుకుచు నయ్యిద్దఱును బరిహాసంబు లాడికొనుచుఁ గొంతదూరంబు చనిరి.

రుక్మిణీకాంతుఁ డందంబైనచంద్రావలవలనం జెందిన ప్రసూనంబులగప్పి యొప్పులంగులుకు తరగంబులం జెలంగు రాజహంస చక్రవాకబకక్రౌంచాది పక్షిగణంబుల కోలాహలముచే మనోహరంబును బావహారంబును, మాధురీజిత సుధాసారంబునైన కాసారంబుఁ గాంచి దానితీరంబునఁ జందనమందారకుందకురవకాశోకకదళీప్రముఖతరువులనీడల శాకటంబులు విడిపించి నియమించి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులును భటసత్రక గాయక, వందిమాగధులును జిత్రకార సూత్రకార పటకార సూచీకారకులు మొదలైనజాతులవా

రును నయ్యోతావుల గుడారంబులు వైచికొని నిలిచిరంతఁ బ్రియకాంత యైనరుక్మిణీరమణిం జూచి రాజహంసములు మద పుటేనుంగులు గండుఁదుమ్మెదలు మధురసంబుల నాస్వాదింప సొంపు మెఱయునీపద్మినిం గంటివె! పురుషులకంటెఁ బొలఁతులకుఁ గామం బెనిమిదింత లధికము గదా యనిస నక్కాంత తనకాంతునితో, దేవా! నీవు సర్వభూతాంతర్యామివి, నీ వెఱుంగనియర్థం బేమి యున్నయది! నీ కుమారుం డగు బ్రహ్మకు వాహనంబు రాజహంస. నీ వాహనం బేనుంగు. తేఁటులు దానియెడం బుట్టినవి. అన్నియుఁ దనూజులకు సమానం బగుటం జేసి యిట్లు పలుకం దగదని పరిహాసపల్లవితం బగు సల్లాపంబుఁ జేయుపల్లవాధరితో నా జగద్వల్లభుం డుల్లసిల్లుచున్నసమయంబునఁ దెల్లని పట్టె నామంబులును దీఁగెలయొడ్డాణంబులును బాదంబులం బెట్టిన బిల్లచెప్పులును జెవులం జెక్కిన నెమిలిఱెక్కలును గటితటంబునం దాల్చినకంబళ్లును బెరుఁగు పాలు నేతులు నించినకావళ్లును నుల్లసిల్ల వేలకొలఁది గొల్లలచ్చటికి వచ్చి తెచ్చిన ద్రవ్యంబులు కానుకగా నిచ్చి గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యచ్యుతునింజూచి, “ఓరి కిసనా! నీయప్పటికంబళి యేడ నేసితివి. కొండగోఁగులపువ్వులచాయ కంబళి యెవ్వ రిచ్చిరి. చుక్కలం దెచ్చి గ్రుచ్చిన ట్లున్నయది. ఈ తెల్లగురిగింజ పేరు తేడ సంపాదించుకొంటివి? అప్పప్ప! చంద్రనిప్పుల యొప్పున నొప్పులు గులుకు నీగాజుపూస లేడఁ దెచ్చుకొంటివి?

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

———:o:———

ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజగరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కనవీరా!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ నరేంద్రుం గనుంగొని యిట్లనియె. అమ్మఱునాఁటి వేకువజామున స్నానసంధ్యావందనాదినిత్యకర్మంబులు నిర్వర్తించి నందయశోదాదు లున్న తావునకుం బోయి కుంతీదేవి మామేనత్తగావున నద్దేవికి నమస్కరించి ధర్మజునియశ్వమేధంబు గనుంగొని వత్తురుగాక మీరలు ప్రద్యుమ్నాదికుమారకులం దోడ్కొని మెల్లన రండని యానతిచ్చి, కోడండ్రును దానును దేవకీదేవి కుంతిదేవియొద్దను, నుషాకన్య సఖీజనంబులతోడఁ బాంచాలిసమీపంబునను, బ్రద్యుమ్నుని యాదవకుమారులతోడఁగూడ ధర్మజునిసమీపంబునఁ దనతోడ నున్న బాల్యంబున నాటలాడిన గోపాలకుల నెల్ల గాండీవి

చెంత, నుండునట్లుగాఁ నియమించి యాభీరవరులంజూచి సింహరాశియందుబృహస్పతి యుండుసమయంబునఁ బ్రశస్త తరంబైన గోదావరీప్రభావంబు గాంచి సకలతీర్థంబులు విస్మ యంబుఁజెందినభంగి మీరలు కిరీటిపరాక్రమంబు గాంచి ఆశ్చర్యపడి యుండక తోఁచినపాటి పరాక్రమంబు గావించి యతని మెప్పింపుఁడని యాజ్ఞాపించి కృతవర్మభీమసేనులం గాంచి, మీరిరువురు సకలదళంబులం దోడ్కొని మెల్లన రండు నేను మున్నుగాఁ గరినగరంబునకుం జనియెద నని పలికి పవనజవంబైనతురంగంబు నెక్కి మితపరిజన సమేతం బుగా హస్తినాపురంబునకు వచ్చి ధృతరాష్ట్రవిదురకృపసం జయసమేతుండైనధర్మనందనుం గదిసి కంసారి సంసారిచం దంబున సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు గావించి తనకు మ్రొ

—: శ్రీకృష్ణుఁడు హస్తినాపురంబునకు వచ్చుట :—

క్కిన యర్జుననకులసహదేవుల నుచితసంభాషణంబుల నా దరించి స్వర్ణపీఠంబునం గూరుచున్నసమయంబున యుధిష్ఠి రుండు, దేవా! నీవు పుత్రమిత్రామాత్యసమేతంబుగా రాక యొంటిగ వచ్చిన దేమి యని యడిగిన నవ్వి యవ్వాసుదే వుండు వసుదేవబలదేవు లిరువురుం దక్కఁ దక్కినవార లందఱు వచ్చిరి. రేపకడ నిచ్చటికి వత్తురనిన, సంతసించి కౌంతేయాగ్రజుండు పార్థునింగాంచి సకలదళసమేతంబుగా రేపకడఁ గదలి యాగతురంగంబు నడుమ నునిచికొని వారల కెదురుగాఁ జనవలయు నని పలికి మఱునాఁ

దరుణోదయంబున వనజోదరుండు సోదరుండు యాదవనా థుండు మొదలగువారలు తోడ రా నధ్వరాశ్వంబు నలంకరించుకొని కుంతీద్రౌపదీప్రభావతులం బైలుమెఱయుండని నియమించుటయు వారలు రుటంపు సూర్యపటంపుఁగురాళంబులం దులకించు కుందనంపుటాందోళికల నెక్కి యుభయపార్శ్వంబుల ఘోటికాసహస్రంబులపైఁ జేటికాసహస్రంబులు కాంచనదండమండితంబు లగుఛత్రచామరకలాచికాపాదుకాప్రముఖ రాజచిహ్నంబులతోఁ గొలిచి నడువ దేవకీయశోదాదులకుం దగినకట్టనంబులు పెట్టియల నలవరించికట్టాయితంబై పట్టణంబువెడలి రెండవయాఖండలుండునుంబలె నఖండిత వైభవంబునం గదలి కాళిందీతీరంబు జేరం జనియె అంతకమున్న భీమకృతవర్మాదులు సకల సన్నాహంబులు మెఱయ నెదుర్కొనునప్పుడు గంభీరభేరీ ఛాంకారంబులను గంమకుల హుంకారంబులను మదగజ ఘీంకారంబులను జామరంబులు వేయుతోయజాతుల కంకణక్రేంకారంబులను భూనభోఽంతరంబులు ఘూర్ణిల్లె. ఆసమయంబున శమనసందునుండు సహోదరులుం దానును దేవకికిం బ్రణమిల్లె. భీమసేనుం డేనుంగు డిగ్గి ప్రద్యుమ్నాది యాదవకుమారులుం దాను నన్నకు నమస్కరించె. దేవకి కోడండ్రతోఁగూడఁ గుంతికిఁ బ్రణామంబు సేసె. ద్రౌపది ప్రభావతియుం దానును దేవకీదేవి పాదంబులకు మ్రొక్కె. మఱియుఁ దారతమ్యంబు లెఱింగి వారు వారు తగు తెఱం

గున వందనాలింగన యోగక్షేమవాక్యాదివిధుల నొండొరు
లతో సంభాషించిరి.

—:అనుసాల్వుఁడు సవనహయము నపహరించుట.—

అయ్యవసరంబున సౌంభపురాధీశ్వరుండును యాదవ
కులద్రోహియుఁ గృష్ణదూషకుఁడునై సంగరాంగణంబున
మున్ను గోవిందునిచే హతుండైన సాల్వునికిం దమ్ముండను
సాల్వుం డనువాఁడు వసుదేవనందనుం డగు ముకుందునిం
జంపి యన్నపగ దీర్చుకొందు నని సన్నద్ధుండై తన సైన్యం
బుల నెల్ల గృధ్రవ్యూహంబుగాఁ బన్నించి సేనాపతులం
జూచి నేను యాగీయఘోటకంబునుం బట్టి తెచ్చెద మీర
లిచ్చట నిలువుం డని నియమించి సాళువంబు తూఱినచం
దంబున సేనలనడుమం జొచ్చి కిట్టినయోధావళి నట్టిట్టుపఱ
చి యశ్వమేధాశ్వంబుఁ బట్టుకొని నిజసేనామధ్యంబునకుం
జని సేనాపతియైన సుతారకునితో నేను యాగయోగ్యం
బైనయీహారిం బట్టి తెచ్చుటయెల్ల వారితోడ సంగరంబు
సేయుటకని యెఱుంగుము. ఆతండును బాండవేయులు
దళసమేతంబుగా నిచ్చటికి వచ్చి తాఁకుదురు. వారితోడం
దారసిల్లి కయ్యంబు సేయుండు. శౌరికంటెఁ బరుండు
వేఱొక్కరుండు లేఁడు. అతని తెఱం గెఱింగి పట్టుకొనని
వాఁడు నాకు హితుండును సుతుండును బాంధవుండును
భటుండునుం గాఁడు. అవ్యాహతుండు నభేద్యుండు నవ్యా
యుండు నాద్యంతరహితుండు నచ్ఛిద్రుండును సకలలోక

వ్యాపకుండు సత్కరుణుండునైన యవ్యయుండు మన మేయుపా
ధ్యులకుం దలంగండు. ప్రహ్లాదుండు నారదుండు పరాశ
రుండు పుండరీకుండు వ్యాసుండు నంబరీషుండు శుకుండు
శౌనకుండు భీష్ముండు దాల్భ్యుండు రుక్మాంగదుండు నర్జు
నుండు వసిష్ఠుండు విభీషణుండు వాయునందనుండు బలియు
నాదిగాఁ గలవారలు గొందఱు భక్తివశంబున దేవకీనందనుని
దమకైవసంబు చేసికొని యుందురు. ఇంతియ కాని తక్కిన
వారలకుఁ జిక్కఁడు. అని పలికి తన యోధులం బదిలపఱిచి
తానునుం గట్టాయితంబై సేనాముఖంబునకు వచ్చి నిలిచె.

ఇక్కడ హయంబు నపహరించుకొనిపోవుట యాలకించి
శ్రీకృష్ణదేవుండు రాణివాసంబుఁ బౌరజనులఁ బాళెంబునుం
గాచుటకుఁ బార్థునిం బుచ్చి మహాబలంబుతో ధర్మనందను
నగరివాకిటనుండఁ గట్టడ సేసి భీముండును దానును యుద్ధసన్నద్ధు
లై ప్రద్యుమ్నవృషకేతులం బిలిచి మీరు మున్నుగఁ గయ్యం
బునకుఁ బొండని యనిపిన సూర్యపౌత్రుం డగు వృషకేతుం
డు కృష్ణుం జూచి, నేను సాహసంబున బాహుగర్వంబు మెఱ
యు నవ్వహయంబుఁ గ్రమ్మఱం బట్టుకొని పగతుఁ గెలిచి వచ్చెద
నట్లు సేయనైతి నేని బ్రాహ్మణీగమనంబు సేసిన పాతకియు బుతు
కాలంబున నిజాంగనను బరిత్యజించినవాఁడునుం బోవుగతికిఁ
బోవుదు నని ప్రతిజ్ఞచేసె. అంత నతండు సహాయుండుగా
ప్రద్యుమ్నుండు సాహసోద్యోగంబున గృధ్రవ్యూహంబు

—: వృషకేతుఁ డనుసాల్వునిఁ బట్టితెచ్చుట :—

గాఁ బన్నియున్న విరోధిసైన్యంబు సొచ్చి కోదండంబు మండ
లాకారంబుగాఁ దిగిచి చండకాండంబు లొండొండ నిగిడించి
సమదవేదండంబులఁ జెండాడియు ఘోటకంబుల గీటడఁ
గించియు మణిమయస్యందనంబులఁ జిందఱవందఱ నేసియు
వీరభటపరంపరల వెంపర లాడియు సంరంభంబున విజృం
భించిన ననుసాల్వుండు ప్రద్యుమ్నుం గాంచి, మకరకేత
నా! విరహిజనులం దరుణుల వెఱ్ఱితాపసులఁ గుసుమబా
ణంబులచే జయించితి నని గర్వింపకుము. ప్రళయకాల
దండధరదండోపమానంబులును బ్రచండములు నైన కాండం
బులు గాఁడినం గాని తెలియ దనిన నవ్వి ప్రద్యుమ్నుఁడు,
నాయమ్ములు పువ్వు లగుట సహజము. నిన్నుఁ దాఁకునెడఁ
గల్పాగ్ని కీలాభీలంబు లగు నని పలికి యైదుశరంబులు విం
టఁ దొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయుటయు నను
సాల్వుఁ డయిదుబాణంబులచే వానిం దుత్తుమురు సేసి దం
భోళినన్నిభం బైన యొక్కసాయకంబు ఱొమ్మునం దుయ్య
నేసిన నతండు మురవైరి యెదుటం బిల్లమెఱము వైచిన
పగిదిం ద్రెళ్లె. అంత దనుజాంతకుఁడు మనంబున గ్రోధశోకం
బులు పెనంగొనఁ బ్రళయకాలరుద్ర ఢక్కాఢమాత్కార
ఘోరంబుగాఁ బాంచజన్యంబు పూరించి తఱిమి వడిచిన
పవననందనుండు ముందఱం దలకడచి యుద్దండగదాప్రహా
రంబుల రథగజతురగపదాతి వర్గంబులం బీనుంగుపెంటలు

గావించినం గర్ణనందనుండు వాయుపుత్రునిం జూచి కంఠీరవంబు మదగజంబువిడిచి మఱియొక్క క్షుద్రమృగంబునకుం బోవునే! నీప్రతాపంబునకు నీయల్పబలంబులు సరియగునే. ఇంతమాత్రంబునకు మీరు గదాదండంబుం బూనందగదు. మరలుం డని పలుకునవసరంబున ననుసాల్వుండును మహోగ్రబాణంబు వింట సంధానంబు గావించి మారుతకుమారు మర్మంబులు లక్ష్యంబు గావించి యేయుటయు మంత్రించి పడవైచినకర్ణి మహీతలంబునం గూలె. అంత మురవైరి యనుసాళ్వునిం గనుంగొని, యెందుం బోయెదవు నిలునిలుమని యదల్చిన నయ్యనుసాళ్వుండు కమలనాభా! నీవు మాయగ్రజుం డగుసాళ్వునిం గొని గగనమార్గంబునకుం గొనిపోయి బావిలోనం బడవైచి మృతినొందించితివి కావున నిన్ను గీటడఁగింపక మానను. నీకొడుకును మఱిందియును బడినపాటు గన్నారం గనుంగొంటివి గదా? ఇంక నీవు పాతాళంబు సొచ్చితి వేనియు మానిమానసంబునం డాఁగితి వేనియు నిన్నుం బోనిచ్చువాఁడను గాను. నీవు పురాణపురుషుండవు నేను బ్రాయంపువాఁడ నీకు నాకునంతరం బని భ్రూకుటీకుటిలంబును వికటంబు నగునాననంబున్నం గనుపట్టుచు నాలుగు తూపులు సంధించి రథ్యంబుల ప్రక్కలుః వ్రక్కలించుటయు యుగ్యంబులు మొగ్గినదారుకుండు పగ్గంబులు వదలంబుగాఁ బట్టి యరదంబు పిఱిందికిం దివియించి క్రమ్మఱం దురంగంబుల నేదదీర్చి యెట్టకేలకు

రథంబు ముందఱకుం దెచ్చుటయు మురాంతకుం డతని వక్షంబునం బదుమూఁడు బాణంబులు గ్రుచ్చిన నతండును జిచ్చులు రాల్చుమెఱుంగుఁదూపు శింజినిం గూర్చి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దివిచి మురవైరివక్షంబు లక్ష్యంబు నేసియేసిన నచ్యుతుండు పెనుమూర్ఛచేత ముచ్చముడింగి లీలామానుషనటనంబున రథంబుపయిం బడియె. అంత మురాంతకునిపాటు గనుంగొని చతురంగబలంబులు పటాపంచలై తండ్రి బిడ్డ యన్న తమ్ముఁ డనక విడిచి పాఱుటయు వృషకేతనుం డదలించి విఱిగిన సైన్యంబు మగిడించి యును సాల్వుని నిలు మని గద్దించి సప్తసాయకంబులు నిగిడించిన వాఁడును దశనిశాతబాణంబులు కర్ణకుమారుని వక్షంబు వీక్షించి యేయుటయు నబ్భానుపౌత్రుండు తురంగంబులఁ ద్రుంచి సారథిం బడఁగెడపి రథంబు చెక్కులు సేసిన నుక్కుదక్కక యనుసాల్వుండు రథంబుమీఁదికి నుఱికి కర్ణజుని వక్షంబు తన్నినం బడక యతండు వానికిరీటంబుపీడఁ బట్టి ముందలఁ బట్టి బిఱబిఱం ద్రిప్పి పుడమిం బడవైచి ఱొమ్మునం దుమికి తనవింటినారి వానికంఠంబునం దగిలించినఁ గన్నుల ముక్కుల నెత్తురులు గ్రమ్మ ముమ్మరించిన మూర్ఛం గ్రమ్మి మే నెఱుంగక యున్నయెడ వేఁటకాఁడు లేడిం బట్టి యీడ్చి తెచ్చిన తెఱంగునం బట్టి తెచ్చి "వీఁడెగుఱ్ఱంపుదొంగ వచ్చెఁ గనుంగొని నవధరింపుము" అని విన్నవించుటయు యాదవేంద్రుండు కర్ణకుమారునిం జూచి వత్సా! నీవు ధన్యుం

డవు, సకలలోకమాన్యుండవు, నీకుం దక్క నన్యునకు నిమ్మహా రథునిం బట్టి తేఁగూడునే?" యని గోపాలదేవుండు సూర్య పౌత్రునిం గొనియాడ నతండును వానికంఠంబునం దగిలిం చినగుణంబు నదలించుటయు ననుసాల్వుండు మూర్ఛదెప్పితి శ్రీకృష్ణదేవునిం గనుంగొని శాంతచిత్తుండై, స్వామి! మీపాదంబులకుం బ్రణామంబు. కర్ణనందనునిసామర్థ్యంబు వలన దేవదర్శనంబు లభించె నని యనేకప్రకారంబులం బ్రశంసించిన యనుసాల్వునింగృపాతరంగితంబులగు నపాంగవిలోకనంబులం గనుంగొని నాదరించి కౌఁగిలించి యతనిరథంబు నవలంబించి తోడ్కొనిపోయి ధర్మనందనుం గానిపించి దండప్రణామంబు సేయించినఁ బాండవాగ్రజుం డాదరించి నాకునీవు వృకోదరాదిసహోదరులట్ల గాదిలసోదరుండవు. ప్రతిదినంబున సావధానుండవై యుండు మని యానతిచ్చె.

అంత ధర్మనందనుం డయ్యశ్వరాజంబునుం గొని తెచ్చినప్రద్యుమ్నవృషకేతనులం బ్రీతులం గావించి కరిపురంబునకు వచ్చి యాదవుల విడియించి కృష్ణానుసాల్వయౌవనాశ్వమహీపతుల సబహుమానంబుగా నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి తా నభ్యంతరమందిరమునకుం జని యజ్ఞదీక్షాసమయంబుఁ బ్రతీక్షించుచుఁ బుణ్యకథాప్రసంగంబులం బ్రొద్దులు గడపుచుండఁ జైత్రశుద్ధపౌర్ణమి వచ్చుటయు నప్పుణ్యదివసంబున ధర్మనందనుండు ద్రౌపదీసమేతం

బుగాఁ గృతస్నానుండై నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి యా
గదీక్ష వహించి తురంగంబు దెప్పించి గంధపుష్పధూపదీప
నైవేద్యాదిపూజలు గావించి నిజబిరుదాక్షరసమేతంబుగాను
వర్ణపట్టంబు దానిలలాటంబునం గట్టించి రత్నఖచితమంజీ
రంబులును గనత్కనకకింకిణీజాలంబులును బురుసాకురాళం
బును ముత్యంబులజల్లులపై దండలు నీలాలదృష్టిదండలు హే
మపద్మంబులు మెచ్చులు మీఱుదుమ్మెచ్చులు బంగరుతంగుపట్టె
యు వజ్రాలమోముట్టు సింగంపుమోముతలాటంబును జల
చ్చామరంబులు గచ్చి మీఱు హారబ్బీకవికయుం జోకగావించి ద
డవిణ మలహారి సాంబ్రాణిధూపంబులు పచ్చపావడలు విరా
జిల్ల వేనవేలు తేజీలు గంధసింధురంబులు స్యందనసందో
హంబులుం గూర్చి ధనంజయుని నశ్వసంరక్షణార్థంబు గా
నియమించి యాశీర్వదించి పంచిన నతండును ధర్మజునకు
మ్రొక్కి శౌరిపాదాబ్జంబులకు వందనంబు గావించి దేవకీ
దేవికిం దన్నుఁగన్నతల్లికి గాంధారికి ధృతరాష్ట్రునకు నభివాద
నంబులు గావించి కృష్ణానుమతంబునఁ బ్రద్యుమ్నుండును
వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండు ననుసాల్వుండును మొద
లగు మహారథికవరులు నిజచమూసమేతంబుగా వెంబడిం
జనుదేర వెడలె. అత్తురంగంబు నభీష్టమార్గంబునం
గదలి గ్రామంబులు పల్లెలు నగరంబులు పేటలు కోటలు
నదులు నదంబులు శైలంబులు కాననంబులు తటాకంబులు
చెఱువులు దొరువులు గ్రమించుచు యథేచ్ఛ విహారంబు

గా వచ్చివచ్చి దక్షిణదిశామండలమండనంబైనమాహిష్మతీ
పురంబు చేరం జనుదెంచె.

— ప్రవీరుఁ డశ్వమును బట్టుట: —

అవ్విధంబునఁ దురగంబు మాహిష్మతిం జేరం జని
యప్పట్టణంబు లైనయుద్యానంబులం బూచినపూవులతావుల
కుం దావలంబు లైనమందానిలంబులచే నందంద కదలెడు
చిఱుతరంగంబులవలనం బొదమిన జలధూమ్రంపుసాంద్ర
సం దొరువరుల జడలిక లపనయించుచుఁ ద్రిలోకశర్మదంబైన న
ర్మదాతటంబు చేరం జని యందు దాక్షిణ్య శృంగారవనంబుఁ
జొచ్చి యయ్యశ్వరాజంబు జంబూకదంబాదివృక్షజాతం
బుల పేద దూరంబు నడచివచ్చినబడలిక దీఱంజరియించుచుఁ
గోమలంబు లైనదూర్వాదళంబులు మేయుచు జలంబులు
గ్రోలుటకై కొలంకులకడకుం బోవుచున్న సమయంబున
నప్పురాధీశ్వరుం డగునీలధ్వజునికూర్మితనయుం డైనప్రవీరుం
డనువాఁడు నిజకళత్రం బైన మదనమంజరితోడం గూడ
నయ్యుద్యానంబున విహరించుచుండి కుందచందనమందార
చంద్రికలశరచ్చంద్రకిరణంబులం బలెఁ దెల్లనగు శరీరంబును
సంపెంగపూవులచాయం బచ్చనైనపుచ్ఛంబును నింద్రనీల
వర్ణం బైనకర్ణంబులును బాలసూర్యబింబంబునుంబోనియుధ
రంబును బగడంబులవలె గోరోజనంబుకైవడిఁ గుంకుమపం
కంబుపోలిక నెఱ్ఱనైనకంఠంబునుం గలయత్తురంగరత్నం
బుం గనుంగొని యయ్యంగన తననాథునితోఁ గోటానఁగోటి

ఘోటకంబులలో మేటి యైన యీఘోటకంబు నీలాయుం బున నుండెనేని నీవు చేయు రాజ్యంబు సఫలం బగు ననిన విని నీలధ్వజకుమారుం డైన ప్రవీరుండు చేరం జని దానినుదుటం గట్టియున్నట్టి బిరుదుపట్టంబు గనుంగొని యందు "రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరసకలసామంతరాజభయంకర వీరప్రతాపమూర్తి యైన యుధిష్ఠిరమహారాజేంద్రుం డధ్వరంబు సేయం బూని విహరింపంబంపినయీయశ్వరాజంబు నీశ్వరునిం బోరిలో గెలిచిన సెజ్జయోధుఁ దుర్జనదండధరుం డైన యర్జునుండు రక్షింపం బూని వచ్చె ధారణీతలంబున వీరుండు శూరుండునుం గలిగెనేని పట్టికట్టుం" డనివ్రాసిన వక్కాణ చదివి యాచక్కఁ బొమ్మం జూచి యిత్తురంగంబు వెంబడి వచ్చినయర్జునున్ గెలిచి నే నీహయంబుం దెచ్చెద. నీవు సఖీజనంబులతోడం గూడఁ బట్టణంబునకుం బొమ్మని పంచిన నమ్మించుఁబోఁడి గడగడవడంకుచుగుబ్బంబు మీఁది వాంఛం జాలించి తనతనువల్లికి సమానం బైనపువ్వుఁదీఁగె లు వంచుట మాని కరపల్లవంబులపౌరు గలిగిన చివురుగిల్లుట లుడిగి గబ్బిగుబ్బలవలెనుబ్బు మీఱు కుసుమగుచ్ఛంబులు ద్రుంచుట వర్జించి పెదవి తేనియలకుం బదులైన పువ్వుఁ దేనియ లానుట విడిచి వనంబు వెడలి ప్రాణేశ్వరు [illegible]యఁ జాలక కాళ్ళుతొట్రువడ మెల్లనఁ బల్లకి నెక్కి [illegible]ంబులతోడఁ గూడ బట్టణమార్గంబు పట్టి చనియె.

అంత నరాతిభయంకరుం డైనప్రవీరుండు నేనుంగులుఁ దురంగంబులు నరదంబులు వీరభటపటలంబులు ధృఢవ్యూహంబు పన్ని వజ్రకవచంబును జగ్గుమీఱు తలఁగొగ్గియు నుదుముచర్మంబునం బొదివిన కరతలత్రాణంబును మెఱయ దివ్యబాణతూణీరంబులు మూఁపునం గట్టి కనకరేఖాలంకృతం బైన కార్ముకంబు భూతలంబున నూఁదివింటికొప్పునం దనకిరీటంబు సేర్చి వరకు సేయక పరదళంబులం గనుంగొనుచున్న సమయంబున సయ్యాశ్వరక్షకులు నెదురుగాఁబఱచి పార్థునిం గనుఁగొని తురంగంబుపట్టువడినవృత్తాంతంబువక్కాణించుటయు ముఖారవిందంబున మందస్మితంబు దళుక్కొత్తఁ గయ్యంపువేడుక మొగంబునం జెంగలింప దిగ్గజంబులకర్ణపుటంబులకుం గఠోరంబుగా గాండీవగుణారావంబు నెగడ నరదంబు త్వరితంబుగాఁ బోవనిమ్మని వచ్చువివ్వచ్చుని ము

—: వృషకేతుప్రవీరులయుద్ధము :—

న్నాడి వృషకేతుండు, పట్టినహయంబుతో నడ్డపెట్టక దిట్టనై యున్నరాచపట్టిని విలోకించి, తురంగంబు విడిచెదో మాతోడం బోరి ప్రాణంబులు విడిచెదో రెంటిలో నొక్కటి.విడువక కర్ణసుతుండు నిన్ను విడువఁ డని పలికినం బ్రవీరుండు మొగంబునం జిఱునగవు దోఁపఁ జిన్నయ్యకుం దలమీఱివచ్చిన నిన్ను మరనగరంబున కలంకారంబుగాఁ బంచి యాజిమ్మటఁ బరాక్రమోపార్జనం బైనయర్జునుం డెగటార్చెద నని నాలుగుక్రొవ్వాఁడిబాణంబుల గుఱ్ఱం

బుల నొప్పించి యొక్క శిలీముఖంబున సారథిని మూర్ఛ
పుచ్చి యయిదుమెఱుంగుఁదూపుల వక్షస్స్థలంబుఁ బెకలిం
చినఁ గర్ణకుమారుండు నేనువాఁడిమెఱుంగుటమ్ములఁ దురం
గంబుల గీ టడంగించి యొక్క బాణంబున సారథి నొ
ప్పించి నాలుగు వేలుబల్లెంబుల నా రాజకుమారునిఫాలంబు
దూయ నేసిన నా ప్రవీరుండు కంపంబు నొందక మహామే
ఘంబులు పిడుగులు వర్షించు వడువున నపారంబు లైనశర
వర్షంబులు గురియించి కర్ణనందనుని స్రుక్కించి వేఱొక్క
తూపు వింటం గీలించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దీసి యనుసా
ల్వుని మూఁపు నాటించి యుద్ధంబునకు నిలిచిన, వాఁడును
సువర్ణపుంఖంబులుమనోమారుతరింఖంబులు నైనకంకపత్రం
బులు ననంఖ్యాతంబులును బుంఖానుపుంఖంబులు గాఁ గురి
సినఁ గాలు చే యాడక ప్రవీరుండాహవంబున కోహటించి
యుండుసమయంబున సేనలుకలంగంబాఱియాహాకారంబు
లొనర్ప నానుద్దియాలకించి మాహిష్మతీపురాధీశ్వరుండైన
నీలధ్వజుండు మూఁడక్షౌహిణులసైన్యంబుతోఁ దనయల్లుం
డైన యగ్నిదేవుని మున్నిడుకొనికదనంబునకుంగదిసి తన

—: నీలధ్వజుండు పరాక్రమించుట :—

కుమారుం డగుప్రవీరునియరదంబునకుం దలకడచి చొచ్చి
విచ్చలవిడి నస్త్రవృష్టిచే ననుల్వుని ముంచి వచ్చినయో
ధవీరుల నెల్లం బదేసివిశిఖంబులం గ్రుచ్చుటయు, సేనాసం
దోహంబులు పటాపంచలై నలుగడలకుం బఱచిన ధనంజ

యుండు విరిసిన సైన్యంబుల మగుడం బురికొల్పికొని యా
భూపాలునిం దాఁకి యయిదుబాణంబులు ప్రయోగించుట
యు నీలధ్వజుండు నైదమ్ములు వొడిగి త్రోవనేయ నబ్బాణం
బులు మగిడించి సింహనాదంబు సేసిన యౌవనాశ్వుండును
సువేగుండును ననుసాళ్వుండును నృపకేతుండును మొదలు
గాఁగల యోధవర్గంబులనర్గళంబులగుమార్గణాసారంబులు
గురిసిన నీలధ్వజుండు వెఱవక యందఱ కన్నిరూపులై
తూపులసోనలు గురియుచుఁ దనయల్లుఁడైన యగ్ని దేవునిం
బిలిచిన నతండు నస్త్రరూపం బై యెదుటం గనుపట్టిన
నయ్యాగ్నేయాస్త్రంబు కార్ముకంబునం గదియించి మౌర్వీ
నాదంబున దశదిశలు ఘూర్ణిల్లం జేయుచుఁ బ్రయోగించిన
నర్జునుండు వారుణాస్త్రంబుసంధించుటయుజలకణంబులునుం
బోలె నయ్యస్త్రంబు నొక్కగ్రుక్కగాఁ బీల్చి చటచ్చ
టార్భటులు మింట నంట నొంటుకొను మంటలును మంటల
కంటె మున్నుగా మిణుంగుఱుబూచులకైవడి మీఱి నింగి
కెగయు మిణుంగుఱులును మిణుంగుఱులం దలకడచి ప్రల
యకాలంబున గబ్బిమెఱయు మబ్బులవలె నుబ్బుమెఱయు
పొగలును బొగలకంటె మున్నుగా గగనంబునం బఱచు
దివ్యవిమానంబుల ధగధగ మని రగులుకొనం జేయు సెగ
లునుం గలిగి సాక్షాత్కారంబుగా నగ్ని దేవుం డర్జునుని
సైన్యంబులం బొదివిన, భద్రగజకుంభంబులు పగిలి పెట
పెటం జిటిలిన ముత్తియంబుల రాసులును యుగ్యంబుల

వర్గంబులు కేతనంబులు పతాకలు ఛత్త్రంబులు నివుఱులై పూదెలుకట్టిన కనకరథంబులును గిరీటంబులం దాపినరత్నంబులు చిటిలి పడఁ బెటిలిన దేహంబులతో నటునిటుం బొరలాడు వీరయోధులును గత్తులు కేడెంబులు జీరాగొగ్గి మునీంద్రులు తరకసంబులు సింగిణులుం గమలి భస్మావశేషంబులై గాలికిం బోవఁ గమలిన దేహంబులతోఁ బీనుంగుపెంటలైనవీరభటులును రూకలపెటికలు క్రిందం బడవైచి మంటలు వెంటనంటఁ గుంటుచుం బాఱు నొంటెలును నొంటెలకంటెమున్నుగాఱుంకెలు వైచుచు మోపులు వైచి పరుగిడువృషభంబులునుం గలిగి పాండవబలంబులు ఘూళిపటంబులై పఱచినం గని నీలధ్వజుండు నవ్వుచుఁ దురంగంబుం బట్టికొని యాలంబు చాలించి పురంబునకుం జనియె.

— అర్జునుం డగ్ని దేవుని స్తుతించుట. —

అప్పు డర్జునుండు ధనుర్ధరుండై వహ్ని నుద్దేశించి యంజలి యొనర్చుచు "దేవా! వేదమయుండవు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసంబులు నిన్నుం గొనియాడు. నీవుసకల దేవతలకు ముఖంబవు. ఆహవనీయంబును దక్షిణాగ్నియునీయందుద్భవించె. సర్వసాక్షి వగునీకుంబ్రియంబును శ్రీకృష్ణదేవునకునారాధనాత్మకంబును బృందారకుల కానందకరంబునుంగా ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయ నుద్యోగించె. క్రతుదీక్షాపరతంత్రుండ వైన నీవు దీనిం బక్షీకరించి రక్షింపవలయుం

గావ యుపేక్షింపం దగునే” యని ప్రస్తుతించినం గైకొనక మేర మీఱి మామగాఁడి మీఁదికనికరంబున శిఖానికరంబులు పరఁగించుచుఁ బొగలు సెగలు మిగుల రగులుకొన దిగదిగ మని తగులుకొని యెరగలివగిది మించి చనుదెంచు నచ్చి చ్చుఁగనుంగొని విష్వచ్చుఁడు మనంబున నతనికామాతుర త్వంబుగర్హించుచు శ్రీమన్నారాయణునిచరణంబుల స్మర ణంబులు గావించి నారాయణాస్త్రంబు వేదోక్తప్రకారంబు గా వింట నొంటించి ప్రయోగింప నుద్యోగించుటయు నూర్యచంద్రాంగారకాదిగ్రహతారకాగణంబులు గతులు తప్పె. దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గె. పంచభూతంబులు హాహాకా రంబు లొనర్చె. వేదంబు మఱచి మోదంబు మాని చతు ర్ముఖుండు తన్నిద్దియ విడిచి దిగ్గనలేచె. సప్తసముద్రంబులు కలంగె. కులపర్వతంబులు వణంకె, భూమి పెటపెటం బగి లె. బ్రహ్మాండభాండంబు దిగఁబడియె. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులు సిద్ధసాధ్యకిన్నరకింపురుషగరుడోరగాదులు దిక్కావెఱకం బులై పాఱం జొచ్చిరి. అపుడు హవ్యవాహనుండు భయం బొంది వేండ్రంబు మాని యింద్రనందనునిచెంతకు బ్రా హ్మణాకారంబునఁ జనుదెంచి వినయంబున నిట్లని యె. “మహాత్మా! నాయెడం దయసేయుము. ఏదేవునిం దలంచి నంతమాత్రంబుననె నూఱువేలయశ్వమేధంబులు పదిలక్షల షోడశమహాదానంబులు కోటితీర్థయాత్రలు ననేక కోటి వ్రతంబులుం జేసినఫలంబు లభించు నట్టి శ్రీవత్సాంకుం

డును నిష్కళంకుండును రమాకళత్రుండును బరమపవి
త్రుండును బరంజ్యోతియుఁ బరబ్రహ్మంబును వేదాంతవే
ద్యంబు నైనపరతత్త్వంబు నీయింట నుండి కంటికి ఱెప్ప
గాచినచందంబున నిన్నుం గాచుచునుండ నాకాటులకుఁ
దేఱిచూడం గూడునే? శ్రీహరిని విసర్జించి దేవతాంతరంబు
లపేక్షించు నతండు పాలసముద్రంబు దొరకినను బాలకై
మేఁకం బితుకువానిచందంబున సూర్యకిరణంబులం గాఁదని
మిణుంగుఱుఁబురువులకాసపడు నవస్తారివిలంబునం బరిహాసన
యోగ్యుం డగుం గావున నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద
వందనానందంబునం బొదలునీకు నశ్వమేధాదియాగంబులు
సిద్ధించుట యెంతవింత! నాకు మామ యైనమాహిష్మతీ
పురాధినాథునిం బోఁడ్కొని వచ్చి నీకు సేవకునిం జేసెద.
ఇమ్మహానారాయణాస్త్రం బుపసంహరింపు మని ప్రియ
వాక్యంబుల వేఁడుకొనుటయుఁ గిరీటి పావకునియెడం బ్రస
న్నచిత్తుండై యమ్మహాస్త్రంబు నుపసంహారంబు గావించిన
నగ్నిదేవుండు ఖండనంబునం బడినసేనల నెల్ల నైంద్రజాలి
కునివగిది మగుడన్ బ్రతికించి యర్జునునకుం బ్రదక్షిణంబు
గావించి పురంబునకుం జనియె. అనిన విని జనమేజయ
నరేంద్రుండు జైమినిమునీంద్రుం గనుంగొని పావకుండు
నీలకేతునకు నెవ్విధంబున నల్లుం డయ్యె నని యడిగిన నతఁ
డిట్లనియె.

—: అగ్ని దేవుని వృత్తాంతము :—

రాజేంద్రా! నీలధ్వజుని పట్టంపురాణి జ్వాల యను వధూటి గలదు. అప్పురంధ్రీమణికి నీరేడులోకంబుల నీడుజోడు లేనిచక్కఁదనంబున నుతికెక్కిన స్వాహానామధేయ యగుకన్యకారత్నంబు గలిగిన నాతరుణి జవ్వనంబును సౌందర్యంబు గుణంబులు లీలావిలాసంబులును, ద్రిభువన మోహనంబులు గావున దానికిం బెండ్లి సేయం దలంచి నీలధ్వజుండు రూపలావణ్యవంతులు కీర్తిమంతులు నైనరాజకుమారులఁ బెక్కండ్ర వ్రాసి తెచ్చినచిత్రపటంబులు సూపి యందొక్కనివరియింపు మనిన నగ్గజగమన సిగ్గునందలవాంచి మదాంధులు గర్వగ్రంథులు వసుంధరాధిపతులు. తక్కిన మానవు లెల్ల దీనులు. వారలశరీరంబులు నిత్యంబులు గావు గావున మర్త్యుల వరియించుట నాకు సమ్మతంబు గాదు. అమర్త్యులందు నొక్కరుని వెదకు మనిన నీలకేతుండు కూఁతుంజూచి మంచిది వాసవుని రప్పించెద వరియింపు మనిన నమ్మదిరాక్షి మదిలోన విచారించి "సురపతి నాకుం దగినపతి యగుం గాని యతండు జారుండు తపోవిఘ్నకరుండు కులగోత్రవిదారుండు సవికారుం డదియుం గాక దేవాదిదేవుండైన శ్రీవిష్ణుదేవునిం దనకు దమ్మునిఁగా నెంచి భక్తి గావింపఁడు గావున దేవేంద్రుండు సమ్మతుండు గాఁడన నతండు మఱియెవ్వరిం గోరుదు వనిన, "యగ్నిదేవుండు జగత్పూజ్యుండు. దేవతలకెల్ల నగ్నిముఖం బని

దే[illegible]యము [illegible]దు. దా[illegible] [illegible] నా[illegible]యణంబు
[illegible] యున్నయది. [illegible] [illegible] [illegible]మహిమంబు
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చేసి
[illegible] [illegible] వై[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేదు. [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. వైష్ణవుని
యందు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నత్యు
ను [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]
[illegible] ముగించెదు! నిన్ను [illegible] లేదు! [illegible]
[illegible] [illegible] లేదు! [illegible] [illegible] లేదు!
పోయిన మార్గం [illegible] [illegible] [illegible] లేదు! [illegible]
[illegible] నా[illegible] [illegible]! అని[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ముమునకు [illegible] [illegible]!
అనిన వచనంబులు వాక్యంబులు విచారించి [illegible] [illegible]
[illegible] తపోవనంబునకుం బోయి నియమవ్రతంబు సం
కల్పించి సమంత్రకంబుగా వైష్ణవ నానావిధంబుల [illegible]
కర్పూరంబు కుంకుమంబు కస్తూరియు నగరు చందనంబు
మల్లియలను [illegible] [illegible] పాయసంబులు [illegible]
యు బిల్వఫలంబులు తెల్లనైనవి కదళీఫలంబులు తాం
బూలంబులు మొదలైన పూజాద్రవ్యంబులు దెచ్చి [illegible]
మంబు నర్చనంబు చేయుచు [illegible] [illegible]

డయ్యెం జచ్చుదారి వెంచ్చి నృపాలునిపురంబునకు వచ్చి విప్రరూపంబున రాజమందిరంబు సొచ్చి సముచితోపచారంబులం బూజితుండై "మహీశ్వరా! నీకన్య యగుస్వాహావధూరత్నంబు నాకుం గన్యాదానంబు సేయు" మనిన నీలధ్వజుండు ధూమధ్వజునిం జూచి "నాకన్యక యగ్నిదేవునిం దక్క. నితరుల నొల్లదు గావున వేఱొక్కకన్నియ నొసంగెద వివాహంబుగ" మ్మనిన, ననలుండు నిజరూపంబుఁ జూపిన రాజు ప్రమోదభరితుండై స్వాహాకన్యకను జిత్రభానునకుం గన్యాదానంబు సేసె. అదిమొదలుగా వీతిహోత్రుండు వారియింట నిల్లంట్రపు టల్లుండై తత్పురంబు రక్షించుచు వైరులమీఁదం దార్కొనుచు నతనికి నత్రుండై యుండె. ఇదిజాతవేదుండు నీలధ్వజునకు నల్లుఁడైన తెఱంగని వివరింప జనమేజయుం డవ్వలికథ సెప్పు మనుటయు వైశంపాయని యిట్లు సెప్పం దొడంగె.

ఇవ్విధంబున ధూమకేతనుండు నీలకేతనుని సమ్ముఖంబునకుం బోయిన నతండు నల్లునిం జూచి శత్రుసైన్యంబు నిశ్శేషంబుగా దహించి వచ్చితివే యని యడిగిన ననలుండతనిం జూచి నరేంద్రా! నరనారాయణుల మహాత్త్వంబు దొల్లి వినలేవా! అర్జునుండు నారాయణపరాయణుండు గావున నా[illegible]ంబు నాకు దురవగాహంబు. దాహంబు నొందింపం గూడదు. అదియునుంగాక తొల్లి దేవేంద్రుండు ప్రయోగించిన వజ్రాయుధంబు స్తంభింపఁజేసి ఖాండవ

వనంబు నా కొసంగితి సేసె నయ్యుధిష్ఠిరుఁడు జలంపటి యతనితో నాచేత నైనయంతయుం బోరితి నింక నాకు వనాధ్యంబు. నీవు నిరర్థకవిరోధంబు మాని వారి పక్ష మూహా యంబు రయంబునం గొనిపోయి వారికి నొసఁగి కృతార్థుం డవు గమ్ము" అనిన రాజపుంగవుండు తనకులాంగన యను జ్వాలానలం గనుంగొని యట్లుండైనయట్టి దేవుండు మనకు హితంబు సెప్పెఁ గావునఁ గ్రతుఘోటకంబు గొనిపోయి కిరీటికి నప్పగించి స్నేహంబు గావించుకొని మెలఁగ వలెన దంట యనునాయాలుగంటి తననాథునితో ముక్కంటివంటి వాఁడు పెనంగనేనియుఁ జలపట్టి తనపట్టిన కార్యంబు విడు వక కీర్తిఁ జేపట్టుట రాజధర్మంబు. సాహసంబు సేయక శ్రీయు ను గీర్తియుఁ గలుగనేరవు. పట్టినగుఱ్ఱంబు మఱల నిచ్చి యతని వేడుకొనం బోయితివేని నరరాజులు నవ్వరె! గెలిచితివేని నరలోకరాజ్యంబును మృతుండవైతివేని సుర లోకరాజ్యంబును ననుభవించెదవు. పరునకుం బ్రియంబు సెప్పి బ్రతుకుటకంటె క్షత్త్రియునకు మరణంబు మేలు. అనిన విని యమ్మనుజనాథుఁ డట్లే కావించెద నని యుద్యం ముఁదోడితోఁ బంతంబులు పలికి రణభేరి భాంకారంబులును గజఘీంకారంబులును శింజినీటంకారంబులును పెనంగ వహంకారంబున సేనలం బురికొల్పికొని పురంబు వెడలి పురందరనందనునితోడం దలపడుటయు గాండివి గాండీవ గుణధ్వని దిక్కులు బ్రక్కలు సేయ ప్రళయకాలానిలుఁ

ఘరంబు వర్షించిన తెఱంగున నంపరల పరంపరల వెంపరలాడుటయుఁ బడినయేనుంగులును మడిసిన గుఱ్ఱంబులును బొడి యగురథంబులును జడిసిన వీరభటులును దునుకలైన కేతనంబులును దుమురు లైనగొడుగులును ద్రుంగిన సేనాంగంబులును విఱిగిన కైదువులును విటతాటనంబు లైన హైమఱువులును విశకలితంబులైన కిరీటకేయూరహారాదిభూషణంబులు ప్రేలెడు ప్రేవులును దుమ్ము లైనయెమ్ములును గ్రమ్మినరుధిరమ్ములును నాడెడు నట్టలును నందంద విహరించుభూతబేతాళంబులును నానందంబు నొందుకంకకాకగృధ్రజంబుకంబులును గలిగి సంగరాంగణం బతిఘోరంబయ్యె. అంతనీలధ్వజుండు కపిధ్వజునిం దాఁకి నిశితవిశిఖంబుల నొప్పించిన గాండీవి మండలీకృతకోదండుం డై చండకాండంబులు తండోపతండంబుగాఁ గురిసిన నొక్కతీక్ష్ణభల్లంబున భుజమధ్యంబు పగుల నేయుటయు నెత్తురులు గ్రక్కుచు మరణసమానం బైనమూర్ఛ నొందిన సారథి యన్నీలధ్వజుని దుర్దశయును సైన్యంబులు సమయుటయును గాలు గాలుం బెనఁచుకొని పడిన సుతభ్రాతృబంధుయోధజాలంబులనుం గాంచి యరదంబు కదనరంగంబునకుం దొలంగించి పట్టణంబునకుం దెచ్చుటయు నెట్టకేలకు మూర్ఛఁ దెప్పిఱి యప్పుడమితేఁడు సారథింజూచి మేలు సేసితి వని కొనియాడి మంత్రులం బిలిపించి మంతనంబు గావించి కృష్ణసహాయుండైనజిష్ణుని మార్కొనుటకు

నెవ్వరికిఁ దరంబు! పర్వతంబుపై నన్నపడినఁ దగరు శిరంబు నొచ్చుటయె కాని పర్వతంబునకుఁ గొఱంత యేమి! బలవ ద్విరోధంబు తగ దని యాలోచన నిశ్చయించి తనపట్టపు రాణికిం దెలుపుటయు నియ్యకొనక యయ్యబ్జవ ప్రల్లదం బులు ప్రేలినఁ గినిసి నీదుర్నయంవుబోధనచే యుద్ధంబు నకుం బోయిన నాకుం గలవార లెల్లను నమసిపోయిరి. స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతకి' యనెడు పలుకె యథార్థంబయ్యె నని యాగ్రహంబున "నిన్నీ! యిటువంటిదాంటతోడం గాఁ పురంబు సేసినఁ గుణంబు సెడి మానప్రాణంబులకు హాని సంభవించు" నని యప్పుడె దానిం బట్టణంబు వెడలనడచి చీనాంబరంబులును జరత్నరత్నభూషణంబులును జిత్రంబు లైనచేకానుకలును జిన్నారినారీమణులునుంగూడ నయ్యశ్వ రాశ్వంబుఁ దెచ్చి విజయున కొప్పగించి వినయపూర్వకంబు గా మ్రొక్కుటయు నర్జునుండు నతని నాలింగనంబును సేసి కొని "నీవు నహోదరసమానుండవు. ఈసంవత్సరంబునునా తోడంగూడ నశ్వరక్షణంబు సేసి యాగంబుం గనుంగొని ధర్మనందనవసుదేవనందనులకు వందనంబు సేసివత్తువుగాక" యని ప్రార్థించి యమ్మహీధవునిం దోడ్కొని యధ్వరా శ్వంబునుం దరలించిన నదియు దక్షిణదిశాభాగంబునకై యతివేగంబునం జనియె.

—:జ్వాలాదేవి సోదరునికడ కేగుట.:—

అంతనీలధ్వజుభార్యయైన జ్వాలావతి మగనిచేనవమానంబు నొంది డెందంబునం బట్టరానిరోషవిషాదంబులం గ్రాగులుచుఁ గాశీనగరంబునకుం జని యాదేశంబున కధీశ్వరుండు నవక్రపరాక్రమాటోపదీపితుండు నాత్మీయసహోదరుండు నైనయుల్ముకునియొద్దకుం బోయి విషాదవేదనాదోదూయమానమానసయై పాదంబులపయింబడి రోదనంబు గావించుటయు నతండును గరుణాయత్తచిత్తుం డై యాలాడించి "నీ వొంటిగా వచ్చుటకుఁగారణం బేమి? ఇంతవంతయేమిటికిం జెందెదవు? ఎంతకార్యంబయిన నిర్వహించెద" నని యడుగుటయు, నామె, యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చుటయుఁ దనతనయుండు పట్టుకొనుటయు నందువలన సమరంబగుటయు, బహుజనక్షయంబును దనమగని పరాజయంబును గాను మగుడ సమరంబునకుఁ బురికొల్పుటయు నతండు మంత్రులతో యోజనచేసి కయ్యంబున కియ్యకొనక తన్ను నవమానించి పురంబును వెడల నడుచుటయు నాద్యంతంబును బూసగ్రుచ్చినవితంబునఁ దెలియఁబలికి మఱియునుం దద్విరోధంబు రూఢమూలంబు సేయందలంచి యిట్లనియె. "అన్నా! నాబన్నంబు లెన్నని వివరించెద! నీమఱంది తానును బుత్రుండును దండనాయకులు దళసమేతంబుగా ధనంజయునిందాఁకి దావాగ్నిజ్వాలలం బడినశలభంబులకైవడిఁ జచ్చియు నొచ్చియు వెన్నిచ్చియుఁ బార్థునికొత్తలకుం జాలక

కలహకారిణి యగునన్నం బురంబు వెడల నడిచి యతనిశర
ణంబునొందె. ఈయవమానంబు సహింపఁగూడక నే నిందు
వచ్చితి. నీవు దక్క నాకు రక్షకులు లేరు. ఎవ్విధంబున
నైన నీయవమానంబు దీఱునట్లుగాఁ బార్థునితోడం బోరి
సంహరింపు" మనుటయు నతండు సహోదరిసిం జూచి
"యట్లుకానిమ్ము, రేపటికిహాయంబిచ్చుటకి వచ్చు- నేను బట్టి
కట్టెద నతనికి నాకును సమరం బయ్యెడు నవ్వు డర్జుననినిర్జిం
చెద నీవు వంతం బొందవల" దనుటయు నాజగజంత సహో
దరుం జూచి యింద్రనందనుండు గుఱ్ఱంబు పోయినత్రోవనే
పోవుఁ గాని యిచ్చటికేలవచ్చు? గుఱ్ఱంబు వెంబడి నతండు
పోయిన నీవెవ్వరితోడఁ గదనంబు సేసెదవు? అని తీవరించు
టయు "సహోదరి! యింతలోన నేమి కార్యంబు దప్పె?
ఎన్నటికేనియు నతనికి మనకు విరోధంబు పుట్టకపోవునే?
నాఁటికి నీకోఱంత దీర్చెద. ఈవేళనూరకుండు" మనుటయు
నాదంట యతనిం జూచి యన్నా పుట్టినజగడంబు తోడుత
నడుపవలయుఁగాని యేండ్లు పూండ్లు చెల్లిన నేమి ప్రయో
జనంబనిన సుల్మఖుండు నాగ్రహోదగ్రుఁడై "పాపాత్మురా
లా! చొచ్చినయిల్లు చెఱచినది యుం గాక పుట్టినయిల్లు
ను జెఱుప వచ్చితివే నీవంటి చెఱుపవచ్చేట మాయింట
నుండం దగదు. పాఱెడు బండ్లకుఁ బాదంబులు చాఁచు
మనియెదు. నీవలసినయెడకుం బొ"మ్మని పలువాడుటయుఁ
బిఱుగుపడినదానిం గొఱవిఁజూఁచిన తెఱంగున సత్యాంగన

కెరలి మనంబులో మిడుకుచు గంగాసమీపంబునకుం జని రోడ యెక్కి యవ్వలిగట్టునకుఁబోవువారలతోడం గూడఁ

—: గంగ యర్జును శపించుట :—

బోవునెడఁ దనయెడమకాలిమీఁద గంగాజలంబు తుంపుర పడుటయు శివశివా! యెంతపాపాత్మురాలి నంటితిని. ఇందు కింక నేమిప్రాయశ్చిత్తంబు సేసికొందు" నని పలికినఁ దీర వాసు లయినజనులందఱు గుప్వారి గొని త్రిలోకపావని యగునీపుణ్యవాహినిం దూషించిన నీనోరు పుచ్చవలదా? కర్షచండాలి! నీవుమాతోడంగూడ నుండం దగ దని యేక వాక్యంబుగాఁ దిట్టిన నాగంగానది నవ్వుచు నంగనారూపం బునఁ బ్రత్యక్షంబై "నీమాటి! నాయం దేమి యన్యా యంబు గంటివి! నీవిట్లు దూషించుటకుఁ గారణం బేమి యె ఱింగింపుము" అనినఁ బుట్టినబిడ్డల నేడ్వురం దొట్టితొట్టిస మెడలునులిపి వేసిన పాతకివి! నీకుఁ గడపట నుప్పురాయి వలె నొక్కండునిలిచె. సత్యవ్రతుం డగునమ్మహానుభావుని శిఖండిని ముస్నిడుకొని యర్జునుండు వధించె. ఆసూడు దీర్చుకొనక యున్నదానవు. పుత్రహీనవు. నీమొగంబుసూ డరాదు. అనిన నాదివ్యనది కోపశోకంబులు మనంబునం బెనంగొన నేఁటికాఱవనెలనాఁటికి నర్జునుని శిరం వాని కుమారునిచేఁ ద్రెళ్ళుంగాక యని శపియించి యంతర్ధా నంబు నొందుటయు నాజ్వాలయు నంతసంబునొందియాదివి జనదీతీరంబున దారుఖలచేతం జితియమర్చికొని శివునుద్దే

కెరలి మనంబులో మిడుకుచు గంగాసమీపంబునకుం జని యోడ యెక్కి యవ్వలిగట్టునకుఁబోవువారలతోడం గూడఁ

—: గంగ యర్జును శపించుట :—

బోవునెడఁ దనయెడమకాలిమీఁద గంగాజలంబు తుంపుర పడుటయు శివశివా! యెంతపాపాత్మురాలి నంటితిని. ఇందు కింక నేమిప్రాయశ్చిత్తంబు సేసికొందు" నని పలికినఁ దీర్థవాసు లయినజనులందఱు గువ్వాకరి గాని త్రిలోకపావని యగునీపుణ్యవాహినిం దూషించిన నీనోరు పుచ్చవలదా? కర్మచండాలి! నీవుమాతోడంగూడ నుండం దగ దని యేకవాక్యంబుగాఁ దిట్టిన నా గంగానది నవ్వుచు నంగనారూపంబునఁ బ్రత్యక్షంబై "నీమాటి! నాయం దేమి యన్యాయంబు గంటివి! నీవిట్లు దూషించుటకుఁ గారణం బేమి యెఱింగింపుము" అనినఁ బుట్టినబిడ్డల నేమ్వారం దొట్టితొట్టిస మొదలునులిపి వేసిన పాతకివి! నీకుఁ గడపట నుప్పురాయి వలె నొక్కండునిలిచె. సత్యవ్రతుం డగునమ్మహానుభావుని శిఖండిని మున్నిడుకొని యర్జునుండు వధించె. ఆసూడు దీర్చుకొనక యున్నదానవు. పుత్రహీనవు. నీమొగంబుసూడరాదు. అనిన నాదివ్యనది కోపశోకంబులు మనంబునం బెనంగొన నేఁటికాఱవనెలనాఁటికి నర్జునుని శిరం వాని కుమారునిచేఁ ద్రెళ్ళుంగాక యని శపియించి యంతర్ధానంబు నొందుటయు నాజ్యాలయు నంతసంబునొందియాదివి జనదీతీరంబున దారుణులచేతం జితియమర్చికొని శివునుద్దే

పురందరనందనుం డశ్వంబు దురవస్థఁదప్పించు నుపాయంబు
గానక తత్సమీపంబుననున్న సౌబరియాశ్రమంబునకుం జని

—అర్జునుండు సౌబరియాశ్రమంబునకుఁ బోవుట —

యందు శరభంబుపిల్లలం బ్రక్కలోనుంచుకొని చన్నుఁబా
లిచ్చి పాలించు గండభేరుండంబులును, బొదుగులం బాలు
ద్రావి సింహకిశోరంబుల కొసంగి నిదురవుచ్చు శరభంబు
లును, నేనుంగుగున్నల కటంబులతీట దీఱ మెల్ల మెల్లన గో
రులం గీఱు సింగంబులును లేడిపిల్లలం జూచి చన్నులు
చేపి వానిమేనులు నాకుసివంగులును బాముపిల్లలకు నెండ
సోఁకకుండ ఱెక్కలం గప్పు నెమిళ్లును నెలుకపిల్లల మెల్ల
నఁ గఱచు చేర్చుమార్జాలంబులునుం గలిగి జాతివైరంబులు
లేని జంతునివహంబులచే సకలభువనసంతోషకరం బైన
యాశ్రమంబునకు ననతిదూరంబున సైన్యంబును నిలువ
నియమించి ప్రద్యుమ్న వృషకేతనానుసాళ్వ యౌవనాశ్వ
నీలధ్వజులం గూర్చుకొని యాశ్రమప్రదేశంబున కరిగి వే
దాంతవిద్యావిశారదుండును దయారసవర్షనీరదుండును శ్రీమ
ద్దాశరథీమంత్రలబ్ధమహత్త్వుండును రుద్రాక్షమాలికా వి
భూతిజటావల్కలధారియు శమదమాదిగుణహారియు నగు
సౌబరిగాంచి సాష్టాంగంబుగ మ్రొక్కి సేవించి సవ్యసాచి
ఫాలతలంబునఁ గరకమలంబులు మొగిచి "మునికులచంద్రా
ధర్మనందనుండు జ్ఞాతివధం బొనర్చిన పశ్చాత్తాపంబునఁ
గృష్ణద్వైపాయను ననుజ్ఞచే నశ్వమేధాధ్వరంబు సేయం

బూని చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసీదినంబున కీర్తిగైకొనిబ్రాహ్మణు
లకు మణికనకాదిదానంబు లొసంగి, మధురాన్నభోజనంబు
చేసి పూజించి సంప్రీతయై నేను శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరులనమ
స్కరించి వారల యనుమతిం గైకొని యీయాగావనాశ్వా
దులు వెంబడింగదలి రా దేశంబు లన్నియుం గడచి వచ్చి
వింధ్యవనవాటిం జొచ్చి యయ్యశ్వంబు యోజనవిస్తారం
బైనప్రస్తరంబుతో నొక్కటిగానంటికొనియె. శిలానిబద్ధం
బైనయీక్రతుహయం జేవితంబున విడివడు నాపితం జెత్తిఁ
గింపవే దయానిధీ! నీకు నమస్కారం" బని ప్రార్థనంబు
చేసె.

— ఉద్దాలకమహర్షి కథ. —

అంత సౌబరి యింద్రతనూభవుం జూచి తొల్లి యు
ద్దాలకుం డనుమహామునీంద్రుండు యథోక్తంబుగా బ్రహ్మ
చర్యవ్రతంబు నెఱవేర్చి కర్కశభాషిణియుఁ గలహకారిణి
యుఁ బ్రతికూలాచారయు ననుదినకృతాపచారయు నైన
చండిక యనుదానిం బెండ్లియాడి బాల్యంబునుండి యౌ
వనకాలపర్యంతంబు నానావిధంబుగా మనోరంజనంబు చేసి
యు దానివలన గుణంబు గానకయే చింతించుచు నుండె.
వేపచెట్టునకుం బాలుపోసి చక్కెరయెరువు వేసి పెంచిన
నదియుఁ జేదుగాక మాధుర్యంబుగలుగనేర్చునె! అతండు
సంధ్యవార్చఁ బాత్రంబు చెమ్మనిన నది రాతిమీఁదం బగు
లఁగొట్టు. దాని నతిక్రమించుకొనుట యతిప్రయాసం బగు. తడి

దోవతి యెత్తియిమ్మనిన నడిమికి రెండుగాఁ జించు, నది బ్రాశ్మిచ్చెచి కట్టుకోవలయు. జపమాలికం దెమ్మనిన సూత్రంబు త్రెంచి పూసలు వెదచల్లు, నవి వెదకి యేఱి తెచ్చుకోవలయు. సమిధలు దెమ్మనినఁ గుండం బార్చివైచు నది యూఁది రగులుకొల్పుప్రయాసంబు దైవం బెఱుంగు. వంట వేగంబె కావలె ననినఁ గడవలు పగులఁగొట్టు. కోపంబు వలదే యనిన రోఁకలిచేఁ బ్రహారించు, నివ్విధం బునఁ బ్రతిదినంబుం బ్రతికూలవర్తన యగుభార్యచేతం బడ రానిపాటులంబడుచు బ్రహ్మచారియు గృహస్థుండును గాక రెంటికిఁ జెడ్డ రేవఁడై వంతం బొందుచున్నయెడ నతనికి గురుం డగుకౌండిన్యుం డనుమునివర్యుండు శిష్యులు గొలువం దీర్ఘయాత్ర పోవుచును ద్రోవ వచ్చి యుద్దాలకుని యాశ్రమంబునకుం జనుదెంచుటయు నతం డర్ఘ్యపాద్యాది విధానంబులం బూజించి కుశలంబడిగి కౌండిన్యుతోఁ దన భార్యప్రతికూలవర్తనంబు లెల్ల, నవిస్తరంబుగాఁబలుకరించి దుఃఖించుటయుఁ గౌండిన్యుం డుద్దాలకునిం జూచియయిన పనికి నేమి సేయం గలవారము. అగ్నిసాక్షికంబుగావివాహం బైనసతు లెటువంటివారైనను విడుచుట యెట్లు? దీని కొకయుక్తిఁ బలుకరించెద. చేయవలసినకార్యంబుచేయవల దనుము. చేయనొల్లనికార్యంబు చేయు మనుము. ఇట్లు చెప్పితి వేని యకృత్యంబులు మాని కృత్యంబులుసేయుచు నుండు. నీయభీష్టంబు సిద్ధించు" నని యానతిచ్చిన నయ్యు

ద్దాలకుండు తనపత్నిం జూచి మనయింటినడవలో నెవ్వరో కొందఱు వచ్చియున్నారు. వారల నవ్వాలికిం బొమ్మని తీర్థంబు మొదలుగ నీయక దుర్భాషలం దిట్టు మనిన నా చండి యక్కటా! యిట్లు చేయుదురె? అని వారలకు నమస్కరించి తోడ్కొనివచ్చి షడ్రసోపేతముగా నన్నపానంబు లొసంగి పూజించె. వారలు చనినయనంతరంబ యుద్దాలకుండు మఱునాఁడు భార్యం గనుంగొని "రేపటికిఁ బైతృకంబు నేను జేయంగలవాఁడను గాను, కాదని చేసితినేనియుఁ గుండగోళకుల దురాచారుల వేశ్యాపతుల బధిరుల నంధుల విష్ణుభక్తివర్జితులఁ బరదారద్రవ్యనిరతుల బ్రాహ్మణార్థంబునకు నియమింతు నింతియ కాని నిన్న మనయింటికి వచ్చినవారు మగుడ వచ్చిరేని వారల నియమించువాఁడం గాను. పైతృకంబు నేసితినేని యులవలు చామలు నారుగలు కందులు నలసందెలు నువ్వులు సెనగలు తమిఁదలు జొన్నలు కంబు లుల్లి పుచ్చకాయ ముల్లంగి సొరకాయ పిండికూర నేతిబీఱకాయ చిత్రికూర మేడికాయ చెంచలికూర మొదలైన యభక్ష్యద్రవ్యంబులు దెచ్చి వడ్డింతు నదియునుం గాక తెల్లవాఱిన జాముమీఁద బ్రాహ్మణులం జెప్పుదును గాని తొలినాఁటి రాత్రియే విజ్ఞాపనంబు సేయువాఁడం గాను. సాయంకాల సమయంబున రాత్రియేని యునర్చనంబు సేయుదుఁ గాని కుతపకాలంబున నిద్రపోవం గలవాఁడఁ నట్టింటఁ జిట్టముకయి దవుడు మట్టిడి పెంటలు

సెలవుదు నింతియు కాని గృహంబు నలంకరింప. బ్రాహ్మ
ణుల వస్త్రంబులు దోఁచుకొని దక్షిణ లేదు పొమ్మని యవి
శ్వాసంబుగా నాచరింతు"ననిన విని చండి మండిపడి సదా
చారసంపన్నులు వేదవేదాంగపారగులు నైనబ్రాహ్మణోత్త
ముల నాఁటి రాత్రియే నియమించి గృహంబు ముంగిలియు
నడనయు గోమయానులేపనంబు రంగవల్లికలచే శృంగా
రంబు గావించి తానును నరుణోదయంబున నెస్నానంబు సేసి
మినుములు పెసలు యనలు గోధుమలు మొదలగు ధాన్యం
బులును దోసకాయ పనసకాయ కాకరకాయ యారు
దొండకాయ బలుసుకూర మొదలైనశాకంబులు, నతిరసం
బులు వడలు దోసె లిడ్డెనలు మొదలగు ప్రేత్యంబులైన
భక్ష్యంబులును గమనీయంబు లైన నూతనభాండంబులం
దాఁపరించి దక్షిణలు హెచ్చు వస్త్రంబులు మంచిగంధం
బులు సంపాదించి యుక్తకాలంబున యథావిధిగా శ్రాద్ధం
బుఁ జేయించి మగనికి నిష్టబాంధవులకు షడ్రసోపేతంబుగా
భోజనంబులు పెట్టి తాంబూలాదు లొసంగి సంతోషంబు
నొందించుసమయంబున సూర్యమండలంబు బింబఫలడం
బరవిడంబనం బై కాంతికదంబకంబులం గనుపట్ట నస్తగిరి
శిఖరంబునం గనకకలశంబుకరణిం బ్రకాశించె నప్పు డుద్దా
లకుండు భార్య చేసినయుపచారంబులకుఁ సంతుష్టుండై
మీఁద మఱచి తద్విపరీతంబుగాఁ బలుకక పార్వణంబుగాని
పోయి గంగాజలంబులో వైవు మనినం గోపించి యాపాత

కని యింటిసమీపంబుననున్న పెంటమీఁద నైచుటయు నుద్దాలకుం డాగ్రహవ్యగ్రుఁడై కనుఁగొలంకుల విస్ఫు లుప్పతిలం జూచుచు నిర్భాగ్యురాల! పవిత్రంబులైనపార్వ ణంబులు పెంటమీఁద వైచి శ్రాద్ధంబు వ్యర్థంబు గావిం చితివి. ఈయకృత్యంబు లెన్నాళ్ళుసహించంగలవాఁడ? నాం డారణ్యంబున గుండురాయివై పెద్దకాలంబు పడియుండు మని శపియించి గడగడ వణంకు పడంతుకం జూచి కరుణా కలితమానసుండై కొంతకాలంబునకు ధర్మనందనుని యశ్వ మేధాశ్వసంరక్షణార్థంబుగా నర్జునుండు వచ్చు నతనికరం బుసోఁకినం గృతార్థవయ్యెదవని శాపమోక్షంబు ననుగ్ర హించెం గావున నీకరంబుచే నప్పాషాణంబు నంటుము. అశ్వమేధహయంబు వీడి వచ్చు. చండికయును శాపమో క్షంబుగాంచు ననిన నక్కిరీటి సౌబరిమహామునికి సాష్టాం గనమస్కారంబు సేసి వాజిసమీపంబునకుం జని నిజకరా రవిందంబుచే (రాతి) నంటుటయు (హయంబు దానితోడ నంటు వాసె) శ్రీరాముని చరణారవిందరేణువులు సోఁ కిన యహల్యకైవడిఁ జండియు శాపమోక్షంబు నొందె. ఉద్దాలకుండును గ్రమ్మఱ దానితోడం గాఁపురంబు సేయ నొల్లక సన్న్యసించె.

అంత నయ్యశ్వంబు వింధ్యకాననంబు దాఁటి యాది భుజంగపుంగవుని ఫణాశృంగంబులు బరువుచేతం గ్రుంగఁ బడునట్లుగాఁ జతురంగబలంబులు నడువ హంసధ్వజమహారాజ

క్షత్రాపనంరక్షితంబును గోపురాగ్రపరిచుంబితగోపురంబైన చంపకాపురంబు చేరం జనిన నాహవప్రవీణులును మహా సాహసికులును బాహుబలభరితులు నైన యోధవీరులతో నింద్రనందనుండు తోడనెవచ్చె. అప్పు డధ్వర ఘోటకంబు వచ్చుటయు నానాధ్వజసేనసమేతంబుగా ధనంజయుండు కూడం జనుదెంచుటయు నుపలక్షించి వేగరులు వేగంబ చని హంసధ్వజునితో నెఱింగించుటయు మంత్రులం బిలిపించి యాలోచనంబు సేసి "ధర్మజుని యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చె నట! విష్ణుండు తోడనే వచ్చుచున్నవాఁ డట! నే నత్తురంగంబుఁ బట్టి బెట్టుగా సమరంబు గావించెద. అపుడు

—: హంసధ్వజుఁ డశ్వమును బట్టవచ్చుట. :—

భక్తవత్సలుండును బద్మలోచనుండును గరుణావర్షిష్ణుండును నైన శ్రీకృష్ణుం డతనికిఁ బ్రాప్తై వేంచేయఁగలండు. సేవ దేవదేవుని దివ్యపాదారవిందంబులు సంస్పర్శించి కృతార్థుండ నయ్యెద" నని నిశ్చయించి సన్నాహసముచితంబైన రణభేరి మ్రోయించుటయుఁ గోలఁ గొట్టినభంగిఁ జతురంగ బలంబులు వెలువడియెను. అప్పుడు బలపరాక్రమధురీణులును రణకళాప్రవీణులును బరమాప్తులు నైనడెబ్బదుండ్రు సేనాపతులు నొక్కొక్కనికి డెబ్బదియొక్క వేయిభద్రగజంబులును నవరత్నమయంబు లైన యన్నియరదంబులును జవసత్త్వవంతంబు లైనలక్షలక్షగుఱ్ఱంబులును నందఱు వీరభటులునుం గలరు. ధనబలుండును సురథుండును సుధన్వుండును

సుబలుండును ధర్మబాహుండు ననం బరఁగిన కుమారు
లేవురు గలరు. వార లందఱు ధర్మపరాయణులును శ్రీవిష్ణు
భక్తినిష్ఠాగరిష్ఠులును నేకపత్నీవ్రతులును సత్యభాషణులును
దాతలును శూరులును సంగరప్రియులునై యొప్పుదురు.
అట్టిసేనలతో హంసధ్వజుండు కయ్యంబునకు వెడలునపుడు
నిజపురోహితులైనశంఖలిఖితులం బిలిచి నాయాజ్ఞ నుల్లం
ఘించి రణంబునకు రాక వెనుకఁ జిక్కినవారిం గాఁగిన
చమురుకొప్పెరలలో వైతుం డని యాజ్ఞాపించి భద్రగజంబు
మీఁద నెక్కి శ్వేతచ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయ వెడలు
నపుడు మేడ లుప్పరిగలు చంద్రశాలలునెక్కి పౌరసతులు
మహీపాలుని మీఁదంజల్లుకమలదళంబులు తత్కటాక్షం
బులతోడంగూడ మేనంబడిన నమ్మేదినీనాథుండర్జునునితోఁ
దాఁకం దలంచి నంతమాత్రంబున దేవేంద్రుం డయ్యెనో
యనం జూపట్టె. అయ్యవసరంబున సుధన్వుం డనంబరఁగిన

—సుధన్వుఁడు సంగరమునకు రాక జాగుసేయుట.—

యతని మూఁడవకుమారుం డాహవంబునకుం గట్టాయితుం
డై తల్లియొద్దకు వచ్చి వందనంబుచేసిన నయ్యంబనెయ్యం
బునఁ గౌఁగిటం జేర్చి కులంబునకుం గీర్తి తెమ్మని పంపినం
దనకు నగ్రజ యగుకువలాదేవికి మ్రొక్కిన నాయమ్మయు
నట్లదీవించి తామసింపక తండ్రివెంటం జను మని పంచు
టయు సంతసంబుతోఁ దనమోహంపుటింతి యగుప్రభా
వతి చెంగటకు వచ్చి సంగరంబునకుం బోయివచ్చెద ననిన

నయ్యంగన కస్తూరిసీరాజనంబుల నివాళి దీసి చెట్టఁ బట్టు కొని కేళీగృహంబునకుం దోడ్కొనిపోయి వలపు దెలుపు కలికివాలుఁజూపులం జూచుచు జాఱుపయ్యెద సవరించుచుఁ జెదరిన ముంగురులు కొనగోట దిద్దుచు రతికేళికౌతుకంబు తెలియంబడఁజేసిన నారాకుమారుండు భోఁట్! కిరీటిం గెలువక నిన్నుంబొందునది లేదనిన నమ్మగువ చిఱునగవు మొగంబునకు వింతసొగసు సంపాదింప నీవు సకల ధర్మంబులం దెలిసినవాఁడవు. నేనిన్న వింపఁదగిన దేమున్నయది! ఋతుధర్మంబు దాఁటవుగావున విన్నవంబు గావించితిని. నాకోర్కె నెఱవేర్చి పోవుట యుక్తంబని కౌఁగిలించికొనిన సుధన్వుండు నిజసతిం జూచి దివాసురతంబుధర్మంబు గాదు. రాజు మహోగ్రశాసనుండు. రణభేరీనినాదంబు విని వినకమున్న పురంబునందలి సైన్యపతులెల్లఁ గరితురగస్యందన వీరభటులతోడం గూడఁ గదనంబునకుం జనిరి. నేను వెనుకఁ జిక్కిపోయితినేని చండశాసనుం డైనమండలేశ్వరుండు పురోహితులకు నొప్పగించు, వారలు నిర్దయాత్ముకులై తప్తతైల కటాహంబునం బడవైచెదరు. రమణీమణీ నీఋతువాసరంబులు పెక్కుగలవు గాన నేఁటికిఁ గిరీటిం జయించివచ్చెద. నేఁడు దక్క దినంబు లేకయున్నయది తోఁ? అనిన నయ్యిందువదన కందర్పబాణ బాధిత యై నేఁటితోడం బదియాఱుదినంబులు నిండె నింక ముందర ఋతుదినంబులు లేవు. తండ్రి తిథి యైనను భార్యయెడ

ఋతుకాలగమనంబు సేసిన దోషంబు లే దని శాస్త్రవచ
నంబులు గలవు. అదియునుంగాక యిది తెల్లవాఱుజాము
గాని సూర్యోదయంబు గాలేదు. కావున దివాసంగమ దో
షంబును లేదు. కయ్యంబునకుం బోక వెనుకఁజిక్కిన, శంఖ
లిఖితులు కాఁగిన సూనెతొట్టెలోనం బట్టి వైవుదు రని
భయపడియెద వేని ఋతుకాలంబు తప్పిన భ్రూణహత్యా
దోషంబు వచ్చు నందుచే యమలోకంబునఁ దప్తతైలకటా
హంబునఁ గూలవలయు. కాకున్న నిప్పుడే మదనవేదనచే శ
రీరంబు నిలువదు. నామాట జవదాఁటి పోయితివేనియు
స్త్రీహత్యయు భ్రూణహత్యయు రెండుదోషంబులును బ్రా
పించుచున్నయవి" యని పలుకుచుఁ గులుకు బెళుకుఁ
జూపుల జంకింపుచుఁ గరకంకణంబులు మొరయఁ జను
గుబ్బలందు హారంబులు మెఱయ నెఱికురులు విరియ రయం
బున బింకంపుఁ జనుగుబ్బ లురమ్మునం జేర్చి కౌఁగిటం బొ
దివి గందంపుఁజెట్టునం జుట్టిన చిలువచెలువ చందంబునఁ
దల్పంబునంబడఁ గెడపుటయు రాజనందనుం డాకుందరదన
మాట జవదాఁటఁజాలక రతికేళిం దనియించె.

తదనంతరంబ సుధన్వుండు సత్వరంబుగా వెలువడి
వచ్చుటయు నంతలో హంసధ్వజుండు తనకుమారుం డైన
సుధన్వుఁడు తోడరాకుండుటవలన మండిపడుచు దండధర
కింకరులంబోని లంకెనాయకులవంకఁ గనుగొని నాయాజ్ఞ
నుల్లఘించిన సుధన్వునిం బట్టుకపోయి మత్పురోహితు

లైనశంఖలిఖితుల కొప్పగింపుఁడు. ఇంచుకయు శంకింప వలవ
దని నిరుత్తరంబుగా నాజ్ఞాపించుటయు వారలు చంపకాపు
రంబున కరుగుదెంచుచు మంజట సఫలీకృత మనోరథుండు
నాహవోత్సాహసమున్నతుండు నై కవచకార్ముకంబులు ధరి
యించి కవదోనలు బిగియించి కరత్రాణంబు నంగుళిత్రా
ణంబును బూని సింగంపుఁగోదమకైవడిం జనుదెంచు రాజకు
మారునిం గాంచి మ్రొక్కి “ సుధన్వా! నీవు రాజశాస
నంబు మీఱి వెనుకం జిక్కితివి గావున నీయెడ మిగులం
గోపించి భూనాయకుండు నిన్నుం గట్టుకపోయి ధర్మశాస్త్ర
గురువు లైన శంఖలిఖితుల కొప్పగించి రండనె” ననవుడు
సుధన్వుండు తండ్రియాజ్ఞ దాఁటిన కుమారుఁడు, నేలినవాని
యానతి మీఱిన బంటు నేమి చేసినఁ జెల్లు. తండ్రియు ధర
ణీవల్లభుండు నైన యమ్మహారాజు నానతిఁ జేయుటయె జన్మ
ఫలం బని రథంబు డిగ్గుటయు నధిజ్యకార్ముకుండు నాబద్ధ
కవచతూణీరుండు నఖిలభూషణ భూషితుండు నంగజాకా
రుండు నైనయక్కుమారునిం బెడకేలు గట్టి పట్టికొనిపోయి
బ్రాహ్మణోత్తములైన శంఖలిఖితుల ముందరఁ బెట్టి “యితండు
రాజాజ్ఞ మీఱి వలరాజు నాజ్ఞకు లోఁబడి కృష్ణపాదకమలం
బులఁ జూడవలయు ననెడివేడుక లేక తనచేడియతో
గ్రీడారతుం డై వెనుకఁ జిక్కెం గావున నితనిఁ దప్తతైల
కటాహంబున వైవుం” డని పలుకుటయు లిఖితుం డగ్రజుం
డైన శంఖునిం జూచి భూమిలోన నేమనుజుండు తనపలికిన

పలుకు నిజంబు సేయక తప్పించు నమ్మనుజునకు రౌరవాది నరకంబులు సిద్ధించు. తొల్లి సత్యంబు నిర్వహించుటకునై తనరాజ్యం బంతయు విశ్వామిత్రున కొసంగి కుమారుని భార్యను గాశిలో విక్రయించి తానును జండాలునిచే విలువఁబడి సత్యంబు ప్రతిష్ఠించిన హరిశ్చంద్ర నరేంద్రుని విన లేదా? యట్లే రామచంద్రుండును సత్యపరిపాలనంబునకై రాజ్యంబు త్యజించి వనంబునకుం జనియె. దశరథుండు కైక కిచ్చినవరంబులు దప్పక సత్యంబు నిమిత్తంబు గాఁదనువు దొఱంగె. సత్యంబు దప్పిన రాజసేవవలనఁ గోటివేలు వచ్చినం గాదు. సజ్జననిందితం బైన యసత్యంబున గొగ్గు నట్టిరాజు చేసిన పాతకంబులు పురోహితుం జెందు. పతి యాజ్ఞ మీఱినయెడ మిత్రుం డైనను బుత్రుం డైనను దల్లి యైనను దండ్రియైనను బాంధవు లైనం దండనార్హు లగు దురు.

—:సుధన్వుఁడు తప్తతైలకటాహమున దిగుట:—

అని చెప్పిన విని శంఖుండు "నట్లచేయం దగినయది. రాజకుమారకా! నీమనంబున కెట్లు తోఁచుచున్నది" యని నిన సుధన్వుండు చిఱునగ వంకురింప ధనుర్బాణంబులు క్రింద వైచి కవచంబు నడలించి కవదొనలు వదలించితొల్లి పరవీరులం జయించి తెచ్చినరత్నభూషణంబు లుజ్జగించి శ్రీకృష్ణపాదారవిందసమర్పితంబు లైన తులసిమాలికలుపద్మా క్షమాలికలుకంఠంబునంగదియించి శ్రీహరిపాదతీర్థంబులు

గ్రోలి కమలాక్షుండును త్రిలోకాధ్యక్షుండును గనకాంబర
ధారియు యోగిజనహృదయపద్మవిహారియు నగుశౌరినిం జే
ర్కొని యుపనిషద్వచనంబులచే నద్దేవునిం బ్రస్తుతించుచు
నీలమేఘశ్యామలంబును గోటిమన్మథోపమానంబును బూర్ణ
చంద్రవదనంబునునాశ్చర్యకరంబు నైనశ్రీమన్నారాయణ
మూర్తిని హృదయపంకజంబునం గుదురుకొలిపి సోపానం
బులు గట్టినయట్టి నూనియుత్తొట్టియొద్దకుంబోయి సెగలచే
నలుదిక్కులం గప్పుచుం బొగలెగయ నుడుకునట్టి తైలంబు
కేలం ద్రోయుచు మదగజంబు సరోవరంబు సొచ్చుచందం
బున మొదటిమెట్టునకుం దిగి రెండవమెట్టునకు నడుగుపెట్టి
మూఁడవమెట్టునకుం బోయి నాలవమెట్టున నిలుచుటయు
నగ్నిమయంబైన యత్తైలంబు కుత్తుకబంటి యయ్యె. అప్పు
డతనివదనంబు యమునాజలంబునం గనుపట్టు కమలంబు
కరణి నతిమనోహరంబై యొప్పె. ప్రేలెత్తి చూపఁగూడని
యాస్నేహంబును, శ్రీవిష్ణుభక్తుండగురాజకుమారునితో
స్నేహంబు నేసిన చందంబునఁ జంద్రకిరణంబులకై వడిఁబన్ని
టిధార తెఱంగునఁ జందనరసంబుచందంబున నతిశీతలంబై
యుండె. జనమేజయనరేంద్రా! హరిదాసుల కసాధ్యం
బేదియుం గలదె!

—: దేవతలు సుధన్వునిపైఁ బూలవాన గురియుట. :—

అవ్విధంబు గాంచి శంఖలిఖితు లాశ్చర్యంబు నొంది
యుక్కుమారుం డిట్లుండుట యింద్రజాలంబుగాఁ దోఁచు

చున్నయది. లెస్సగాఁ బరీక్షింపవలయు నని నారికేళఫ
లంబు లత్తైలంబులోన వైచుటయుఁ బెటాలువం బిటిలి
యించించుక ఛిద్రములై యెగసి చుట్టు నున్నజనులపయిం
బడిన బొబ్బలెగసి బొబ్బరించుచుం బరువెత్తిరి. అంతయుం
గాంచి యమ్మహామునులు హరిభక్తియుక్తుండైన రాకుమారుని
మహాత్త్వం బెఱుంగక యవమానించిన మహాపాపం బేమి
టం దీఱు? జ్వాలామాలికాభీలం బైనయాతైలంబులోనం
బడుటయె ప్రాయశ్చిత్తంబని యయ్యిరువురుఁ దోడనయా
తైలకటాహంబునం దుమికిరి. అప్పుడమ్మువ్వురిమీఁద దేవత
లు పుష్పవర్షంబులు కురియించిరి. ఆసమయంబున నింద్రాది
దిక్పాలకులు సుధన్వునిం జూచి "కుమారకా! నీవు ప్రహ్లా
ద నంతవాఁడవు. నీస్వరూపం బెఱుంగక యవమానంబు
చేసిన యమ్మునులకు నీపాదారవిందంబులు సోఁకినయాతైలం
బులో మునుంగుటయె గంగాస్నానంబు చేసినగతిం బ్రాయ
శ్చిత్తం బయ్యె, నింక బయలువెడలుం" డనుటయు రాజ
పుత్త్రునితోడం గూడ నమ్మునులు బయలుదేఱి ధౌతవస్త్రం
బులు ధరియించి హంసధ్వజునిచెంతకువచ్చి యతనివృత్తాం
తంబు వివరించుటయు నతండు సంతోషభరితమానసుండై
తప్తతైలకటాహంబున నవగాహనంబు చేసిననిన్ను శ్రీహరి
రక్షించెం గావున నీవు ధన్యుండవు. నాయాజ్ఞ చెల్లించి
సత్యంబు నిర్వహించి వచ్చితివి. కావునఁ గులోద్ధారకుం
డవు. సేనాధిపత్యం బొసంగెద నని యాలింగనంబు చేసినఁ

దం డ్రికిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి కరంబులు మోడ్చి తొంటికరణి నముజ్జ్వలభూషణంబులు ధరియించి నిజతేజంబునం దశది శాభాగంబులు ప్రకాశింపఁజేయుచుఁ దన్ను దండించిన శంఖలిఖితులుం దక్కనజనంబులు బహువిధంబులం గొని యాడ రథంబు నధిరోహించె.

—: హంసధ్వజుఁ డధ్వరాశ్వమును బట్టించుట :—

అవ్విధంబున సుధన్వుండు తండ్రిచే సేనాధిపత్యంబు గైకొని రథచక్రసముద్భవంబులగుదువ్వలచేసప్తసాగరంబు లిట్టింకు లింకంజేయుచు భేరీపటహ డిండిమ శంఖ కాహళా దివాద్యధ్వనులచే దిగ్గజంబులఁ జెవుడుపడం జేయుచు బాల సూర్యకిరణప్రకాశంబు లైనమణిమయధ్వజంబుల యౌన్న త్యంబుచే నాకాశంబు తూంట్లు పడంజేయుచుఁ గైదువులు సారించుటవలనం బొడము మిణుంగురులచే సూర్యునకు వేఁడిమి నేయుచుఁ జటులధాటీనిరాఘాటంబు లైనచతురంగ బలంబులు నలుదిక్కులం గ్రమ్మి చనుదేఱ విలునారి మ్రోయించుచు నాహోత్సాహంబున వెడలు నగ్గలికఁ గనుంగొని హంసధ్వజుండు సంతసంబున నయ్యధ్వరాశ్వంబుం బట్టి తెప్పించి పద్మవ్యూహమధ్యంబున నుంచి తాను ముందుగాఁ గయ్యంబువేడుక మొగంబునం జెంగలింపఁ గదలి వచ్చి ధ్వజంబు లనియెడి వృక్షంబులును బతాక లనియెడి తీఁగెగుంపులును వీరభటు లనియెడి సింహశార్దూలంబులునుం గలిగి ప్రవేశింపఁ గూడనికతంబున మహారణ్యం

బునుం బోలె రాజాధిరాజకిరీటంబులం దాపినదివ్యరత్నం
బులనియెడి గ్రహంబులును గజకదంబకంబు లనియెడి మే
ఘంబులు నర్జునరథం బనియెడి మార్తాండమండలంబును
గలిగి గగనంబునుంబలె నంటం దరంబు గాక వెలిగొడుగు
లనియెడి తెల్లదామరలును జామరంబు లనియెడు రాజహం
సంబులును ఖడ్గకాంతు లనియెడి వారిపూరంబులును యో
ధవీరులనియెడి బలు మొసళ్లనుం గలిగి మహాతటాకంబు
చందంబున దురవగాహం బగుచుఁ జతురంగంబు అనియెడి
తరంగంబులును గజంబులను పర్వతంబులును రథంబు లను
ద్వీపంబులును విజయ జయభుజప్రతాపం బనియెడి బడబా
నలంబునుం గలిగి సముద్రంబుకరణి నపారం బగుచు వృష
కేతనుండును బ్రద్యుమ్నుండును యౌవనాశ్వుండు ననుసా
ల్వుండును నీలధ్వజుండును సువేగుండును మేఘవర్ణుండును
మొదలైన మహారథులచే దుర్నిరీక్ష్యంబును నైవచ్ఛ్వ విశ్వ
చ్ఛ్వసైన్యంబు నాలోకించె.

అప్పుడు సవ్యసాచి ప్రద్యుమ్నునిం జూచి "కృష్ణనంద
నా! నాపరాక్రమంబు మీర లందఱుం గనుంగొనుఁడు
దురవగాహంబైన యీపద్మవ్యూహంబు చొచ్చి చెండాడి
తన్మధ్యంబున నున్నమఖాశ్వంబు గొని తెచ్చెద" ననినఁ
బ్రద్యుమ్నుండు పార్థునితో నిట్లను "మాతండ్రియగువాసు
దేవుండు సేనానమేతంబుగా నన్నుంగూర్చి మీవెంటనంపు
టకుఁ బ్రయోజనం బేమి? ఎదుటిదళంబు లెల్ల నాపాలు

నేసి వీరాఱు కనుంగొనుచు నుండుం డనుటయు వృషకేత నుండు క్రీడి నవలోకించి పుడిసెఁడునీళ్ళు చల్లిన నడంగిపో యెడుధూళికిఁ గాలమేఘంబులు వర్షింపవలెనే? తెప్పవేసి సంబుధి పోవు దోనులమీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయు నే? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు, మీకీర్తని మీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనె యీతనిం గెల్చి యధ్వ రాశ్వంబు దెచ్చెద.

—: వృషకేతుసుధన్వులయుద్ధము :—

అని పలికి యర్జునుని వీడ్కొని యరదంబు నధిరోహించి కిఱికిఱిం దిరుగురథచక్రంబులవలనం బొడమినమిఱుంగుఱు లంబరంబున కెగయ గుణంబు సారించుచు వచ్చునా వృషకేతునుం జూచి సుధన్వుండు, "ధ్వజంబునందువృషభాంకం బున్నయది గాన నితం డర్జునుండుగాఁడు." అని తలంచుచు నాతనిం జూచి "ఓయీ! నీకులగోత్రనామధేయంబు లెఱుంగక నీతోడం గదనంబు సేయనొల్ల" ననిన, వృషకేతుండు, కశ్యపమహాముని మాకుం గూటస్థుండు. నాచేత నిహతుండవై యెవ్వానిబింబంబుభేదింపంగోరెద వాసూర్యుండు మాతాత, త్రిలోకాధిపతి యైన దేవేంద్రుం డెవ్వానికడకు యాచకుం డై వచ్చి యాచించె నట్టి దాతలదాతయు శౌర్యసముద్రుండు నగుకర్ణుండు మాతండ్రి. నా పేరు వృషకేతుం డనిన విని సుధన్వుం డిట్లనియె. మధుచ్ఛందమం డనుమహాముని మాకుం గులగురుండు, హంస

ధ్వజుండు మాకుం దండ్రి. నాపేరు సుధన్వుండు. మన యిరువురకు జోడు తగి యున్నయది. అనిన విని రోషావేశంబునం గన్నులు జేవుఱింపఁ గోదండంబు మండలాకారంబుగాఁ దిగిచి సానలందీఱిన మెఱుంగు వాలమ్ముల వానలు గురియించి చుట్టు నున్న సైన్యంబులం జెల్లాచెదరుగాఁ గొట్టి యయిదువిశిఖంబులు చాపంబునం గూర్చి విల్లు ఖండించి కేతనంబు దునిమి సూతుని ప్రాణంబులు గొని తురంగంబులం గూల్చి ,రథంబు చక్కాడుట యు, సుధన్వుండు వేఱొండు రథం బెక్కి విల్లు గైకొని యయిదు బాణంబులచే వృషకేతురథంబు దూరంబునం ద్రోచి విల్లు తునియలు సేసి సేనలకుం జేయి వీచుటయుఁ జుట్టుముట్టి పరిఘంబులు పట్టిసంబులు గదలు గుదియలు ముసలంబులు చంద్రహాసంబులు మొదలగు కైదువుల వానలు గురియుటయుఁ జిక్కువడియునుం జేవ చెడక సూర్యపౌత్త్రుండు మధుసూదనుని పాదారవిందంబులు డెందంబునం దలంచుచునొక్క రథికునిచేతివిల్లూడిచి తీసికొని దురం బొనరించుటయు సుధన్వుం డతని సాహసంబునకు సంతసించుచు వజ్రాయుధంబు చందంబున జ్వాలామాలికాభీలం బైన యొక్క బాణంబు శరాసనంబున సంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయుటయు నడుఱొమ్మునం దాఁకి వెన్నున వెడలి భూతలంబున మునింగినం గర్ణనందనుండు కీలెడలిన జంత్రంపుబొమ్మ చందంబున రథంబు మీఁదఁ బడి బలుమూర్ఛనొందె.

—: ప్రద్యుమ్నుఁడు సుధన్వునిం దాఁకి మూర్ఛిల్లుట. :—

అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దుర్వారభుజాగర్వంబునం దేరు దోలించి నిలు నిలు మని యదల్చి యయిదునారసంబుల నొప్పించి నాల్గు సాయకంబుల నాలు గశ్వంబుల నిరువది తునుకలు గావించి మూఁడు బాణంబుల నొగలు ఖండంబులు చేసి యొక్క కాండంబునఁ గోదండంబు రెండు ఖండంబు లొనర్చి యార్చుటయు సుధన్వుండు ప్రద్యుమ్నుని కరకౌశలంబునకు మెచ్చుచుఁ బదాఱుబాణంబు లొక్కపిడికిటం బట్టి విల్లు దునిమి సారథిం గూల్చి ధ్వజంబు చక్కడిచి తురంగంబులం గీటడఁగించి బలుపిడుగులంబోని మూఁడు తూపులు నడుముతొమ్మునం గ్రుచ్చి యచ్యుతునిపట్టిని నొప్పించి సింహనాదంబు సేసె. ఇవ్విధంబునఁ బత్తులగతి గగనంబున కెగయుచు నస్త్రంబులవలెం బెనఁగొనుచుఁ బోట్లేళ్లకైవడి గిట్టలతోడనె చండించుచు నిరువురు నొక్కుమ్మడిఁ గరలాఘవ శరలాఘవంబులును లక్ష్యశుద్ధి దృఢచిత్తత్వంబులును మెఱయ విలువిద్య నేర్పులు చూపుచుఁ బెద్దయుండ డవు పోరిపోరి మూర్ఛాపరవశులై వ్రాలిరి,

—: కృతవర్మాదులు సుధన్వునిం దాఁకుట :—

అంత సుధన్వుండు శీఘ్రంబున దెప్పిఱి వేఱొక్క యరదంబెక్కి సేనం గనుపుగొట్టుచు నున్నఁ గృతవర్మ యెడదాఁకి తొమ్మిదితూపులు నిగిడించిన సుధన్వుండు నడుమనె ఖండించినవెండియుఁ గృతవర్మ మూఁడు వాఁడితూ

ఫులు మఱియు నైదుసాయకంబులు నించిన హంసధ్వజునం
డనుం డది గణింపక కృష్ణసర్పంబులంబోని తొమ్మిదివాల
ముల నిగిడించిన సహింపంజాలక తేరు డిగ్గి పలాయనంబు
గావించె.

అనంతరంబ యనుసాళ్వుం డెదిరించి యడలించి నిజ
బాహాబలంబు గాన్పించి శరవర్షంబులు గురియించి మఱియు
సర్వవీరాగ్రేసరుం డుభయదళంబులుం గొనియాడ (నేను బ్ర
యోగించు నీయస్త్రంబు సైరింతువేని నిన్ను మెచ్చెద నని
యుచ్చరించి బడబానలజ్వాలికయుం బోలె మృత్యుజిహ్వ
యుం బోలె వాఁడి మిగులు వాలికతూపు నడుఱొమ్మునకు
గ్రుచ్చుటయు, సుధన్వుండు ధైర్యంబు వదలక నిలిచిన నను
సాళ్వుండు వెండియుఁ బ్రచండకాండంబు లొండొండ నిగి
డించి యట్టహాసంబు సేసిమూఁడువాఁడితూపులు ఱొమ్మున
నాటించుటయు సుధన్వుండు మూర్ఛిల్లి తోడనే తెప్పిఱి
యయ్యనుసాళ్వునిపయి శరవర్షంబులు గురియించి మూర్ఛ
నొందించి సేనల విరియించి యంతకుని చందంబునఁ గోటి
సైన్యంబులం గనుపుగొట్టుచు నక్కజంబుగఁ జెక్కు నారసం
బులు పఱపిన దొర్లినసామంతులును ద్రెళ్లినమత్తవారణంబు
లును జెక్కుచెక్కలైన చక్రకూబరాదులును విశ్లథంబులైన
రథంబులును విదారితంబు లగు కేతనంబులును విధ్వస్తంబు
లగు కార్ముకంబులును గూలినరథికులును గొఱప్రాణంబుల
తోడం బొరలు మహారథులును శిరంబులు దెగిపడిన రాహు

త్తులకబంధంబులు మోచుకొని నలుదిక్కులం బఱచుచుఁ దెగినమోరలు విఱిగినతొమ్ములు పగిలినప్రక్కలు తెగిన తోఁకలు ఖండితంబు లైనపాదంబులు శిథిలీకృతంబు లగు సంధిబంధంబులుం గలిగి పోరలు సైంధవంబులును శిరంబులు నురంబులు జానువులు జంఘలు కర్ణంబులు కపోలంబులు వెన్నులు కన్నులు పచ్చడికిం దఱిగినచందంబున శకలంబు లైన నెత్తురులు గురియ వీరమార్గంబు గైకొని కాలుం గాలుం బెనఁచుక పడ్డవీరభటులును విఱిగిన యీఁకెలు విటతాటనంబు లగు కేడెంబులును ఖండంబు లైన కోదండంబులును దుత్తుమురు లైనకత్తళంబులును జందంబు మాలిన చిందంబులును జూర్ణంబు లైనశూలంబులును భంగంబు లైన ప్రాణంబులును నింతింత లైన కుంతంబులును జక్కు లైనచక్రంబులునుం గలిగి యాభీలం బైన సమరభూభాగంబునఁ దెట్టువలు గట్టునట్టులతోడం గూడ గట్టు పొరలినట్టు మట్టుమీఱిన నెత్తురులును గైరికాదిధాతురంజితంబు లగు హిమశైలకటకభాగంబుల బహువిధంబులు గాఁ బ్రవహించుభాగీరథీ ప్రవాహంబులకరణింగనుపట్టె. ఆసమయంబున సాత్యకి సుధన్వునిం దాఁకి నిశితాస్త్రవర్షంబులు గురిసిన వాఁడునుం దోడ్తోన మరలించిన శైనేయుం డెనుబది నారసంబులు ప్రయోగించి యతని యరదం బట్లు కావించె.

అవ్విధంబున విరథుండై సాత్యకిసుధన్వులు వేఱె యరదంబు లెక్కి చలంబు డింపక రెండోరుల మైమఱుత్తు

లఱువుఁబ్రుక్కు సేసి నెత్తుటం జొత్తిల్లుచుఁ బూచిన మోదుగుల చందంబునఁ బొలుపొందిరి. అంత సుధన్వుండు సాత్యకి నదల్చి మృత్యుదంష్ట్రాకరాళంబును జ్వలత్పావక సంకాశంబును గనకమాలికాలంకృతంబు నైనశక్తి కేలం గైకొని త్రెయుటయు సాత్యకి చేష్టలుడిగి వసుధాతలంబునఁ బ్రాలె. అంతఁ గౌంతేయమధ్యముండు శత్రుభీకరం బైనయాకారంబునం గనుపట్టుచు సుధన్వునిం జూచి నృపాలకుమారకా! ద్రోణభీష్మకర్ణాది మహాయోధవీరులతోడం బెనంగి వారల బలపరాక్రమంబు లెఱింగి యున్నవాఁడ. నీవిక్రమం బంతకంటె నతిశయించి యున్నయది యనుటయు నధిజ్యధన్వుండగుసుధన్వుండు కిరీటీ! నీబోఁటి మేటివీరునకుఁ బెక్కుమాటలేమిటికి? తొల్లి కృష్ణసారథ్యంబున జయంబుఁ జేకొంటివి. ఇప్పు డొంటిగా వచ్చినాఁడవు. చక్రంబు కేలంబూని చక్రి నీకు సహాయుం డయ్యెనేనియు హయంబు విడువం గలవారము గాము. శ్రీకృష్ణదేవునకుం బ్రియంబుగా మాతండ్రి హయమేధంబు సేయుంగాక.

—: అర్జునసుధన్వులయుద్ధము. :—

అనిన విని ఫల్గునుండు క్రోధారుణలోచనుండై నూఱు నారాచంబులు నిగిడించిన నతండు వన్నియు బాణంబుల వారించి పదితూపులు మేనం గీలించి నవ్విన నవ్వీరుండును గాలమేఘంబు చందంబున శరవర్షంబు లపారంబుగాఁ గురిసిన సుధన్వుండు మండలీకృతశరాసనుండై మిన్ను

నేలయు దిక్కులు విదిక్కులు శరపరంపరలచే ముంచె. అంతఁ గుంతీనందనుండును గాలకూటవిషాగ్నిజ్వాలలం బో ని కీలాజాలంబులం బొలుపొందు నాగ్నేయాస్త్రంబు ప్ర యోగించిన హంసధ్వజకుమారుండు సప్తకులమహామేఘం బులు పుట్టింపం జాలునట్టి పర్జన్యాస్త్రంబు ప్రయోగించుట యు ధళధళాయమానంబు లైనమెఱుపులు పెళపెళ మని యుఱుముచుఱుములును బెనుగుండ్లం బోని వడగండ్లును మిక్కుటంబుగా దిక్కులు క్రిక్కిఱియం బాఱుమహాప్రవా హంబులును నెడ నెడం బడు బలుపిడుగులునుం గలుగుట యుఁ దురంగంబులు మాతంగంబులు శతాంగంబులు పదా తిసంఘంబులును బక్కెరలు పల్లంబులు జోళ్ళు ఛత్రంబులు చామరంబులు వెల్లింబడిపోవ మిట్టుపల్లంబును నొక్కటిగా బహుప్రవాహంబులు పాఱం దొడంగిన నింద్రనందనుండు వాయవ్యాస్త్రంబుచే నయ్యస్త్రంబు మాయించిన హంస ధ్వజకుమారుం డర్ధచంద్రబాణంబున నర్జునునిసారథిశిరంబు ఖండించి దీప్తపావకసదృశంబు లైననిశితవిశిఖంబుల నాపాద మస్తకము గ్రుచ్చి యార్చుటయు రథవాహంబులు కలంగం బడి నలుదిక్కులు పఱచుచుఁ జీకాకుపడుటయు నర్జునుండు

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట :—

దుస్తరం బైనయీసంకటంబు నిస్తరింపం జాలక, "ఆపదుద్ధా రకా! ఆదిదేవా! అనంతా! అనంతశయనా! అంబుజ నాభా! అచ్యుతా! హరీ. శ్రీకృష్ణా! నిన్ను నమ్మినవాఁడ.

లక్కయింటం జిక్కు వడకుండఁ గౌరవసభాస్థలంబున ద్రౌప
దికి మానభంగంబు గాకుండ నడవుల నిడుమలంబడునపు
డాపదలం బొరయకుండ భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామకర్ణాది
యోధవీరుల యస్త్రాగ్ని జ్వాలలం గ్రాఁగకుండ సైంధవవధం
బునఁ బ్రతిజ్ఞాభంగంబు గాకుండ రక్షించి సకల సంకటం
బులు నెడఁబాపితివి, త్రిలోకాధ్యక్షా పంకజాక్షా! యిప్పు
డీసంకటంబు తొలంగించి రక్షింపవే రక్షింపవే యని
ప్రార్థించుటయు భక్తరక్షణ విచక్షణుం డగు కమలాక్షుండు
తెలిదమ్మి రేకులం దెగడుచుఁ గరుణామృతంబు వెదచల్లు
చల్లనిచూపులఁ జెన్ను మెఱయు కన్నులును బున్నమచం
దురుంబురుడించు నెమ్మొగంబున నందంబు మీఱుమందహా
సంబును గలుముల జవరాలికి నిజనివాసంబైన వెడందయు
రంబున బాల్యసూర్యబింబవిడంబకం బైన కౌస్తుభంబును
నద్భుతంబు లైనపరిమళంబులం గుప్పళించు వనమాలికయు
శార్ఙ్గకోదండమౌర్వీకిణాంకంబులునుఆజానుదీర్ఘంబులుకంక
ణకేయూరకటకాంగుళీయకాది నానాభూషణవిభూషితంబు
లును సర్వాభీష్టప్రదాయకంబులును లోకరక్షా దీక్షితంబు
లునుశుభలక్షణలక్షితకరాంగుళీవిలసితంబులునైన చతుర్భు
జంబులును జిగురుటాకులంబోలి మౌనిమానసధ్యానయో
గ్యంబులును వేదాంత వీథీసంచార యోగ్యంబులు నగు
మృదులపాదంబులును గనుపట్ట నీలమేఘశ్యామలుండును
బీతాంబరధరుండును గోటికందర్పలావణ్యనిధియును బ్రస

న్నముఖారవిందుండు నైనగోవిందుండు తత్క్షణంబ ప్రత్యక్షంబయ్యె.

అంత ఫల్గునుండు సాష్టాంగ వందనంబు గావించి కరంబులు మొగిచి కరుణాకరసంబు వెదచల్లు చల్లనిచూపులం గటాక్షించి యాదరంబున నిటల తటంబున ఘటియించి యానంద బాష్పంబులు తెప్పల నుప్పతిల్ల రోమాంచకంచుకితగాత్రుండై గద్గద కంఠంబున నేమియుఁ బలుక నేరక యూరక యున్న యయ్యర్జునుని గాఢాలింగనంబు గావించి సారథ్యంబునకుం బూని యాముకుందుండు పగ్గంబులు బిగియం బట్టి మునికోలం గేలం గైకొని తురంగంబులకందంబు లప్పళించి తేరు మరలించి యర్జునునిం జూచి యవక్రపరాక్రమశాలి వైన శత్రునిం జయింపుము శీఘ్రంబు లెమ్ము జయంబు చేకొను మనుటయుం గాండీవి మ్రొక్కి గాండీవంబు సజ్యంబుగావించిజ్యానాదంబులచే రోదసీకుహరంబుపూరింపుచు దేవదత్తం బొత్తుటయుఁ గమలాక్షుండును బ్రీతియు

—: అర్జునసుధన్వులప్రతిజ్ఞలు. :—

సమంచిత జలధర గంభీరనిస్వానంబైన పాంచజన్యంబు పూరించె. ఇవ్విధంబున యుద్ధసన్నద్ధులును రథికసారథులునై వచ్చు నాకృష్ణుల నిరువుర నవలోకించి సుధన్వుండు వదనారవిందంబున మందస్మితంబు దళుకొత్త శక్రనందనా! చక్రపాణి నీకు సహాయుండై యుండఁ బరాక్రమించుట కేమి భయంబు? ఉభయదళంబులు వృథా సమయనేటికి! రిత్త

యుం బపోకడకయ్యెం బెంత తడవు? ఇన్ని బాణంబులలో నిన్ను జయించెద నని ప్రతిన గావింపు మనినఁ బురందర నందనుండు రాజనందనా! మూఁడుబాణంబులచేత నీశిరంబు పడఁ గెడపెద నటుచేయం జాలనైతి నేని తండ్రియుం దాతయు మొదలైన మాపూర్వులు పుణ్యవిహీనులై నరక కూపంబునఁ గూలుదురు గాక యని ప్రతిన గావించుటయు నీ వేయు మూఁడు బాణంబులు నే నడుమ ఖండించెద. ఇట్లు సేయ నైతి నేని నేనును మాపెద్దలును నాచరించిన సుకృతంబులు రాక్షసుల పాలగుంగాక. పూజావిరహితుండైనదురాత్ముండును, వసిష్ఠసమానుండైన బ్రాహ్మణునింజంపిన బ్రహ్మఘాతుకుండును బొందుదుర్గతిఁ బొందం గలవాఁడ నని త్రివాచకంబుగాఁ బ్రతిన గావించి సుధన్వుండు సువర్ణపుంఖంబులును గంకపత్రవిచిత్రితంబులు నగునూ ఱమ్ములొక్కముష్టిం బట్టివిల్లాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యదుకులాధ్యక్షుని వక్షస్థలం బుపలక్షించి యేయుటయు నాబాణంబునకుంగట్టిన బలుటెక్కగాడ్పుల నయ్యరదంబునన్నూఱు మూరలకొలఁది పిఱిందికిం జని భూనభోంతరాళంబు లేకంబుగా దువ్వ గ్రమ్ముటవలన రథ రథ్య కపిధ్వజంబుల తోడం గూడఁ గృష్ణార్జునులు గానం బడరైరి. అప్పుడా సుడిగాలి బిసలోనం దగిలి యారథంబు బొంగరంబుచందంబునఁ గుమ్మరిసారె తెఱంగునం దిరుగుచు నుండెఁ గాని నిలువదయ్యె. అప్పుడు విశ్వంభరుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండు

తన యుదరంబునందున్న బ్రహ్మాండకోటులు బరువుతోడం గూడ నయ్యరదంబు చిక్కుండ్రొక్క యెట్టకేలకుఁ గదలకుండఁగ నిలిపి యర్జునా! పెక్కు బవరంబులుం గని యున్నారము. ఇంతి కడింది వీరు నెక్కడం గానము. ఇతండు పత్నీవ్రతుండు. పితృభక్తుండు. అదియునుం గాక యేకపత్నీవ్రతుండు. అత్యంత కాముకులమై బహుస్త్రీలోలురమైన నీకు నాకును వీనిన్ జయింపం గూడునే. నీ ప్రతిన యెట్లు నెఱవేఱం గలయది. చిత్తం బుత్తలం బగుచు నున్నయది? యనిన విని కిరీటి నవ్వుచు శ్రీకృష్ణా! నీకటాక్షంబు గలిగెనేని యసాధ్యం బేమి యున్నయది? అని పలికి గాండీవి జ్యానినాదంబు దిక్కులు వ్రక్కలింపం జేయఁ గాంచనపుంఖంబును గాలదండోపమానంబును నైన సాయకం బొక్కటి వింట సంధించి, వానికంఠం బుపలక్షించి యేయు నవసరంబున గోపాలదేవుండు మున్ను దాను గోవర్ధనాచలం బెత్తి గోగోపసంఘంబులం గాచినసుకృతఫలంబు నయ్యస్త్రంబునకొసంగిన నదియును గాండీవి కోదండవినిర్ముక్తంబు ప్రళయకాలదండధర దండోపమానంబునై దిక్కులు విదిక్కులు ఘూర్ణిల్లం జేయుచు మెఱుంగు మొత్తంబులు నుమియుచుఁ గాలదండంబుకరణిఁ బఱతెంచిన నయ్యేకపత్నీవ్రతుండు సంతసంబున మిన్నెనతూపొక్కటి వింట సంధించి ప్రయోగించిన నదియును బక్షీంద్రుఁ డురగంబు ఖండించిన తెఱంగున దాని ఖండించె. తోడనే సుధన్వుండు నిప్పులుగుప్ప

శించుశరంబు లపారంబుగాఁ గృష్ణార్జునులపయిం గప్పినఁ
గిరీటి హాటకపుంఖంబును గోటిసూర్యప్రకాశంబు నగువే
ఱొక్క సాయకంబు గాండీవంబునం బూన్చి యేయుటయు
నచ్యుతుండు దాను మున్ను పరశురామావతారంబున సక
లక్షత్రియుల జయించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూవల
యంబు కశ్యపునకు ధార వోసినఫలం బయ్యంబకంబున
కొసంగిన నదియును బ్రళయకాలానలంబు చందంబున
జ్వలింపుచు దుర్వారవేగంబునం జనుదెంచుతఱి హంసధ్వ
జకుమారుండు తాదృశం బైనబాణం బాకర్ణాంతంబుగాఁ
దిగిచి యేసిన గాండీవికాండంబు రెండుఖండంబులై భూ
మండలంబునం బడియె.

—: అర్జునుండు సుధన్వునితల ద్రుంచుట :—

ఇవ్విధంబున శరద్వయంబు వమ్మగుటయుఁ బురుహూత
నందనుండు డెందంబునం గ్రందుకొనుచలంబును మచ్చరం
బును విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగఁ గల్పాంతమార్తాండ మం
డలంబు వేఁడిమిం గ్రేణి సేయు మూఁడవబాణంబు ధను
ర్గుణంబునం బూన్చుటయు నప్పురుషోత్తముండు నక్కాం
డంబునకుఁబుంఖదేశంబునహిరణ్యగర్భునిమధ్యప్రదేశంబు
న సమవర్తిసహితుం డగురుద్రుని బాణాగ్రంబునం దన తేజో
విశేషంబు నశేషంబు నునిచి తొల్లి శ్రీరామావతారంబు
నంబిత్యవాక్యపరిపాలనంబును సత్యవ్రతంబునునేకపత్నీవ్రతం
బును శరణాగతసంరక్షణంబునునశ్వమేధాదియాగంబులును

జేసిన ఫలంబు తత్క్షణంబునఁ దునిచె. అంతక మున్న రంభోర్వశీప్రముఖు లైనయప్సరసమచ్చెకంటు లమ్మహావీరుఁ డగుసుధన్వు నెదుర్కొనువారై కానుకలు గైకొని వచ్చిరి. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులు విమానారూఢులై యతివేగంబునవచ్చి సుధన్వార్జునుల ప్రతినలు నిరువురజయసందేహసమరవిజృంభణంబును హర్షామర్షభయంబులం బొరలు నంతరంగంబులం బొగడుచుఁ గనుంగొనుచు నుండిరి.

ఆసమయంబునఁ బార్థుండు లయకాలశిఖిశిఖాసంకాశంబైన యాశీవిషముఖంబు సంధానక్రియాచాతుర్యంబున సంధించి యేయుటయు మంటకి మింటికి నేకంబుగా మంటలెగయ మిణుంగురులకుప్పల గుప్పుగుప్పునం గుప్పుచు ఛటచ్ఛటశబ్దంబుల భూనభోంతరాళంబులం గ్రక్కతిలం బఱతెంచు నయ్యస్త్రంబు నురవడిం గనుంగొని సుధన్వుండు చండమార్తాండకిరణప్రకాశంబును దంభోళిసంకాశంబు నగు బాణం బొక్కటి వింట సంధించి ప్రయోగించుట యు నకాండం బతిరయంబునం బఱతెంచి యర్జునుం డేసిన బాణంబు నడిమికి రెండుతుండంబులు నేసిన నాశరంబు సగంబు తెగి పడియును వేఁడిమియును వేగంబును జెడక శ్రీవాసుదేవుని సంకల్పంబువలన నతిత్వరితంబుగాఁ బఱతెంచి చంద్రబింబోపమానంబును గిరీటకుండలాభిరామంబును వికరసాన్ద్రంబును విజృంభితసింహనాదంబు నైన సుధన్వునిశిరంబు ఖండించె.

తదనంతరంబ తత్కబంధంబు బిఱబిఱం గిరిగి రథగజతురగపదాతిబృందంబులు చాఁపకట్టుపడం జేయుచుధరాతలంబునం బడియె. ఫల్గునశరఖండితం బగు నతనిశిరంబు గగనంబున కెగసి గజేంద్రవరదా! గరుడవాహనా! నీరజాక్షా! నిఖిలలోకాధ్యక్షా! దేవకీనందనా! దీనజనాభినందనా! నారాయణా! భక్తత్రాణపరాయణా! 'నమోనమో' యని దివ్యనామసంకీర్తనంబు సేయుచునతివేగంబునవచ్చి శ్రీగోపాలదేవుని చరణపద్మంబులఁ దుమ్మెదకైవడి వ్రాలె. అప్పు డతనిదివ్యతేజంబు దశదిశలు ప్రకాశింపఁజేయుచుఁ గేశవునిదివ్యదేహంబునం గలసె. కంసమర్దనుండును దన్మస్తకంబు కేలం గైకొని హంసధ్వజునిమ్రోల వైచుటయు నమ్మహీధవుండు పుత్రశోకార్తుండై పెద్దయుంబ్రొద్దు వగచి యాశిరంబు గ్రమ్మఱ రుక్మిణీవల్లభునిపాదాబ్జంబులంగదియ వైచుటయునద్దేవుండు దాని నెత్తి గగనంబున కెగుర వైచుటయుఁ దోడనె యంతర్ధానంబు నొందె.

అంత సుధన్వునిపాటు గనుంగొని చింతావ్యాకులితమానసుండై హాకుమారకా! హాకులోద్ధారకా! మహాగుణభూషణా! మాతాపితృసంతోషణా! మేరునగధీరా! వీరాధివీరా! హాసుకుమారశరీరా! సుజనాధారా! బుధవిధేయా! దానరాధేయా! నందనందనచరణారవిందవందనా! దీనజనాభినందనా! అయ్యయ్యో! నన్నును మీతల్లి *నగతికులం

---

*ననాథుల-మూలము.

జేసి వాసుదేవుని సాయుజ్యంబు నొందితివే! నీవుత్తమోత్తమంబైన దివ్యపదంబుం జేరితివి గావున నీకు వగవం బని లేదు. నన్నుం గన్నతండ్రీ! పరాక్రమోపార్జనుం డగునర్జునుని నిర్జించి వత్తువని నీరాక కెదురు చూచుచుండు మీతల్లితో నే మనం గలవాఁడ. నీరాణి యగుప్రభావతిముఖం బేమని చూడం గలవాఁడ. కుమారా! యనాథుల మగు మాజీవనంబునకు వగచెద మని పలవించు హంసధ్వజుని చెంతకుం జనుదెంచి సుధన్వున కగ్రజుం డైనసురథుండు తండ్రి నూరార్చుచు రాజేంద్రా! శూరుల కాహవమరణంబు మోదకరంబు గాని ఖేదకరంబు గాదు. నీవంటిధీరుం డిట్లు దైన్యంబు నొందఁ దగునే. నన్నికఁ బంపుము వైరిసేనలం జుట్టుముట్టి కనువుగొట్టెద. మాధవునిప్రాపున సుధన్వుని వధించినవాసవతనూజునిం బాఱఁదోలెద. కాక యెదిరించెనేని నాతమ్మునికి సహాయంబుగాఁబనిచెద. దిక్కులఁగీర్తినించెద. అని యనేకవిధంబుల హంసధ్వజు నూరార్చి సురథుండు కైదువులు మెఱుంగు లీన జోదులిరుగెలంకులం బలసి చనుదేర నరదంబునెక్కి ద్విరదంబులు తురంగంబులు భటసంఘంబులు నసంఖ్యాతంబులు గాం జనుదేరం గుహానిస్సృసింహునికహాకహార్భటులచందంబుగా శంఖంబు మీఱుచిండంబు పూరించుచు సింహనాదమేదుర రోదోఽంతరాళుం డై బయలువెడలియు సుధన్వునిరాకఁ జూచి మధుసూదనుండు పార్థు నుద్దేశించి యర్జునా! దుర్జయ

—సురథుఁ డర్జునునితో యుద్ధము సేయుట.—

కాలభైరవుండునుం బలె మండుచు సుధన్వాగ్రజుం డైన సురథుండు సర్వసన్నాహం బగుసైన్యంబులతోడం గూడ నిదె వచ్చె. వీని నీకె కాదు, బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదుల కైన నెదుర్కొనం గూడదు. తమ్ముని యుమ్మలికమ్మునరోషమ్మునం జనుదెంచు వీనిధాటికిం బ్రథమకబళంబుగా నేమిటికి? మన మీవేళనుం దొలంగి యుండుదము. పురుషరూపంబు గైకొన్న సత్యంబు కైవడి నరాకృతి వహించిన ధర్మంబు కరణి సాకారం బైనసదాచారంబు చందంబున సద్గుణాభిరాముం డైన యారాజకుమారుండు నీకు నసాధ్యుం డగుట కతనఁ బ్రద్యుమ్న వృషకేతన మేఘవర్ణ యౌవనాశ్వనీలధ్వజాదియోధుల నిచ్చట నిలిపి మనము కొంతతడవునకు మగిడి వత్తమనిపలుకుచుఁ బరబలంబుల మీఁద దమబలంబులం బురికొల్పెడు చందంబున నరదంబుఁ దఱిమికొని మూఁడు యోజనంబు లెడ గలుగం జనియె.

అప్పుడు సురథుండు రమణ మెఱయ నేగుదెంచి పిడుగులు పడువడుపున బెడిదంబు లైనశరంబులు జడిగొనం గురియుచు నర్జునునిసైన్యంబు సొచ్చి మారి మసంగిన భంగి మంత్రించిపక్షవైచినగతి లయకాలదండధరుండు తాండవించినదారి విజృంభించి గంభీరగుణారావంబుచే నంభోనిధులు గలంగ భద్రగజసమూహంబులఁ జించి చెండాడుచు వాయువేగమనోవేగంబు లగుతురంగంబుల గుదులు గ్రు

చ్చిన చండరంబునం గూల నేయుచుఁ దేరులఁ దిలమాత్రశకలంబులు సేయుచు భటకదంబంబుల నంబకంబులం బడఁ గెడవుచు ఖండంబు లైనశస్త్రాస్త్రకాండంబులును దుత్తుమురు లైన కత్తళంబులును దుమ్ము లైన కోలెమ్ములును బ్రోవు లైన ప్రేవులును బంకంబు లైన మాంసమజ్జ మస్తిష్కంబులునుం గలిగి రణాంగణంబు ఘోరంబు గాఁ గనుపట్టం బరాక్రమింపుచు యోజనత్రయవిస్తారంబుగాఁబన్నిన సైన్యంబుల నెల్లఁ జించి చెండాడి శ్రీకృష్ణునిఁ బార్థునిం గనుంగొని సుధన్వుం డిట్లనియె. కృష్ణా! నీవు మూఁడవతారంబులం జేసిన సుకృతంబు నీబలంబును బార్థున కొసంగి సుధన్వునిం జంపింప నగునె? పురాణపురుషుండ వయ్యుఁ బడుచుఁదనంబు మాన వైతివి. రేనుపండ్ల నిమిత్తంబు గా ముత్తియంబులు వేలములు వేయుచందంబున గోవిందా! నీ విల్లు చేయం దగునే. నిన్ను ధర్మదయాసాంద్రుం డని మహామునులు గొనియాడ విందు. నీ విందు సుధన్వుని మఱందిచేతం జంపించి పోవం జూచినం బోనిత్తునే? యని పలికె యలుక పొంగం బునం దొలుక వేలకొలందు లగుకడిందిబాణంబులుపురందరనందనునిపయి నిగిడించిన నతండు వాని నన్నిటిని ఖండించి క్రొవ్వాఁడిబాణంబులచేఁ గోదండంబు ఖండించి గుఱ్ఱంబులం బడఁగెడపి సారథిని వధించి రథంబు విరథంబు గావించిన వాఁడునుం బొలివోవనిబంటుతనంబున వేఱొండు రథం బెక్కి సముజ్జ్వలం బైనకార్ముకంబు సజ్యంబు గావించి

కమలాక్షపార్థుల రథాశ్వకేతనసమేతంబుగా బాణవారాశి లోనం జిక్కుపడం జేసినం గ్రీడి వేడుక మెఱయ వాని తూపులు రూపఱం జేసి యొక్క మెఱుంగు నారసంబునభి మంత్రించి వేయుటయు వానిరథంబు చెక్కులతోడి మేరు శిఖరంబుచందంబున సూర్యమండలంబు దాఁకం గొని పో యె. అన్నరుని ధనుర్విద్యాకౌశలంబు వర్ణింపం దరంబె? సురధునీతీరపర్యంతంబు సురథు నీతీరునం గొని పోయిన సురపథంబున నిల్చి వాఁడు భువనభయంకరంబుగా నట్టహా సంబు సేసి భీకరం బయినసాయకంబు వింటనరిఁబోసిపార్థు నరదంబు గుఱిసేసి యేసిన నది బిఱబిఱం దిరిగి భూమి లోనం బూడుకొనుటయు మురభంజనుండు ధనంజయుని తోడం గూడ దుమికి తనబాహుదండంబులు చాఁచి య య్యరదంబు నుబుకనెత్తం జాలక తొల్లి వరాహావతారం బున శైలకాననసమేతం బైనవసుంధరావలయంబు దంష్ట్రా గ్రంబున నుద్ధరించితి నప్పుడు నింత బరువు తోఁచలే దని పార్థునితోఁ బలుకునవసరంబున నాంజనేయుండు తత్కేత నంబున నుండి డిగ్గ నుఱికి మహామేరుశైలసమానంబుగా. పెరిఁగి దీర్ఘతరం బైనవాలంబునం జుట్టి పట్టి యీడిగిలంబడ నీడ్చి యు నత్తెరు నెత్తం జాలఁ డయ్యె.

అంత సురథుండును గరుడవాహన శ్వేతవాహనుల మీఁదనర్బుదన్యర్బుదఖర్వ మహాఖర్వశంఖసంఖ్యాతంబు లనుబుంఖానుపుంఖంబు లైనమార్గణంబులంగుప్పించుటయునా

జనార్దనుండు నవ్వి వైచెంచఁ బోలక యర్జునుం జూచి కిరీటీ! నీమేటితనం బెక్కడికిఁ బోయె. అనిమొనలం గనుచెదరని వీరాధివీరుండ వని కదా నిన్ను నమ్మి మాయన్నసమ్మతి లేకుండియు నాచెలియలి నొసంగితి? ఇంకనైనఁ దెలివొంది కర్యంబు సేయుము. (అనియె)

* అదియునుంగాక నాటి లేని మేటి పోటుబంట వని నరిభావమునుండి వచియును లాఘవం బెన్నక నీరథంబు గడప నోడఁబడి పార్థుని సారథియను నామధేయంబు జగద్విఖ్యాతంబుగా ధరించితి. అయిన నేమయ్యె? ఇప్పుడు వక్రపరాక్రమం బగుచక్రంబు నొసంగుదునో? లేక నేను రథికుండ నై శార్ఙ్గకోదండంబు మండలాకారంబుగా గుణము వడం దిగిచి యాశీవిషోపమానంబులగు నిశితవిశిఖపరంపరల వెంపర లాడి వైరిసమూహసమూహంబులం గనుపుగొట్టెద. నీవు సారథ్యంబునకు నాయితంబు గమ్ము లెమ్ము పగ్గంబులు గైకొ మ్మనియె.

అంత ఫల్గునుండు రోషారుణలోచనుండై బాణాసురమర్దనుం గనుంగొని దేవా! నాపరాక్రమంబు చూడుము. అని పలికి నూటులక్షలందులు వేలసంఖ్యలు నయుతనియుతగణంబులు నైనయంబులం బ్రయోగించి వాని తేరు తిలమాత్రంబులుఁ నణుమాత్రంబులు బరమాణుకల్పంబులును

* ఈపువ్వులనడుమ నున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

దుమ్ముదూళియుం జేసి భూతలస్థునిం జేయుటయు సురథుండు విరథుండై మాధవాంజనేయులచేతఁ దెమలింపం గూడని పార్థురథంబు వెల్లగించి సఁగడంబుచండంబు సఁబోడవుగా నెత్తి కంసకర్తృభంజనుంజూచి "కృష్ణులారా! మీయరదంబు భ్రామింబడవైచిచూర్ణంబు గాఁ జేయుదునో సప్తసాగరంబుల కవ్వలితీరంబునఁ బడవైతునో హస్తినాపురంబున ధర్మజుని సన్నిధానంబునఁ బడఁ జిమ్ముదునో" యని పలుకుచు ఘాత చేసిన నాఖండలసంధానంబు దంభోళిసంకాశంబులైన య యిదు బాణంబులు గాండీవంబునం దొడిగిసురథునివక్షంబు ఛేదించిన వాఁడును విసంజ్ఞుండై చేవదలి ధరణీతలంబునం బడియె. అంతలో రమాకాంతుం డప్పటి తెఱంగునఁ దే రాయత్తంబు నేసి పార్థుండును దానునెక్కి దేవదత్తపాంచ జన్యంబులు పూరించుటయు సురథుండు సారథి తెచ్చినవే ఱొక్క తేరిమీఁదఁ దాను నవలీల నెక్కి నిరర్గళమార్గణా సారంబులుగురియుచుఁ బోటుపంతంబుమాట లాడందొడం గిన ధనంజయుండు సురథునిం జూచి యవశ్యంబును

—: అర్జునుఁడు సురథునిం జంపుట :—

భవదీయమస్తకంబు ఖండింతు నట్లు చేయనైతినేని నాపూ ర్వజులకు ద్రోహంబు నేసినవాఁడ నగుదు ననిన సురథుండు పార్థునిం గనుం గొని నీశరీరం బవశ్యంబు ధరణీతలంబునం బడఁ ద్రోయుదు నట్లు చేయనైతి నేని నీచెప్పిన శపథంబె నాకును వరియనుచుఁ గిరీటిపై ననేక కోటిబాణంబులు నిగి

డించిన వానిం ద్రుంచి యతండు సురథునిపై శతసహస్ర సంఖ్యాతంబులైనవిశిఖంబులుసంధించె. అంతనాసురథుండు రోషారుణలోచనుండై వివ్వచ్చు వింటినారి ద్రెవ్వ నేయుట యుఁ బార్థుండు వేఱొక్కనారి సవరించి రథంబుచెక్కలు గావించిన నతండు వేఱొక్కశతాంగంబుపై నెక్కియుద్ధతి మోహరించుటయుఁ బార్థుండు దాని బహుశకలంబులు గావించె. క్రమ్మఱ నొక్కరథం బెక్కెనందునిమె. మఱియు నొక్కశతాంగంబు నధిరోహించిన ఖండించె. ఇవ్విధంబున నూటయెనిమిది రథంబులు పొడిచేసిన సురథుండు విరథుం డయ్యుఁ గార్ముకంబు సారింపుచుఁ దూణీరంబునకుం గేలు సాఁచి బాణంబు నందుకొనునంతలో నర్ధచంద్రాశుగంబున నతనిబాహువు ఖండించె. అట్లు ఖండితబాహుఁ డయ్యు శౌర్యంబు వదలక సురథుండు కేలం గద యమర్చికొని త్రిప్పుచుం బఱతెంచి కిరీటి తేరిగుఱ్ఱంబులంజదియమోఁది రెండు వేల యేనుంగులం బీనుంగులు గావించి యన్నియ రథంబుల మర్దనంబొనర్చి పదివేలవీరయోధులమడియించి యన్నియ తురంగంబుల గీటడంగించి సింహనాదంబు సేసి నం గిరీటి కృష్ణసర్పోపమానం బైనక్రొవ్వాఁడి మెఱుంగుఁ దూపు వింటం దొడిగి గదతోడం గూడ వామభుజంబు ఖండించిన రెండు భుజంబులు లే కుండి యుం గొమ్ములు లేని యేనుంగుకైవడి వొద్ధత్యంబునఁ బాదఘాతంబులచే రథ రథ్యసారథి మాతంగ తురంగంబుల మర్దింపుచు వచ్చునెడఁ

ఖాండవమధ్యమునందు రెండుబాణంబులచే రెండుపాదంబులు ఖండించిన, సురథుండు ద్రొల్లివచ్చుట కనుంగొని యింద్ర నందనుండు కనకపుంఖప్రభ్రాజితంబును మయూరపత్రచిత్రితంబును ననేకసూర్యప్రకాశంబు నైనసాయకంబు సంధించి యభిమంత్రించి యేసిన, నది యతిరయంబునంబోయి సురథునిశిరంబు ఖండించిన, నాశిరంబు రాతిమీఁదం బడిన చందంబున బెట్టుగా మిట్టిపడి పార్థునిమస్తకంబు మీఁదం బడుటయుఁ, బిడుగుపడుచందంబున రిమ్మవట్టి కిరీటివివశుండై భూతలంబునం బడియె. సురథుని మొండెంబు కరితురగరథసమూహంబుల నుగ్గునూచము చేయుచుఁ జేగుఱుకొండచందంబున, గుంభినీతలంబునం గూలె. అంతమూర్ఛనొంది పుడమిపయిం బడినకొంతేయునిం గనుంగొని, దనుజాంతకుండు నిజపాణిపల్లవంబుచే మేనునిమిరి సేదదేర్చినం, గిరీటి స్వస్థుండై నిలిచె.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు గరుత్మంతునిఁ దలఁచుట: —

అంత సురథుని శిరంబు నెత్తామరమీఁద వ్రాలు మధుకరంబు తెఱంగున శ్రీహరిచరణారవిందంబులమీఁద వ్రాలె. అప్పురుషోత్తముండు నయ్యుత్తమాంగంబు కేలం గైకొని పార్థునకుం జూపి "యితండు ప్రాణావసాన సమయంబునందును సత్యంబు దప్పండు. శీలవంతుండును దాంతుండును సమరదుర్దాంతుండు నయిన యీయుత్తమశ్లోకుండు నిఖిలలోకవందనీయుం" డనుటయు, సంక్రందననందనుండు

పరమానందంబున నందుకొని తచ్ఛిరంబునకు వందనంబు గావించె. అంత మురాంతకుండును రాజతనూజుఁ గృతార్థుం జేయ నూహించి వైనతేయునిం దలంచిన నిబ్బరంపు మబ్బులోనం గబ్బి మీఱువిద్యుల్లత తెఱంగున విద్యోతమానంబులైన ఱెక్కలవలనఁ బిక్కటంబుగాఁ బొడమిన ఝంఝామారుతంబుచేఁ గులపర్వతంబు లొడ్డగిల్లు నట్లుగా నెగసి వచ్చి సన్నిధానంబున నిలిచి దేవదాసుండ నగు నేను వచ్చితి; నేమి కార్యంబు నియమించెద; వని పలుకుటయు, నుపేంద్రుండు ఖగేంద్రునిం జూచి నీవీశిరంబు గైకొని శీఘ్రంబుగా నరిగి ప్రయాగలోఁ ద్రివేణీమధ్యంబున వైవుము. సురథుం డుత్తమలోకంబు గాంచుఁ గాక యనిన నాగాంతకుండు నరకాంతకుని యానతి శిరసావహించి "దేవా! భవదీయ దివ్యపాదారవిందంబులొక్కసారి మదిం దలంచినంతనే యెట్టిమానవుం డైనను గృతార్థుండై పరపదంబు నెందు. అట్టి మీభక్తునిం దలంచినవారికిఁ దీర్థయాత్రాఫలంబు సేకూరు ననునెడ భవదీయభక్తులకుఁ దీర్థయాత్ర లేమిటికి? అయినను మీయానతి యలంఘనీయంబు గావున నట్లే కావించెద"నని పలికి, యమ్మస్తకంబు గైకొని గరుత్మంతుండు నిజపక్షవిక్షేపంబులచే గిరుల నూటాడం జేయుచు వచ్చునెడ సదాశివుండు పార్వతీసమేతంబుగా వృషభారూఢుండై యంబరంబునం జనువాఁడు, తనయొద్ది భృంగిరిటిం జూచి నీవు జవంబునం జని గరుడుం డెత్తుక

పోవు శిరంబుఁ దీసికొని రమ్మని పంపుటయు భృంగిరిటి వైన తేయునిం జేరవచ్చి యతనిచెక్కులగాడ్పులో నుడివడి నుగ గాలిలోనం దవిలిన చొక్కాకుచందంబునఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు తిరుగుడుపడి యెట్టకేలకు విడివిడి యతిరయంబునం జెఱ తెంచి "దేవా మహాదేవ! యిక్కార్యంబునాకశక్యం" బను టయుఁ బార్వతీదేవి నాథునివిలోకించి నవ్వుచు నిట్లనియె. అత్యంతవికారంబు లైనయంగంబులం గనుపట్టుభృంగి పర మభృత్యుండు. పిశాచంబులు సఖులు. మంచంబుకోడుకై దువు. ఇంటింట బిచ్చంబె కూడు. పునుకలపేరు హారంబు. ముదియెద్దు పడివాగె తేజి. ఇన్నిమంగళంబులు గలమీకు సంగరజయం బబ్బుట 'కేమియాశ్చర్యం' బని పరిహాసంబు లాడుశైలరాజకన్యకం గనుంగొని నవ్వి యవ్వృషభాం కుండు తారకాసురవైరి నవలోకించి షణ్ముఖా! నీవు పోయి తచ్చిరంబు గొనిరమ్మనుటయు నతండును గరుడుని వెనుకం బఱచి కూడం జాలక తదీయపక్షవిక్షేపజాతంబు లైనవా తూలంబులచేఁ ద్రిలోకంబులం దిరుగుచు నెట్టకేలకు గరు డునిఁ గూడె. అంతలో భాగ్యవశంబునఁ బ్రయాగ దోఁ చుటయు వినతానందనుండు త్రివేణికామధ్యంమున సుర ధునిశిరంబు వైచిన నీటిలోనం బడక మున్నె కుమార స్వామి తూఁటి యెత్తుకొని వచ్చి మహాదేవునిసన్నిధినునిచె. అతండు దానిం గరాంబుజంబునం బట్టుకొని హిమశైల బాలికకుం జూపి దానవులు దయాపరులు సత్యవ్రత

పరాయణులు జితేంద్రియులు జితక్రోధులు మాతాపితృ భక్తులు నైన వారల శిరఃకపాలంబులు నేను హారంబుగాధరి యింతు. ఈయుత్తమశ్లోకుని యుత్తమాంగంబు తన్మధ్యంబున నాయకరత్నంబుగాఁ దాల్చెద నని ధరియించె. అంత నా గాంతకుండు సత్వరంబుగాఁ జని మురాంతకున కవ్వృత్తాంతం బెఱింగించి తదనుమతంబున యథేచ్ఛముగాఁ జనియె ననిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుంగొని తరువాతి వృత్తాంతంబు వినవలయు ననుటయు.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్క నాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదితగజతురంగమాం దోళికాప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధ మాన సముఖవీరానాక్షీ నాయకతనూభవవీరా నాక్షీ దేవీ కటాక్షలబ్ధకవితాసంప్రదాయ వేంకటకృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వ మ్మనువచనకావ్యంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

శ్రీరస్తు!

జైమినిభారతము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీపాండ్యధరాభరణా!
భూపాలకమకుటరత్నపూజితచరణా
రూపరతిస్మర నిర్వా
జోపకృతీ! విజయరంగచొక్కనరపతీ!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని, తదనంతరంబ హంసధ్వజుండు బలపరాక్రమసంపన్ను లయినకొడుకు లిరువురు సమరంబునం గూలుటయు సైన్యంబులు పరాజయంబు నొందుటయు నాకర్ణించి కోపాటోపదీపితుండై చెదరినబలంబులనెల్లం గలయం గూర్చి సమరసముత్సాహదోహలంబు లైనవీరకాహళంబులును నిస్సాణంబులును భూనభోఽంతరంబుల బూరటిలం జేయ నిజభుజపరాక్రమంబుచే మాధవునాధారింపం దలంచి సింహనాదంబులు నట్టహాసంబులునార్పులుం బెడబొబ్బలు జంకెనలు గజఘీంకారంబులు శింజినీటంకారంబులు వీరహుంకారంబులు భుజాస్ఫాలనంబులు ధ్వజపటపటాత్కారంబులు రథచక్రఘోషంబులు హయహేషారవంబులు

రత్నభూషణంబుల ధగధగలు కైదువుల ధళధళలు సిరిచెల
నిగనిగలు నొక్కుమ్మడిం గ్రమ్మ సాగరంబు పొరలిన
తెఱంగున నాహవయజ్ఞంబునకుఁ బ్రాణంబు లాహుతులు
సేయం దలంచి సాహసంబున మోహరించివచ్చునాహంస
ధ్వజుం గనుంగొని కంసవైరి కరుణాకలితమానసుండై దిగ్గ
నం దేరుడిగ్గి పీతాంబరంబు వలెవాటు జాఱ వనమాలికా
పరిమళంబులు మీఱ గంధసింధురగంభీరగమనంబున నె
దురు వచ్చుటయు నమ్మహీనాథుండును దోడనే యరదంబు
దుమికి భక్తివినయసంభ్రమంబులు మనంబునం బెనఁగొనం
జనుదెంచి పాదారవిందంబుల వ్రాలిన శ్రీవల్లభుండు శుభ
లక్షణలక్షితంబులును శార్ఙ్గమౌర్వీకిణాంకితంబులును లక్ష్మీ
విరచిత మకరికాపత్త్రాభిరామంబులుం గరికరోపమానంబు
లునైన తనభుజాదండంబులంజాఁచి లేవనెత్తి యామండలేశ్వరుని
నిండుకౌఁగిటఁ జేర్చి భక్తవాత్సల్యంబునం గన్నుల బా
ష్పంబు లొలుకఁ బూజించుచు "రాజచంద్రా! జననమర
ణాదిసుఖదుఃఖంబులు బ్రహ్మాదులకైనం దప్పవు. నీకుమారు
లిరువురు సమరయజ్ఞంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి ప్రాణా
హుతులు గావించి మమ్ముం దృప్తినొందించి మత్సాయు
జ్యంబునొందిరి. వారికై వగవం బనిలేదు." అనిన విని
హంసధ్వజుండు "కంసాంతకా! దేవరపాదపద్మంబులు సే
వింపంగోరి కయ్యంబునకుం బూనితి. నామనోరథంబు ఫలి
యించె. ఇహపర సౌఖ్యంబులకు నిదానంబైన తావక

ధర్మ్యరాజ్యంబు లభించె. ఇఁక నాకు దుఃఖంబు గలుగదు" అనిన విని గోవిందుండు "నరాధిపా! నీసఖ్యంబు మాకుదొరకె, నీ వాప్తబంధుండవు, పాండవులు నాకుం బ్రియు లగుట నీకు నుం దెలిసి యుండుఁ గావున నిఖిలసేనాసమన్వితుండవై యశ్వంబు రక్షించుచు నర్జునునితోఁ గూడ వచ్చి ధర్మనందనుని యాగంబు నిర్వహించి యాతనిచేఁ బూజితుండవై వచ్చు టమాకుం బ్రియం" బని సవ్యసాచిస మేతంబుగాఁ దత్పురంబునకుం జని యాతనిచేఁ బూజలుగాంచుచు నయిదు రాత్రులు వసియించి యంబుజనాభుండు హాస్తినాపురంబునకుం జనియె. తదనంతరంబ విజయుండు హంసకేతనునితోడం గూడఁ దురంగంబుఁ దరలించుకొనిచను టయునయ్యశ్వంబు పవనజవంబున నుత్తరాభిముఖంబుగాఁ జని యొండతాఁ కునం గొట్టువడి యొక్కవనాంతరంబు జొచ్చి నవరత్నఖచిత సోపానంబులును నమృతోపమానంబులైన తేటనీళ్ళునుఁ జెం గలువలు తెలిగలువలు తెలిదమ్ములుఁ జెందమ్ములు నంపంబు మీఱ నొక్కసరోవరంబు సొచ్చి కంఠదఘ్నజలంబుల

—: పవనాశ్వము గోళిగయై పులి యగుట. :—

నిలిచి సలిలంబు గ్రోలి తనిసి వెలుపలికి వచ్చి యంతట నను దండి కనుంగొన గోళిగయయ్యెఁ గ్రీడి యది కనుం గొని విచారంబు నొందునెడ నయ్యశ్వాంగన వేఱొక్క కొలనికిం జని జలంబులు గ్రోలి తోడనె బెబ్బులి యయ్యె

వనిన విని మునీంద్రా! యట్లగుటకుం గారణం బేమి యని యడిగిన జనమేజయునకు జైమిని యిట్లనియె.

—: స్త్రీమండలప్రవృత్తాంతము. :—

తొల్లి దాక్షాయణి శంభు నుద్దేశించి నియమంబుతో దపం బాచరించుచుండ దుష్టదానవుం డైనయొక్క రక్కసుం డద్దేవిని వెనకం జూచిన వాలుంకారంబుచే వాని భస్మంబు గావించి యిదిమొదలు నీజంతువు లీజలజాకరంబు సొచ్చిన దోడనే యాండుజన్మంబుం జెందుంగాక యని శపియించెం గావున నీకొలంకును గోడిగయయ్యె. అది యట్లుండె మున్న కృతయుగంబున సత్కృతవర్ణుం డనుమునివరుండు తీర్థయాత్ర సేయుచుం బుణ్యస్థలంబులు నదులు నదంబులు తటాకంబులు నవలోకించుచుం దత్సరోవరంబునకు వచ్చి యఘమర్షణస్నానంబు గావించునెడ నొక్కమొసలి యతనిపాదంబులు పట్టుకొని తివియుటయుం బెనంగి విడిపించుకొని నేఁడు మొదలీజంతువు లిందుం జొచ్చిన వ్యాఘ్రంబు లగుంగాక యని శాపం బొసంగె. అదికారణంబుగాఁ బెద్దపులి యయ్యె. అవ్విధంబుగనుంగొని పార్థుండు ముందుతోఁచక శ్రీకృష్ణదేవుని మనంబున ధ్యానంబు సేయుటయు నాహరికరుణాకటాక్షంబుచే వ్యాఘ్రం బెప్పటిఘోటకం బయ్యె. అంత భేరీపటహాదివాద్యంబులు మ్రోయ రయంబున నేకదేశంబులు క్రమించుచుం జని యాండుమండలంబునకుం జనియె.

తద్దేశంబునకు రాణి నీలనిభవేణియు రాకేందుబింబ
వదనయుఁ గుందకోరక సమాన రదనయుఁ బల్లవాధరయుఁ
గంబుకంధరయుఁ బర్వతోపమానవక్షోరుహాయు మల్లికా
మృదులబాహయు నణుమధ్యయు నతిపుణ్యసాధ్వియు జల
జనిభపాణియు సైకతశ్రోణియు రంభానమోరుకాండయు
............రాజీవరక్తచరణయు రత్నమయనర్వాభర
ణయునై హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నింపుమీఱుచు...
... .పురుషునిమనంబెఱింగి శృం
గారవిలాసంబులం బ్రొద్దులుపుచ్చుచు..............
......సరసవాగ్విలాసంబులు నెరపుచుఁ బ్రమీలయను
నామధేయంబు గాంచి నరులకు సురల కసురులకుసిద్ధులకు
సాధ్యులకు నసాధ్యమైనధనుర్విద్యాకౌశలంబునం బేరు
పొందుచు ధైర్యవీర్యసాహసంబు లుగ్రశాసనంబు లుక్కు
మెఱయ లక్షయేనుంగులు నన్నియ గుఱ్ఱంబులు నన్నియ
రథంబులును విమకన్యక లనం బరఁగిన పదిలక్షల కన్నెలు
గదాముసలముద్గర భిండిపాల తోమరశక్తి ముసుండిశరశరా
సనఖడ్గఖేటకా ద్యాయుధములతో గరిడిసాదనల నెప్పుడుఁ
జరించుచుండ నఖండిత వైభవంబున రాజ్యం బేలుచు
నుండు. తద్దేశంబునకు మార్గవశంబునం బోయిన పురు
షులను జేరం బిలిచి యంపలి యిందుముఖు లమృతమధు
రాలాపంబుల..........
....నాహ్లాదంబు పుట్టించి వశీకరించి యొక్కొక్కపురుషుని

తోఁ (బెక్కండ్రు వనితలు..
....క్రీడించుచుండ నొక్కమాసంబులో

నాపురుషుండు.......................... ....పరలోకంబున....
కరుగు. వానితోఁ గూడ రమించిన యక్కాంత లందఱు
నగ్నిప్రవేశంబు సేయుదురు. అందొక్కయువతికిగర్భంబు
నిలుచు, అది కనియెనేని యాఁడుఁబడుచుం గాంచుఁ గాని
పుత్రుని గాంచదు. ఇది యాదేశంబునందలి నడవడి.
జనమేజయనరేంద్రా! విజయభుజ విక్రమరక్షితం బైన
యశ్వరత్నంబు చప్పటిసమీపంబునకుం జని పచ్చిక మేయు
చు నుండు నెడఁగజీవంకకనబొమ్మలవంకలకుఁగొంకినచందం
బున గుడుసుపడం దిగిచిన సింగాణివిండ్లును, గలికిచూపుల
కలికి వెనుక దాఁగినకేతంబునసంపపొదులలోనం బొదలుల
కోలకోలలును, వట్రువ గబ్బిగుబ్బలు గనుంగొని భ్రమ
పడినచందంబున బిఱబిఱఁ దిరుగుచక్రంబులును. బెడంగుజ
ఘనయుగంబునకు వణంకెడు చందంబునఁ దళతళ మని
కత్తులు మెఱయువీరశృంగారరసంబులంగనారూపంబుగై కొ
న్నకైవడి వీఁక మీఱురాకేందుముఖులు తేజీలుదువాళింపు
చుఁ గోకిల లొక్కుమ్మడిఁ గాకలీస్వనంబు లొనరించుకరణి
వీరాలాపంబులు నార్పులు నట్టహాసంబులు పంతంబులు
మెఱయం బారు దీరుటయు నందొక్కసుందరవదనగుఱ్ఱంబు
మీఁటి యధ్వరహరిం బట్టికొని వచ్చి తమయేలికసానినమ్ము
ఖంబున (1) నిలిపి రాజరాజేశ్వరీ! యీహయంబుధరజానిచే

విమువఁబడినది. హయరక్షణార్థంబుగా బరాక్రమోపార్జి
నం బగు నర్జునుం బనుదెంచి యున్నవాఁ డని పలుక
రించిన, నయ్యంగనామణి బంగరుఁగులం దురంగలించు
తురంగశాలలోనఁ గట్టుటకు నియమించి, యంతరంగంబున
నెంతయు సంతసం బెసంగ నేఁటితో నాకోరికలు నెఱ
వేఱె. సుఖంబు సమకూరె.................................
సందియంబు లేదు. ఇందుకొఱ కాపురందరనందనుం డిచ్చ
టికి వచ్చు..
....
....ఇది
మొదల నుదినంబును.......................................వానితో
డం గూడెద. నాపాలి దైవంబులఁ వేఁడెదనని యెడవీడని
కోరికలు పొడమ, నప్పుడఁతుక పదివన్నియ బంగారునకు
మెఱుంగు పెట్టినహారంగునఁ బైఁగొజవ్వాదికిఁ బువ్వుఁదావి
గట్టినరీతిఁ జిన్నారిజాబిల్లిమీఁద సుధారసంబు చిలికించిన
విధంబున రంగైనయంగంబున శృంగారింపఁ దొడంగి, యం
గజానిచక్రంబులం బోలెఁ దళుకుతళుక్కునఁ జెక్కులఁ గుల్కు
కల్కురతనంబులకమ్మలు పెట్టి చివురాకుఁ గెమ్మోవి కెంపుల
పొంపు మీఱును పాణిముత్యపుముంగర ధరియించి, వింత
వింతమణులకంటసరములు కంఠియు నేవళంబును ముత్యాల
దండలు సందిటికడెంబులు ప్రతికాయతాయెతులు కంక
ణంబులు రవలగాజులు కడెంబులు మొలనూలు నొడ్డా

ణంబు సందెలు పాడగంబులు పాదరసములు మెట్టెలుఁ జిల్లాణులు వీరముద్రికలు మొదలగు నానావిధభూషణంబులఁ గై సేసి, తనయనురాగరసంబు వెల్లువగట్టెనో! యనసందం బగుచందురకావిపావడపైఁ దన (మనో)మాలిన్యంబు వెలికుఱికిన తెఱంగున మస్వాంప్తుఁ జువ్వ నివ్వటిల్లు రాయంచయంచుల మించుపైఁ దాఁపిదుప్పటంబు గట్టి మట్టుమీఱిన మదనానలంబు తన్నుఁ జుట్టుకొనిన తెఱంగున నిండు తగటి అవిక కుంకుమపూఁతపొంకంపుసిబ్బెంపుగుబ్బలగబ్బు మీఱ నిండుముస్తీదు చేసి చిలుక తేజీవజీరుని తేజీ తెఱంగునఁగను పట్టు మరకతంపుఁ బిడెంపు బాఁకు చేపట్టి, వీరవాజిసరుల తావియుఁ బైగోజవ్వాజిపట్టెల వాసనయు దిక్కుల గుమ్మగుమ్మని క్రమ్మ గిలుకుపావలు మెట్టి, నెమ్మిమై మేఘమండలంబు వెలువడు క్రొక్కారు మెఱుంగుతీవియ పోలె నంతిపురంబు వెలువడి యాప్తలైన చెలికత్తెలు వెంటరా బంగరుగ...మ్మలం బోలు నండజయానలు దడలం జేరి కై దండ లొసంగ, నవరత్నఖచితం బగుబంగరుబెత్తంబుల మొత్తంబులు చెలంగఁ గటికవారలు రాజరాజేశ్వరీ! రాజపరమేశ్వరీ! అష్టదిగ్రాజమనోభయంకరీ! కేరళదేశాధీశ్వరీ! స్వామినీ! పరాకు, హెచ్చరిక, జతను, సావధానత, అని హెచ్చరికలుదెలుప, నల్లనల్లనవచ్చి డాలు మీఱుపగడాలకంబంబులు దారవజ్రంబులఁబోదెలు జీవదంతంపుదంతెలు, ఈశంపునీశంపు దూలంబులు కెంపుటోడుబిల్లలపైకప్పడంబును

నానారత్న విచిత్రంబులు బాలభానుప్రభాభాసమానంబులు
గగనలక్ష్మీనివాసంబులునైన తమ్మిరేకులఁ బోలుపొందు కనక
కలశంబుల కిలసిల్లు ద్వారంబులును జంద్రకాంతమయంబు
లైన వజ్రమణిమయ గజరాజశోభితంబులైన పార్శ్వంబులం
గనుపట్టు సోపానంబులు హెచ్చరతులపచ్చరాతిన్నెయుఁగ
లశంబులు తుండంబులఁ గైకొనియభిషేకంబు లొనర్చుదార
వజ్రంపు టేనుంగు లిరుగడలం గడలుకొన మూర్తీభవించిన
సామ్రాజ్యలక్ష్మివలె నొప్పుచు లక్ష్మివిగ్రహంబులం బోలు
పొందు ద్వారదేశంబులం గలిగి జాళువాసరిగకుట్టుపని వారు
వుల ప్రతిమలం బ్రతి లేని తెరలును, క్రొత్తముత్తెంబుల
జల్లులమేలుకట్లును, నెమిలితెక్కల ఛాయలం బ్రతిక్షణం
బును వింత లైనకాంతులు మంతు మీఱు రత్నగర్భ యైన
పుడమి కన్నకరణి నున్నతివాసులనొప్పుచును ధర్మాస్థానంబు
కరణిఁ బ్రభాశోభితంబైనవాటంబును ప్రభావిజిత మేరుకూ
టంబును నగు కొలువుకూటంబున... బాలభానుకిరణంబుల
తో వాదంబులు సేయుపాదంబులును, బసిఁడిగట్టు పైతట్టు
వలెఁ గనుపట్టు విస్తారంబును గలిగి...గోమేధికపుష్యరాగమ
రకతముక్తాప్రముఖనిఖిలరత్నవిరాజితంబైనగ్రహనక్షత్రనికర
తారకానికరకోరకితంబైన యాకసంబు తెఱంగున(రమ్యంబు)
ను నఖిలసురాసురపూజితంబునైనసింహాసనంబునం గూర్చుం
డి సామదానభేదదండచతురోపాయ లగు మందయానలు
సందడించి కొలువనొక్క చక్కఁజక్కెరబొమ్మలు చక్కెరయు

క్కుజలకన్న మిక్కుటం బైన చోకాటంబులు నైనసందతా రావళీప్రముఖప్రబంధంబులు విన్నపంబుసేయ మఱియొక్క దిక్కున రాకేందువదనలు మీమాంసావ్యాకరణాదిశాస్త్రం బు లనర్గళప్రవాహంబులు గా నుపన్యసింప, వే ఱొక్క చాయఁ బల్లవాధరలు బ్రహ్మాండపురాణంబు విష్ణుపురాణంబు పద్మపురాణంబు మొదలగునష్టాదశపురాణంబుల కథలు వినిపింప, మఱొక్కదిక్కున నీలవేణులు చిత్రకబొమ్మలవలె శిరఃకంపంబు సేయుచు జంత్రగాత్రంబులతోయి గీతప్రబంధంబులు ఘనసయ దేశీయంబులు వినికిసేయ నొకవంక మకరాంకవిజయపతాకలం బోలె రంభోర్వశీమేనకాదుల నెంత లేదనుబిరుదపాత్రలు చిప్పగి చారి మొదలగు పదియాఱు నాట్యంబులు, నభినయంబులు గనుఁగొనిపింప నొక్కప్రదేశంబునఁ గలకంఠకంఠులుపరి హాసంబులు వినోదంబులు గాఁ బ్రసంగంబులు సేయ నిరువంకల రవలకంకణంబులు ఘల్లుఘల్లనఁ బంకజాక్షులు కనకదండమండితంబులైనధవళచామరంబులు వీవఁ గత్తి కేడెంబు సురె చికటారి సిడెము వంకిపట్టిసబాణముసలముద్గరభిందిపాలములు బరిచి సేజా మొదలగుముప్పదిరెం డాయుధంబులును గుంచె కాళంజియుఁ జేయిసావడ యడపంబును గిండి సురటి యు నిలువుటద్దంబులు మొదలగుమహారాజచిహ్నంబులఁ బూని యూడిగంపుఁ జెలువలూడిగంబులు సేయ సాక్షాత్కరించిన వీరమోహినిచందంబున నిండోలగంబున నుండె. (2)

(1)(2) పదుమనున్న గ్రంథమొక్కప్రతిలో మాత్రమే యున్నది.

అంతఁ గుంతీసుతమధ్యముండు కాంతాజనులు మఘువాజం గొనిపోయి రని చారులు పలుకరించిన నవ్వి తగిన రాయబారులం బనిచి గుఱ్ఱంబు విడువు మని మందలించిన నాడ, నమ్మండలేశ్వరి ముఖచంద్రమండలంబున వెన్నెల యునుంబోలె మందహాసంబు గండలింపఁ "గిరీటి మేటివీరుండని వింటిమి. అతని రణకలాకౌశలంబు పరీక్షింపక యె కవ్వడిం గడవ నీయము. నే నిదె సమరసన్నాహంబుగా నరుగుదెంచెద. పార్థుని రమ్మనుండు. పొం"డని బహుమానంబులు చేసి పంపిన, నియోగులు వేగంబె యరుగుదెంచి యవ్విజయునకు వివరించిరి. అంతఁ దురంగమాతంగశతాంగవీరభట మహోర్భటీసమేతంబుగాఁ బ్రమీల మోహరించి

—: ప్రమీలావిజయులయుద్ధము :—

రథచక్రఘోషంబును గేతనపటాత్కారంబును గార్ముకజ్యానాదంబును లలితమధురసింహనాదంబును భూనభోంతరాళంబు దీఁటుకొన శతమఖతనయునిం గాంచి తనకులుకుఁజూపులంబోని వాలుతూపులు వింట సంధించి రథరథ్యకేతనసమేతంబుగా నించుటయుఁ, బార్థుండును నగనగోడికయ్యంబునకు రోయుచుఁ దీఱనికతంబున మూఁడువాఁడితూపులు సంధించివేయుటయు నది తోడనే ఖండించి తీవ్రముఖంబులైనశిలీముఖంబులచే దశదిశాముఖంబులు గప్పి తక్కనబోటులు ఘోటకంబుల మీఁటి సామజంబులఁ బురికొల్పి రథంబులం దోలి చిలుకుటమ్ములచే గ్రుచ్చియు నీఁటెలం బొడి

చియుఁ బట్టిసంబుల నఱికియు శూలమ్ములం గ్రుమ్మియు వంకులఁ జిమ్మియు జముదాళ్లం బొడిచియు గదల నడిచియు ముసలంబుల మోఁదియు ముద్గరంబులఁ జదిమియు గిరుసుకత్తుల విదళించియుఁ జిఱుతకడ్డియలఁ గొట్టియుఁ రాకసిల్లిన నయ్యిరువాఁగును బూర్వపశ్చిమసముద్రంబులవలెం దాఁకి తుములంబుగా సమరంబు గావించు నెడఁ, బ్రమీల యింద్రనందనుం జూచి "కిరీటి! మమ్ము నీబోఁటికిం గెలువ గూడదు. నీకె కాదు. అనిమిషసిద్ధసాధ్యగరుడోరగాదు లైనియు నన్ను గెలువలేరు. నీకు గుఱ్ఱంబు గావలయునేని దురభిమానంబు మాని ప్రియంబున నన్ను వరియించిన

—: ప్రమీల యర్జును మోహించుట. :—

హయంబు నిత్తుం గాక లేక యున్న నిన్నుం బోనిత్తునే నీయగ్రజుం డైనయుధిష్ఠిరుండు సోమపానంబు సేయ నిమ్ము నీవు నాయధరామృతపానంబు సేయుము. అతండు కురుదేశం బేల నిమ్ము. నీవు నా.... దేశంబేలుము. ఈ దేశంబునకు నీవె యొడయఁడ వయ్యెదవు." అనిన ధనంజయుండు దరహాసంబు నెమ్మొగమ్మునం గనుపట్ట "జవ్వనీ!.................. నిన్నుం గూడిననరుండు మానమాత్రంబునఁ బంచత్వంబు నొంది యధోగతికిం జను. అంతట యువతిమండలం బేలువాఁడెవ్వండు? ధర్మజునకు మరల హయంబు నేర్చువారెవ్వరు?" అనినం బ్రమీల వాఱారుమెఱుంగుఁజూపులం జూచుచు "నీవు దైవయోగంబున మా దేశంబునకు వచ్చినవాఁడవు

ఇంక నెచ్చటికిఁ బోవంగలవు? ఎట్లయిన నీప్రాణంబు లప హరింపక మాన. నామహోగ్రబాణంబులచే నీమేనుజల్లెడ క్రంతలుగా గాయంబులం బడి వేదనం బొరలుచు వృథా ప్రాణంబు లప్పగింప నేల:" అనినఁ గన్నులఁ గెంపు నిం. పుచు నిలింపపతినందనుండు నారి నాఱమ్ములు సంధించి యే సిన, నవ్వాలాసిని యన్నియ నారసమ్ముల వానిని రూపఱం జేసి వెండియు నేఁడువాఁడిబాణంబులు మేనం గీలించి మఱి యు వేలకొలంది తూపులవాన గురిసిన, సురపతితనూభ వుండు సమ్మోహనాంగి సమ్మోహనాస్త్రంబు వింట సం ధించిన నవ్వాలుఁగంటి యయ్యస్త్రంబుతోడం గూడ గాండీవగుణంబుఖండించిన, నరుండు కోదండంబున వేఱొం డునారిం గూర్చి యిన్నారిం బరిమార్పక మానసని కట్టలు కం గనుబొమ ముడిపాటు గదియించుటయు, నాకాశవాణి "అర్జునా! నిర్జరుల కైన దీనిం గెలువశక్యంబుగాదు. నీవు పదివేలయేఁడులు పోరినం జయంబు చేకూరదు. రిత్త యా యాసం బేమిటికి? ఒక్కనాఁటిరాత్రి దీని......దనియించు హాయంబు గొని యథేచ్ఛంబుగాఁజను" మనిన నర్జునుండు
—:ప్రమీలా యర్జును నంతిపురంబునకుఁ గొనిపోవుట:—
నమ్ములు విల్లు నరదంబున నునుచుటయు నయ్యంగన యతి త్వరితంబుగా వచ్చి యాలింగనంబు నేసి పురంబునకుం దో డుక పోయి యంతిపురంబున బంగరుపడుకటింటం బువ్వుల పాన్పున.. ..లీలావినోదంబునం బ్రొద్దుగడపి మఱునాఁడు

మత్తమాతంగతురంగమణిభూషణానవళులతోడంగూడమఖ
వాటి నర్పించి మ్రొక్కులిడుచు నయ్యర్జునుండు సాదరం
బుగా వీడ్కొని చనియె. అని చెప్పి మఱియు జైమినిము
నీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని యిట్లనియె.

—: వృక్షదేశవృత్తాంతము. :—

తదనంతరంబ యత్తురంగంబు వృక్షదేశంబునకుం జని
యె. అందలివిశేషంబులు వినుము. అచ్చటి మానవజంతు
పక్షివృక్షసంఘంబులు ప్రాతఃకాలంబునం బుట్టి తోడనే
యౌవనంబు నొంది మధ్యాహ్నకాలంబునం గాపురంబు
వేసి సాయంకాలంబున మరణంబు నొందు. అనుదినంబు
నివ్విధంబున జననమరణంబు లొందుచుండును. ఇదియద్దే
శాచారంబు. పార్థుం డవ్విశేషంబులుగని యచ్చెరు వొం
దుచుం బోవునెడ న్వృకర్ణాహ్వంబు నాఁ బుట్టిన యేకపా
దులు ద్విపాదులు త్రిపాదులు ననేకపాదులు వికటపాదులు
నైనజనులును, గుండేలు, ఎద్దు, ఎలుఁగు, వానరంబు, ఏనుఁ
గు, జింక, గుఱ్ఱంబు, పంది, పశువు, పులి, మార్జాలము
మొదలగు జంతువులవలెం గనుపట్టు ముఖంబులు గలిగిన
ప్రజలును, ఒంటికొమ్ములు రెండుకొమ్ములుమూఁడుకొమ్ములు
నాలుగుకొమ్ములు వంకరకొమ్ములు నిడుదకొమ్ములు గలిగిన
మానవులును గూబ కోకిల ఎండ్రకాయ మొదలగువాని
వలె వికృతంబులు కపిలవర్ణంబులు విషమంబులు నైనకన్ను
లం గనుపట్టు జనులునుం గలిగి వింతవింత లైనదేశంబులతి

క్రమించి పోవుచు నత్తురంగం బగ్రభాగంబునఁ బిశాచని
శాచ శాకినీ ఢాకినీ బేతాళాదుల కాలయంబును సింహశర
భ శార్దూల గండభేరుండ వేదండ గండక శశ వరాహాది నానా
మృగసమూహంబులకు శరణ్యం బైనయరణ్యంబు ప్రవే
శించె. అందుఁ బాపంబులు కాఁపురము సేయు తావును
నశుభంబుల కాలయంబును జనలోకభయంకరంబు నగు
దనుజపురం బొక్కటి కలదు. అప్పట్టణంబున మూఁడుకోట్ల
దానవులు పార్శ్వంబులఁ గొలువ నిర్దయచిత్తుండును దం
ష్ట్రాకరాళవదనుండును గ్రూరకర్ముండును గిలునకుఁ బదివేల
దిగ్గజంబుల సత్తువ గలవాఁడును భీషణాకారుండును నైన
బకాసురతనయుండు భీషణుం డనునామధేయంబు గల
వాఁడు రాజై యుండు. తత్సమీపంబునం దొక్కపర్వత
గుహలోఁ బ్రాణిహింసాదీక్షితుండును భీషణాసురునకుఁ
బురోహితుండును నైన బ్రహ్మరాక్షసుం డుండు. వాఁడు
నిడుద లైనప్రేవులజందెంబులును నెత్తుటిపట్టెవర్ధనములును
గపాలజపమాలికయుఁ బచ్చిచర్మం బసిమొడి కాషాయవస్త్రం
బును నేనుఁగుతలకమండలువును గర్ణపవిత్రంబులును వెన్నె
ముకయూఁతకోలయుం గలిగి మేదోహోత యనునామధే
యంబున వర్తించువాఁడు నర్జునుని యశ్వమేధాశ్వంబు
వచ్చుటం జూచి భీషణాసురునిచెంగటికి వచ్చి దీవించి యి
ట్లని విన్నవించె. "దానవేంద్రా! మీతండ్రి యగుబకా
సురుని బలాతిశయంబున భీముఁడు చంపె. వానితమ్ముం

డగునర్జునుం డశ్వమేధాశ్వంబు వెంబడి మనవీటిచెంగటికి వచ్చె. తండ్రి నిజంపినపగ దీర్చుకొనుటకిదియేసమయంబు నీవు నరమేధం బనుయాగంబు సేయుము. నేనాద్రాత్రంబు నవరించెద. నేఁ జేయు వ్రతంబులువినుము. ఆషాఢమాసంబునఁ బౌర్ణమాసియుందునన్యాయ్యసులరక్తంబులనుజలంబులే యాహారంబుగాఁ దపంబు సేసితి. శ్రావణమాసంబున విధవలందల దీయకయే పంచుటాకులకరణి మ్రింగి వ్రతంబు సలిపితి. భాద్రపదమాసంబునఁ బాశుపత వ్రతదీక్షాపరుల గుండెకాయలు కందమూలఫలంబులం బోలె నశనంబు సేయుచు నియమంబు నెఱవేర్చితి. ఆశ్వయుజమాసంబున బ్రహ్మచారులఫలాహారంబు సేయుచునిష్ఠాసమన్వితుండనై యుంటిని. ఇవ్విధంబునఁ జాతుర్మాస్యవ్రతంబు సలిపి కార్తికమాసంబునఁ గన్నియల భక్షించి పారణసేసితి. ఈపురంబునఁ బెక్కండ్రు బ్రహ్మరాక్షసులు గలరు. వారలిత్తెఱంగున నియమంబు నడుపం జాలరు పుణ్యకాలంబు వీటిం బుత్తురుం. అది యట్లుండెనిప్పుడుబ్రహ్మరాక్షససహస్రభోజనంబు సేయ సంకల్పించి నరునిబలంబులనెల్లదారవోయుము. అనిన విని భీషణుండు కొద్దిగా నవ్వుచు నీకుంగావలసినభోజనం బెద్ది. ఏమాత్రంబు భక్షింపఁ జాలుదువు. తెలియం బలుకు" మనియె.

తదనంతరంబ యాబ్రహ్మరాక్షసుండుబలపరాక్రమవంతు లున్నతాకారు లాజానుబాహులును మూర్ధాభిషి

క్షుత్తలైన రాజకుమారుల వేయిమందిని గజతురగవీరయోధుల తలమెదళ్ళు కూరలుగా మెసవంగలవాఁడ నింతమాత్రంబుదయచేయవలయు నని దనుజనాయకుండు నవ్వి చేతం జేయప్పళించి "బ్రహ్మరాక్షసోత్తమా! ప్రాణిహింసాయజ్ఞంబు నేఁ జేయం బూనితి. తగినయాగోపకరణంబులు సంపాదింపుము. పో" మ్మని యనిపి భూమి గ్రక్కదల దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి చఱవం బనిచి హుంకారాట్టహాససింహనాదభుజాస్ఫాలనభేరీభాంకారభయంకరంబుగా నాప్తబలంబులతోఁ బురంబు వెలువడి శాత్రవశోషణుండైన భీషణుండుభండనంబునకుంగడంగునప్పుడుజగడంబుసూచు వేడుక మీఱ పాలదిండిపడంతులు బంతులుగా వెడలి రెండుయోజనంబులు మూఁడుయోజనంబులునాల్గుయోజనంబులు నిడివియైనచన్నులును, దావాగ్నిదగ్ధంబులైనశాండచఱులంబోలెభీకరంబు లగు మొగంబులు, బ్రళయకాలమేఘమాలికలం బోనియాకారంబులునుం గలిగి భువనభయంకరంబుగా ముచ్చట లాడుచు వచ్చి పర్వతశిఖరంబు లెక్కి పాండవసైన్యంబుఁ జూచి యర్జునరథధ్వజంబున మంతుమీఱియు హనుమంతునిం జూచి "వీఁడుగదా తోఁకచిచ్చున లంకనివుఱు నేసినమర్కటంబు. సప్తమంత్రికుమారులఁ బంచసేనాగ్రగుల జంబుమాలి నక్షయకుమారుని మారిమనంగినక్రోఁతి. వీఁడేమిటికి కీడవచ్చినాఁడు? వీఁడు దానవుల వేరువిత్తు" అనికలంగంబడు సమయంబున నొక్కబలు

రక్కసి వారల నోడకుం డనిభయంబు దీర్చి తా నొక్క తె
యు నాకసంబున కెగసి నల్లమబ్బుకరణి మైపెంచి హుంక
రింపుచు వేడెంబులువాఱుటయు మూఁడుయోజనంబుల
నిడివి యైనదానిచన్నులచేతం గొట్టువడి యర్జునుసైన్యం
బులు దైన్యంబునొందె; నింత దక్కినరాక్షసవనితలు నవ్వి
ధంబుననె కుచతాడనంబులఁజతురంగబలంబులం గీ టడం
గించుటయుఁ గేతనస్థితుం డైనవాయుపుత్రుండు మహోగ్ర
కోపంబున గర్జించి వాలంబు పెంచి వారలకంఠంబులు బిగి
యించి పర్వతశిఖరంబులం గొట్టియుఁ బయోరాశిలోన
నైవైచియుఁ బడిదిక్కులం ద్రిప్పివైచియు ముష్టిఘాతంబుల
మోఁకాటిపోటుల మోఁచేతికుమ్ముల నఱచేతిపెట్టులఁ బెడ
చేతిదెబ్బలఁ జెంపకొట్టులఁ బాదఘాతంబులం గెడపి యా
ద్దానవభామలం దెగటార్చుచుండె.

—: అర్జునుండు భీషణుం జంపుట :—

అంత భీషణాసురుండు రథచక్రఘోషంబును ధను
ర్గుణరావంబును దుందుభిధణంధణాత్కారంబులును రోదసీ
గహ్వరంబునం బ్రతిధ్వనులు సంపాదింప బిరుదకేతనప్రభలు
రవిమండలంబుఁ గబళింప నమరేంద్రనందనుం దాఁకుటయు
నుభయబలంబులు రభసంబుగాఁ దారసంబయ్యె నప్పుడు
దానవేంద్రుం డింద్రనందనుమీఁద నైదుశరంబులు లేయుట
యుఁ గిరీటి మూఁడుబాణంబులు నాటించె. అసుర యా
ఱు తోమరంబు లడరించుటయు సురేంద్రసూనుం డయిదు

నారసంబులం గ్రుచ్చి యొక్కయర్ధచంద్రబాణంబునఁ గోదండంబు ఖండించిన, దైతేయుండు వేఱొక్క కార్ముకంబు సజ్యంబు గావించిన,సవ్యసాచి దానిగుణంబుతోఁ ద్రుంచె. రాత్రించరుండు చక్రంబుం బ్రయోగించిన నరుండు నడుమన తునుమాడె. బకతనూభవుండు ఖడ్గంబు జడిపించిన, బకవైరితమ్ముండు మొనలివాఁడియలందికి ఖండించె భీముండు భీకరశక్తి వైచుటయు, ఫల్గునుండు దానిం బదితునియలు గావించెఁ. రాక్షసేశ్వరుండు పర్వతంబై చనుదెంచిన,నరుండు వజ్రాస్త్రం బేసె. పుణ్యజనుండు మహారణ్యంబై క్రమ్మిన, వివ్వచ్చుండు చిచ్చుబాణం బేసె. క్రవ్యాదుండు నీలజీమూతం బగుటయు, భీమానుజుండు వాయవ్యాస్త్రం బేసె. మఱియు ననుర సింహశార్దూల మృగ వృశ్చికాది రూపంబులుం జనుదెంచిన, ధనంజయుండు నయ్యైబాణంబులం జదిపె. అవ్వేళ నొక్కమునీంద్రుండు పార్థుకడకుం జేరి బహువిధంబు లగుకథాప్రసంగములు గార్యకలాపంబులుం బలుకుచు మోసంబు సేయం జూచిన, దానిం దానవమాయగాఁ దెలిసి విజయుండు గపటమౌనిం బరిమార్చె అంత నప్పాలదిండి గదాదండంబు కేలం గైకొని కదియ వచ్చుటయుఁ బాండుతనూభవుండు గల్పాగ్ని కీలాకల్పంబును గనకపుంఖవిరాజితంబును గంకపత్రవిచిత్రంబును నగుబాణం బొక్కటి యేర్పఱిచి గాండీవంబు గుఱుసువడం దిగిచి, యేయుటయు వజ్రాయుధంబునఁ ఖండితంబైన శైలశృంగంబు

కరణి దైత్యునిశిరంబు పుడమిం గూల్చె. అవ్విధంబునదను జుని వధియించి తత్పురంబునం గలసమస్తవస్తువులుం జేకొని యవ్వలం బోవునెడ, నయ్యశ్వంబు మణిపురంబుచాయకుం జనియె.

అంతఁ బద్మరాగమణిమయాకారంబు లైనప్రాకారంబులును బాతాళంబు నంటిన యగడ్తలును నమరావతీపురంబున కంతటంతటం గనుపట్టుగోపురంబులును నింద్రసౌధం బైన వైజయంతంబుతోఁ బంతంబు లాడుసౌధంబులును నిజధర్మంబు దప్పనిచాతుర్వర్ణ్యజనంబులును శత్రుచమూభయంకరంబు లగు చతురంగబలంబులును వివిధవస్తుసమృద్ధంబు లైనయంగడివీథులును బల్లవకుసుమఫలభరితంబు లైన యారామంబులును నానావాద్యఘోషితంబు లైన దేవాలయంబులును గలిగి, యలకాపురంబు నదలించుచు నమరావతి నెదిరించుచు నతులితైశ్వర్యధుర్యంబును నాశ్చర్యకరంబును బభ్రువాహనభుజాపరిపాలితంబును నైన మణిపురంబు గనుపట్టిన, నింద్రునిముద్దుపట్టి హంసధ్వజునిం జూచి ముందటిపట్టణం బెవ్వరిదనుటయు నతండు "భవదీయకుమారుండును బాలభానుసమానతేజుండును నగు బభ్రువాహనుం డేలుపట్టణం బిది. వైరివీరనరపాలకులకంఠంబులనియెడుకదళీకాండంబులకు ఱంపం బనం బ్రసిద్ధిగాంచి బలపరాక్రమసంపన్నుం డైనయీకుమారునికి మావంటి రాజులు వేవురు సహస్రహాటకభరితంబు లైనశకటంబును

కానుకగా నిచ్చి పొడగన వత్తురు. నీవు తండ్రివని తాను
కుమారుం డనియు మేర దప్పక యితం డూరకున్న లేన్న
గాక యెదిరించి తురంగంబు పట్టించనేని యెటువంటి వారి
కేనియు నెదిరింప శక్యంబుగాదు." అనిపలుకు నవసరంబున,
సుబుద్ధి యనం బరంగిన బభ్రువాహనుని సేనాపతి వేడుకగా
వరాళంబుగా వచ్చి మగుడునప్పు డత్తురంగంబుం గాంచి
పట్టుకొని వచ్చె. అప్పుడు సామవేదమయం బైనబింబం
బునం గనుపట్టుచు నాదిత్యుండు పశ్చిమసముద్రంబునం
గ్రుంకె. పక్షు లంతరిక్షంబున వివిధనాదంబులు సేయుచు
గూండ్లుచేరం జనియె. తారకానికరంబు లింతంతటం దోంచె.
దిగంతంబు లంతంతకుం గొంచెంబు లయ్యె. చీఁకటులు
వేఁకటులయినకరణిం బెరిఁగె. ఇవ్విధంబున సర్వం దస్త
మించు సమయంబున సుబుద్ధి పురంబునకు వచ్చె. కెంపు
గోడలు మగతాలనెలకట్లు పగడాలకంబంబులు దంతపుఁ
దలుపులు బంగారుసోపానంబులు ముత్యాలచూరుమొగ్గలు
కుందనంపుబొమ్మలు చీనాంబరంబులమేలుకట్లు నగరుసాం
బ్రాణిధూపంబులు గలిగి, పెంపొందుకొలువుకూటంబున
మూర్ధాభిషిక్తు లైనమండలాధీశ్వరులు కొలువునకై సంద
డింప, రెండవయూఖండలుండునుంబలె బభ్రువాహనుండు
కనకరత్నమయంబు లైనకరదీపికాసహస్రంబులు పగలు
వత్తులు వియత్తలంబు పట్టపగలింటికరణిం జేయ నిండోల
గంబున నుండె.

ఆసమయంబున బంగరుపల్లంబులు పక్కెరలు మోముట్టులుసింహపుఁదలాటంబులుచామరంబులుకనకమయంబులైన కళ్లెంబులుంగలిగి నశకసింధ్వారట్టకాంభోజాదిహయంబులం దెప్పించి కనుఁగొనుచుండు నవసరంబునసుబుద్ధి భూజానికిమ్రొక్కి యుత్తురంగమశ్రేష్ఠంబుకానుకగానర్పించె. అవ్విభుండు దానియాకారరేఖాలక్షణంబుల కాశ్చర్యంబు నొందిసమీపంబునకుఁ దెప్పించి మొగంబు నిమిరి లలాటంబునం గనుపట్టుకనకపట్టికతీసి, రాజాధిరాజపరమేశ్వరాష్టదిగ్రాజమనోభయంకర రాజమార్తాండుం డైనయుధిష్ఠిరునిచే విసృష్టం బయ్యె. నిటలాక్షు నెక్కటికయ్యంబున గెలిచిన కిరీటి యుత్తురంగంబున కంగరక్షుఁడు జనుదెంచె. ధారుణీశూరులు గలరేని పట్టుదురుగాక. అనియెడు బిరుదుగద్యంబు చదువుకొని బభ్రువాహనుండు సుబుద్ధినిం జూచి సాదరంబుగా "మాపెద్దతండ్రియు నమానుషపరాక్రముండు నైన యుధిష్ఠిరుండశ్వమేధంబు సేయ దీక్షించి విడువంజనుదెంచిన దీహయంబు. దీనికి మాతండ్రి సహాయంబుగావచ్చె. ముక్కంటి నొంటి పోట్లాటం గెలిచిన నెఱజోదు. ఇంద్రుని యర్ధాసనం బెక్కినమహామహుండు. కాలకేయాది దానవులం గీటడంగించిన త్రైలోక్యమల్లుండు. చిత్రాంగదానాయకుం డిచ్చటికి విజయంబు సేసె; ననిన నాభాగ్యం బెంతని వర్ణింతు! ప్రభాతకాలంబున మాతండ్రి సమ్ముఖంబునకుం బోవలయు. వలయు వస్తువ్రాతంబులు సమకూ

ర్పుము." అని యానతిచ్చి మంత్రుల నిజనివాసంబుల కనిచి బభ్రువాహనమహీకాంతుం డంతిపురంబునకుం జనియె. అంతఁ బ్రభాతకాలం బగుటయు, మణిపురాధీశ్వరుండు నిదుర మేల్కాంచి కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి మణిభూషణాంబరగంధమాల్యాలంకృతుండై సామంతమంత్రిపురోహితదండనాయకులు గొలువ, శుభలక్షణవిరాజ మైన తేజి నెక్కి కంచుకులు సాహోనినాదంబుల హెచ్చరికలు దెలుపఁ, బౌరపురంధ్రీనివహంబులు గుసుమాక్షతలు సల్ల, వందిమాగధవైతాళికులు పాఠకులు బిరుదు గద్యంబులం గైవారంబులు సేయ, శంఖభేరీ మృదంగబిరుదకాహళంబులులియఁ, జతురంగవాహినీపరివృతుండై మేరుశైలంబుకైలాసరిగియుఁ, జెల్లగించి తేనిమాత్రంబెకాని యంతకంటెఁ దక్కువ కాని బంగారు వెండి రాసులును, మలయశైలంబు తేనిచోటంబ కాని యంతకంటె గణనకు మించిన గంధసారంబులును, గంధమాదనగిరి తేలేదనినమాత్రంబె కాని యంతకుఁ గడమలేని కర్పూరంపుఁ బెటికలును, రోహణాచలంబు తేకున్న మాత్రమెకాని యంతకంటె వెలితివడనిఁ రత్ననికరంబులును, దండ్రికిం గానుకలుదెచ్చె. మేలు మేలని సకలరాజులుంగొనియాడ బభ్రువాహనుం డధ్వరాశ్వంబుగొనుచు వచ్చి మొక్కినగుఱ్ఱంబు డిగ్గి విజ్వచ్చు చెంతకుం జేరి క్రొత్తముత్తియంబులు పాదంబులపయిం బోసి సాష్టాంగదండప్రణామంబుసేసి నిన్నుఁ దప్పిదంబుగా మాటాడు హ

యంబుఁ బట్టితెచ్చెఁ; నీయపరాధంబు సహింపుము. బిడ్డలెంత నేరక నడిచినం దండ్రికి సహించు టుచితంబె కద. అని వేండియుఁ బాదంబులపయిం బడియె.

అంతఁ బాండవమధ్యమునకు గంగానదీశాపంబువలన విపరీతకాలం బగుటం జేసి బుద్ధిభ్రంశంబు నొంది యాగ్రహంబుడుపలేక రత్నమయంబగునతని కిరీటంబు వీడిపడం దన్నుటయు సదలిరాజులందఱు హాహాకారంబులుచేసిరి. అప్పుడు బభ్రువాహనుండు మొగంబున వికారంబు నొందక చేతులు గట్టుక యూరకున్న సాత్యకి తనయునింగృపఁజూడు మనియె. కర్ణనందనుం డింత కోపంబేమిటి కనియె. హంసకేతనుం డింతగర్వం బేమిటి కనియె. నీలధ్వజుం డింకనైన మన్నింపు మనియె. ప్రద్యుమ్నుం డిది యేమి రిత్తగొడవ లనియె. కృతవర్మ యిది తగవు గా దపకీర్తి యనియె. అను సాల్వుం డయుక్తం బనియె. యౌవనాశ్వుం డీచందంబు నీవంటివాని కర్హంబు గాదనియె. తక్కినరాజు లందఱు వేనవేలభంగుల విన్నవించినఁ బార్థుం డంతకంతకునగ్గలంబగు కోపంబునఁ జిఱుమఱుం జూచుచు "నోరి పందా! ముందఱ బఱతెంచు గుఱ్ఱంబు పట్టికొని యాపిఱుందన వచ్చునీదళంబులం గనుంగొని ప్రాణభీతిచేఁ గదనంబునకుం బాఱి మాలి కాళ్లమీఁదం బడియెదవు. నీవు నాకు జనియించుట కల్ల. చిత్రాంగదావధూటికిం గోమటివానికిం బుట్టినవాఁడవు. నాకెదురుగానుండక పొమ్మనిన నారాచనామకుండు

పొక్కపఱచు నన్ను నే మన్న నేమి వేసినం గొఱంత
లేదు. పరమపతివ్రతాతిలకంబును సీతాసమానచారిత్రయు
నుభయకులపవిత్రయు నైనమాతల్లిని దూషించితివి గావున
నే విసంజాల; నీ వేమి సేతువు, నావినయం బింతకు
దెచ్చెఁ, బెక్కుమాట లేమిటికి? ఎక్కటిపోరునన్ జయించె
దో, దళంబులు సహాయంబుగాఁగొని పోరెదో, ఆయత్తమ్ము
గమ్ము, లెమ్ము. నేను క్షత్రియకుమారుండ నగుటయు, వైశ్య
పుత్త్రుండ నగుటయుఁ, జూచెదవు. అని తెచ్చినకానుకలు
పురంబునకు మగుడ ననిచి, యశ్వంబు లాయంబునకుం గొని
పొమ్మని మొగంబున గంటువెట్టుకొని గిఱుక్కున మరలి
రెండుగడియలదూరం బవ్వలికిం జని, సుబుద్ధి యను సేనా
పతిం జూచి సైన్యంబుల నొక్కముఖంబుగా మోహరింపం
యుయమనుటయు సైన్యపతియుఁ గనకకింకిణీఘంటికా కేతన
పతాకాలంకృతంబు లైనయేడుకోటుల రథంబులును, గీలు
మదంబునం బొదలు భద్రగజంబు లర్బుదంబులును, జటుల
ఘాటిని రాఘాటంబులును, మనోహరంబులును నైన తెల్లగుఱ్ఱం
బులు రెండర్బుదంబులును, సమరకర్కశులు బాహుబలధురీ
ణులు నైనవీరభటులు మూఁడర్బుదంబులును, గ్రఁదుకొనఁ
గాలచక్రాకారంబును నాహవభయంకరంబును, నగు మోహ
రంబు సంఘటించె. అప్పుడు కపికేతనునిపాలికిం దోఁచు
ధూమకేతుచందంబున నీలమణిదండమండితంబైన మయూర
ధ్వజంబును గనకమయనిర్వక్రంబు లైనచక్రంబులును దిర

న్మృత్రవజ్రాయుధంబు లైనయాయుధంబులును మరకతమణి నిభాంగంబు లైనతురంగంబులునుం గలిగి సఫలితమనో రథం బైనరథంబు నెక్కి బభ్రువాహనుండు బాణబాణాసన తూణీర కరవాల ఖేటక కవచ తలత్రాణ శిరస్త్రాణంబులు మెఱయ భద్రగజంబులమీఁదం గమకించు సింగంపుఁగొ దమ తెఱంగున నెదురుగా మోహరించి నిలిచె.

తదనంతరంబ యుభయబలంబు లొండొరులం దా ర్కొని పూర్వపశ్చిమసముద్రంబుల తెఱంగున నేనుంగు లేనుంగులు నశ్వంబు లశ్వంబులును రథంబులు రథంబులును గాల్బంట్లు కాలుబంట్లును సేనాపతులు సేనాపతులును దొరలు దొరలునుం గాఁ దలపడి నెత్తురు టేఱులు మాంస పర్వతంబులు మేదోమస్తిష్కపంకంబునుం గలుగునట్లుగా ఖడ్గాఖడ్గి దండాదండి బాహాబాహి కచాకచి యుం గాఁ బెనంగునెడ బభ్రువాహనుండు తేరు కదియం దోలించి క్రీడి నుద్దేశించి "తండ్రివి గావున వందనంబు సేసెద. నేను వచ్చినయెడ మేర మీఱినమాట లాడితివి. నాపరాక్ర మంబు చూడం గోరి యవ్విధంబునఁ బలికినఁ నేమి. నీతల వు నెఱవేర్చెద. ఇంక శంకింపఁ బని లేదు. కార్ముకంబుఁ గైకొనుము. నీవు గురుండవు గావున మున్నుగా బాణం బులు నాపయిం బ్రయోగింపుము." అని పలుకు నవసర మ్మున ననుసాల్వుండక్కుమారు నెదిరించి కార్ముకంబు గుదు సుపడం దిగిచి తొమ్మిదియమ్ములు నిగిడించుటయు నది నర

క్షణానక చిత్రాంగదానందనుండు చిలుకఱెక్కలు గీలుకొలిపిన వాలికలకోరికోలలు నూఱు ప్రయోగించిన, వాఁడవి నడిత్రోవనే తునియలుగావించి శతసహస్రసంఖ్యాకంబులగుకంకపత్రంబు లేసె. ఈచందంబున సింహావిక్రములైనయయ్యిరువురు శిలీముఖనఖంబుల మేనులన్ గ్రుచ్చుచుఁ బూచిన మోదుగుల తెఱంగున దురంబు సేయునవసరంబునఁ బాండుపౌత్రుండు నాలుగురాచరంబుల నశ్వంబులను నయిదుప్రదరంబుల సారథిశిరోధియు నేడువాఁడితూపులఁ గార్ముకంబును నెనిమిదివిశిఖంబుల రథంబును దుత్తుమురు గావించిన, ననుసాల్వుండు నూతనశతాంగారూఢుండును సజ్జీకృతకార్ముకుండు నై చండకాండంబులం బాండుపౌత్రునిం దూలించుటయు, నతండు రోషావేశంబున శస్త్రవర్షంబులు గురిసి క్రమ్మఱ విరథునిం గావించిన, ననుసాల్వుండు గదకరంబునం గైకొని యెదురుగానడిచినఁ, దొమ్మిదిచిలుకుటమ్ము లురంబున నాటించిన, నతండు రిమ్మ వట్టి భూతలమ్మున వ్రాలె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు విద్యుల్లతాసంకాశంబైనబాణాసనంబు మండలాకారంబుగా దిగిచి ప్రదరవర్షంబులు గురియుచు ననుసాల్వునకుం బ్రాపై యెదిరించిన, బభ్రువాహనుండు బాహువిజృంభణంబున లక్షలకొలందులగుతీక్ష్ణబాణంబులు ప్రయోగించిన, శ్రీకృష్ణకుమారుండనంగుం డనుపేరు యథార్థంబుగా నావరింపంబడి యేదు వెఱఁగినచందంబునం గనుపట్టి సమరవ్యాపారంబులు మఱచి

ముందు వెనుక దోఁచక తిరుగుచుపచుచు నుండుసమయం బునఁ బార్థకుమారుండు చతురంగబలంబులం గసిమసంగు టయుఁ, బ్రద్యుమ్నుండు గొంతతడవునకుం దెలివింజెంది బభ్రువాహనుదేహంబును దనయట్లు శరమయంబు గా వించి యతనిసైన్యంబులలోనం జొచ్చి కఠోరంబులును గాలదండోపమానంబులును గనకపుంఖ పుంఖితంబులును నైనకాండంబు లకాండప్రళయ జలధరంబుగతిఁ గురిసిన, మ్రగ్గుమదావళంబులును, బడుమావంతులును, గెడయురౌతు లును, దున్నుకొనుగుఱ్ఱంబులును, నఱవఱలైన యరదంబు లును, జచ్చినరథికసారథులును, జాలిసిన్నవీరయోధులును, దుమురులైనచక్రగదాకుంత తోమరముసల ముద్గరపట్టిసాది సాధనంబులును, జినిగినమైమఱువులును, ఛిద్రంబు లైన శిరస్త్రాణంబులును, జాఁడియైనచిండమ్ములును గాలికిం బోవు చామరంబులును, జూర్ణంబు లైనభూషణంబులునుం గలిగి మృత్యువిహారస్థానంబునుం బోలె రణాంగణంబు దుర్నిరీ క్ష్యంబయ్యె. అప్పుడు శాకినీఢాకినీభూతబేతాళకూష్మాండబ్ర హ్మరాక్షసప్రేతసంఘంబులుచొరబడిగజకళేబరంబులహాయ కంకాళంబుల వీరభటశరీరంబు ల మంచిదిగా నేర్పఱిచి చర్మ ములందిత్తులుగా నొలిచి, జానుజఘనపార్శ్వకంఠాదిస్థానం బులం గలపలలంబు కపాలపాత్రంబులవడ్డించి, పునుకగిన్ని యలఁ గ్రొత్తనెత్తురులు నించి, చుట్టంబులుం దామును బం తులుదీఱి యాకంఠపూర్తిగామెసవి చిట్టెముకలు చప్ప

రించి లో నున్న మెదడు పీల్చి, రక్తపూరంబులు గళగళం గ్రోలి తృప్తిం జెంది యాడం దొడంగె. అం దొక్కడానికి కిరీటకుండలాభిరామంబు లైనరాజులశిరంబులు పదియుం బదియు నైదు మింటికెగుర వైచి యచ్చనగం డ్లాడె. ఒక్క శాకిని యేనుంగుదంతంబు బిఱబిఱం ద్రిప్పుచుం జౌపదంబుల నటింపం దొడంగె. వే ఱొక్క ప్రేతం బేనుంగుచర్మంబు ముసుంగుచెఱంగుగా నిడి యభినయింపుచు దేశీయనాట్యం బు నేసె. ఒక్క బేతాళుండు భుజంబుల మేనిచట్టంబులు దగిలించికొని సరిజేసియాటలాడం దొడంగె, భూతగణంబులు కరతాళంబులు ఘటియింపం బూతనాగ్రహంబులు కపాల కుండలంబులు వదల శల్యహారంబులు పొదలం జకచకఝం కృతులతోం జిందులు ద్రొక్కం దొడంగె. ఒక్క భైరవుండు గండు మిగిలి...... ....దశదిసలు గగ్గోలుగా నార్చుచు దువాళింపం దొడంగె. ఇవ్విధంబున నతిభయంకరం బగు రణాంగణంబున నవక్రపరాక్రముం డగుచక్రికుమారుండు విజృంభించె.

అయ్యవసరంబున బభ్రువాహనుండు తెప్పిఱి రుక్మిణీనందనునకు నడ్డంబుగా రథంబు దఱిమించి లెక్కకు మిక్కుటంబు లైనయుక్కుటలుంగులు చెక్కుటయు గూంటిలో నొదిఁగిన గువ్వలచందంబునం గొంతతడవు రౌక్మిణేయుండు తన్నుం గప్పినయట్లు తీవ్రవిశిఖంబులచేం జిత్రాంగదాసుతునింగప్పిన నతండు గమకించి కృష్ణతనూభవురథంబుం జెక్కుశకలంబు

లుగా ఖండించిన జనార్దనతనూజుండు వేఱొక్కరథంబధి
రోహించిన నదియును ఖండించె. ఇవ్విధంబున నరగడియు
లో నిరువదియరదంబులు ద్రుంచిన మీనకేతనుండు కపికే
తనకుమారకునికరలాఘవంబుఁ గొనియాడుచునతం డెక్కిన
రథంబుతునకలు సేసినఁ, బాండ్యపతి వేఱొక్కరథం బెక్కి
నదియునుం ద్రుంచిన మఱియొక్కస్యందనం బధిరోహించె.
ఇత్తెఱంగున యాదవకుమారుండు త్రుంచిన యరదంబులు
లెక్కపెట్టం దరంబు గాదయ్యె. అంత నయ్యిరువురు
దివ్యాస్త్రయుద్ధంబు సేసి తనివిసనక చక్రంబు గదయుఁ
గత్తి కేడెంబు గండగొడ్డలియుం బ్రాసంబు ముసలంబునుం
గైకొని యురవళ్ళు మీఱు వరువళ్ళు మెఱయ సాదనమెలఁకు
వలు చూపఱకు నయనానందంబు సేయఁ ద్రాసునం దూఁ
చినచందంబున నెక్కువతక్కువలు లేక పెనంగుచు మనో
గతంబు లైనక్రోధాగ్నిజ్వాలలు వెలికుఱికెనో యను తెఱం
గున గాయమ్ములం, గ్రమ్మురుధిరమ్ములు కుంకుమరసమ్ములకరణి
నెమ్మేను లలంకరింపఁ గోదండంబు లూఁదికొని వింటికొప్పు
లం దమ మోములు చేర్చికొని పొమ్మసిలియుండిరి. అప్పుడు
బభ్రువాహనుండు గాండీవగుణధ్వని చెవులం బడుటయు
మూర్ఛ తెప్పిఱి శరశరాసనంబులు గైకొని తొల్లి కుశుండు
శ్రీరామచంద్రునితో నెదిరింపం గడంగినచందంబున గాం
డీవితో భండనంబు సేయం జనుదెంచె.

—: కుశలవోపాఖ్యానము :—

అనిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుఁగొని సీతా కుమారులం డైనకుశునితో శ్రీరామచంద్రుం డేమిటికి యుద్ధంబు సేసె ననిన మునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి దురితహరంబును శుభకరంబును మనోరథప్రదంబును విఖ్యాతంబు నైనకుశలవోపాఖ్యానంబు వినిపించెద. సావధానచిత్తుండవై వినుము. శ్రీరామభద్రుండు తండ్రి పంపునఁ బదునాలుగు సంవత్సరంబు లరణ్యంబునం దవంబుగావించి రావణకుంభకర్ణ మేఘనాదప్రముఖ రాక్షసులసమయించితన ప్రవేశంబువలన ననలునిం బావనంబు సేసిన జానకీదేవిం జేపట్టి సౌమిత్రివిభీషణసుగ్రీవజాంబవత్ప్రముఖులైనయోధవీరులు గొలువ, నయోధ్యానగరంబునకు వచ్చి, పురజనులెదుర్కొనఁ బుష్పకంబుడిగ్గి వసిష్ఠమహామునికభివాదనంబొనర్చి తల్లులకు మ్రొక్కి, తనకు వందనంబు సేసినభరతశత్రుఘ్నులఁ గౌఁగిటం జేర్చి సుమంత్రుండు మొదలగు మంత్రులనంతాపంబు దీఱ వారివారి నాదరించి పతివియోగదుఃఖితయు నిజవియోగక్లేశితయు నైనకౌసల్యకడకుంజని దండప్రణామంబొనర్పుటయుఁ దనయునిఁగౌఁగిటం జేర్చి గద్గదస్వరంబున "అన్నా! రాఘవా! మున్నువసిష్ఠాదిమునులు నన్నుం జూచి "నీకుమారుండు దక్షయకుమారుండాద్యుండు నప్రమేయుండు నచ్ఛేద్యుండు నభేద్యుండు నఖిలలోకాధీశ్వరుండు" నని పలుకరించిన దబ్బఱగా నెంచి

యుండితి. ఇప్పుడు జలధిబంధనంబును దశముఖసంహారం
బును జేసి బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతాపూజితుండవై యే తెంచుట
కతన, దద్వాక్యంబులు నిజంబు లనితోఁచె" నని పలుకునంబ
పలుకులకు శ్రీరఘువీరుండు సంతసించుచుఁ బురందర వైభ
వంబున నయోధ్య వేంచేసి పట్టాభిషిక్తుండై రాజ్యపరి
పాలనంబు సేయుచుండ, వృక్షంబులు సర్వకాలంబులం
దును కిసలయకుసుమఫలభరితంబు లయ్యె ధేనువు లపా
రంబుగా క్షీరంబు లీయం దొడంగె. తగినపతి దొరకుట
వలన ధరణీతరుణి నిశ్చలత్వంబు నొందె. తస్కరభయంబు
లుమన్న యయ్యె. పుత్రశోకంబులు లే వయ్యె. వైధవ్యం
బులు రావయ్యె. ప్రాణులు రోగంబు లెఱుంగరైరి. నెల
మూఁడువానలు గురియసాగె. ధాత్రీతలంబు దున్నకయె
పండె. ధారణపోఁకకుఁ బుట్టెఁడయ్యె. ఈతిబాధలొక్కటి
లేవయ్యె. ఇవ్విధంబున శ్రీరామచంద్రుండుగుణత్రయంబు
తోడం గూడినపరతత్త్వంబుచందంబున ననుజత్రితయంబు
తోఁ గూడ జలధివలయవేల్లితం బైనజగతీతలంబు నేలు
చు సీతాసమేతంబుగా నిష్టోపభోగంబు లనుభవించుచుఁ దొ
మ్మిదివేలసంవత్సరంబులు ధాత్రిపాలనంబు సేసి "యపుత్రు
లకు లోకంబు లేదుగదా" యని యూహించి మనుజమా
త్రునిచందంబునఁ బితౄణంబు దీఱునుపాయంబు యో
జనసేయుచుఁ బుత్రార్థియై సంతాపంబునం గుందుచుండ,
జానకి శ్రవణానక్షత్రచతుర్థపాదంబునఁ జరమలగ్నంబున నా

నిం బట్టణంబు వెడలింపం జాణుముహూర్తంబునఁ బ్రథమ
గర్భంబు దాల్చె. అంతనాలవమాసంబునఁగడపటిదినంబు
ప్రభాతకాలంబున లక్ష్మణుండు సీతాదేవింగొనిపోయియడ
విలో విడిచి వచ్చినట్లుగాఁ గల గని దిగ్గన లేచి మనం
బునం గలంగుచు సంధ్యాదివిధులు నిర్వర్తించిగురుండైన
వసిష్ఠమహామునితో నిశాచతుర్థయామంబునం గన్నకల
తెఱం గెఱింగించిన నమ్మునీంద్రుండు రఘూద్వహుం జూచి
"భావికార్యంబు గాక మానదు. శీఘ్రంబుగా జనకపుత్రికి
బుంసవనాదికర్మంబు లాచరించి గర్భసంరక్షణంబు సేయం
దగు తమ్మునిం బంపి సత్వరంబుగా జనకుని రప్పింపుము.
ఐదవమాసంబునందు శుక్లపక్షసప్తమీదినంబున నిరువురకుఁ
జంద్రతారాబలంబులు పొసంగియున్నయవి. నాఁటికి ధను
ర్లగ్నంబున సీమంతపుంసవనంబులు సేయందగినయవి" అని
ముహూర్తనిర్ణయంబు సేసిన రఘువీరుండు జనకునిం దో
డ్కొనివచ్చుటకు సౌమిత్రిం బనిచి వసిష్ఠ వామదేవాదు
లునిచినలగ్నంబునఁ బండ్రెండుగడియలదూరంబు చౌకం
బుగా నింద్రనీలమయంబులును వజ్రఖచితంబులును వైడూ
ర్యనిర్మితంబును దప్తకాంచనఘటితంబులు నైన స్తంభం
బులు నిలిపి పెండ్లిచవికె వేయించె.

తదనంతరంబ జనకమహీపతియు యుధాజిత్తు మొద
లయినబంధువులు వచ్చుటం జేసి సప్తమీదినంబున వసిష్ఠ
మహాముని వామదేవాదులతోడం గూడ నాజ్యోతిలచరు

హోమంబులు గావించి సీతాదేవికొప్పున ములుపందిముం డ్లతోఁ గూడ సూత్రవేష్టంబు సేసి, గోదుమపూపలపేరు నత్తికాయపూసలపేరు నాగమోక్షవిధానంబున నాజగదంబ గళంబున నిలిపి, శంఖభేరీమృదంగఝల్లరీమురజగంభీరధ్వ నులు దిశామండలంబు నిండ బ్రాహ్మణులకుఁ గనకరత్నాం బరగజతురగాదిదానంబులు గావించి, మహీసురులతోడం గూడ బాంధవులం బ౦తులు తీర్చి బంగరుపళ్ళెరంబులం బహువిధాన్నంబులు భుజియింపం జేసి భూసురాశీర్వాదం బులుగైకొని మహోత్సవంబు సేయుటయుజనకమహారాజు తనకోరిక నెఱవేఱుటవలన నానందభరితమానసుండై యమ్మహోత్సవంబు చూచి తనయేలురాజ్యంబు నెల్ల నల్లుని కొసంగి విశ్వామిత్రునితోఁ గూడఁ దపోవనంబునకుం జనఁ, గాకుత్స్థుండు సర్వసర్వంసహావలయంబు నేకాతపత్రంబుగా నేలుచున్నయెడ నొక్కనాఁడేకాంతంబునజానకీ కాంత కాంతునితో నిట్లనియె. "వల్లభా! నాయుల్లంబున నొక్కకాంక్ష యున్నది. నీవు నెఱవేర్పవలయు. గంగా తీరంబునం దపంబు సేయు తపసియిల్లాండ్రతోడం గూడ వనంబుల విహరింపుచు నుండం గోరెద" అనిన రావణాం తకుండు గుండెజల్లన నీయొప్పులకుప్ప యింతయొప్పనికోరిక గోరునే? యని వగలం బొగులుచుఁ దొల్లిపదునాలుగుసంవత్స రంబు లడవులలో నిడుములు పడినదియునుం జాలక యిప్పుడు నదియ కోరె. నేను దొలుతఁ గన్నదుస్స్వప్నంబును

లతిక కిది ఫలం బయ్యె నని నిశ్చయించి "స్వామీ! యటుల కానిమ్ము, రేవటికినిన్ను వనంబులకుం బనిచెద" ననియభ్యంతరమందిరంబున కయ్యింతి ననిచి యున్నసమయంబునఁ బ్రతీహారి యరుగుదెంచి పౌరవృత్తాంతంబులు దెలుపుటకుఁ జారులు వచ్చియున్నవా రనిన రఘువీరుండు వారలం బిలిపించిన నందఱు వందనంబులు సేసి కేలుమోడ్చి వరుసగా నిలుచుటయు, "నేఁటి కెవ్వియేనియువింతలు గలవేని దెలుపుఁడు. నన్ను నాతోఁబుట్టుగుల జనకనందన నుద్దేశించి జను లేమనియెదరు? వెఱవక పలుకుం" డనినఁ జారులు భయకంపితులయి "దేవా! తారకమంత్రంబునకు నీవర్థము. పంచమహాపాతకంబు లనియెడిచీఁకట్లకు దేవర నామాక్షరంబులు చండభానుకిరణంబులు త్రిలోకపావనుండవై ననిన్నుం దలంచినయంతఁ బాపంబులె పుణ్యంబులగు. అట్టిదేవరతోడ దుష్టచిత్తులైనపౌరులమాటలు పలుక నలికెదము. అయినను స్వామివార లడుగుటం జేసి వినినమాట దాఁపక తెలిపెదము. "ఈపురంబుననొక్కచాకిత, మగండు తిరస్కారంబు సేసె నని యలిగి పుట్టినింటికిం బోయినం దానితండ్రి కూఁతురా! జనంబుల దేహంబులు సోఁకి మయిలపడినకోకలు శుద్ధి సేసి ధారణయోగ్యంబులు సేయు వట్టియుత్తమకులంబునకు మయిలగల్పించితివి. ఇంటిజగడం బింటిలోననె యడంపక యింతదూరంబు వచ్చుట తగవు కాదు!" అని కూఁతుం దోడ్కొని యల్లునికడకు వచ్చిన

వాఁడు నెయ్యి వోసినయగ్ని చందంబున భగ్గనమండుచు "యిల్లు వెడలి నాలుగుదినంబులు వే ఱొకచోట నుండి మగుడ నాకడకు వచ్చినపడంతి నేలుటకు రక్కసుండు గొనిపోయిన సీతం దెచ్చికొనిన రాఘవుండను గాను" అని యన్నిచుండు దుర్భాషలు పలికినఁ, జెవులు మూసికొని వానిమామ కొమరితం దోడుకొని యింటికిం బోయె. మలినాంబరములకు నిడఁగా మిగిలిన యెంగిలిగంజి ద్రావుచుఁ బొట్టపోసికొనునీచునియందు నిట్టిదుర్గుణంబులె కాని మంచిమాట లేమిటికిం బొడము! ఐన నీవృత్తాంతంబు దేవర కెఱింగింప వచ్చితి" మనిన మనుకులతిలకుండు మనంబు జల్లన మేను వ్రాన్పడఁ గొంతతడవుండి ధైర్యం బవలంబించి చారులం బొమ్మని యారాత్రి నాలవజాము బ్రహ్మకల్పంబు గడపినకరణిం గడపె.

అనంతరంబ వేగుటయు భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు సత్వరంబుగా రామభూమీశ్వరుసమ్ముఖంబునకు వచ్చి చింతాక్రాంతుండును వివర్ణవదనుండును బాష్పాకులితనేత్రుండును నై రాహుగ్రస్తుం డైనపూర్ణచంద్రుండునుం బోలె కాంతివిరహితుండై యున్న యన్న నవలోకించినమాత్రంబున ఖిన్నులై తత్పాదంబులకు మ్రొక్కి పలుక వెఱచి మెల్లమెల్లన "జగద్వల్లభా! దేవరపాదసేవయె సకలపురుషార్థంబులకుం గారణంబు అని యెంచు నట్టి మా యెడం దయచూడకుండుటకుఁ గారణం బేమి యనిన

రఘువరుండు చార్యులవాక్యంబులు పలుకరించి దుష్టపురు
షునిచే నిందితం బగు వేదంబుకరణి క్షుద్రజనులచేఁ బరమ
సాధ్వి యగుసీత నిందం జెందె. అశనిపాతసకాశం బైన
లోకాపవాదంబునం గలుగుభయంబు డెందంబు ప్రక్క
లింపం దొడంగె. జన్మమరణభయభీతుం డగుయోగిపురు
షుండు మాయనుం బోలె పరమసాధ్వియైనసీతను బరిత్య
జించెద. అనినవిని భరతుండు భయకంపితస్వాంతుం డయి
"అయ్యా! నీవంటివివేకి యిట్లానతీయం దగునె. కపిలధే
నువును సంపాదించి యంటువడె ననుచు నడవిలో విడువ
నడచువాఁడునుం గలఁడె. తొలుతలంకాపురంబున దశ
ముఖుని సంహరించినపిమ్మట ననలంబులోనం జొచ్చి బ్రహ్మ
పురందరబృందారకబృందంబులు వినుతింపం గందకుండ
నున్న యిన్నారీమణిం జూచి యీపతివ్రతాతిలకంబుతనకుం
గోడలైనకతంబునం బుణ్యలోకంబులుగలిగెఁ, గాకున్నం
బుత్రశోకంబున మృతిం బొందినవారలకు గతి గలుగ
నేర్చునె! అని దేవదానవరాక్షసవానరవీరులు వినుచునుండ
మనతండ్రి యగుదశరథమహారాజు కొనియాడినట్టిశుభచరి
త్రయు నిక్ష్వాకుకులపవిత్రయు సౌజన్యపాత్రయునగుజనక
పుత్రికను ఘోరమృగపక్షిగణాకీర్ణంబును నిశాచరవిహార
స్థానం బైనకాననంబునఁ ద్యజించుటకంటెఁ బాపంబు
లేదు. కావున నిట్లుచేయుట యనుచితం" బనినలక్ష్మణుండు
రోషారుణలోచనుండై "లోకమాత యగుసీత నిట్లాడిన

నరాధమునిం బరిమొండెంబులు సేయవలయుగాకిగానియా యంబ బరిత్యజంప నగునే యనుటయు శత్రుఘ్నుండును నట్లన పలికిన రాఘవుండు భరతాదులం జూచి "జానకి లోకపావని యగుటనేనెఱుంగుదు నైన లోకాపవాదంబు పుట్టినయెడ నర్థంబు నైన ననుజుల నైన హితుల నైన దేహంబు నైనం దృణంబుగాఁద్యజింతు ననినయెడ నిది యేమి యెచ్చు. మనవంశసంభవులును మానధనులు నైన హరిశ్చంద్రాదులు తొల్లి కీర్తి కొఱకుఁగా సర్వస్వంబునుం బరిత్యజించిరి. కీర్తిహీనులు జీవన్మృతులుగా నెఱుంగుదు. తొంటి రాజర్షులు తనువులైనం బరిత్యజించి కీర్తినంపాదించిరి. అట్లగుటకతనఁ బావనచరిత్రయైనసీత నుజ్జగించి కువ్వనం బూడ్చినసర్పంబు తెఱంగునఁ బ్రకాశించెద" అనినరఘువీరుని తెగువ గనుంగొని భయంబున మాఱాడ వెఱచి భరతశత్రుఘ్ను లప్పటికిం దలంకి చనిరి.

తదనంతరంబ దుఃఖంబునం జిక్కినయన్నయెద్ద లక్ష్మణుండొక్కరుండ నిలిచె. అప్పుడు కాకుత్స్థుండు లక్ష్మణుని జేరంబిలచి "సీతను గంగాతీరంబున నడవిలో విడిచి రమ్ము కాదేని యీఖడ్గంబుచే నాశిరంబుఁ దెగవ్రేయుము. జానకిం గానలో విడిచిన పాతకంబు నాకుం గాని నీకుం బని లేదు." అనిన విని భుజగంబుకరణి నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు గమనోన్ముఖుండై యన్నకు మ్రొక్కి యరదంబు

నెక్కి యనేకంబు లైనయపశకునంబులు గనుచు సీతాంగన యుండు నంతఃపురంబునకుం జనుదెంచి యయ్యంబ పాదారవిందంబులకుం బ్రణమిల్లి "తల్లీ! నీవల్లభుండు నీకోర్కె చెల్లింపం దలంచె. విచ్చేయు" మనుటయు నాయమ్మ తానొక్కసారి వేఁడినఁ జన విచ్చి పంపె. పెనిమిటికిం దనమీఁద నెంత ప్రేమయో యని సంతసించుచు శ్రీరాముని పాదుకలు మునుగాఁ గైకొని రత్నభూషణంబులు సురజిత కనకంబులు నంబరంబులు సుగంధంబులు నానావిధంబు లగుభక్ష్యంబులు హావణించి రథంబుమీఁద నునిచి యత్తలకు మ్రొక్కి కౌసల్యతో ని ట్లనియె. "నాదుకోరికి సమకూర్చుటకు సుమిత్రాసూనునిం గూడఁ బయనంబు సేసి గంగాతీరవాసిను లయినసువాసినులం జూచిరమ్మని మీకుమారుండు పనిచె" ననిన గోసలరాజతనూజ భూమిజం జూచి "అమ్మా! కోమలాంగివి. ఘోరవనంబుల కెట్లు చనియెదవు. ఎండచే నెమ్మొగంబు గందు. తనులత వాఁడు. ఇదేమికోరిక మానుము" అనుటయు "సమస్తభయనివారకుండైన శ్రీరఘువీరుండు నామనంబుననుండుటకతనవంతరవంతయును రాదు. మీకరుణ గలిగి యుండ నశుభంబు లేశంబును లేదు. మనసుఖేదవలు మాని నన్నుం బంపు" మనుటయు నయ్యమ్మ యేమియు ననక యూరకుండినఁ దక్కినవారలవీడ్కొని యవ్వేలంది యుత్తరీయంబుఁ జక్కఁ జెక్కపచ్చనిగుఱ్ఱంబులు పూన్చిన రథంబు నెక్కి కదలు

టయు సుమిత్రానూనుండు గద్గదస్వరంబుతో సారథిం జూచి "యశ్వంబులు కన్నీరు నించి తలలు వంచుచున్న

—:లక్ష్మణుఁడు సీతాదేవిని వనంబునకుఁ గొనిపోవుట:—

యవి. ఇదియేమి యనుటయు "దేవా! నేనశ్వహృదయంబు చక్కఁగానెఱుంగుదు. సమరంబుల యందు నిరాఘాటంబుగా సంచరించు నీఘోటకంబు లిట్లుండుటచే నెద్దియేని యనొకదుర్దశ రాఁగల దని తోఁచుచున్నది. అయినఁ నానేర్పుఁజూడు" మని గుఱ్ఱంబులఁ గండంబులు దట్టి ధే యని వాగె సడలించిన వాయువేగంబున నరదంబు పోవు నెడ వాయసంబును బాలభరద్వాజంబును గరుడుండును గగనంబునం గట్టె. కంఁదేలు నక్క మొదలగుమృగంబులు రథంబునకు నడ్డంబుగాఁ బఱవం దొడంగె. అయ్యమ్మకు దక్షిణనేత్రం బదరె. అప్పుడు సీతాదేవి రామానుజుం గనుఁగొని "ఇట్టుగా దుర్నిమిత్తంబులు దోఁచుచున్నయవి చేవెట్టి కలంచినగతి నాయుల్లంబు దురపిల్లుచున్నయది" కరుణాసముద్రుండును శౌర్యసముద్రుండునునగు శ్రీరామభద్రునకు శుభంబు గలుగుం గాక. ఏవీరుండు ఖరదూషణాదిరాక్షసులంబదునాల్గువేలనొకముహూర్తంబున నుక్కడంచె? నేమేటి వెలయించుకొని పోవుమారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె? నేమహానుభావుండు గొండలు పెఱికించి సముద్రమున సేతువు గట్టించె; నేజగపట్టి రావణకుంభకర్ణాదుల వధియించి లోకత్రయంబున సౌఖ్యంబు

సంపాదించె, నేదయానిధి విభీషణునకు శాశ్వతంబుగా లంకాసామ్రాజ్యం బొసంగె. శరణాగతసంరక్షణవ్రతుం డును రాజేంద్రుండును ననంతకల్యాణగుణసాంద్రుండు నైనయా శ్రీరామచంద్రుం డయోధ్యానగరంబు నేలుచు నాచంద్రతారకంబుగా సుఖంబున నుండుఁగాక" అని పలు కుచుఁ గొంత దవ్వు చని జానకీదేవి యుభయతీరంబులం బొడమినతరులతానికరంబులపుష్పవాసనలం బరిమిళితంబు లును బూర్వసముద్రపరిచుంబితంబులును నై సప్తశతప్రవా హముఖంబులం గనుపట్టుచుఁ జక్రవాకపక్షమారుతసంచర ద్వీచీకలాప మైనదివ్యాపగం గనుంగొని వకుళతిలకసహ కార నమేరుప్రియకమేదురం బైనతటంబునజనకతనూజయు సుమిత్రానుతుండును రథంబు డిగ్గి కువలయమనోహరం బును సత్కవిసేవితంబును సుధాప్రకాశంబు నై రాఘవుని కీర్తిం బోలుచున్నగంగం గనుంగొని సంతసంబునంగొనియా డుచు నావికుండు దెచ్చినయోడ నెక్కి యవ్వలిగట్టునకుం బోయి స్నానంబులు సేసి ధౌతపరిధానంబులు ధరియించి పాదచారంబునఁ జీమలకుందూఱఁగూడనికాఱడవి తెరువుఁ బట్టి యకుంఠితంబు లైనకంఠీరవకఠోరఘోషంబులం ఘూ ర్ణిల్లు మదగజంబులు జంబుకంబులు వృకంబులు వాలుమొ కంబులు మొద లగుమెకంబుల భయంకరఘోషంబులును నడవియీఁగలఝుంకృతులును నిలకోళ్ళజీంకృతులును వన మహిషంబులభాంకృతులునుం జెవులు వ్రక్కలు సేయ భీక

రం బైనయకాననంబు నవలోకించి భూపుత్రి సుమిత్రాపుత్రునితో నిట్లను. జీర్ణంబులు నీరసంబులు ఛాయవర్జితంబులు నైన వృక్షమండములచేఁ బ్రవేశింపంగూడనియరణ్యంబు గనుపట్టుచున్నయది గాని పావనంబు లైనతపోవనంబులు గానరావు, వికటంబులుఁ దీక్ష్ణకంటకంబులు నైన బలుసు, తుమ్మ, చండ్ర, వెణుతురు, కొరింద మొదలగు పొదలు గనుపట్టుచున్నవి గాని పుణ్యపేటిక లయిన యతివరమునివాటికలు గానరావు. కాఱుచిచ్చువలనం బెచ్చుపెరిఁగినపొగ లెగయుచున్న యవిగాని హోమధూమంబులు గానరావు.(1) సివంగులు చిఱుతపులులుం గనుపడుచున్న యవిగాని మునిబాలకులు గానరావు. పాషాణకర్కశంబులైనకాపథంబులు గనుపట్టుచున్నయవి గాని నడయాడు మార్గంబు గానరావు. దశరథరాజనందను నేడఁబాయ నోర్చిన ననుబోఁటిపాపకర్మురాలకి మంచిది యేల కానవచ్చు*నని సంతాపంబు నొందుసీతాసతి నవలోకించి సౌమిత్రి మొగంబు వాంచి బాష్పపూరంబులురాల్చుచుఁ "వల్లీ! లోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నిన్నుఁ గాంతారంబు నొందించి రమ్మని రాఘవుండు కృపావిహీనుండ నగు నన్నుం బనిచె*" ననియెడి తీవ్రభాషణంబు లశనిపాతంబు రీతిఁ గర్ణరంధ్రంబులు సోఁకుటయు సురగాలిచేత వ్రాలిన కుసుమవల్లియుంబోలె మూర్ఛఁజెంది పుడమిం బడియెడ లెఱుంగకయున్న జనకపుత్రిం జూచి సౌమిత్రి పటాంచలం

బున విసరి యుపచారంబులు సేయఁ దెలివినొందక యుండు టయుఁ "త్రికరణంబుగ శ్రీరామచంద్రుని చరణారవిందం బులయందు నిజభక్తి గలవాఁడ నేని జనకనందన బ్రతుకుం గాక" యని ప్రతిన సేయుటయుఁ గన్నులు తెఱచి యాయ

—:లక్ష్మణునియొద్ద సీతదుఃఖించుట:—

న్నలమిన్న యన్నువపక్షియుంబలె విలపించుచుఁ 'నన్నా నీయన్నయు నీవును బదునాలుగేండ్లు నరణ్యంబునఁ గాపా డితివి. ఇప్పు డిట్లు నట్టడవిలో దిగ విడువం దగునే? మఱఁ దులలో నీవు నాయెడ భక్తి విశ్వాసంబులు గలవాఁడవు. తొల్లి దండకావనంబున నేఁ దెమ్మనినపువ్వులు దెచ్చి యిచ్చి తనూభవునికైవడిం గాపాడిన దయాపరుండ వగునీ విట్టినిర్దయత్వంబున గొడిగట్టితివే! అపకీర్తికి వెఱవని సుగ్రీ వునకు విభీషణునకు నిట్టిచెయిదంబులు సెల్లుం గాని నీకుం జెల్లునే? తండ్రీ! యే మనంగలదాన? నాపాపకర్మంబు నాకు వనవాసంబునం గోరికగాఁ బరిణమించెఁ, గాకున్న నెల్ల కార్యంబులు పరామర్శించి చేయుమీయన్న నిష్కారణం బుగా నన్నుఁ గాఱడవిలోన విడిచి రమ్మనునె! మున్ను నానిమిత్తంబుగాఁ గొండవిల్లాని కోదండంబు బెండువలె విఱిచివైచె. నాకొఱకుఁగా మారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె. నన్నుఁ దెచ్చుటకై పాథోనిధిం గలపుచే బంధిం పించి సేనల దాఁటించె. నన్నుం జెందుటకై పదిమొగం బుల రక్కసునిశిరంబులు ఖండించె. అట్టి గుణాభిరాముం

డును దయారసధాముండు నైన శ్రీరామచంద్రుండు కాకులు దూఱని కాఱడవిలో నన్ను విడిచిరమ్మనియెనే ! ఇదినాపూర్వ ము ఫలంబు గాని నీవేమిచేయుదువు ! మీయన్న యానతి నేసితివి. మీ ప్రతినలు నెఱవేఱె. వేగంబు సాకేతనగరంబునకుఁ బొమ్ము (2) అని మఱియు జనకనందిని సుమిత్రానందనుం గనుఁగొని "తమ్ముఁడా! వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులు జనక దశరథులుం జూచుచునుండ నాఁడు వివాహసమయంబువఁ జిప్పకూఁకటియొప్ప మీఱుచు రత్నఖచితంబులైన కర్ణభూషణంబులం బొలుపొంగుచుఁ,దెలిదమ్మి రేకులం దెగడుకనుఁగవయు బింబాధరంబును మందహాసంబునం జెలువొందఁ,బూర్ణేందుసన్నిభంబైన రామదేవునిముఖాంబుజంబుధ్యానంబు సేయుచునుండంగలదాన; నన్నెడఁబాసినవిరహావేదన సైరింపం జాలక రాఘవుం జేతీవియలం గౌఁగిలించుకొనియెనో యయ్యడవితీఁగలలో నన్నుం ద్రోసిరమ్మనె; నాదురదృష్టంబు నేమందు? అత్తలకెల్లం గేలుమోడ్చితి ననుము. పూర్ణగర్భయు నిరపరాధయు నైనజానకిని నిష్కారణంబుగా నట్టడవిలో విడిచి వచ్చితి ననుము. వత్సా? నీకు మే లగుంగాక! శ్రీరామభద్రునకు భద్రం బగుంగాక! భరత శత్రుఘ్నుల నడిగితి ననుము." అని పలవింపుభూమినందనం గనుంగొని లక్ష్మణుండు, "సాధ్వీశిరోమణీ! దైవయోగం బిటు లుండె. ఏల వగచెదవు? అల్లవే

(1)-(2) నడుమ నున్న గ్రంథ మొక ప్రతిలోఁ బోయినది.

తాపసాశ్రమంబులు గనిపించుచున్నయవి. భాగీరథియు భూమిదేవియు వనదేవతలు నిన్ను రక్షించుచుందురుగాక! నీయోర్పును నీపాతివ్రత్యంబును నిన్నుం గాపాడు* నని యూఱడం బలికి కన్నీరు ఱెప్పల నప్పళించుచుం బ్రదక్షిణంబు సేసి లక్ష్మణుం డలంఘనీయం బైనరాఘవుని శాసనంబునకుం దలంకుచుం దిరిగి తిరిగి చూచుచుం బక్షిజాలకుండు దోలుకొనిపోవ సంభారవంబు సేయుచు వత్సంబు విడువ నోపని ధేనువుతెఱంగునం బలవరించుచు జనకరాజనందని చూచుచు నుండ, హుటాహుటి రథంబుం దోలుకొని రామానుజుండు దవ్వుగా నరిగి యదృష్టిగోచరుం డగుచు నయోధ్యకుం జనియె. ధరణిపుత్రియు నరణ్యరోదనంబు సేయుచు మూర్ఛ నొంది పుడమిపై వ్రాలినం బక్షులు ఱెక్కలచే నీడ గల్పించుచు నంబరంబునం దిరిగె. చమరీమృగంబులు వాలంబుల నల్లనల్లన విసరె. సింహశరభ శార్దూలాదులు చుట్టునుం బరివేష్టించి కాపాడుచు నుండె. మదపుటేనుంగులు కరశీకరంబులచే జలధూమ్రంబులు నించె. భానుండు కిరణంబులవేఁడిమి సోఁకకుండ వెన్నెలకరణినెండగాసె. వాయుదేవుండు శైత్యమాంద్యసౌరభ్యంబులతో మెల్లమెల్లన విసరుచు సేదదేర్చె

—: వాల్మీకి సీతను దనయాశ్రమమునకుం గొనిపోవుట: —

నయ్యవసరంబున వేదవేదాంగకోవిదుండును దత్త్వవిశారదుండును నైనవాల్మీకి నిఖిలవిద్యారహస్యంబులు దెలిసిన

శిష్యులు పెక్కండ్రు పరివేష్టింప యాగార్థంబుగా సమిధలును యూపంబులును దర్భలుఁగుసుమంబులుఁ గందమూలంబులు సంపాదించుటకై యయ్యడవికిం జనుదెంచియప్పరమపావనిం గనుంగొని "అమ్మా! నీవెవ్వతెవు? ఏకతంబున నేకతంబ యివ్వనంబున శోకించెదు." అని సమ్మునియాదరణవాక్యంబులకు వేనవియెండం గొట్టువడిన మయూరి మేఘగర్జితంబునకుం బలె నాహ్లాదంబు నొంది పీడియున్నధమ్మిల్లంబు చక్కనొత్తి గద్గదస్వనంబున "అయ్యా! యేను మిథిలాపతిపుత్రికను; నావల్లభుండగు శ్రీరాముండు లోకాపవాదభయంబునఁ గల్లనిజంబులు విచారింపక కానలకు వెడల నడిచె. ప్రాణంబులు త్యజింపఁ జూచిన భ్రూణహత్యాదోషంబు వచ్చుచున్నయది కావున సాహసంబు సేయ నెంచినదానం గాను. ఏను జేసినపురాకృతకర్మంబున నిటువంటిదుర్గశప్రాప్తం బయ్యె. నన్నుం జూచిన మజ్జనకునింబోలెనున్నది. నన్నురక్షింపు" మని చరణంబుల పయి వ్రాలిన వాల్మీకి దయాకులితమానసుండై "సాధ్వీ! శోకింపకుము. మీతండ్రి యగుజనకునకు నేను సఖుండ. నీవు శీఘ్రంబ బలపరాక్రమసంపన్నులు నుత్తమచరితులునైనపుత్త్రుల నిరువురం గనియెదవు. గర్భశోభంబుగాఁ దెరువ సేయం దలఁతురే" అని యూరార్చి జానకిం దోడ్కొని య్రాశమంబునకు జనియె.

—: కుశలవుల జన్మవృత్తాంతము, :—

తదనంతరంబ యావాల్మీకిమునీంద్రుండు మునిభామల రావించి యాసతీమణిగర్భంబునకు హాని రాకుండం గాపాడుండని యాజ్ఞాపించిన వారలు జానకిని బర్ణశాలలోనికిం దోడ్కొని పోయి నివాతస్థలంబున దర్భలపయిం బఱచిన కృష్ణాజినంబుపై నునిచి పాదపద్మంబుల గాండినముండ్లు మెల్లనఁ దివిచి వెచ్చనికరంబులఁ బాదంబులం గాఁచి క్రొంచెంబుగాఁ గారనూనె పంకించి తలచిక్కు వాపి ముడిచి చెక్కుటద్దంబుల గాఱుకన్నీరు పయ్యెదచెఱంగుతో నొత్తి మోగంబు పుడికి పుడమిపయిం బొలరాడినకతంబున దువ్వైన వలువ పరిహరించి పలుచనినారచీరలుగట్టి కందమూలంబులు నడవికూరలు లఘుతరంబుగా నారగింపంజేసి పూఁటపూఁటకు నుపచారంబు లొనరించుచుఁ బోషింప ననుదినంబును బుణ్యకథాప్రసంగంబులఁ బ్రొద్దులు గడపఁ దొమ్మిదినెలలతిక్రమించుటయు, సౌమ్యగ్రహంబులైదునూర్వ్యనిం గూడక యుచ్చకేంద్రస్థానంబుల వెలుంగుచునున్న శుభలగ్నంబున జనకపుత్రిక యిరువురు కొమరులంగనియె. అప్పుడు దిక్కులు ప్రసన్నంబు లయ్యె. పరిమళమారుతంబులు వీచె. దివ్యదుందుభులు మొరసె. పుష్పవృష్టిగురిసె. అగ్నిప్రదక్షిణార్చులం గనుపట్టె. అప్పుడు తాపసాంగనల వృత్తాంతం బెఱింగింప వటువులం బనుచుటయు వార "లక్కయమడబిడ్డలం గనియె" నని చెప్పినవాల్మీకి వేగంబ

వచ్చి సీతాసుతులంజూచి సంతసంబున నుప్పొంగి సూర్యవై శ్వానర తేజస్కు లైనకలవకుం గుశలవంబులచే నభిమంత్రించి రక్షయొనర్చి జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి కుశలవు లనునామకర ణంబు సేసి పెనిచిన వారలును ననుదిన ప్రవర్ధమానులై పెరిఁగి కరికలభంబులభంగి నొప్పుటయు, వాచంయమశ్రే ష్ఠుం డైనవాల్మీకి చౌలంబుసేసి యుపనయనమ్ముగావించి య మ్మహోత్సవంబునకుఁగామధేనువుందలంచుటయుఁ దోడనె వచ్చిజీలకఱ్ఱసన్నబియ్యంపుటన్నంబులరాసులు నోలువుఁ బప్పులతిప్పలు నేతిదారువులు పిండివంటలకొండలు కూ రలరాసులు నానవాలకాలువలు పనసరసాలకదళీఖర్జూరాది ఫలసమూహంబులును నిర్మించిన బంగరుపళ్ళెరంబులనునిచి బంతులు సాగించి మునిసతులు వడ్డింప షడ్రసోపేతంబుగా నారగించి మునీంద్రు లాశీర్వాదంబులు గావించి కర్పూర తాంబూలంబులు బహుమానంబులు గైకొని పోవుటయు, సూర్యచంద్రులం బోలెఁ దేజోవిరాజితు లైన యక్కుమా రులకు నాలుగువేదంబులు షడంగంబులు నానాపురాణం బులు నాగమంబులు నధికరింపఁ జేసి ధనుర్వేదంబు సాం గంబుగా నేర్పి దివ్యాస్త్రసంధానంబు నాకర్షణంబు నుపసం హారంబును లాఘవలక్ష్యశుద్ధిం జిత్రత్వదృఢత్వంబులును దెలియం జేసి సంగీతశాస్త్రంబు సమర్థంబుగాఁ దెలిపి శ్రీమ ద్రామాయణం బుపదేశించుటయు, నేకసంధా గ్రహణం బున గ్రహియించి కుశలవులు వీణయు, దాళంబునుం

గైకొని నానారాగంబుల స్వరమైత్రియు విన్యాసవిశేషం బులు నారోహణావరోహణక్రమంబులు లయకాలంబునుం దెలిసి వీనులవిందుగా నమృతంపుసోనలు గురియ నెండిన ఫ్రాఁకులు చిగిరింప తాళ్ళు కరంగ రామాయణంబు గా నంబు సేయుచు మునికుమారులతో నడవులకుం జని కంద మూలఫలంబులు తేనియలు కుసుమంబులు మధురోదకం బులు దెచ్చి యొసంగఁ గొడుకులం జూచి శోకంబు మాని సీతాంగన యాశ్రమంబున సుఖంబుండె.

—శ్రీరాముఁ డశ్వమేధముచేయహయంబునువిడుచుట—

తదనంతరంబ శ్రీరామభద్రుం డయోధ్యానగరంబున రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు బ్రహ్మకు నాలవమనుమఁ డైన రావణునిం జంపుటవలన నైనబ్రహ్మహత్యాదోషంబు నివా రింపందలంచి హయమేధంబు సేయుతలంపున ననుజపురో హితమిత్రామాత్యసామంతరాజులు గొలువ నిండోలగం బునం గూర్చుండి వసిష్ఠవామదేవగాలవగార్గేయాదులం జూచి యశ్వమేధంబువలన బ్రహ్మహత్యాదోషంబు తొ లంగు ననుశ్రుతివచనంబు వినంబడుచున్నయది. ఆయా గంబు సేయువిధానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుఁ డనిన వసిష్ఠుండు "నరేంద్రా! అశ్వమేధంబు సేయుట బహుప్ర యాసంబు. గోక్షీరవర్ణంబైన శరీరంబును గుంకుమంబునుం బలెఁ గెంపుఁజాయ గలుకుకంఠంబును గనకవర్ణంబైనవాలం బునవల్లని చెవియునుంగలయశ్వంబును శౌర్యనిధులైన యో

ధులం గూర్చి యథేచ్ఛముగా విహరింప విడువవలయును. విద్యాతపోధనులైన ఋత్విజులు గావలయు. వారలకునొక్కొక్కనికొక్కొక్కగజంబు నొక్కొక్కయరదంబు నలుగురు గాలుబంట్లు నూఱుగుఱ్ఱంబులు నన్ని ధేనువులు వేయిబారువుల ధనంబు నలుతుము ముత్యాలును దక్షిణలుగా నొసంగం దగు. భార్య లేనివారలకు యాగంబున నధికారంబు లేదు. పత్నీసమేతంబుగా దీక్షించి యసిధారావ్రతంబుగా హయమేధంబు నెఱవేర్పవలయు." అనిన నినకులతిలకుండు బంగారుచే సీతారూపంబు గావించి మునులయనుమతి గైకొని యాచెప్పిన లక్షణంబులు గలహయంబును దనలాయంబున వెదకి తెప్పించి విహితదక్షిణ లొసంగి వేవురుఋత్విజులం గూర్చిజాతరూపసీతాసమేతుండై దీక్షవహించిచామరరత్నకింకిణీచిత్రమాల్యపరిధానగంధకస్తూరికాద్యనులేపనపూజితంబైనవాజినిటలంబున "మిత్రకులాగ్రణియు, దివిజస్తుత్యపరాక్రముండును వీరమాత యగుకౌసల్యాదేవికిం బుత్రుండు నైనరఘువీరుండు విడిచిన యాగీయతురంగంబు నుర్వీతలంబులో శౌర్యసాహసనమానులైనరాజకుమారులు గల రేని పట్టి కట్టుం" డని లిఖించిన కాంచనపట్టంబు గట్టి వాద్యఘోషంబులతోం బ్రదక్షిణంబు నేసి మ్రొక్కు సమయంబున నిత్యశత్రుఘ్నుం డైన శత్రుఘ్నుం డక్షౌహిణీత్రయంబుతో వచ్చి యన్నకు మ్రొక్కిన దీవించి కౌఁగిటం గదియించి "హయసంరక్షణంబు నేయుము. అష్టదిక్పాల

కులు హరిహర బ్రహ్మాదులు విరోధించిరేనియు నిరోధించి జయంబు నేకొను మని పంపుటయుఁ, గ్రతుఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా నిఖిలదేశంబులు దాఁటిపోవునెడఁ గొందఱు నరేంద్రు లెడసొచ్చి తదీయఫాలస్థితం బైన పత్రికం జూచి చేతులు మొగిడ్చి కొలిచిరా నయ్యశ్వంబు వాల్మీక్యాశ్రమ సమీపకాననంబునం బ్రవేశించె.

—:యాగీయాశ్వమునకై లవశత్రుఘ్నులు పోరాడుట:—

ఆసమయంబున వల్మీకభవుండు వరుణపురంబున యాగంబు నేయించుటకై చనియుండె. అపుడు వేల్పుటేటి తటంబున శ్యామలంబులుకోమలంబులునైన దూర్వాదళంబులు మేయుచు దర్శనీయంబైనయాగీయహయంబు సంచరింపం జూచిన బ్రహ్మచారులును సజ్జీకృతకార్ముకుండై యయ్యాశ్రమకాననంబు రేవగలు రక్షించుచుండులవునకుం జూపుటయు నతండును దానినిటలంబునం గట్టినహేమపట్టికనులిఖించిన బిరుదాక్షరంబులుచదివికొని“బళిబళీ! రాఘవునిం గన్నతల్లి కౌసల్య వీరమాత యఁట. కుశలవులం గన్నసీతాంగన గొడ్డువోయెఁగాఁబోలు” నని పకపకనవ్వి యత్తురంగంబుపయిం దనయుత్తరీయంబు వైచి యీడ్చి తెచ్చి యాశ్రమసమీపంబున నున్నకదళీతరువునం గట్టి వేయుటయు, విప్రకుమారు లతనింజూచి నిరర్థకవైరంబు లేమిటికి? దీనివెంబడి సైన్యంబు లల్లవె కనుంగొనుము. నావుడు సీతాతనయుండు మునితనయులం జూచి మీకు

రాజధర్మంబు తెలియదు. అనిమొనం గినిసి పగఱం బరి
మార్చుటయొండె లేకయున్న సమరహతుండనై కైవల్యంబు
గాంచుటయొండెఁ గాక వేఱెకలదా?యని పలుకునంతలో
నశ్వరక్షకు లైనభటవీరులు కొందఱు వేగంబ పఱతెంచి
"యెవ్వండురా! ఘోటకంబుఁ బట్టినదుండగీఁ" డనిన,విని
సీతాకుమారుండు యజ్ఞతురంగంబును బట్టినవాఁడు లవుం
డేమిటికి ఇత్తెనొచ్చెదరు? పొండు పొండనిన, నవ్వి యవ్వీ
రులు, బాలకా!పొమ్ము పొమ్మని యనాదరణంబుగా సైంధ
వబంధమోక్షణంబు సేయ, లవుండుండుం డనుచు వారల
శరంబులు శరంబులఁ దునియనేసిన, నబ్బలంబులు మెఱయ
ముద్గరచక్రతోమరంబులు ప్రయోగించిన (నతండు)గోదా
వరిలోఁ గ్రుంకినజనుండు పాపంబుల రూపణంచుచందంబు
నం జూర్ణంబులుచేసిన, నవ్వృత్తాంతంబువిని శత్రుఘ్నుండు
తేరుగదియం దోలించిన, లవుండు నిశ్శంకుండై మాహేశ్వ
రాస్త్రంబు వింటం దొడిగి శరపరంపరలచే విపక్షువక్షంబు
గవాక్షంబులుగాఁ జేయుటయు, మూర్ఛఁజెంది లవణాసు
రాంతకుండు క్రమ్మఱం దెలిసి లవునిఫాలతంబున మూఁడు
వాఁడితూపులు సొనుపుటయుఁ దామరమొగ్గలు వైచిన
చందంబున నొవ్వక నవ్వుచు నయ్యమ్ములు దివిచివైచి కుశా
నుజుండు పినతండ్రిం జూచి రోషభీషణాకారుండై ధనుర్గుణా
రావంబున దిగంతరాళంబులు పగులంజేయుచు నొక్కవిశి
ఖంబునఁ గేతనంబును సూతుని నాలుగు సాయకంబులఁ

జక్రరక్షకుల నన్నియ బాణంబుల రథ్యంబులం ద్రుంచి యొక్క భల్లంబున హృదయంబుభేదించియార్చుటయులక్ష్మణానుజుండు కన్నులం గెంపుగులుక నేయస్త్రంబుచే లవణాసురుం దునిమె నయ్యస్త్రంబు వింటసంధించి "వత్సా! యిది యమోఘం బైనబాణంబు. సంగ్రామంబునకుం దొలంగిపొమ్ము నీమీఁది యంతఃకరణంబునం బలికితి" ననివ సీతాకుమారుండు తనమనంబున మాయన్న కుశుండుండఁడే నేని యీయస్త్రంబు చూర్ణంబుసేయు; నైనను మాతల్లి యగుసీతాదేవిపాతివ్రత్యధర్మంబువలనని బాణంబుఖండించెద నని ప్రతినసేసి యెదురునిలిచి శత్రుఘ్నుం డేసిన యస్త్రంబుపై వేఱొక్క యస్త్రంబు ప్రయోగించిఖండించిన, నగంబు ఖండితంబై పుడమింబడియె. మిగిలిననగంబు నెగసిచని విల్లు ఖండించి వక్షస్స్థలంబు దూఱి భూమిం గాఁడిన,నిశ్చేష్టితుఁడురక్తసిక్తాంగుండునైలవుండుపుడమిం బడిన, భేరీశంఖమృదంగపటహాఢక్కారావంబులు చెలంగ సింహనాదంబులు సేయుచు హతశేషులైనసైనికులుతురంగంబు గొనిపోయిన, శౌర్యనిధానుండైన శత్రుఘ్నుండు కుశానుజుంగాంచి బాణఘాత సంతాపంబు మాన మేనం బొదివి యెత్తికొనియిక్కుమారుండు రాఘవప్రతిబింబంబు కరణి నున్నవాఁడు. అతనికిం జూపవలయు, నని పురంబునకుం దోడ్కొని పోవలయు నని తనువునం దొరఁగురుధి

రంబులు సలిలపూరంబులం గడిగి రథంబున నశ్వాలునిడి
కొని మఘాశ్వంబేగుదెనకుం జనియె.

—:సీత లవునిఁ దలఁచి విచారించుట.:—

అంతనక్కడభూపుత్రీతనయాత్మగతంబున, "సక్కటా! లవుండాఁకొనియె నీవేళకువచ్చినవాఁడు కాఁ"డనిశోకంబు నంబొక్కుచునుండ, మునికుమారులు పఱతెంచి "అమ్మా! నీకొడుకుమఘతురంగంబునుబట్టిమార్కొనుసరిబలంబులం గనువుగొట్టి యొక్క మహారథికు నెదిరించిన నతండు విలు ద్రుంచి మూర్ఛనొందించి పట్టికొని పోవుచు నున్న వాఁ" డనిన మేఘగర్జితంబునకున్ భయపడుమరాళబాలిక పోలికఁ దనయునిం జేర్కొని బహువిధంబుల నడలు చునుండం, గుశుం డంతకమున్న మూలఫలంబులు సమిత్కుశపత్రపుష్పంబులునుం దెచ్చుటకై వనంబునకుంజనిన యెడ నెడమకన్నదరెంగావున మనంబున భయంబు నొంది తోడనె సమరవిజయసూచకంబులగు నిమిత్తంబులు గనుపట్టిన నెద్దియేనియు నొక్కయుద్ధంబును దాన జయంబునుం గలుగు; నని సంభ్రమించుచువచ్చి ధనంబు గోలుపోయిన చందంబునఁ జిన్నవోయినముఖంబుతోఁ జెన్ను దొఱంగి యున్నతల్లికి వందనంబు వేసి "అమ్మా! నీమనంబున నింత యుమ్మలిక యేమిటికి? లవునింగాన; నెందుఁబోయె నెఱింగింపు" మనిన "నెచ్చట నుండియో యధ్వరాశ్వంబు వచ్చినం బట్టి కదళీతరువునం గట్టి పెక్కండ్రువీరులతోడం

బెనంగి చతురంగంబులు సమయించినయెడ నొక్కపాత కుండు బిడ్డనివిల్లు ఖండించి పట్టుని పోయె నఁట. అతఁడాని చేటు పాటు తెలియక పోగిలెద. శాత్రవునిం జయించి యనుజుని మరలించి నాదుఃఖం బార్పు"మనిన "నంబా! శోకంబు మానుము వైరిబలంబులం దునిమి తమ్మునిం దోడ్కొని వచ్చెద. బాణబాణాసన తూణీరచక్రగదా కుంత ముసలముద్గరకవచంబులు దీవించి యొసంగు" మనినం "గుమారకా! కుశలంబుతో నిరంకుశంబుగా రిపులంగెలిచి రమ్ము. కుశకుమారకా!" యెల్ల దేవతలునిన్నురక్షింపుదురు. అని దీవించినఁ దల్లి చరణపద్మంబులకుం బ్రణమిల్లి యాజగదంబ యొసంగిన శరశరాసనకవచాదులు గైకొని సన్నాహంబై సమరకౌతూహలంబున భుజంబు లప్పళించుచుఁ గల్పాంతమేఘంబుకరణిం గర్జించుచు గమనవేగంబున వృక్షంబులు వేళ్లతోడం బెల్లగిల్ల శైలంబులు చూర్ణంబుగాఁ బదఘట్టనంబులం బుడమి గడగడ వడంక దిగంతంబులం జీఁకటులు గ్రమ్మ సజ్జీకృతకార్ముకుండును సంధీకృతబాణుండును సంభృతకవచుండును సమరసన్నద్ధుండునై సరభసంబుగా సింగంపుఁగొదమ తెఱంగున వచ్చునవ్వీరునిం జూచి సైనికులు నిలువంజాలక నలుదిక్కులకుం బఱచిరి.

అంత శత్రుఘ్నుండు చెదరిన సైనికులఁ గ్రమ్మఱంబురికొల్పి సారథిం గనుంగొని యుగాంతకాలంబున సంహారోన్ముఖుండై వచ్చుకాలరుద్రునిచందంబున నిక్కుమారుండన

హాయశూరుండై మనవయి న్వచ్చుచున్న వాఁడు. వీనిం జూచి సైన్యంబులు దైన్యంబునొంది కలంగంబాఱె. దిశావ కాశంబులు ధూళిధూసరితంబు లయ్యె. కాకఘూకకంక గృధ్రంబులు రథికులశిరంబులమీఁద వ్రాలె. ధ్వజపతా కలు పొగయు చున్నయవి. ఉలుమకరొ యశనిపాతంబులు గలిగె. నక్కలు సేనాముఖంబునం బోవందొడంగె. ఒఱలఁ గైదువులు డుస్సిన విఱిగి పడియెడు. ఇది మొదలుగాఁగల విపరీతనిమిత్తంబులుగలిగె. కావున మనము పదిలంబుగాఁ గదనంబు సేయవలయు; నని సేనావాహుం డను సేనాపతిం జూచి నీదుచాపవిద్యాకౌశలంబున నిక్కుమారుఁ జీకాకు పఱిచి వేయుము. చంప వలదనియాజ్ఞాపించుటయుఁ గఱకు మీఱిన సేనతోడం గూడ దారసిల్లి మ్ములుకుటమ్ము లనేకం బులుగాఁ గురిసినఁ గుశుండు ప్రతిశరంబుల వెంబడించి సారథి తురంగ కేతనపతాకా ఛత్రచామర బాణ బాణాసన సమేతంబుగా రథంబు పొడి సేసి వానిహస్తంబులుమస్తకం బును భేదించి సింహనాదంబు సేసిన, నగుం డనువాఁడు తనయన్న పాటు గనుంగొని దిగ్గజోపమానం బైనగజంబు నెక్కి డీకొలుపుచుఁ గనకఘంటాఘణాఘణితం బైనశక్తిం బ్రయోగించుటయుఁ గుశుండు నైడు విశిఖంబులచే దానిం దునియలు సేసి పెచ్చుపెరుఁగు మచ్చరంబున నాలుగమ్ములు కార్ముకంబునం దొడిగి దంతావళంబు నాలుగుపాదంబులం దెగనేసిన నేనుఁగు పడుటకు మున్న నగుండు భీకరగదా

దండహస్తుండై పుడమికిం దుమికి యెదురు నడుచుటయు గదాదండ మండితం బైనవానిభుజాదండంబు ఖండించిన నతండు వేఱొక్కకరంబునఁ జక్రంబు సారింపుచుఁ జేర వచ్చుటయుఁ గుశుండు క్రూరనారాచంబున నాచక్రంబు తోడంగూడ బాహువు ద్రుంచిన భానునిం బట్టఁ దివురు స్వర్భానునిచందంబునఁ గలియవచ్చుటయు, లవాగ్రజుండర్ధ చంద్రబాణంబునఁ వానిశిరఃకపాలంబు ఖండించిన (దాని) ఖండనంబునఁ దాండవంబు సలుపుభైరవుండు పానపాత్రం బుగాఁ గైకొనియె. అవ్విధంబున నగుండు పడుటయు గల గుండుపడి సైన్యంబులు పఱచిన వెనుదగిలి సీతాసుతుండు శతశరంబుల గజతురగస్యందనవీరభటకదంబకంబులఁ జిత్ర వధం బొనర్ప లక్ష్మణానుజుండు వాయువేగంబు లైనయాశు గంబుల నడరించినఁ, గుశుండు క్రోధకషాయితాక్షుండై సన్నతపర్వంబులును గనకపుంఖంబులును గంకపత్రంబులు నైనయంబకంబులు శతసహస్రసంఖ్యలు నిగిడించి రథ్యంబు లం జంపి సారథిం గీటడఁగించి కేతనంబుఖండించి ఛత్రంబు దునుమాడి తేరు చక్కడిచి వక్షస్స్థలం బగల్చుటయుశత్రు ఘ్నుండు గిరిశిఖరంబుననుండి జాఱిపడినభద్రదంతావళంబు తెఱంగున నేలం బడుటయు హతశేషంబు లైనసైన్యం బులు దైన్యంబు నొంది నలుదిక్కులకుం బఱచె.

అంతలో లవుండు మూర్ఛ దెప్పిఱి యన్నకడకు వచ్చి మ్రొక్కి తదనుమతంబున యాగీయాశ్వంబు నొక్కమహీ

—కుశలవులపాటవము రామునకు భటులెఱింగించుట—

రుహాంబునం గట్టినఁ బెనుగాలితోడం గూడిన కార్చిచ్చుకైవడి సోదరునితోడం గుశుండు రణాంగణనిరంకుశుండై ప్రకాశించె. అంత హతావశిష్టులైన భటులు కొందఱయోధ్యాపురంబునకుం బఱచి హయమేధదీక్షితుండును యజ్ఞవేదికాసమాసీనుండును మునిజనపరివేష్టితుండును భరతలక్ష్మణసేవ్యమానుండును కురంగశృంగపాణియు కృష్ణాజినాంబరధరుండును దండమేఖలాభరణుండును కనకసీతాసమేతుండును దిలసమిదాజ్యహోమధూమారుణలోచనుండునైన శ్రీరామచంద్రునిం గాంచి ప్రణమిల్లి "దేవా! నీయధ్వరాశ్వంబు నానాదిక్కులుం దిరిగి యడవిలో నొక్కబ్రహ్మచారియగు బాలకునిచేఁ గదళికాతరువునం గట్టఁ బడియె. అక్కుమారుని యాకారంబు మీయట్లయున్నయది. వాఁడుమనసేనలం గనుపుగొట్టి మీకూర్మితమ్మునితో నెదిరించి పెద్దయుం బ్రొద్దు కదనంబుగావించి ఖండితకార్ముకుండై మూర్ఛఁ జెంది పట్టువడియె. అనంతరంబ యతనిపోలికగానుండు బాలకుం డొక్కఁడు కవచకార్ముకఖడ్గధరుండై లేడిగుంపులపైఁ దుముకు బెబ్బులింబోలెఁ జేతులు కసి తీఱ సేనలం గసిమసంగి శత్రుఘ్నునిం గూల్చె" ననిన విని రఘువీరుండు "మీకు వెఱ్ఱిపట్టెనో భూతంబు సోఁకెనో! నాతమ్ముండు పగఱచేఁ బడుట యేమి? యనుటయు "దేవా! నీపదసేవకులకు భ్రమకలుగునే! యీమాటనిక్కం" బనుటయు రామభూమీ

శ్వరుండు మనంబునం గళవళం బందుచు నాయెదుట
నిలిచి యెన్నఁడు మాఱుత్తరం బీయఁడు, లవణాసురుండాఁకి
యొక్కఁడె కయ్యంబునం గెలిచె. ఇట్టినాతమ్ముం డాజిలో
నొక్కవడుగున కెదిరింపం జాలక పడియెనఁట! దైవం బెంత
సేసె* ననుచు భానుకుల తిలకుండు తెప్పల నుప్పతిల్లుబా

—: రాముఁడు సౌమిత్రిని యుద్ధమునకుఁ బంపుట. :—

ష్పంబులు కరపల్లవంబుల నప్పళించుచు లక్ష్మణుదెస మొగం
బై "యాగదీక్షితుండ నైననేను దరలరాదు. కావునహాయం
బుం బట్టినబాలకులం గెలిచి శత్రుఘ్నునిం దోడ్కొనిరమ్ము
పొ* మ్మనుటయుఁ బూచినతరువులంబోలుపొందు గిరులచం
దంబునఁ గనక కేతనసమేతంబులును మదధారాబంధురం
బులు నగుసింధురంబులును జలనిధితరంగంబుల తెఱంగునం
గెరలు తురంగంబులును శరదభ్రవిభ్రమంబులును గల్పిత
మనోరథంబులుంబలె నమంద శౌర్యవిశంకటులైన వీరభటు
లును ప్రళయభైరవహుంకారశంకారవంబులైనపటహాభాం
కారంబులును మెఱయ రఘువీరునకుం బ్రణామంబు సేసి
కల్పాంతకాలంబునం గట్టుదాఁటి మట్టుమీఱిన నీరధులం
బలె నిరవధికంబులైన సేనాబృందంబులతో వచ్చివాల్మీకి
వనంబు సొచ్చి రణాంగణంబున విరిసిన నీల కేశపాశంబును
విధ్వస్తంబైనకవచంబును విఱిగిన శరాసనంబును వీడినయుం
వపాదులునుం గలిగి ధూళిధూసరితగాత్రుఁడై పడియున్న
శత్రుఘ్నునిం జూచి బాష్పాకులితలోచనుండై సౌమిత్రి

సమరసముద్యుక్తుం డయ్యె; నని జైమినిమునీంద్రుం డాన తిచ్చుటయు, జనమేజయనరేంద్రుండు తదనంతరకథావృత్తాంత శ్రవణకౌతూహలాయత్తచిత్తుండై యుండె.

ఉ. వారణఘోటవీరభటవర్గనిరర్గళ ధూళిపాళిసం
పూరితవార్ధి!(ధావి) తరిపువ్రజ సాధ్వసహేతుచక్రవా
ళోరుగుహాంతరాళబహుళోజ్జ్వలదోఃపరిపుష్ప్రతాపవి
ద్యారవిమండల ప్రకరధామధురామధురాధినాయకా!

క. ముంగొంగుఁబసిఁడి చెంగటి
బంగరుమల యొద్ది యమరపాదప మింటన్
రంగైనకామధేను వ
సంగ నిజాశ్రితులఁ బ్రోచు నవ్యకృపాబ్ధీ!

భుజంగప్రయాతము. మదేభేంద్రయానాసమాజాబ్జబాణా
సదానంద (న) స్నితిశాస్త్రప్రవీణా
ప్రదానాంబుసంపూర్ణఫాలాక్షుతూణా
సదాయత్తవిద్వత్పరిశస్తప్రఘాణా!

గద్య. ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వరశ్రీవిజయరంగచొక్కనాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీనమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయకతనూభవమీనాక్షీదేవీ కటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయ వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకప్రణీతంబైన జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వమ్మను వచనకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

——:(o):——

చతుర్థాశ్వాసము.

———

క. శ్రీధరచరణాంబురుహా
సాధారణభక్తియుక్త! శరణాగతర
క్షాధౌరేయవ్రతరఘు
నాథ! విజయరంగచొక్కనాథమహీశా!

శ్రీవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ నరేంద్రున కిట్లనియె. అట్లు సమరసన్నద్ధుం డైన సౌమిత్రి నవలోకించి సీతాకుమారుం డైనకుశుండు నిజానుజుం డైన లవు నవలోకించి లెక్కకు మిక్కుటం బైన చతురంగబలం బులతో మహారథుం డెవ్వఁడో మనమీఁద వచ్చె నింకం జేయం దగినకార్యం బేమి? యన, లవుం "డన్నా! చెప్పం దగిన దేమియున్నది. శరపరంపరలచేఁ బరబలంబుల వెంపరలాడి వచ్చెద; నీవును గణంబునకుం దొడంగు" మని పలికి మున్ను శత్రుఘ్నునిచేతఁ దనధనువు విఱిగిపోవుట కతన నియమపురస్సరంబుగా నిటలంబున నంజలి ఘటియించి సూర్యునుద్దేశించి "సవితయుఁద్రిమూర్తిస్వరూపం బును సప్తసప్తియుఁ జండభానుండును బూషుండును సదా

—: సూర్యుఁడు లవునకు విల్లొసంగుట. :—

ప్రకాశుండును జలజమిత్రుండును ఋగ్వేదమయుండును మేషవృషభాద్యధీశ్వరుండును ద్యుమణియు హిరణ్మయుండును భాస్కరుండును గర్మసాక్షియు భవరోగవైద్యుండును శక్తశుభంకరుండును సహస్రకరుండును సురనికరపూజితుండును యతిజనప్రియుండును దివాకరుండును సంవత్సరకరుండును ననూరుసారథియు నంధకారభేదనుండును గిరీటమాలికాధరుండును నిశాకరసహాయుండును జగదాశ్రయుండును నయినసూర్యునకు వందనంబులు నేసెద' నని మంత్రంబు లుచ్చరించుచుఁ బ్రార్థించిన, సూర్యుండుప్రత్యక్షంబై కనక రేఖావిరాజితంబును దివ్యరత్నఖచితంబునుజయప్రదంబు నభేద్యంబును ద్రిభువన భయంకరజ్యానాద మేదురంబును నగు నొక్క-ధనువు దయచేసి దీవించి వేంచేయుటయు, భాస్కరుం డిచ్చినవిల్లు గైకొని లవుం డగ్రజునిం జూచి యాధనుర్మహాత్త్వంబుఁ దెలిపె.

అత్తఱి సీతాకుమారకులు సుమిత్రాకుమారునిం దాఁకుటయు గజఘటలు తురంగబృందంబులు రథసమూహంబులు భటవ్రాతంబులు లెక్క-కు మిక్కు-టంబుగాఁ బ్రళయకాలసముద్రంబుకరణి నపారంబైన సైన్యంబుఁ జొచ్చి శరవర్షంబులువర్షించుటయు ముహూర్తమాత్రంబులో నొక్కటియునరయోజనంబుదూరంబులోపలందగిలినసైన్యంబులు తొలుకొల్తలం గీటడంగె! నయ్యద్భుతపరాక్రమంబునూచి

లక్ష్మణుని సేనాపతి యగుకాలజితుండు పెక్కువేల* భ్రములతోడం గూడఁ గుశునిం జుట్టుముట్టె. ఇవ్విధంబున వేన లవరోధించుటయు లవుండు ప్రలయకాలకాలునిచందంబునం గనలుచు ననర్గళమార్గణాసారంబులచే నలువదిభ్రములసైన్యంబులం దెగటార్చి కత్తి కేడెంబును గదయుఁ జక్రంబును బ్రాసంబును సురియయుఁ బట్టసంబును గుంతంబును దోమరంబును శూలంబు మొద లైనకైదువులం బోరిపోరి పగతురు ప్రయోగించినయస్త్రశస్త్రంబులచే జర్జరీభూతంబును రక్తసిక్తంబు నగుగాత్రంబుతోఁ గుశునిం గానక నలుదిక్కులుం జూచుచు నున్నయవుడు రుధిరాక్షుండనురాక్షసుండు లవణాసురుని మేనమామ యగువాఁడులవణాసురసంహారానంతరంబ శత్రుఘ్నుని శరణుసొచ్చి రాఘవునకు సేవకుండై వర్తించువాఁ డెడసొచ్చి పరాకుగాఁ జూచుచునుండు లవుని చేతికార్ముకం బొడిసికొని యాకసంబునకుం బఱచె.

—: లవుండు రుధిరాక్షునిఁ జంపుట. :—

అంత నక్కుశానుజుండు చాపంబు లేక చక్రంబు కేలం బూని చక్రపాణిచందంబున గురుకృపాలబ్ధంబైనవాయుమంత్రజపంబువలన గగనంబున కెగసి కొద్దిపక్షిపయిఁ

---

* నూఱువేల యేనుంగులు నొక్కయేనుంగునకు వేయేసి రథంబులు నొక్కరథంబునకు నూతేసిగుఱ్ఱంబులు నొక్కగుఱ్ఱంబునకు నూర్గురు పదాతులుఁ గూడినసంఖ్య భ్రమి యనం బరఁగు (ఈభ్రమిూలక్షణముగూడ మూలమునందే వ్రాయఁబడియున్నది.)

పాఱు జాలెడేఁగ తెఱంగున దైత్యునిం దఱుముటయు, సైన్యంబులు వెగ్గలంబు లంది బాణరంధ్రంబులవెంబడిఁగజ కళేబరంబులు సొచ్చి యందుండి యాకాశంబు చూచువారును, భగ్నంబు లైనరథంబులలో నంజొరఁబడి చప్పుడుసేయ కుండువారును, హయకబంధంబులమీఁదిపక్కెరలు తమమీఁదం ద్రోచుకొని యవల నుండువారును, వీరభట శరీరంబులు మీఁద వైచికొని యరిగలమఱుంగున నణంగి యుండువారును, నై యితం డెవ్వరిమీఁద నుఱుకునో యెవ్వరిశిరంబు ద్రుంచునో యని కళవళపడుచు నుండు నవుడు దశరథరాజుమంత్రి యగుసుమంత్రుని కొడుకులు సింహుండును, ఇంద్రకాలుండును, ధారిక్షుండును, మదనుండును, శత్రుసూదనుండును, శరద్వంతుండును, జితశ్రముండును, నదుండును, సువేగుండు, నతులుండు, ననువారలు పదుగురు జ్యాఘోషణంబులు భీషణంబులుగా నొకముహూర్తంబునఁ బదిబాణంబు లేసి లవునిచేతిచక్రంబు తుత్తునుకలు నేసిన, సీతాతనూభవుండు భూతలంబునకులంఘించి పరిఘాయుధంబులు గేలం గైకొనిచిత్రంబుగాఁద్రిప్పుచుఁ జిటిక వేసినమాత్రంబులో దశరథరాజమంత్రికుమారులైన దశమహారథుల గీటడఁగించె. అంతలో మదోద్ధతుం డైన రుధిరాక్షుండు గ్రమ్మఱం బాఱుతెంచి గదాదండంబుచే శిరంబు పగుల నడుచుటయు, లవుండు మూర్ఛగ్రమ్మి విసంజ్ఞుండై కొంతతడవుండి యంతటం దెలిసి కుంతంబు ద్రిప్పు

చు శకుంతాధీశ్వరుండైన గరుడుండు సర్పంబుఁబయిం దా
రు తెఱంగున దైత్యునిం జేరి కుత్తుకద్రుంచి వాఁడు మ్రుచ్చి
లించికొనిపోయినచాపంబు గ్రమ్మఱం బుచ్చుకొని కడంగు
టయుఁ బ్రసవానంతరంబున బాలకుని మోహజాలంబు
చుట్టుకొనిన తెఱంగునఁ జతురంగబలంబులు సీతాకుమా
రునింజుట్టుకొనిన, గణంగినచండ్రనిప్పు తనయొద్దిమద్దిచెట్టు
నాద్యంతంబును గాల్చి పేల్చి కాఱడవిం దహించుకరణి
బెక్కుభంగుల నేసలం జక్కాడుచు నుండె. అప్పుడు
కుశుండు సింహనాదంబు నేసి లక్ష్మణునెదుర్కొనిన, నతం

—:కుశలక్ష్మణులయుద్ధము:—

డైదుతూపులచేఁ బేరురంబు వ్రక్కలించిన, నుక్కకయక్కు
మారుండు వాయవ్యాస్త్రంబు సంధించి నిలునిలు మని
యదల్చియేయుటయు లక్ష్మణునియరదంబు సుడిగాలిలోనం
జవిలి కుమ్మరసారెగతి ముహూర్తమాత్రంబు తిరుగుచు
నుండఁ దద్వేగంబున నాలుగురథ్యంబులునాలుగుదిక్కులం
బడి పంచత్వంబు నొందిన, లక్ష్మణుండు వేఱొక్క తేరెక్కి
కక్కసంబులైనయుక్కుటలుగు లైదుప్రయోగించి కుశుని
కవచంబును గిరీటంబును దునుముటయుఁ, గుబుసంబువిడిచిన
నాగేంద్రుని తెఱంగున మెఱయుచు లక్ష్మణు నుద్దేశించి
"రిత్తమోపుగా నన్నకిరీటకవచంబులు తెయించి భారంబు
మాన్పిననీవు పరమోపకారివి. నీసైన్యభారంబుం బంతయుఁ
బోవంజేసి ప్రత్యుపకారంబు నేసెద" నని పలుకుచు నాధ

ర్వణశిరోమంత్రంబుల నాగ్నేయాస్త్రంబు నభిమంత్రించి ప్రయోగించుటయు, దగ్ధంబు లైనరథంబులును మండెడు నేనుంగులును గాలెడుతురంగంబులును నివులు లైనపదాతి వర్గంబులును బొగలతోడం గలసి యెగసిన ఛత్రచామరా భరణంబులునుం గలిగి చమూసమూహంబులు దావాన లంబులోఁ దవిలిన మృకంబులరకంబున నలుదిక్కులకుం బఱచుటయు, దాశరథి వారుణాస్త్రంబున నివారణం బొన రించినం, గుశుండు వాయవ్యాస్త్రంబు వింట నొంటించి చాపవిద్యాకౌశలంబు మెఱయ నేయుటయుఁ, జండమా రుతవేగంబునఁ బండుటాకు లెగయువడువున నాయోధనం బునం గలయాయోధవరు లాకసంబున కెగసి వీరలక్ష్మీవిహా రించుమణిమండపంబునకు మంజిష్ఠపట్టుమేలుకట్టు లెఱుం గునం గనుపట్టుటయు, సేనలదురవస్థగనుంగొని సేనాధీశ్వ రుం డగుకాలజిత్తు కుఱుచకనుపులలకోరికోలచేఁ గుశును రంబునాటించి నవ్వుచు "నాబలపరాక్రమంబు లెఱుం గవు. బాలుండవు. నీకేలయాలంబు? తొలంగు" మని పలుకునంతలోఁ గుశుం డలుకదొలఁక నొక్క వాలికతూ పుచే వానినాలిక ద్రుంచి తోడన మహోగ్రనారాచం బున శిరంబు ఖండించె.

—:లక్ష్మణుండుమూర్ఛితుం డగుట.:—

అంతఁ గాలజిత్తుపాటు గనుంగొని సౌమిత్రి వేలకొ లందులాశుగంబులు నిగిడించిన నక్కుమారుం డన్నియుం

జూర్ణంబులు సేసి చక్రంబు వైచిన ఖండించి, శూలంబు ప్రయోగించినం ద్రుంచి,ముసలంబు విసరినం గసిమసంగి, భిందివాలంబు నిగిడించినం దునుమాడి, వాలును బలుకయుంబూనినఁ జిద్రుపలు సేసి, యెన్నికైదువు లెత్తిన నన్నియు నఱికి, వాల్మీకి యొసంగినయైదుబాణంబులు గార్ముకంబునం గూర్చి యార్చుచు వైచిన, తెక్కలతోడి పెనుబాములుంబలెఁ బఱతెంచి యురస్స్థలంబునందూఱుటయు స్వల్పకిరణంబులతో నస్తమించునర్కబింబంబునుంబలె లక్ష్మణుండు రుధిరధారాభిషిక్తుండై పుడమిపయిం బడినఁ గుశుండు కరవాలంబు పలుకయుం గైకొని, కరినికరంబుల కుఱికి,యింద్రుండు వజ్రధారచేఁ గులగిరులం గూల్చుచందంబునం గూల్చి, రణాంగణంబు బయలుపఱిచి తమ్మునిం గాంచి యిరువురుం గూడి చిచ్చుఁ గరువలియుం గలిసినట్లు సైన్యంబు నిరవశేషంబుగాఁ జలపట్టి మట్టంబు సేసి హర్షంబున నాశ్రమంబునకుం జనుదెంచిరి.

అంతకమున్న గంగాతీరంబున యాగశాలలో దీక్షఁ బూని వసిష్ఠాదిమునులతోఁ గూర్చున్నరఘూద్వహుండు భరతునిం జూచి 'అనఘా!శత్రుఘ్ను వనిలోనం గూల్చిన హయచోరకునిఁ ద్రుంచి లక్ష్మణుం డిదివఱకు నేమిటికి రాఁడయ్యెనో! ఏవీరుండు విరోధించినయెడ ముల్లోకంబులు నొక్కమొత్తంబుగా నెత్తివచ్చిన నెదిరింపంజాల; వట్టిసుమిత్రతాలుపట్టితోఁ జలపట్టి పోరువారలుం గలరె! బుద్ధితెలి

యక యత్తురంగంబుఁ బట్టినబాలకులు చలంబునం బోరి
దురంబునం గూలిరో! కాక వారలతల్లి శోకంబునం బొగు
లుచుఁ బుత్రభిక్ష వేఁడికొనియెనో! యాగంబు నాపక
నింప నింక మూఁడుదినంబు లున్నయది. నన్నును సుగ్రీవ
విభీషణాదులను గలంపక లక్ష్మణుబాహుశౌర్యంబు నూ
హింపక సాహసంబున నాడింభకు లిట్టి దుండగంబులు
సేయం దగునె! అచ్చటివృత్తాంతంబు తెలియలేదు. వేగ
వంతులు బుద్ధిమంతులు నైనవేగరులం బంపి శీఘ్రంబుగా
నచ్చటివార్త దెప్పింపు" మనుటయు భరతుండు లావు వెర
వునం గలదూతల నేవురం బయనంబు సేసి సముఖంబు
నకుం బోడితెచ్చినఁ రాజేంద్రుండు చారుల నుపలక్షించి
"బాలకులు నేరక యపరాధంబు సేసిరి, గావునవారలకభ
యం బొసంగితోడ్కొనిరమ్మనుఁడు. కాక చపలాదితనం
బునం బోరిరేని సమ్మోహనాస్త్రంబున మోహింపఁ జేసి
యిచ్చటికింబట్టికొని తెమ్మనుఁడు. ఆచిన్నబాలకులు నన్నుం
బోలియున్నారని వేగరులచే వింటి; నదియునుంగాక సీత
ముఖలక్షణంబు లవ్వటువులు మొగంబులం గలవని వింటిని.
మీరును గలయం జూచి తెలిసి యడవి నేల తిరిగెదరు?
మీయంబ పేరేమి? యని తెలియనడిగి సౌమిత్రిం గూర్చి

—:సౌమిత్రిం గూర్చి రాముఁడు దుఃఖించుట:—

కొని వారలం దోడ్కొనిరం" డని పలుకుచుండునంతలో
గాయంబులం దొరఁగునెత్తురులు వెల్లువలు గట్ట హతశేష

సైనికులు పఱతెంచి దీక్షితుం డైన రామునిపాదంబుల వ్రాలి "ఓరఘుకులావతంసా! శత్రుఘ్నునిచందంబున లక్ష్మణుండును గుశుని నిశితవిశిఖంబులఁ బంచత్వంబు నొందె సమరతలంబునం గాలజిత్తుండును సుమంత్రునికుమారులు పదుగురును సౌమిత్రికన్న మున్న కుశునిసాయకంబులచే రక్తధారలు గుబులుకొన గైరికధారారంజితంబు లైనశైలంబులమాడ్కిఁ జూచినమోదుగులకై వడి జగతీతలంబునం గూలిరి. కోపావేశంబుఁ జూచునెడలం గుశుం డిచ్చటికి వచ్చువాఁడని తోఁచుచున్నయది. ఇంక నేటిసంగరంబు! ఆహవంబునకు నాయత్తంబుగ విచ్చేయుఁడు. చిచ్చంటి కొనసపిమటఁ జేటలం గ్రమ్మ శక్యంబు గాదు. తగినయుపాయం బిప్పుడు చేయవలయు" నని పలికినపలుకు లాలకించి రఘువీరుండు వెన్ను విఱిగినచందంబునఁ బరశుఖండితం బైనభూజంబుపోలిక మూర్ఛితుండై భరతునిసమీపంబునఁ బడుటయు, నతండు విన్ననైయున్న యన్న నీక్షించి హిమాంబుపూరంబులచేఁ గన్ను లొత్తి కర్ణంబులం గంబురాదుమారంబు లూఁది శైత్యోపచారంబు లొనర్చుటయుఁ బెద్దయుంబ్రొద్దునకు నొక్కింత తెప్పిఱి కాకుత్స్థుండు జలధరగంభీరస్వనంబున వావిడిచి యేడ్చుచు "నకటా! పదునాలుగేండ్లాహారనిద్రలు మాని పెక్కుభంగుల నన్నుం గాపాడి దేవదానవు లాశ్చర్యంబు నొంద సమరంబున నింద్రజిత్తుం ద్రుంచి మహారథశ్రేష్ఠుండును గార్తవీర్యునికన్న

మిన్న యని పొగడతఁ గనిననిన్ను మాణవకమాత్రుం డెట్లు నిర్జించె! మహావీరా! హాప్రియానుజా! హాసుమిత్రాపుత్రా! నీవు లేనిజన్మం బేల! ఈరాజ్యం బేమిటికి! ప్రాణంబు వలనం బ్రయోజనం బేమి! తమ్ముల నెడఁబాసి యుండం జాల. వారలసమీపంబునకుం జనియెద. కార్ముకంబు వస్త్రంబులుం దెమ్ము తమ్ముఁడా! తామసంబు సేయువల'దని పలికినం, గేలు మొగిచి భరతుండు "దేవా! సంగ్రామరం గంబున భయభ్రాంతులై చారులు పఱతెంచి విన్నవిం చినగతిం దోఁచుచున్నయది గాని యిమ్మాట నిక్కంబు గాదు. లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు మూర్ఛం బొందిరి గాఁబోలు! అమ్మహాభుజులకు మరణం బెక్కడిది! ఏను వారలకు సహాయంబుగాఁ జని దేవరప్రతాపాతిశయంబుచేఁ దురంగచోర కులం బట్టి బంధించికొని యశ్వంబునుం దెచ్చెద. నన్నం బనుపు" మనిన, నినకులతిలకుండు నీకుం దోడుగాఁ జేరు గల వానరవీరులం బనిచెద. సుగ్రీవుండు విభీషణుండు నిరు వుర మాయొద్ద నుండనిమ్ము నరవానరరాక్షసబలసమన్వి తుండ వై కదనంబునకుం జను మనియె.

—: భరతాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట. :—

అంత భరతుండు రఘుపతికిం బ్రణమిల్లి ధనుర్బాణ తూణీరకవచశిరస్త్రాణంబులు ధరియించి రథం బెక్కి సేనా సమేతంబుగా వెడలె. అప్పుడు కైకేయీపుత్రుండు పవననం దనుం బిలిచి నీవు ముందరం జని సుమిత్రాతనయుల చం

దంబు తెలిసి రమ్మని పంచినం, బఱచి హనుమంతుండు వార లం గని తనసందిటం బొదివికొని వచ్చి భరతునిసన్నిధిం బెట్టి కుశవిశిఖసంఘట్టనంబులం గడు నొచ్చి పడియున్న లక్ష్మణుం జూచి దేవ! ఇతండు తొలుత నింద్రజిత్తునియస్త్రం బుల నింత నొవ్వం, డని పలికిన హనుమంతుని పలుకులు విని భరతుండు శోకవ్యాకులమానసుండై యివ్వీరుల నింత పరిభవించినవారలు బృందారకులు గాని దారకులు గారని యయ్యిరువురం దనయరదంబున నునిచికొని వచ్చుచున్నం తలో, సైనికవీరులసింహనాదంబులు నట్టహాసంబులుపటహ ఝాంకారంబులు నాలకించి కుశుండు కోపవశుండై కోదండ మౌర్వీఘంటారవంబులు సెలంగ నెదురు నడచునసమయం బున వారలయుద్ధంబు చూడ శక్యంబుగా దనుభంగి సూ ర్యుం డస్తమించె. పక్షికులంబులు కలకలంబులు సేయుచు గూండ్లకు బారులు దీరె. మృగంబులు పల్వలంబుల నుద కంబులు గ్రోలుటకు వెడలె. కాటుకరాసుల కరణిఁ జీక టులు దిక్కటాహంబులఁ గప్పె. అప్పు డొకరొకరి యం గంబు గానని యంధకారంబున భరతసైన్యంబులు కుశల వులం జుట్టుముట్టి గదాకుంతముసలతోమరముద్గరభిందివాల ఛురికాదిసాధనంబులు వర్షించిన లవుండు నన్నకు సహా యంబుగా బాలభానుకిరణప్రకాశంబు లైననారసంబులు ప్రయోగించి తిమిరంబులు విరియించుచు వాఁడిగొడ్డలిచేఁ గాత్రంబులు నఱికినకరణి ఖడ్గంబుచే దంతిదంతంబులు తెగ

వ్రేయునపుడు మిణుంగుఱులు పుడమికి మింటికి నొక్కటిగా నెగసి దళంబుల దహింపం దొడంగె. కుశుండును గార్ముకజ్యానాదంబు రోదసీకుహరంబునం బర్వ జ్వలింపం గలక్రోధానలంబునకు సూచకంబుగా ధూమరేఖ పర్వోవనం బోలుచు భ్రుకుటీమండలంబు ముఖచంద్రమండలంబునకు నలంకారంబుగాం జండమార్తాండకిరణంబులం గ్రేణి సేయుచు బాణంబులు నపారంబుగాం గురియుచు సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించిన వారింప శక్యంబు గాక చింతించు నవసరంబున హనుమంతుండు రామానుజునిం జూచి వీరల యాకారంబులు రామునియట్ల యున్నయవి గావున సీతాతనూభవులు గావలయు కాదేనియాదికూర్మంబునకు శేషునకు దిగ్గజంబులకుం గులాచలంబులకు భారంబు దోంచు నట్లుగాం బీనుంగుంబెంటలు సేసి బలంబులం దునుమాట యెట్లని పలుకుచునుండం, గుశుండు లవునిం జూచి వీరలు పొంచు తెఱంగు గనుంగొనిన యుద్ధసరణిగాం దోంచ లేదు ముచ్చులవలెం గనంబడుచు నున్నవారు. నీవు హయంబు నేమఱక యుండుము. సైన్యంబుల నెల్ల నేనుక్కణంగించెద నని పలికి భరతున కభిముఖుండై "నీసోదరులు పడినచోటికి నిన్ను దైవంబు దెచ్చె. లవాగ్రజుని మ్రుందటంబడి యెందుం బోంగల" నని కైకేయీనందను నేడుకాండంబుల నుమేణు నన్నియతూపుల నంగదుని వేయిబాణంబుల నాంజనేయుని నూఱుసాయకంబుల నీలుని నేనూఱుమొఱుంగు

టమ్ముల గవయు నిన్నూఱుశరంబులఁ బనసుఁదొంబదినార
సంబులఁ గుముదుని నన్నూఱు ప్రదరంబుల జాంబవంతుని
మూఁడు వేలకంకపత్రంబులనొప్పించి, హతుల మూర్ఛితులఁ
బరాజితులం జేసి సింహనాదంబు సేయుటయు, దేవతలు
పుష్పవర్షంబులు గురియించిరి. ఘోరతరంబైనసీతాకుమా
రునిసమరంబుఁ జూచు వేడుకచేఁ బాడవుగా నెక్కెనో
యనఁ బొడుపుగుబ్బలియుత్తమాంగంబునకు మణిమయకిరీ
టంబు కరణిం బ్రకాశించుచు మార్తాండమండలంబు తూ
ర్పుదెసఁ జూపట్టె.

అప్పుడు భరతునిశాసనంబునఁ జతురంగబలంబు లో
కక్షోభగింజుట్టుముట్టిన, లవుం డాబలంబుల విరియించి యా
ఱునాఱుసంబుల భరతునికోదండంబు ఖండించినం, గుశుం
డుగ్రమార్గణాసారంబు లనర్గళంబుగాఁ బ్రయోగించిన, భర
తుండు మూర్ఛితుండై యరదంబుమీఁద నొరగంబడుట
యు మారుతకుమారుండు కట్టలుకం బెట్టుగా నట్టహాసంబు
సేసి యొక్కమహీధరంబు పెకలించి వైచుటయు, దానిశక
లంబులు సేసి కుశుండు బలప్రకరంబులు వికలంబులుగాఁ

—భరతుఁడు మూర్ఛిల్లుటవిని రాముఁడరుదెంచుట.—

బరిమార్చుటయు, హతశేషులుపఱతెంచి తద్వృత్తాంతంబు
శ్రీరామభద్రునితోఁ దెలియంజెప్పిన నమ్మహారథుండు విభీ
షణసుగ్రీవులతోడంగూడఁ జతురంగబలసమేతంబుగా నరు
గుదెంచి యాహవరంగంబున సాహసధురీణులు సౌందర్య

రేఖాలంకృతులును శరచాపతూణీరధరులును సంగజప్రతి మానులునాత్మప్రతిబింబంబులునైనయర్భకులంగనుంగొని "మీకుజాతకర్మనామకరణాదు లెవ్వరు గావించిరి? ధను ర్వేదం బెవ్వరిచే నభ్యసించితిరి? యుద్ధకౌశలం బెవ్వరు నేర్పిరి? మీకుం దలిదండ్రు లెవ్వరు? ఎఱింగింపుం" డను టయు లవాగ్రజుండు «సమరంబునకువచ్చి మాపుట్టుపూ ర్వంబు లేల యడిగెదరు? మీ తేటమాటలకు లోఁబడి వా యంబు నిచ్చువారము గాము. అయిన మీయంతవార లడిగినఁ జెప్పకుండుటయుం దగవు గాదు. మాకు జాత కర్మంబు నామకరణంబుఁ జౌలంబు నుపనయంబును వేద శాస్త్రరహస్యంబులు విలువిద్యయు దివ్యాస్త్రసంపదయు గదాఖడ్గకుంతతోమరాద్యాయుధనైపుణంబును,నఖిలపాప హారంబును సకలమనోరథసాధనంబును గైవల్యప్రదంబును నైనశ్రీరామాయణంబును,వాల్మీకిమునీంద్రుండు నిర్వ్యాజ కృపాకటాక్షంబున నెఱింగించె. మాతల్లిసీతాదేవి యిక్కా నలో మమ్ముఁగాంచె నని సీతానామస్మరణంబు సేయు టయు, రఘునాథుండు రథంబుమీఁద నొఱగి ముహూర్త మాత్రంబునకుఁదెలివి సెంది సుగ్రీవునింజూచి వీరలెవ్వరు తెలియంజూడు మనిన నివనందనుం డిక్కుమారులు పురా ణపూరుషునిపోలికనున్నారు. మీకుమారులగుటకు సంది యంబు లేదు. కాకున్న నిట్టి శౌర్యధైర్య సాహసంబులు పుట్టునే? యని పలుకుచుండునంతలో నీలుం డొక్కమాట

శైలంబు పెకలించివైచుటయు వారలన్నగంబుచూర్ణంబు
నేసి కాలానలశిఖాసంకాశంబైనశరం బరి వోసియేసిన
నీలుండుగూలె. తోడన తద్రక్తబిందువు లెన్ని గలవన్ని
యు నీలురై మారొ్కనుటయు జానకీకుమారుం డందఱ
నన్నిశరంబుల రూపుమాపి నరవానర రాక్షససైన్యంబుల
నానాశస్త్రాస్త్రజాలంబులం గుదులు గ్రుచ్చిన, రాఘవుండు
భ్రాతృజనులపాటును సైనికులచేటు నకుమారులపోటునుం
జూచి హాలాహలకీలా కరాళంబు లైన మెఱుంగుటమ్ములు
వింటసంధించిప్రయోగించిన నది యకుమారుల వయిం
దాఁకక కేడించిచనుటయు, రఘువీరుండు మరల దివ్యశా
ణంబు లనేకంబు లేసినఁ, గవలు వానినన్నింటి నాలుగేసి
తునుకలు గావించిన రాఘవుండు వారల కరలాఘవంబు
తనకు సమానం బని తెలిసి యుద్ధంబు సేయ నొల్లక యూ
రక యుండినం గుశుండు నిశితవిశిఖంబులచే మర్మంబులు

—:శ్రీరాముఁడు మూర్ఛిల్లుట.:—

నొప్పించిన మరణసమానం బైనమూర్ఛ నొంది రథంబుపై
నొఱగంబడుటయు లవుండు లాఘవంబున నయ్యరదంబున
కుఱికి యతనిం బొరలించి కిరీటకుండలహార కేయూరకట
కాంగదాది భూషణంబులును బీతాంబరంబు నొడిసికొని
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులభూషణాంబరాదులుగై కొని రఘువీ
రుని ధరాతలంబున దొర్లించి యాదివ్యరథంబుపై నధివ
సించి యున్నయెడ కుశుండునుం బోవుసెడ నొక్కచోట

మిక్కుటమ్ములైన యుక్కుటమ్ములచేఁ జాలనొచ్చిపడియున్న జాంబవంతుని హనుమంతునిం జూచి లవుండు నవ్వుచు మనయమ్మకు ముదంబుగా నీభల్లూకంబును వానరంబునుం గొనిపోవుద మని పలికిన నాంజనేయుండు భల్లూకవల్లభుం జూచి మెల్లన "కంటివే! రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులదురవస్థ మనమెంతవారము! బ్రహ్మాదులకేనియు శుభాశుభంబులనుభవింపక తీరదు. వీరలం గికురువెట్టి పోవుదమంటిమేని లవుండు మిక్కిలి మొక్కలీఁడు. కావున మనకుఁ బ్రాణహాని యగుంగాని ప్రయోజనంబు లేదు. దైవానుకూల్యంబును జాలదు. జీవంబు లుండిన వలసినశుభంబులు పడయవచ్చు. పట్టుకొనిపోయినం బోవ నిమ్మ" ని యూరకుండుటయు, బాలభానుప్రభాభాసమానంబును సముజ్జ్వల కేతనంబును పవమాన సంచలత్పతాకంబును దివ్యసైంధవబంధురంబును నవరత్నఖచితంబును జలధరగంభీరస్వనంబును వాయువేగంబునైన దాశరథిరథంబున జాంబవంతు హనుమంతునిం దీవియలఁగట్టియీడ్చుకొనిపర్ణశాలకుంజని యెదురు చూచుచున్న తల్లికి మ్రొక్కి "అమ్మా! నీకు వేడుకగా నీ భల్లూకంబును వానరంబునుం బట్టికొనివచ్చితి" మని ముందరంబెట్టి రామలక్ష్మణులు మొదలగు నన్నలువు రన్నదమ్ములపాటును విన్నవించుటయు జానకీదేవి విస్మయాక్రాంతయై "రఘువీరుని మీరలు జయించుట జింకపిల్లలు సింహంబును జయించిన తెఱంగుగా నున్నది. దీనినమ్మఁగూడదు. అయి

వను దైవయోగం జెవ్వరికి నెఱుంగ నగు! అక్కటా! యే నజ్ఞాతవాసంబు సేయుచు నాయునికి యొరు లెఱుంగ కుండఁగఁ దపంబు సేయుచు నుంటి నన్ను బయలుపఱిచి తిరి" అని లవునిం జూచి వాల్మీకి యిచ్చటికి రాక మున్నె యభిమానధనులైన యాజాంబవంతు హనుమంతుని నచ్చ టనే విడిచి రమ్మనుటయు నతం డట్ల కావించె.

—: వాల్మీకి శ్రీరామాదుల మూర్ఛ దేర్చుట. :—

అంత నారదునవలన నావృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి వరుణలోకంబుననుండి వాల్మీకి సత్వరంబుగా నిజతపోవనం బునకు వచ్చి యాశ్రమద్వారంబున మూర్తిమంతంబులైన దివ్యాస్త్రమంత్రంబులకై వడి నతుల తేజోవిరాజమానులైన జానకీసుతులం గాంచి దీవించి కౌఁగిలించుకొని "వీరాకుఁ గయ్యంబు సంఘటిల్లె నని వింటి. రాఘవులదివ్యాస్త్రఘా తంబులచే గాయంబులు లేవు గదా!" యని పాణితలంబున మేనులు నిమురుచు "మీకేల యాలం బయ్యె? నవిస్తరం బుగా నెఱింగింపుఁ" డనినం గుశుండు హయంబుఁ బట్టుట యును, సౌమిత్రిభరతశత్రుఘ్నులపాటును,నరవానరరాక్షస వధంబును, రామవిభునినిధనంబునుం దెలిపిన, విని వాల్మీకి "యక్కటా! యిట్లు చేయుదురే! ఏమియు నెఱుంగనిబాల కులు మీర" లని వలుకుచు రక్తమాంసమేదోమస్తిష్కమ యంబును భూతభేతాళపిశాచసంకులంబునై దానవమాన వవానరదేహఖండంబులచేతం గనుపట్టుచు ఘోరతరంబైన

రణాంగణంబునకుం జని రఘువీరుల నలువురం జూచి కమండలూదకంబు కరంబునం గొని యభిమంత్రించి చల్లుటయు, వారలు సుఖనిద్రం జెంది మేల్కాంచిన తెఱంగున మూర్ఛలు దొఱంగి యుదయార్కబింబంబుల చందంబునం బ్రకాశించుటయు, దివ్యదుందుభిధ్వానంబులు నప్సరోనాట్యంబులుం బుష్పవృష్టియుం గలిగె. దేవత లమృతవర్షంబు వర్షించుటచే నరవానరయాతుధానబలంబు లన్నియు నెప్పటియట్ల బ్రదికె. అంత మునిజనసేవ్యమానుం డైన వాల్మీకి మహామునికి రాఘవుండు తమ్ములుం దాను నమస్కారంబు

—: వాల్మీకి రాముని స్తుతించుట. :—

గావించిన నత్తపోధనుం డాశీర్వాదంబు సేసి "మహాత్మా! నీవు జగన్నాయకుండవు, సృష్టిస్థితిసంహారంబులు నీ లీలావిహారంబులు; కులాలుండు చిఱుతకలశంబులు, గరగలు, కటాహంబులుం జేసినకరణి నీవు కొండఱ నధికులను గొండఱ నల్పులనుంగా సృజియించినాఁడవు; నీవు శ్రీమన్నారాయణుండవు; సీతాదేవి శ్రీమహాలక్ష్మి; మీ లీలావినోదంబులు వేదసన్నుతంబులు; కొడుకు లెఱుంగక తప్పు చేసినం దండ్రి సహింపవలయుం గాని నిగ్రహింపఁ జనదు. పుత్రుల శౌర్యంబును దేజంబును విద్యయు జనకులకు సంతోషకరంబులు గదా! అతిబాల్యంబునఁ దాటకన్ వధించి హరునికోదండంబు ఖండించి, భార్గవుగర్వంబు మాన్పి విరాధు వధించి ఖరదూషణమారీచకబంధాదులఁ దెగటార్చి వాలి నొక్క

కోలం గూల్చి లవణజలనిధిం బంధించి రావణకుంభకర్ణ ప్రముఖనిఖిలరాక్షససంఘంబుల నంతంబు నొందించి బ్రహ్మరుద్రాదులు నుతింపఁ జటిలప్రతాపదీపితుండ వైననీవెందుటఁ బద్ధగర్వాదు లైన నిలువం జాల రనినయెడఁ జెక్కుగీఁటిన నేడువ నేరరు, ఉగ్రుద్రావు ప్రాయంపుశిశువు లెదిరింపఁ జాలుదురె! నేను పాతాళంబునకు వరుణుని యాగంబు నెఱవేర్పం బోయి యుండుటకతన నీతనూభవులు నిన్నెఱుంగనికతంబున నింత యపఖ్యాతి సంభవించె."

అనిన విని శ్రీరామచంద్రుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యబ్బాలకులం జూడవలెఁ బిలిపింపుం డనుటయు, వల్మీకసంభవుండు శిష్యులం బనిచి పిలిపించినఁ గుశలవులు గవదొనలు బిగియించి ఖడ్గంబులు వట్టి శరచాపంబులు వీణియలుం బూని వచ్చి గురుసమక్షంబున నిల్చి నమస్కరించి తదనుమతంబునఁ బంచపాతకహరంబును గాయత్రీమయంబును భుక్తిముక్తిఫలప్రదంబును సీతాచరిత్రంబును బవిత్రంబు నైనశ్రీరామాయణంబు నానారాగంబులవర్ణవిన్యాసవిశేషంబులఁ దానమానంబులం దుంబురునారదులకర్షణి గానంబు సేయుటయు, రఘువంశాగ్రగణ్యుండు వారలం బునఃపునరాలింగనంబులు సేయుచు సీతావియోగసంతాపంబు మాని హర్షబాష్పంబులు గురియ గద్గదకంఠంబున సౌమిత్రితో "వీరలముఖసౌందర్యం బవయవసౌకుమార్యంబుఁ జూచిన జానకియట్ల యున్నయది కంటివే!" యనుట యా

సౌమిత్రి "మిత్రకులాగ్రణీ! నీశాసనంబున నిర్భరగర్భపరి పూర్ణ యైన జానకీదేవిం గాఅడవిలోన నిర్దయత్వంబున విడిచివచ్చిన నయ్యవ్వ యప్పుడే మూర్ఛిల్లి పంచత్వంబు నొందిన ట్లుండె" ననుటయు, వాల్మీకి "రఘునందనా! ఆసమయంబున నేను యాగయూపదారుహరణార్థంబుగా నావనంబునకుం జని యబలావిలాపంబు నాలకించి చేరం జని శోకాక్రాంతయు ధూళిధూసరితకేశభారవివర్ణవదనయు నైన వధూమణిం గనుంగొని నీవెవ్వరిదానవు? ఏల శోకించెద" వనిన, "నేను జనకరాజతనూజను (1) రఘూద్వహుం డనుమద్భర్తలోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నన్ను నడవులం ద్రోయించె" ననిన నూఱడించి యాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి తపస్వినుల నియమించుటయు, వారలు గర్భసంరక్షణంబు సేయుచునుండం గతిపయదినంబులకునొక్క శుభలగ్నంబున నిక్కుమారులం గనిన, నేను జాతకర్మాదివిధానంబు లాచరించి వేదవేదాంగంబులు ధనుర్వేదంబుం జాపవిద్యాకౌశలంబును శ్రీమద్రామాయణంబును నేర్పితి" ననిన రాఘవుండు "మహాత్మా! నీకృప యెవ్వరియందుం గలిగె వారలు కృతకృత్యులై నీయనుగ్రహంబున నభివృద్ధిం బొందుదురు. మాబోటులం జేరొక్కన నేల" యనియె. అప్పుడువాల్మీకి

—శ్రీరాముఁడు పుత్రులం గొని యయోధ్యకుఁజనుట—

యర్భకులం జూచి కనుసన్న సేయుటయు వారలు తండ్రి పాదంబులకు మ్రొక్కి దండప్రణామంబులు గావించి "య

జ్ఞానులము, అపరాధులము, ఊహాపోహపరిజ్ఞానంబు లెఱుఁగని మూఢబుద్ధులము, ఆత్మద్రోహులము మమ్ముంగటాక్షింపుము! మేమువై దేహీనందనులము." అనిపలికి వెండియుం దండప్రణామంబు సేసిలేవకుండిన, శ్రీరామభద్రుండు కరుణాకలితహృదయుండై తనదీర్ఘభుజంబులచే వారల లేవనెత్తి శిరంబులు మూర్కొని, యంకంబున నునిచి, సంతసంబున మన్నించి యర్ఘ్యరాశ్యంబుఁదోడ్కొని సేనాసమేతంబుగా నయోధ్యకువచ్చి వాల్మీకి నవలోకించి, సభామధ్యంబున నిట్లనియె. "మునీంద్రా! నీ పుత్త్రికయగుసీత పరమసాధ్వి. నాఁడు దేవతలు రాక్షసులు వానరులుం జూడ నగ్నిప్రవేశంబు సేసె. అది ప్రజలెఱుంగరు. కావున సందియంబు నొందెదరు. వీరల సందేహనివృత్తి సేయంగోరెద. ధరిత్రీనందినిం బిలిపింపు" మనిన మహర్షివర్యుండు నిజాశ్రమంబునకువచ్చి యందుఁదపఃకృశశరీరయు విశీర్ణవేణికాభారయు బాష్పాకులితనేత్రయు నైనజనకపుత్త్రికం గాంచిన, నద్దేవి మునీంద్రునిపాదంబుల కెఱఁగి "మహాత్మా! నాతనయులెచ్చటనున్నారు? శాత్రవులచారిం బడిరో? పతి నెడఁబాయుటయుఁగాక పుత్త్రశోకంబు నొందవలసి యున్నదో? నన్ను బ్రహ్మదేవుండు శోకంబునకై సృజించెనో?" యని విలపింప నూరార్చి యమ్మునీంద్రుఁడు వత్సంబు నెడఁబాసిన ధేనువు కరణిఁ నేలయెడలేదవు, దుఃఖార్తవై ననీ వేమిపల్కిన మూకు నెగ్గు గాదు, నీకుమారు లియవురు నయోధ్యాపురంబునం

దంశ్రీ చెంగట సుఖంబుగ నున్నవారలు. కాకుత్స్థుండు నిన్నుం దోడ్కొని రమ్మనిపంచె నని పలికి యరుగు దెమ్మని యమ్మానవతీమణిం దోడ్కొని యయోధ్యాపురంబునకు వచ్చుటయు, రఘూద్వహుండు పరమానందకందళితమానసుండై పుత్త్రులుగొలువ, భార్యాసమేతంబుగా హయమేధంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి సంపూర్ణదక్షిణల ఋత్విజులం బ్రీతి నొందించి ధనకనకరత్న భూషణాంబరాదుల చేత నాశ్రితుల మిత్త్రుల భృత్యుల భూసురుల నృపుల నందఱం దనియించి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు సుఖంబున నుండె. ఏనరవిం గుశలవులతో శ్రీరామభద్రుండు రణంబు సేసె, నారీతి నర్జునుండు బభ్రువాహనునితో యుద్ధంబు సేసెను.

ఇవ్విధంబున బభ్రువాహనుం డర్జునునితోడం దారసిల్లునవసరంబున హంసకేతనుండు తనతనూభవులుగయ్యంబునం బడినయప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు తనయందుఁ జేసిన సన్మానంబు మనంబునఁ దలంచి, శౌరికిం బ్రియసఖుండైన కిరీటికార్యంబునఁ బ్రాణంబు లీయ నిశ్చయించి, బభ్రువాహనునిం దాఁకి యతనిచక్రరక్షకు లగుయోధవరులవేయింటిని వేయిబాణంబుల ఖండించి వెండియుఁ గాలదండోపమానంబు లగుకాండంబులు నిగిడించి యారదంబు చక్కడిచి ప్రతివీరుండు ప్రయోగించుశిలీముఖంబులువిముఖంబులు గావించి తోడనే తనుఁజుట్టుకొనిన యయిదక్షౌ

హీనులసైన్యంబు రథగజతురగపదాతిబృందంబులతోడం దెగటార్చి(2)ప్రళయకాలరుద్రుండునుంబలె మండుటయు, బభ్రువాహనుండు సత్వరంబుగా వే ఱొక్కరథం బెక్కి హంసధ్వజుని మార్కొని, వేయిబాణంబులచే నరదంబు వేయితునుకలు గావించి, మఱియు నిశితవిశిఖంబులు పరఁగించి యారాజును మూర్ఛితుం జేసి మూర్ధాభిషిక్తులైన రాజేంద్రుల రథరథ్యసూతసమేతంబుగా వేయిమందినొక్క నిమిషంబునం దెగటార్చి యార్చుటయు, యౌవనాశ్వకుమారుండైనసువేగుండడ్డపడి తొమ్మిదిబాణంబులఁ గిరీటినందనునియురంబును మూఁడునారసంబుల నాతపత్రంబు ధనువును బతాకయుఁ దునిమి యతనియొద్ది వీరయోధుల వేయింటిని వేయిబాణంబులం దెగటార్చి వెండియుం బది నూఱులప్రదరంబులు నిగిడించి బభ్రువాహనుని దేహంబు

—:సువేగబభ్రువాహనులయుద్ధము.:—

నిరంతరంబుగా గ్రుచ్చె. ఇవ్విధంబున సువేగుని శరవేగంబుఁ జూచిన దేవేంద్రపౌత్త్రుండు దావపావకంబునుం బలె విజృంభించి వానిబాహుగర్వంబువారించుచుఁబ్రచండకాండంబులు ప్రయోగించి తెల్లయేనుంగుతండంబులం ద్రుంచి మాతంగతురంగశతాంగభటకళేబరంబులచే రణభూభాగంబు గప్పి వెండియుం గ్రోధావేశంబునఁ గోదండంబునం దొక్కపాఱవాతియమ్ముదొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁదిగిచి

(1)(2)నడుమ నున్న గ్రంథ మొకప్రతిలో నష్టమైనది.

సువేగుని నడిమికి రెండుగా ఖండింపం దలంచి యేసిన, గత్తెరచేఁగత్తిరించినచందంబునఁ బూర్వాధఃకాయంబులు సమంబుగాఁ దూఁచినట్లు తెగి తత్ఖండంబులు క్రిందంబడు నంతలోసువేగునికరలాఘవం బేమనివర్ణింప! నాల్గుబాణం బులు పింట సంధించి బభ్రువాహనువక్షస్స్థలంబు దుయ్య నేసిన మూర్ఛాకలితుండై కవ్వడిపట్టి ధరాతలంబునం బడి యె. అవ్విధంబుఁ జూచి సిద్ధసాధ్యచారణ సంఘంబులు వినుతించె. అనంతరంబ, యతిశీఘ్రంబుగా మూర్ఛ దెలిసి చిత్రాంగదాకుమారుండు ప్రలయకాల రుద్రుండునుం బలె రౌద్రరసోల్లాసభాసురుండై కిరీటిచుట్టునున్న యోధవీరులం బెక్కండ్ర నుక్కణఁగించె. అప్పుడు బభ్రువాహనునిచే భం డనంబునం బడినరాజులం దత్పురంబునకుం గొనిపోయి చిత్రాంగదానపత్ని యగునులూచి విశల్యకరణీప్రముఖంబు లైనయౌషధంబులచేఁ జికిత్సలొనరించి కాపాడుచునుండె. అప్పుడు ధనంజయుండుకర్ణకుమారునింజూచి మనసైన్యం బు నిరవశేషంబుగాసమయింపంబడియె,హంసధ్వజుండును యౌవనాశ్వుండును సువేగుండును నీలధ్వజుండును మొద లైనదొరలు పెక్కండ్రు పడిరి. ప్రద్యుమ్నుండు పట్టువడి యె. అనుసాల్వుం డేమయ్యెనో యెఱుంగము. కుమార కా!కాలంబు విపరీతంబుగాఁ దోఁచుచున్నయది నాదే హచ్ఛాయ శిరోవిహీనంబుగాఁ గనంబడియెడు. కన్నులఁ గోపాగ్నిజ్వాలలు మట్టుపడియె. మఱియునుదుర్నిమిత్తంబు

లనేకంబులుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఏమయిన నేమి, చావు నకుం దలంకం బనిలేదు. నీవును బాణసహస్రంబులచే జర్జరితాంగుండవై మిగుల నొచ్చి యున్నవాఁడవు. నేను జీవితుండనై యుండునప్పుడే నీవుదప్పిపొమ్ము; తిలోదకంబు లైన నిత్తువు. అకటకటా! యసిధారావ్రతంబుగాఁ బాండ వాగ్రజుండు యాగంబునకు దీక్షించి నాభుజావిక్రమంబు నమ్మి, మహాక్రతువు నుపక్రమించిన యత్నంబు విఫలం బయ్యె. ఖదిరబదరీపలాశబిల్వయూపకలాపంబు లోపంబు నొందె. చషాలకల్పనంబు మృష యయ్యె. అఱువదినలు గురు విప్రదంపతులు యజమానునకుఁ జేయం బూనిన కనకకలశపాత్రాభిషేచనవిధానంబు వృథయయ్యె. కనక మయం బైనశలాకాశతంబుచేవిరచితంబును శార్దూలచర్మ పరియోజితంబును నైనధవళచ్ఛత్రసముల్లాసంబు హీనంబ య్యె. యాగమండపాభ్యంతరంబున వర్షమాణు లైన బ్రహ్మర్షి మహర్షి పుంగవుల మంగళాశీర్వాదంబులయర్థంబు లు వ్యర్థంబులయ్యె. అవభృథస్నానసమయంబున బంగరు శలాకలకరణి శృంగారంబులు దనర సర్వాభరణభూషితలై యమూల్యంబు లైన గంధమాల్యాంబరంబులు ధరియించి పదేసియేండ్ల బాలికలు కనకదండమండితంబు లైనచామ రంబులు విసరు వైభవమ్ము వమ్మయ్యె. రుక్మిణీసమేతుం డైన పుండరీకాక్షునకు నగ్రపూజ సేయవలయు ననుప్రసంగంబు భంగం బయ్యె. ఇంక నెంత వగచిన నేమికార్యంబు! నా

జనంబు వ్యర్థం బయ్యె. సంగరాంగణంబునం బగతుని తోడం దలపడి నాయోపినంతయుం బోరి మరణంబునొం దుట మేలు. నీవు కృష్ణయుధిష్ఠిరులపాలికిం జని యీవృ త్తాంతంబు పలుకరింపు మనిన వృషధ్వజుండు కపిధ్వజుని తో నిట్లనియె. "అయ్యా! బహుభాషలు నేను బలుక నో డుదు. రవిబింబంబు ధరణీతలంబున వ్రాలిన సముద్రంబు లింకిన ధరణీతలంబు తలక్రిందైన మేరు వొఱగిన నేనియు వైరివీరులకు వెన్ను సూపువాఁడఁ గాను. దేవేంద్రాదిదేవత లెదిరించి రేనియు జయింపం గలయట్టి నాముందఱ నీశా త్రవు లేమాత్రంబు? నీప్రాపున నుండుటం జేసి నాకసా ధ్యంబు లేదు. "ఏలినవాని కార్యంబున మిత్రకార్యంబున గోబ్రాహ్మణకార్యంబున నెవ్వాఁడు దేహంబు పరిత్యజించు నతనికిఁ గైవల్యం బెదురుగా వచ్చునని ధర్మకోవిదులు పలు కరింతురు. నావరాక్రమంబు గనుంగొను" మని మ్రొక్కి రథారూఢుండై దుర్వారభుజాగర్వంబు నిర్వహింపంబూని యుభయసైన్యంబులు వినుతింప వృషకేతనుండు మలయ కేతనునిం దాఁకె.

—వృషకేతనబభ్రువాహనులయుద్ధము—

అంతఁ గిరీటినందనుండు వృషకేతను వీక్షించి యతని వక్షంబునందు మూఁడుబాణంబు లేసిన నవి వెన్నునడుస్సి పాతాళగంగాజలంబులు గ్రోలం బోవుచందంబునఁ బుడ మిలోనం దూఱిన సూర్యపౌత్రుం డీడఁజనక మూఁడుశిలీ

ముఖంబు లురంబునం గ్రుచ్చిన బభ్రువాహనుండు సారథి రథరథ్య కేతనచ్ఛత్ర సమేతంబుగా రథంబు దునుమాడినం గర్ణపుత్రుండు వేఱొక్క శతాంగంబు నెక్కి. పరాక్రమించినం భార్గనందనుండు దానిం జక్కడిచె వెండియు నొండు రథంబు మీఁద నెక్కిన, నవ్వీరుండు దానిఖండించె. అవ్విధంబున వేయురథంబులు ఖండించిన రాధేయతనూభవుండు వే ఱొక్కయరదంబు నెక్కి నానావిధశస్త్రాస్త్రంబులు గురిసిన నరనందనుండు సరిపోరునెడ వృషకేతనుం డాగ్నేయపార్జన్యయామ్యసౌరాదిబాణపరంపరలు ప్రయోగించినం జిత్రాంగదాకుమారుండు నారాయణాస్త్రంబున నన్నియు ఖండించి కర్ణసూనునిం జూచి "మద్బాహుపరాక్రమంబునం బొలిసిన నీసేనలచందంబు గనుఁగొంటివె! వృత్రాసురుం డమరేంద్రు నెదిరించుచందంబున నీవు నాయెదుటం బడితివి. ఎందుఁ బోయెదవు." అని చిఱునగవు నెమ్మొగమ్మున నివ్వటిల్ల వాయవ్యాస్త్రంబు వింటసంధించి వృషకేతనునియురంబు డుయ్యనేయుటయు నతం డెగసి బ్రహ్మాండకటాహంబునం గొట్టువడి భూమిపయిం బడకజీర్ణపర్ణంబు సుడిగాలిలోనం దవిలినయట్లు ప్రాక్పశ్చిమదక్షిణోత్తరదిశాభాగంబులం జుట్టుముట్టి మూఁడుముహూర్తంబులలో గ్రమ్మఱ యుద్ధరంగంబునకు వచ్చి వ్రాలి కర్ణపుత్రుండు కుదురుకొని, బభ్రువాహనునిపయి నుద్ధురాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు నతండు రథంబుతోడంగూడ రవిమండలపర్యంతంబు

నెగసి భగ్నరథుండై దగ్ధపక్షుండైనసంపాతిపక్షియుం బలె పుడమిపయిం బడిన నతని నవలోకించి వృషకేతనుండు "హంసధ్వజాదినృపాలురం బలువురరబోలియించితివి, మరి యశరాగ్నిదగ్ధుండవై యపాతకంబుఁ బాపికొను" మని శిఖిశిఖాసంకాశంబులైన శిలీముఖంబు లనేకంబులు ప్రయోగించినం గవ్వడితనయుండు నవ్వుచు వాని ఖండించి గగనంబున కెగసి మందరనగంబుచందంబున వృషకేతునురదంబుపయిం దుముకుటయు నయ్యరదంబు భూతలంబున నణంగి కనంబడ దయ్యె. వృషకేతుండు లాఘవంబున నవ్వలికిం దుమికినఁ గిరీటితనయుండు శరపంచకంబున నతనిమర్మంబులు నాటించి యార్చినం దరణిపౌత్రుండు పినతండ్రిం జూచి "మున్ను మీతో డంబోరునప్పు డరదంబుపుడమిలో నణంగిన రాధేయునంతయోధు నిన్నుం జూచి నిలువ నని వేఁడె; నేనట్లు పలికినవాఁడఁ గాను; నాప్రతాపంబు గనుఁగొన నవధరింపు" మని పలుకునంతలో బభ్రువాహనుం డొక్కశరంబునఁ గర్ణజునిశిరంబు పగులనేసిన నరకు గొనక, యతండు పెక్కుశరంబు లొక్కుమ్మడిం గురిసె. ఇవ్విధంబున నొకరి నొకరు చీరికింగొనక కొంతతడ వంబరంబునం, గొంతసేపు భూతలంబునం, గొంతవడి దిగంతంబులయందును రథంబు లెక్కియు విరథు లయ్యును నిమిషమాత్రంబు నిలువక తమశరీరంబులం గాఁడిపాఱినకాండంబులచే ఖండితంబు లైనమాంసఖండంబులకై కాకకంకగృ

ధ్రంబు లాకసంబున గుంపులు గూడ నయిదహోరాత్రం
బులు నిరంతరసమరంబు సేసిరి. అంత నాబభ్రువాహనుం
డర్బుదన్యర్బుదసంఖ్యలైనబాణంబులచే నొప్పించి “కర్ణ
నందనా! యిన్నిదినంబులు నాతోడ నెదిరించి పోరినయపు
డే మెచ్చుకొనవచ్చు; నింక నిన్నుం బోరిగొనక విడువ.
ముకుందచరణారవిందంబులు డెందంబునం బాదుకొలుపు”
మని పలుకుచు మెఱుంగులు నుఱంగళించు నర్ధచంద్రబా
ణంబు నిగిడించినఁ గర్ణతనయుం డాబాణంబు మూఁడు
తునుకలుగా ఖండించి యట్టహాసంబు సేయునంతలోఁ బార్థ
సూనుండుగనకరేఖావిరాజితంబును గంకపత్రచిత్రితంబును
గాలాగ్నికీలాసంకాశంబు నైనకాండంబు నావృషకేతను
కంఠంబు లక్ష్యంబుగాఁ బ్రయోగించినఁ గుండలాలంకృతం
బును జంద్రమండలసన్నిభంబు నైన యాతనిముఖమండలం
బెగసి పుండరీకాక్షునిఁ బేర్కొనుచు గాండీవిపదంబుల
వ్రాలినం, దత్కబంధంబు చతురంగబలంబుల మడియించు
చుఁ బుడమిమీఁదం బడియె.

అంతఁ గుంతీనందనుండు పూర్ణచంద్రోపమానంబును
గిరీటకుండలాలంకృతంబు నైనకర్ణజునిశిరంబుకరంబులంబూ
ని “హా! వీరమూర్ధన్య! హా! యుధిష్ఠిరసన్మాన్య! హా! కుమార
కంఠీరవ! హా! వైరిభయంకరజ్యారావ! నిన్ను రిత్తచంపికొంటి.
ప్రియనందనుండవు నర్జుని మనుమండవు నైననిన్నుఁ గైదు
వులపాలు సేసి లోకబాంధవునితోడివిరోధంబు సంపాదించి

కొంటిని. అభిమన్యునంతరంబున నన్వయంబు నీవలన నిల్చు నని నమ్మియుంటి. గుణనిధానుండ వైననిన్నుం గోలుపోయిక్రుష్ణయుధిష్ఠిరులచిత్తంబు త్తలంబునొందించితి. మున్ను హయమేధాశ్వంబు సాధించి తెచ్చునప్పుడు భీమ సేనునకు సహాయంబుగాఁ జని వైరుల జయించి వాజిని హరించిన నీవిప్పుడు నాకు సహాయంబు గా వచ్చి విపత్తుల చేతం జాలిసి యటవిపత్తులపాలయితివే! కుమారకా! దిన మణిలేనిదినంబుకరణి, దీపంబులేని యంధకారమందిరంబు చందంబున, లింగంబులేనిపీఠంబుకరణి, నీవు లేనిజయంబు నిష్ఫలం" బని బహుప్రకారంబులం బలవించి తనయురం బున నతని శిరంబు నునిచికొని మూర్ఛితుండై పెద్దయుం బ్రొద్దునకుఁ దెలిసి వెండియుం బరిదేవనంబు సేయుధనం జయుం గనుంగొని బభ్రువాహనుం డిట్లనియె. ఏను వైశ్యు నకుం బుట్టినవాఁడఁగావున సంగరం బనుసముద్రంబులో నరదం బనునావనెక్కి వీరయోధశిరోరత్నంబులు బేరంబు లాడుచుఁ గర్ణసూనునిశిరం బనియెడియనర్ఘంబై నరత్నంబు వెలకుం గైకొని నీకు నిచ్చితి. దీనిం బశుపతికి నర్పించి పాశుపతాస్త్రంబు గైకొని నన్ను మార్కొనం జూడు మనిన విని, కిరీటి, కర్ణసూతిమస్తకంబు రథంబుపై నునిచి కన్నుల నిప్పు లుప్పతిలం జూచుచు, సరభసంబుగాఁజాపం బు సజ్యంబు గావించి గుణంబు మ్రోయించుచు "నోరీదుర హంకారీ!పెక్కుమాట లేమిటికిం బ్రేలెదవు. శూరుండ

—:అర్జునబభ్రువాహనులయుద్ధము:—

వైతివేని నాయెదుటం బౌరుషంబు సూపు" మని పలికి చిత్రజల్లుగా భల్లంబులు గురియుచుం గాలసర్పోపమానంబులును గనకపుంఖంబులును నై కుఱుచకనువులం గనుపట్టు శిలీముఖంబులు బహుముఖంబులం బ్రయోగించుటయు బభ్రువాహనుండు తూలె. బలంబులు నలుగడలకుం బఱచె. అప్పుడు శిరంబులు లేని మొండెంబు లీడ్చుకొని దెసలకుం బఱచు వాహనంబులును నుగ్గునూచంబునుం బొడిపొడియునై గగనంబున గాలికిం బోవు రథంబులును దుండంబులు, గండంబులు, పాదంబులు; రదంబులుం దెగి రక్తసిక్తాంగంబులై సమీరతాడితంబులైన సాంధ్యమేఘంబులకైవడి దెసలకుం బరువెత్తు నేనుంగులును, భిన్నభిన్నంబులై శిరఃపాణిపాద వక్షోమధ్యజంఘాజాన్వాద్యవయవంబులతోడం బొరలు వీరభటులునుం గలిగి సంగరాంగణంబు రక్తమాంసకర్దమంబులం దుర్దమంబయ్యె. మఱియు, నక్కౌంతేయు దివ్యాస్త్రజ్వాలలు కాలానలంబుకైవడిం గెరలి బభ్రువాహనుని మణిపురంబునం దరికొని ప్రాకారంబుల నిరాకారంబులను, నట్టాలకంబుల నేలమట్టంబులను, నగారంబుల నీఱుఱులను, వీడులబూదులను గావించుచు విజృంభించుటయుఁ జిత్రాంగదానందనుండు నిజబాహాశక్తిచే జంభారిసుతుని సంరంభంబు స్తంభింపం జేసి మూఁడుబాణంబుల సారథి నొప్పించి, నాల్గుమార్గణంబుల ఘోటకంబుల గీటడఁగించి

యేడమ్ములఁ గపిధ్వజంబు నాటించి ఫాలాక్ష ఫాలాగ్నికీలా కరాళంబు లైనబాణజాలంబుల మర్మంబులు నొప్పించు టయు గాసిం జెంది గంగాశాపంబు సన్నిహితం బగుట కతనసాగ్నేయవారుణవాయవ్యగాంధర్వపైశాచసమ్మోహ నాస్త్రంబులలో నొక్కటియుం దోఁచకుండుటవలన వివర్ణ త్వంబు నొందినవదనంబుతో నస్తమయసమయసూర్యాని చందంబునం బ్రతిక్షణంబును క్షీణం బగు తేజంబుతోడం గుందుపౌరందరిం జూచి మణిపురాధీశ్వరుండు నవ్వుచు "నయ్యా! పతివ్రతాసతల్లియైన మాతల్లిని సభామధ్యం బునం దొల్లి యప్రియవచనంబులు పలికినపాతకంబునకుం గాలంబు సేరవచ్చె. ఇవ్వేళఁ దల్లిని దండ్రిని నన్న దమ్ములఁ జుట్టంబుల నెవ్వరిఁదలంచినం బ్రయోజనంబు లేదు. సనా తనుండునుభవదీయరథసూతుండునైనశ్రీకృష్ణునిధ్యానంబు సేయు"మని పలుకునవసరంబున నీరదంబులు నెత్తురులు గురిసె. మొఱపెట్టాలు ఱువ్వుచు ఝంఝామారుతంబులు వీచె. దిగంతంబులు గావిరి గప్పె. పొగ లేక యాయుధం బులు మండె. ఇవ్విధంబున నర్జునవినాశసూచకంబు లైన యుత్పాతంబు లనేకంబులు గనంబడుచునుండ బభ్రువాహ నుండు మండుచు నవరత్నఖచితంబును గంకపత్రవిభ్రాజ మానంబును స్వర్ణరేఖాంకితంబును సన్నతపర్వంబునుగాల దండోపమానంబును నర్జునప్రాణాపహరణ కారణంబును జ్వాలానామకంబు నైనశరంబు వింటం బూన్చి యాకర్ణాం

తంబుగాఁ దివిచి కిరీటికంఠంబు లక్ష్యంబు నేసి ప్రయోగించుటయు నదిపూర్వవైరానుబంధంబున మథ్యమానసాగర సముద్భూతకాలకూటంబుకరణి చటచ్ఛటాశబ్దంబులమింట నంటుమ్రోఁతలు మిణుంగురులు పొగలు సెగలు రగులుకొన జగంబులు దిగులుపడం జేయుచుఁ బఱతెంచినం గని

—: అర్జునుఁడు శిరంబు దెగి పడుట. :—

ఫల్గునుండు లేశమాత్రం బేనియు మనంబున భయంబు నొందక నానావిధంబు లైనదివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగింప వాని నెల్లం గబళీకరించుచు దశదిశాభాగంబులు ఘూర్ణిల్లం జనుదెంచి కంబుకంఠంబును, గమలదళనేత్రంబులును, గనకరత్నకిరీటకుండలాభిరామంబును, గైరవమిత్రబింబోపమానముఖంబు నైనకవ్వడిశిరంబును (1) ఖండింప, నదికమలనాభ! కనకాంబరధర! కౌస్తుభోద్భాసితాంగ! కమలామనోహరా! కైటభాంతకా! నిన్నే నమ్మినవాఁడ' నని కీర్తించుచుఁ గార్తికమాసంబున శుక్లపక్షంబునం దేకాదశీభౌమవాసరంబున నుత్తరానక్షత్రంబున ధరణీతలంబునం బడియె. తద్దేహంబు వృషకేతనుని దేహసమీపంబునం గెడసె. అప్పుడాకర్ణ పురందరనందనుల శిరంబులు రత్నకుండలకిరీటప్రభాదీప్యమానంబులై రెండుసూర్యబింబంబులుం బలెఁ బ్రకాశించె. (2)

---

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొకప్రతిలో వ్యత్యస్తములుగా నసమగ్రములుగా నున్నవి.

ఇవ్విధంబునబభ్రువాహనుం డాహవంబున వృషధ్వజ కపిధ్వజుల వధియించి జయోత్సాహంబునం బొదలుచు మగిడి వచ్చునపుడు పురంబునం బన్నీరు చిలికించి కప్పురం పురంగవల్లికలు దీర్చి పట్టాంబరంబుల మేలుకట్లుగట్టి తోర ణంబులు సవరించి వారాంగనానాట్యయోగ్యంబు లైన యంత్రవిశేషంబు లమర్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపవాస నలు గుబులుకొనంజేసి పూర్ణకలశంబులు దధిదూర్వాక్షత మంగళద్రవ్యంబులు సంఘటించి వాద్యఘోషంబులు సెలంగ జయజయనాదంబులతోఁ బౌరజనంబు లెదుర్కొన జయోల్లాసంబునవచ్చు వైభవంబులు సౌధాగ్రంబుననుండి కనుంగొని చిత్రాంగద, చెంగట నున్న సఖీజనములనవలో కించి పట్టణంబున నేమియుత్సవం బని యడిగి, నీకుమా

—: అర్జునమరణంబునకుఁ జిత్రాంగద చింతించుట: —

రుం డైనబభ్రువాహనుం డర్జునుని సంహరించి జయంబు నేకొని వచ్చుచున్నవాఁడనినవిని (1) యకాలకంఠి కంఠీ రవరవంబు వినిన గజరాజకన్యకయుఁ బోలెఁ గఠోరమేఘ గర్జనంబు వినినకలహంసి తెఱంగున బోయవాని వింటినారి ధ్వని వినినచిన్నారిలేడివితంబున, బిడాలనిర్ఘోషంబు వినిన బాలమూషికయందంబున(2)హృదయంబు వ్రక్కలై మూ ర్ఛిల్లి పుడమిం ద్రెళ్లినం, జూచి యాలూచి,దుఃఖావేశంబున మోము నురంబును మోఁదికొనుచుఁ బరిదేవనంబు నేసినం

(1)-(2) నడుమనున్నమాట లొకప్రతిలో లేవు.

దత్సఖీజనంబులు నేడువం దొడంగిన నంతిపురంబు రోదన ధ్వనులచేతం ఘూర్ణిల్లుటయు నక్కోలాహలంబు నాలకించి బభ్రువాహనుండు చిన్నవోయిన మొగంబుతో నంతఃపురంబునకుం బోయి ధారుణింబడినహారంబులును, ఖండితంబులైనకటకంబులును, విఱిగినమంజీరంబులును, బోరగిలంబడవైచిన దూర్వాక్షతలాజపాత్రంబులు, నాఱిననీరాజనంబులును, విరియంబడిన కురులతో నేడ్చు సఖీజనంబులునుం గలిగి దుఃఖాక్రాంతం బైనయంతఃపురంబునం జింతాక్రాంతలై మూర్ఛిల్లిన తల్లులం జూచి "తల్లులారా!యింతవంతనొంద నేమిటికి? నేను శత్రుసంహారంబు నేసి జయరమాసమేతుండనై వచ్చినయెడ నన్నభినందింపకుండుటకుం గారణం బేమి?" యనిన విని చిత్రాంగద "కుమారకా! నీవే నాపగదాయ వైతివి. వృక్షశాఖవలనం జనియించిన యగ్నియే, యావృక్షంబు దహించిన తెఱంగున, నీవు పుత్రుండవై జనియించి తండ్రి యగునర్జునుని సంహరించితివి. కావున నింక విధవకు భూషణంబు లేల! కుమారకా! నీచే నంతంబు నొందిన కౌంతేయునిచెంగటికి నన్నుం దోడ్కొని పొమ్ము. అగ్నిప్రవేశంబు నేసి యమరలోకంబున నర్జుననాననంబు నవలోకించెద" ననిన విని యులూచి చిత్రాంగదం జూచి "నాయుద్యానవనంబులో నేను గూరిమిం బెంచునట్టి యెదుదాఁడిమతరువు లున్నయట్ల యుండి నిన్నటిరేయి నిష్కారణంబుగా దహింపంబడియె. ఆదుర్ని

మిత్రంబుఁ గనుంగొని మనప్రాణవల్లభుం డైనకిరీటి మర ణంబు నిశ్చయించితి" ననియె. అప్పుడు చిత్రాంగద, బభ్రు వాహనునిఁ జూచి, తండ్రిఁ జంపినమహాపాతకంబు సంభ వించె. బుద్ధిపూర్వకంబుగా నింతపాపము వచ్చె; నింకనేటి యుత్సాహంబు! ఏమిటిజయంబు! సమరస్థలంబునకు మమ్ముం బిలిచికొని పొమ్మనిన, బభ్రువాహనుండు భయాకులితమా నసుండై మొగంబు వెలవెలఁ బాఱఁ దల్లులం దోడ్కొని (1) పోవునప్పు డప్పడంతుకలు, బెబ్బులిఘోషంబు వినిన ధేనువులచందంబున హా! యని యుల్లంబులుతల్లడిల్లఖండి తంబు లగుకదళీకాండంబులచందంబునభూమండలినివ్రాలి పరిచారికాజనంబు లగుమగువలు లేవనెత్త, నెత్తమ్ములఁ బోలినకన్నుల బాష్పధారాపూరంబులు కాల్వలై పాఱఁ

—: చిత్రాంగద యులూచియు యుద్ధభూమి కేగుట :—

బెదవు లెండఁ బొరలి యేడ్చుచు, లేచి ముప్పిరిగొనుమో హంబునఁ బయ్యెదలు జాఱి జీరాడ, ముత్యాలపేరులు కుచకుంభంబులం బుటంబు లెగసి దుముకులాడ నసదు గాను లల్లాడఁ గప్పుకొప్పులు వీడ, నడుగుందమ్ములు దడఁ బడ డెందంబులఁ బొగులుచుఁ గ్రందుకొనుఖేదంబున సమ రాంగణంబునకుఁ జనిరి.

తదనంతరంబ చిత్రాంగదయుభుజంగరాజతనూభవ యును ఫల్గునునిపాదంబులపయిం బడి యురంబులను శిరం బులను మోఁదుకొనుచు వికీర్ణకేశపాశలై "హా! మహావీర

హా! పురందరనందన! నివాతకవచకాలకేయాంతక! దేవతాసమూహంబులను దఱిమి యాఖండలునిజయించి ఖాండవవనంబు నగ్నిదేవుని కాహుతిఁ జేసిన నీశౌర్యం బెందుఁ జనె! ఎక్కటికయ్యంబున ముక్కంటితోడఁ బెనంగి మెప్పించి పాశుపతాద్యస్త్రంబులఁ గైకొన్న నీవిక్రమం బెందణంగె! కాలకేయనివాతకవచాదిదైతేయుల నుక్కణంగించి జయంబు గైకొనిన మహాప్రతాపం బేమూల డాఁగె! భీష్మద్రోణకర్ణకృపాశ్వత్థామ దుర్యోధనదుశ్శాసన వికర్ణాదుల జయించి, యేకవీరుఁడ వై గోగణంబు మరల్చిన బాహుబలం బేచక్కికిం జనియె! అన్న యగుధర్మజుచే రాజసూయాధ్వరంబుం జేయింపంబూని, యిలావృతకింపురుషభద్రాశ్వకేతుమాలకురువర్షంబుల దేవతాయోగ్యంబులైన దివ్యవస్తువాహనంబుల నపారంబుగాఁ దెచ్చినభుజావిజృంభణం బెక్కడఁ బోయె! యాదవబలంబుల నరకుసేయక సుభద్ర నరదంబుపై నుంచుకొని వచ్చినయామగటిమి యేదిక్కునకుం బోయె! చక్కరవిలుతునిధిక్కరించు చక్కఁదనంబు గలనీచొక్కటపునెమ్మేను దుమ్మునఁ గ్రమ్మియున్నయది! ఇంద్రనీలకవాటంబుకరణి వాటం బైననీ యురస్తటంబున నిశితవిశిఖంబులు నాఁటి యున్నయవి! చంద్రబింబోపమానంబునుమందస్మితసుందరంబు నైననీవదనారవిందంబు ఖండితం బయ్యును గలకల నగుచు, జెన్నుఁ దొఱఁగక యున్నయది!" అని బహుప్రకారంబులఁ బల

వించి, తత్సమీపంబునఁ గర్ణనందనుని శిరంబుఁ గాంచి, వక్షంబునఁ జేర్చుకొని "తండ్రీ! కుమారకంఠీరవా! కర్ణకుమారకా! నీకుఁ బినతండ్రియైనధనంజయుని సూడు దీర్చుకొనక యిట్లుండఁ దగునే" యని పలికి బభ్రువాహనునిఁ జూచి, "తనూభవా! దానశూరుఁడైనకర్ణకుమారునింజంపితి; యిందుననీకేమికీర్తి గలిగె? అధ్వరాశ్వంబు వెంబడిహస్తినాపురంబునకుం జని కుంతీద్రౌపదీసుభద్రలం దక్కనుం గల బాంధవుల నవలోకించి, యశ్వమేధావభృథస్నానంబు చేసి మానల్లభుండైన సవ్యసాచితో విహరింపవలయు నను కోరిక లంకురించుచుండ వానిని ఖండించితివి. నీజనకునిం జంపిన తెఱఁగున జననుల మగుమమ్ముఁబరిమార్చిమాకాంతునిచెంతకుఁబనుపుము. ఇట్లు చేసితివేని తల్లినిమాత్రంబు జంపిన పరశురామునికన్న మిన్నఁగాంచితి వనికొనియాడుదురు. ప్రియుఁడు పరలోకగతుండైనపిమ్మట ననుగమనంబుఁ జేయుట సతులకుచితకృత్యంబు, గావున, నందులకుఁ దగిన యత్నంబు నేయుము. అగ్నిముఖంబునఁ బ్రవేశించి పతివిరహాగ్నిసంతాపంబుఁ బాసెద" మని పలుకుచున్న తల్లుల నవలోకించి బభ్రువాహనుండు "అంబలారా! మున్నుమన సేనాపతి యెఱుఁగక హయంబుఁ బట్టిన, నదినేను విచారించి తురంగంబును ధనకనకవస్తువాహనరత్నభూషణాంబరంబులఁ గానుకగాఁ గొనుచుం జని, సాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ గావించి, తురంగంబు మరల నొప్పగించుటయు, నాద

రింపక సభామధ్యంబునఁ దుచ్ఛ వాక్యంబులఁ బలుకరిం
చిన సహించి యుండితి; నంతట నిలువక మాతృనిందా
కరంబులై నసీచవాక్యంబులాడుటకతనంగోపంబు వొడమె.
అందువలనఁ బితృహత్య సంభవించె. ఇమ్మహాపాత
కంబుఁ బాపుకొనుటకు, వనంబునకుం జని, కృఛ్ర చాంద్రా
యణాదివ్రతంబులుయజ్ఞదానాధ్యయనాదిసత్కార్యంబులుం
జేయుచునుపవాసంబులచే మేనుశోషింపఁజేసెద. మున్ను
నేను జనియించినలగ్నంబునఁ బితృస్థానంబు క్రూరగ్రహా
ధిష్ఠితంబు నశుభవీక్షితంబునై యుండెం గావునఁ బితృ
ఘాతుకుం డని యెఱిఁగి యులూచి నన్నుం జంపక పెను
చుటవలనఁ గదా యిట్టిపాతకంబు సంభవించె. ఇంక
నిమిషమాత్రం బేనియు శరీరంబు నిలుపుకొనం జాల.
అగ్నిముఖంబున నాహుతి గావించి పాతకవిముక్తుండ
నయ్యెద"ననిన,విని యులూచి,తనయునిఁ జూచి కుమా
రకా! పదరకుము. మాతండ్రి యైన శేషునినగర మృత
సంజీవనమణిగలదు. పన్నగాంతకుండై నగరుత్మంతునిఘాత
చేఁ బ్రతిదినంబును మృతిం బొందెడుపన్నగులయెడ దయ
చేసి పన్నగాభరణుండునాపన్నరక్షకుండునై నసీలకంఠుండు
నాగకులసంరక్షణార్థంబుగా నారత్నంబు మాతండ్రికిదయ
నేసె.కులికవాసుకిశంఖకర్కోటకతక్షకాదినాగంబులుమణి
ప్రభామండితంబులైనఫణామండలంబులతో దానిం గాపా

—:ఉలూచి మృతసంజీవనమణికై నాగలోకమునకుఁ బుండరీకు నంపుట:—

డుచు నుండుదురు. కావున బలిమిచేతఁ గైకొనంగూడదు. సామవచనంబుల వేఁడినఁ దేవచ్చును. అందులకు మావాకిటిప్రధాని యగుపుండరీకుండు తక్క వేఱొక్కరుండు దేనోపం డని వానిఁ బిలిచి తనతాటంక మంగళసూత్రంబులు వానిచేతి కిచ్చి ఫణిలోకస్వామితోఁ దనదుర్దశఁ దెలిపి యమ్మణిం జేకొని రమ్మని వీడ్కొలిపె.

అంతం,బుండరీకుండు,విజయవృష కేతులశరీరంబులు వికారంబు నొందకుండ మూర్కొని, వారిం గాపాడుకొని యుండుండని బభ్రువాహనునితో నెచ్చరించి మహీతలంబు సొచ్చి,మరకత మణిమయంబు లైన చందనవృక్షంబు లం బొలుపొందురసాతలంబు నతిక్రమించి, భోగవతీతీరంబున నభిరామంబైనయారామంబునఁ బొలుపొందుహాటకేశ్వరునాలయంబున నటనంబులు సేయునాగకన్యకలగానంబులచే నాదమేదురంబైనపాతాళతలంబునకుంజని, యచ్చట భోగవతీనామికయగుపాతాళగంగలో స్నానంబు నేసి నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి,సువర్ణమయంబులైన పంకజంబులచే హాటకేశ్వరుఁ బూజించి, ఫాలంబున నంజలి గీలించి యద్దేవుని వీడుకొని రాజమందిరంబునకుం జని, యచ్చట నవరత్న ఖచితంబును నలిన మిత్రాడంబరవిడంబకంబు ననేకసహస్రస్తంభశోభితంబు నగునాస్థాన మండపంబున

వాసుకికర్కోటక తక్షకైలాపుత్ర కాళీయధృతరాష్ట్రాదిమహా నాగేంద్రులు పరివేష్టింప నవరత్నఖచిత సింహాసనంబున సుఖాసీనుండును శ్రీమన్నారాయణస్మరణనిర్ధూతనిఖిలమాయావిశేషుండునైన శేషునిం గనుంగొని సవినయంబుగాఁ బ్రణామంబు సేసి యులూచి పంచిన కుందనంపుమెఱుంగుఁ గమ్మలును దాళిబొట్టునుఁ జూపి “యర్జునుండు ధర్మజుమఖవాజసంరక్షణార్థంబుగా వచ్చునెడ బభ్రువాహను మార్కొని హతుఁ డయ్యెఁ గావున దనకుఁ బతిదానంబుఁ జేయుమని యామె వేఁడుకొనియె. ధరణీతలంబు ఫణామండలంబునం దాల్చి సమస్తజీవకోటులకుం బరమసుఖంబు గావించెదవు. ఫాలనేత్రునివింటికి గుణంబవై త్రిపురజయం బొసంగి వేల్పులఁ బ్రోచితివి, పన్నగనాయకా! నీవిహారంబు లన్నియుం బరోపకారంబులు గావున నీనగరియందు మహానాగసంరక్షితం బైనమృతసంజీవనమణిం దయసేసినఁ బార్థుండు బ్రతుకఁగలం”డనిన విని శేషుం డిట్లనియె.

హరిభక్తిపరాయణుం డైనయర్జునునిజయింపనాదినారాయణునికిం దక్క నెవ్వరితరంబు. ఇతండు సమరంబున మృతుండయ్యె ననుట యద్భుతం బయ్యెడి, ననిన విని పుండరీకుండు “భుజంగవల్లభా! విజయుని మార్కొనుపాటి మేటిమగలు ముజ్జగంబులలే రనుట నిజంబు; పుత్రశోకోపహత యగుగంగానదీశాపంబున నతని కిత్తెఱంగువాటిల్లె” ననిన దయార్ద్రహృదయుండై యనంతుండు మృతసంజీవన

మఱియు నమృతకుంభంబు నొసంగి సమరహతుఁడైనసవ్య
సాచిం బ్రతికించి జగత్త్రయంబున నతులితం బైనకీర్తి వహిం
చెద, నని నిశ్చయించి ధృతరాష్ట్రుం డనుఫణిపతిం బిలిచి
"సంపాదించిన వస్తువులలో దాతయైనపురుషున కీయరాని
వస్తువు లేదు" అనిన విని, యాభుజంగం బిట్లనియె. "దేవా!
యొక్క విన్నపంబు వినుము. మర్త్యు లసత్యవాదులు. కృత
ఘ్నులు, వారియెడ నేక్రియలు ఫలింపవు. నాగకులంబున
కెల్లజీవనహేతువు లైనయీవస్తువుల నొసంగితిమేని మనకు
నీరుపామునకు విశేషం బెయ్యది? గరుడుండు ప్రతిదినం
బును దఱుముకొని తిఱుగు. ఊరజోగులు మంత్రబలంబు
నం బట్టి యాడింతురు. పడంతులు పడగల నున్నరత్నం
బుల నొలుచుకొనియెదరు. మున్ను మతంగమహామునిశా
పంబువలన వైనతేయుం డిచ్చటికి రాకున్నవాఁడు. ఇవ్విధం
బెఱింగెనేని రత్నంబు నమృతకలశంబు నపహరించుకొని
పోవుఁగాని మన కేల యీయనిచ్చు. రాజు మదగజంబు
వంటివాఁడు; మంత్రి మెత్తని యంకుశంబువంటివాఁడు.
అతండు మేరమీఱి నడచినయెడఁ గ్రమంబున మరలింప
వలయుం గాని మీఱనీయందగదు." అనిన విని శేషుండు
ధృతరాష్ట్రునిం జూచి "మున్ను చతుర్ముఖుండు లేఁగదూ
డలం గోపబాలకుల నటమటించినయెడ వెన్నుఁడు బ్రహ్మ
సృష్టికిం బ్రతిసృష్టి నొనర్చె. అఘటనఘటనావిహారుం
డైనయాకేశవునకు నసాధ్యం బెద్ది? ఆతండు చేపట్టినం

బూరిపుడుక వజ్రాయుధఁబగు. శ్రీమన్నారాయణునికరుణ లేకున్న మహామేరు వైనం దృణం బగు. అద్దేవుని కృపా కటాక్షంబునంగాదె మనమందఱము బ్రతికియున్నారము." అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు శేషునిం జూచి "యావనజ నాభుండె వాసవతనయునిం బ్రతికింపంగలఁడనినయెడనంజీ వనమణియు సుధాకలశంబు నేమిటికి? నిరర్థకంబుగానిచ్చు టవలన ఫణికులంబునకు హాని సంభవించుటయే గాని ప్రయోజనంబు లే" దనుటయుఁ గుండలీంద్రుండు పుండరీ కునిం జూచి "మాకులంబువారు సంజీవనమణియు సుధా పాత్రంబు నీయరు. శ్రీహరికృపగలిగిన యర్జునున కేమిభో దవ. ఆదేవుండు తానె బ్రతికించు"ననిన విని పుండరీకుండు విఫలమనోరథుం డై వచ్చినత్రోవఁ బట్టి చని సంగరాం గణంబునకు వచ్చి, యచ్చటగంధతైలావసిక్తంబులుఁగనక దండమండితంబులుఁ గర్పూరప్రదీప్తంబులునైన ,కరదీపికా సహస్రంబులు ప్రకాశింపఁ గొలువున్న బభ్రువాహనుని, నతనిచెంగట నర్జునుశిరంబు నంకతలంబున నునిచికొని దీనవాక్యంబులఁ బలవించుచునున్న యులూచిచిత్రాంగ దల నవలోకించి, విషాదంబు దోఁప నిట్లనియె. "తల్లీ! నీ జనకుం డైన శేషుండు సంజీవనరత్నం బీయక లోభంబునం బలికిన రోసి వచ్చితి; మీర లింకఁ బుత్రదత్తం బైనయగ్నిం బ్రవేశింపుఁ" డనిన విని బభ్రువాహనుండు క్రోధారుణ లోచనుండై కనుబొమల ముడిపాటు ఘటియించి, కార్ము

కంబుఁ గరంబునం గైకొని "వృథా! శేషఫణి గర్వించి న న్నెంచక సభలో నిరాకరణవచనంబులం బలికెనే! దుర్మంత్రులైనవాసుకితక్షకకర్కోటకధృతరాష్ట్రాదుల దుర్బుద్ధులువిని జీవరత్నంబియం డాయెనే? ఈక్షణంబ పాతాళక్షోణికిం జని, సాక్షాత్కారంబుగానిటలాక్షుండు(వారికి)సహాయుం డయ్యెనేని నాగలోకంబును నిశ్శేషంబు గావించి మృత సంజీవనమణియు సుధారసంబునుం దెచ్చెద వగవకుండుం"

—:బభ్రువాహనుండుసర్పములతోడియుద్ధంబున కేగుట:—

డని పలికి, మాతంగతురంగశతాంగవీరభటసమేతుం డై పుండరీకుండు మార్గంబు సూపఁ గా తాళంబునఁ బాతాళంబునకుం జని శంఖభేరీమృదంగనిస్సాణాదివాద్యఘోషం బులు దిక్కులుగ్రక్కతిల్లం గడంగుటయు శేషుండు తక్షక వాసుకి కర్కోటక ధృతరాష్ట్రాదులం జూచి, బభ్రువాహ నుండు పితృమరణవ్యథాకులితమానసుండై మనమీఁదికిం జనుదెంచె. చిలువకులంబుల నిరవశేషంబు సేయక విడు వండు. ధృతరాష్ట్రుని దుర్నీతి నాచరించుటవలన నాగకులం బున కింతయాపద యొదవె. ఇంక నేమి సేయంగలవారము? మీరు నపారబలసమేతంబుగాఁ బోరికిం జనుండు." అనిన విని కుండలిమండలీంద్రునియాజ్ఞ శిరంబున ధరియించి వా సుకితక్షకశంఖకర్కోటకమూషకాదకాళీయ ప్రభృతులైన సర్పకులాధ్యక్షులు రత్నకుండలకిరీటహారకేయూరమాల్యా చందనదుకూలాదులు ధరియించి, కరితురగరథభటసమూ

హంబులతో వెడలి కదనంబునకుం దలపడుటయుఁ గల్పాం
తకాలంబున ఘూర్ణిల్లు పూర్వపశ్చిమసముద్రంబులకైవడిం
గనుపట్టె. నాగకుమారులు, కరితురగరథారూఢులై పం
చయోజనవిస్తీర్ణం బైననరసుతుని సేనలోనం జొచ్చి విష
జ్వాలామాలికల దహించుటయు, విజయసుతుం డవష్టంభ
విజృంభితుండై, మయూరాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు,
నపారంబులైనమయూరంబులు వెడలి యిన్నూఱు ము
న్నూఱు నన్నూఱు పడగలు గలిగిన ఫణులఫణంబుల
నుఱుమాడుటయు, వానిశిరంబులనుండి ప్రలయకాలంబు
నందలి యుల్కాపాతంబులకరణి శిరోరత్నంబులు రాలం
దొడంగె. ఇత్తెఱంగునఁ గేకిలోకంబు కాకోదరంబులం
జీకాకుపడం జంచువులం జీరి నఖంబులం జించి తెక్కలఁ
గొట్టియుఁ బ్రేవులు ప్రోవులుపడ నాలికలు పేలికలవిధం
బునం దూలఁ దూలించుటయు నవ్విధంబుఁ గనుంగొని
యక్కుమారకంఠీరవుండు తోడనె మధుబాణంబుం బ్రయో
గించినఁ దేనియవాన గురిసె. ఆవెంబడిఁ బిపీలికాస్త్రం
బేయుటయు నందువలననుక్కుముఖంబుల చీమలుపెక్కులు
వెలువడి పాములశరీరంబులు దొలిచి తొఱటలువాఱం
జేయుటయుఁ జిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథా
యథలుఁ గకాపికలు నై మొనగట్టం జాలక శేషాహిం చెంగ
టికిం బఱచిన, వారలం గనుంగొని భుజంగపుంగవుండు
"ధృతరాష్ట్రా! నీదుర్మంత్రంబువలన నింతయాపద సంభవిం

—: బభ్రువాహనుఁడు సంజీవనమణిఁ దెచ్చుట. :—

చెను. ఇప్పుడు నీకుయుక్తి యెక్కడికిం బోయె" నని నిరసించి యాక్షణంబె బభ్రువాహనునకుఁ గర్పురమయం బైనదివ్య కవచంబును, శతశలాకాఛత్త్రంబును, రత్నకుండలాభరణంబులును, గంధమాల్యదుకూలాదుల నుపాయనంబులు ఘటించి గాండీవికిం దగిన కట్నంబులు బంగరుపెట్టియలం జతనంబు సేయించి మృతసంజీవనమణియు నమృతకుంభంబునుం గొనుచుఁ దక్షకకర్కోటకాదులుఁగొలువఁ బాతాళగహ్వరంబు వెలుపడి, బభ్రువాహనుని సంధించికొని యతని తోడఁగూడ మణిపురంబునకు వచ్చె.

—:నాగకుమారు లర్జునతల నపహరించుట.:—

అప్పుడు శేషుండు సభలోఁ దన్నవమానించుటవలన ధృతరాష్ట్రుండు దుఃఖితుండై గృహంబునకుం జని దుర్బుద్ధి దుస్స్వభావు లనునామధేయంబులు గలకుమారులం బిలిచి బభ్రువాహనునిచే నైనపరాభవంబు దెలిపి "నేనుధృతరాష్ట్ర నామధేయుండఁ గావునఁ బాండవులకు మనకు మొదల నుండి యెడతెగని వైరంబు మీ రెఱింగినయదియే కదా! ఇప్పు డాఖండలసుతుండు బ్రదుకకుండు నుపాయంబు చింతింపుం" డనుటయు, వారలు తండ్రి నవలోకించి "శిరంబు దాఁచితిమేని కిరీటిం బ్రతికింప సంజీవనమణియు శేషుండునుం గాదు శ్రీకృష్ణుండేనియుఁ జాలండు. అంతట నయ్యశ్వంబు నెవ్వండేనియు హరించు ధర్మనందనుండు యజ్ఞవిహీ

నుండై చెడు. అంతట నీపగ దీఱు. కావున నర్జునుశిరంబు మే మపహరింతుము. నీవు మనంబునం గుందవలవ" దనిన ధృతరాష్ట్రుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యిత్తెఱంగు సేయుం డని తనపుత్రులం బనిచి తా నెఱుంగనియట్ల శేషాహివెం బడిం జనియె. ఆక్షణంబ ధృతరాష్ట్రునికొడుకులు మాయా రూపంబుల వచ్చి విజయునిశిరంబు నపహరించుకొని గరుడ సంచారవర్జితం బైనబకదాల్భ్యవనంబున దాఁచిరి. అప్పా డులూచియుఁ జిత్రాంగదయు గాండీవిమస్తకంబు గానక నలు దిక్కులుఁ బరికించి వదనోదరంబులు మోఁదికొనుచు వసుధా తలంబునం బొరలాడుటయు నక్కోలాహలం బాలకించి బభ్రువాహనుం డరుదెంచి యర్జునశిరంబు గానక మూర్ఛా క్రాంతుండై పుడమిం బడియె. ఆరాత్రి కరినగరంబునం గుం తీదేవి దుస్స్వప్నంబుం గని దిగ్గన లేచి దిగులుసెంది కన్ను లబాష్పకణంబు లొలుక వెన్నుండును యుధిష్ఠిరుండు నున్న యెడకుం జనుదెంచి గద్గదకంఠంబుతోఁ "గంసమర్దనా! నేఁడు నాకలలోన నీమఱంది యగునర్జునుండు నూనియ మేన నలందికొని తైలకూపంబున మునింగినట్లును గోమ యంబు శరీరంబునం బూసికొని రక్తమాల్యంబులు ధరి యించి యొంటెనెక్కి దక్షిణాభిముఖుండై పోవునట్లును గా గలఁ గంటి నాస్వప్నంబు దప్పదు. కిరీటికిం గీడువచ్చుట నిజంబు. అంతరంగంబు గలంగుచున్నయది. నీవు దయ సేయుట కిది సమయం బని రోదనంబు సేయుటయు నాప

--:శ్రీకృష్ణుండు మొదలగువారర్జునునిదగ్గఱకు వచ్చుట:--

ద్బాంధవుం డైనయచ్యుతుండు వెఱవకు మని యూఱడించి స్మరణమాత్రసన్నిహితుండై నపక్షిరాజుమీఁదఁగుంతీయశోదాదేవకీభీమసేనులతోడం గూడ నధిరోహించి ముహూర్తమాత్రంబున మణిపురంబునకుం జని యచ్చటఖండితంబులైనవేదండశరీరంబులును భిన్నభిన్నంబులైన తురంగదేహంబులును జెక్కుచెక్కులైనయరదంబులును జల్లెడక్రంతలుపడి దొర్లిన సుభటకాయంబులును జూర్ణంబులైనభూషణంబులును *నుఱుములై నగదాఖడ్గముసలాద్యాయుధంబులును ఛిన్నంబులైనయాతపత్రంబులును శీర్ణంబులైన కేతనంబులును నిధనంబు నొందినమహారథికులును గలిగి దుర్నిరీక్ష్యం బైనయుద్ధరంగంబునఁ బక్షికులపుంగవునిం దిగి పద్మాక్షుండును భీమసేనుండును గుంతియు దేవకీయశోదలును నిరుత్సాహంబుగా నరిగి శిరోవిరహితంబైనగాండీవికాయంబుఁ గనుంగొని రోదనధ్వనులు రోదసీకుహరంబు వం బర్వ మూర్ఛల మునుంగుచు నుండునంతఁ (1) గుంతి నిధనంబు నొందిన ధనంజయుం గనుంగొని వదనంబు కరపల్లవంబుల మోఁదికొనుచుఁ గన్నులనీరుచెక్కులజాఱ... వెల్లువలువాఱ నపారశోకసాగరంబున మునింగి చెన్నుదొఱంగి డెందంబు కరంగి మూర్ఛనణంగి యొక్కింతసేపునకుఁదెలిసి "హా! సుకుమారా! హా! వరగుణాధారా! హా

*ఈపువ్వులనడుమనున్న వాక్యము లొకప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

—: కుంతి యర్జునుమరణంబునకు విలపించుట :—

విద్యావినయవిహారా! హా!కులకలశపారావారకుముదబాంధవా! నోమరానినోములు నోమి, చేయరానితపంబులు నేసి యుండరానియుపవాసంబు లుండి యనేకదానంబులొసర్చి నియమవ్రతంబున నిన్నుఁ గాంచి నాఁటఁబెంచువానిఁ బూఁటఁబెంచి దాది యొొమ్మున దూదిపాన్పున నుంచి యభివృద్ధి నొందించి కడపట బభ్రువాహనునియస్త్రాగ్నిజ్వాలల పాలు సేయవలసెనే! నీభుజాబలంబు మంటం గలసెనే! ఎండకన్ను నీడకన్నెఱుంగనట్టి పుట్టుభోగికినిట్టివెతలుగంగాశాపంబునఁ బుట్టెనా! ధూళిధూసరితగాత్రుండవై శిరంబు లేక చేష్టలు దక్కి ధరాతలంబునఁ బడియున్న నిన్నుఁ జూచి కడుపు దహించికొనియె; నన్న! నన్నుఁగన్నకన్న నిన్నుఁ గన్నది మొదలుగా నడవులం దిరిగియునిడుమలం బడియు వెతలఁ జెందితినెకాని సుఖంబున నుండనోఁచనైతి. నాముద్దులకొొడుకా!యెటులోర్తురా!నీవంటిన్యాయానువర్తికి నీవంటి ధర్మమూర్తికి నీరీతి ధాత వ్రాయఁ దగునె! నన్నుఁ గన్నతండ్రి! యరవిందదళంబులం బోలుకన్నులు నరుణబింబాధరంబు నంకురితమందహాసంబు నైననీముఖంబుఁ గనుఁ గొనకయున్నను జక్కెరపానకంబులఁ బోలునీచక్కనిపల్కులు వీనులవిందుగా వినకయున్నను...నిమిషమాత్రం బేనియుఁ బ్రాణంబు నిలువఁ జాలదురా! ఈశోకసాగరం బెటువలె నీఁదుదురా! ఎన్నివిధంబులఁ బిల్చినఁ బలుకవేమిరా!

దేవదేవుండైన శ్రీకృష్ణుండు ప్రాప్తుయుండ నీకితరభయంబు లేదని యెంచి కన్నులపండువుగా నీమేను గందఁగదయ్యా! (ఇవుడు) భానుకిరణంబుల నీమేను గందుగదయ్యా! ఇంత నిన్నెలాగున మఱతు! నాకెవ్వరు దిక్కు! నన్నెవ్వరాదరించువారు! కమ్మనిమాటల నెమ్మి మీఱ నమ్మా యని నన్నెవ్వరు పిలుచువారు! తనయా! సద్గుణసంజాతనయా! దైవంబు తనమనంబునకు నిన్ను బరువుగా నెన్నెనో! చతుస్సముద్రముద్రిత మహీపతుల యతులమణికిరీటంబుల దాపిన పద్మరాగంబుల డంబులకెంపుసొంపుసంపదలంబొదలుపదంబులు గలిగిన మహారాజ వైననీకుం బండి యుండుటకుఁ జేరెఁడు పఱుపు లేదయ్యెనే! అయ్యయో! నందనా! హరిచరణారవిందవందనా!"యని తనయునికి నీపాటు వచ్చెఁ దనయునికి నిఁక నేమిటికని దైవమా యనుచు దైవమాయను దెలియవశమా యనుచు వగచి వగచి పేరెలుంగునఁ గుమారునిం బిలిచి పిలిచి యడలుచునుండు సమయంబున (2) శ్రీకాంతుండు కౌంతేయుని చెంగటికిం జని, "ధనంజయా! కుంతియు, యశోదయు, దేవకియు నిన్నుం గాననిదుఃఖంబునఁ బొగులుచునుండ నివ్విధంబున రాకయుందువె? ఎందుఁబోయితివి! ప్రాణసఖుండ నైననన్నుం గన్నులు దెఱచి చూడవదేమి"యని పలవించు శ్రీకృష్ణునిం జూచి భీమసే

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే యున్నవి.

నుం డిట్లనియె. దేవా! (నీవు) రమ్మని పిలుచుటంజేసి విజ యుం డవశ్యంబును బ్రతుకును. మీచరణారవిందమ్ములు నమ్మినవారల కావంత యేనియు వంత రాదు. అని పలుకు చున్నంత సూర్యోదయం బగుటయు, బభ్రువాహనుండు తల్లులుఁ దానును మూర్ఛదెలిసి కదనంబు నంజిక్కినప్ర ద్యు మ్నునిచే శ్రీకృష్ణుని భీమసేనుని దేవకీయశోదాకుంతీదేవు లను నెఱింగి భయభక్తివినయ సంభ్రమంబులతో శ్రీకృష్ణు నకు మ్రొక్కి భీమసేనునకు వందనంబు నేసి కుంతీదేవకీయ శోదలకుం బ్రణమిల్లి కృతాంజలి యై యుండె. అప్పుడు పన్నగాధీశ్వరుండు పద్మనాభునిసన్నిధిం జేరి "దేవా! సంజీ

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునుని బ్రదికించుట :—

వనరత్నంబు వచ్చియున్నయది. మీచెలికానిశిరంబునపహ రించిననీచమతులం బట్టి తొల్లి రాహుకేతువులం దునిమిన చూడ్కిఁ దెగటార్పుము. ధర్మజుకులంబు నిలుపుము. ఇంత టికి హేతు వర్జునుని బ్రతికించుట; శిరంబులేక బ్రతికింపం గూడదు గావున దేవర దివ్యదృష్టిచే నరునిశిరం బున్నతా వెఱింగి రప్పింపు"మనుటయు, బ్రహ్మమయుండైన పురుషోత్త ముండు ప్రతిన సేయం దలంచి, "నేను త్రిలోకవిఖ్యాతం బైన నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యవ్రతంబునం బెంపొందినవాఁడ నైతి నేని, సత్యంబు దప్పనివాఁడ నైతినేని నరునిశిరంబు వచ్చుఁ గాక! తచ్చోరకులశిరంబులు వ్రయ్యలగుంగాక!"యని పలి కినయాక్షణంబ వాసవసుతుని శిరంబు వచ్చె. ధృతరాష్ట్ర

సూనులశిరంబులు శతకలంబు లయ్యె. అంతఁ గిరీటివృష కేతనులశిరంబుల శరీరంబులతోడం గూర్చి సంజీవనరత్నం బురంబున నునుచుటయు నయస్కాంతసంయోగంబున లోహంబునుంబలె వారలతలలు నట్టు నేకంబులై తోడన ప్రాణంబులు వచ్చె.

తదనంతరంబ సంజీవనరత్నవైభవంబున వృషకేతుండు లేచి శ్రీహరిం గీర్తించుచు సమీపస్థితుం డైనవైరి నదలించుటయు, ముకుందుండు ముదంబునం గౌఁగిలించె. అర్జునుండు నట్లె లేచుటయు, నెండఁ గొట్టువడినసస్యంబులు వానచేతం దేఱినచందంబునఁ బాండవసైన్యంబులు కిరీటి నవలోకించి హర్షంబు నొందె. అయ్యవసరంబున భేర్యాది రవంబులును వందిజనస్తోత్రంబులును బృందారకులపువ్వుల వానలు దివ్యదుందుభిధ్వానంబులును జెలంగె. కుంతీదేవి యుఁ బునర్జన్మంబు నొందినపుత్రునిం గనుంగొని కౌఁగిలించె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దర్శింపఁ జతురంగబలం

—: శ్రీకృష్ణాదులు మణిపురంబున కేగుట. :—

బులు నేల యీనిన తెఱంగునఁ బట్టణంబు సేరం జనునెడఁ బద్మనాభుండును ఫల్గునుండును రాజమార్గంబునం జనుదెంచునెడ, నన్నగరనారీశిరోమణులు నివాళించి చల్లుదివ్య మణులం జూచి కుబేరుండు సైతంబు శిరఃకంపంబు సేయుచు నచ్చెరు వొందె. అట్లు రమణీయం బైనమణిపురంబున బభ్రువాహనునిమందిరంబునకు జని దివ్యరత్నసభాస్థానం

బున మేరుశిఖరోపమానంబు లైనసింహాసనంబుల శ్రీకృ
ష్ణుండును గాండీవియుం గూర్చున్న యవసరంబున హంస
ధ్వజాదిమహీపాలకులు నుచితపీఠంబులం గూర్చుండిరి.
అపుడు తల వంచికొని యున్న నరునిం జూచి శేషాహి
యిట్లనియె. "అర్జునా! జయపరాజయంబు లనిత్యంబులు.
అందులకై వగవం బనిలేదు. విశేషించియు క్షత్రియులకు
సర్వత్ర జయంబు గలిగినను బుత్రునిచేతఁ బరాజయంబు
నొందుట మోదావహంబు గాని ఖేదావహంబు గాదు.
నీకూర్మిపట్టియైనబభ్రువాహనుని పౌత్రంబు గని మెచ్చక
యిటువలె లజ్జించుట యుక్తంబు గాదు, అదియునుంగాక
నీకు గంగాశాపనిమిత్తంబుగ నిట్టి యాపద సంభవించె.
చిత్తంబున నుత్తలంబునొందక ముకుందచరణారవింద భక్తి
వైభవసంపాదితం బైన భవదీయనందనుని రాజ్యభోగంబు
లనుభవింపుము. నీకళత్రంబు లైనచిత్రాంగదయు నులూ
చియు డెందంబుల నానందంబు నొందునట్లుగా నూఱడిం
పుము. నిన్నెదిరించుటవలన లజ్జితుం డైన కుమారునిం
గౌఁగిలించుకొనియాదరింపుము." అనిపలికి యహివల్లభుం
డంబుజనాభునిం గనుంగొని "దేవా! కవ్వడిమనంబునం
దలి నొవ్వు దీఱ బోధించి దేవకీయశోదలుఁ గుంతియుఁ
జిత్రాంగదయు నులూచియు మొదలగువారల మనంబు
లకు హర్షంబులు గలుగంజేసి భవదీయచరణారవింద సేవా
నిరతుండును బితృభక్తుండును భ్రాతృవత్సలుండును మాన

ధనుంజయుండును యశోనిధియు నైనబభ్రువాహనుండు జనకునిం జంపినపాతకంబునకుం బ్రాయశ్చిత్తంబుగా హిమవంతంబున కరిగి తనశరీరంబు పరిత్యజింపం దలంచి యున్నాఁడు, గావునఁ దగుతెఱంగునం దెలియం బలుకవలయు" ననినయెడ వడముడి బభ్రువాహనునిం జూచి "కుమారకా! యాచార్యునిం బితామహుఁ దోఁబుట్టువులను వధించియు నచ్యుతుని కటాక్షంబు వలనఁ గలుషంబు లందక మేము సుఖంబున నున్నవారము. నీ వేటికి వెఱచెదవు! మీతండ్రియుబ్రతికె. నీవు క్షత్రధర్మంబు చెల్లించుకొంటివి. నాల్గుయుగంబుల నేదేవుని నామస్మరణంబుఁ గావించిన మాత్రంబునఁ బాపంబులు రూపణంగు నద్దేవదేవుం డైన యీదేవకీనందనుని నమ్మియున్న మనకు శోకంబును బాపభయంబును దైన్యంబును (బొందఁ) బనిలేదు." అని బహువిధంబులం దెలియంబలుకు భీమసేనుని వాక్యంబులు విని చిత్రాంగదానందనుండు విషాదంబు మాని ప్రసన్నముఖుండగుటయు రాజాధిరాజు లందఱు నతనిగుణంబులు నానావిధంబుల నుతియించిరి. అంత మురాంతకుండు కౌంతేయమధ్యముండును భీమసేనాదులతోడంగూడ నపరిమితంబు లైనభోగంబు లనుభవించుచు సంగీత సాహిత్య నాట్యప్రముఖవిద్యావినోదంబులం బ్రొద్దు గడపుచు మణిపురంబున నయిదుదినంబులు వసియించిరి. ఆ సమయంబునఁ గృష్ణుండు పురందరనందనునిం జూచి "నీ నందనుని

మందిరంబున నయిదుదినంబు లుంటిమి. అఖిలశ్రమంబులు దీఱె. మనతల్లులను గోడండ్రను ధనకనకవస్తువాహనసమూహంబులను భీమసేనునివెంబడిం గూర్చి యజాతశత్రునికడకుం బంపుదము. వీరలు ధర్మజుచే యజ్ఞం బుపక్రమింపం జేసి తద్విధానంబు నడిపించెదరు. ఇంక మీఁద నింతకంటె బలవంతు లైనరాజులు పెక్కండ్రు గలరు. కావున హయరక్షణంబునకు ని న్నొంటిగా నంపంజాలను. నేనుం గూడ వచ్చెద నని పలికి దేవకి మొదలైనసతీనివహంబులను ధనరాసులం గూర్చి భీమసేనునివెంబడి హాస్తిపురంబునకుం బనిచె. అనంతరుండు చిత్రాంగదాకుమారునిచే బహుమానంబు గాంచి కృష్ణార్జునుల వీడ్కొని పాతాళంబునకుం జనియె.

—:తామ్రధ్వజుఁడు పాండవాశ్వంబును బట్టించుట.:—

తదనంతరంబ గోవిందునియనుమతిచేఁ దరలింపంబడిన యధ్వరాశ్వంబు నానాజనపదంబులు గడచి క్రమంబున మయూరధ్వజుం డను వసుంధరావరునిచేఁ బరిపాలితం బైన రత్నపురంబు సేరంబోవు నవసరంబున నా మయూరధ్వజుండు తాను నశ్వమేధంబు సేయ సంకల్పించి పుత్రుం డైనతామ్రధ్వజుని దురంగరక్షణంబునకుం బంపిన దైవయోగంబున నారెండుగుఱ్ఱంబులు నొండొంటి నెదుర్కొని కయ్యంబునకుఁ గడంగి భీషణంబు లైనహేషారవంబులు సేయుచు మోము మోమునం జేర్చి పూర్వఖురాగ్రంబుల

భూతలంబు ద్రవ్వి దుమ్ములెగయించుచు నొక టొకటిం జుట్టుకొని కండంబులం గబళించి విదళించునెడ మయూర ధ్వజునిహయంబు లోఁబడుటయుఁ బాండవ హయంబు పై కొని దంతంబులం గళంబు గబళించి..............గడం గుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రాక్షుండై నకుల ధ్వజనామకుం డైనసేనానాయకుంజూచి ఈహయంబెవ్వ రిది విచారింపుమనిననతండు సత్వరంబుగా నాఘోటకంబు దాఁటకుండఁ జతురంగంబులఁ జుట్టునిలిపి వేడెంబులువెట్టు నావాజిం బట్టికొని చుంచువు బిగియంబట్టి నుదుట నున్న హేమపట్టిక గలయంజూచి చదివి యవ్విధంబు తామ్రధ్వ జునితో విన్నవించుటయు, నతండు నవ్వుచు "మన దొర యగు మయూరధ్వజుం డేడశ్వమేధంబులు సేసె. ఇంకనెని మిదవయాగంబు సేయుంగాక" యని యత్తురంగంబుఁబట్టి కట్టించి నకులధ్వజునిం జూచి "సేనాగ్రణీ! పాండవసైన్యం బున వృషకేతుండునుగాండీవియుం దక్కఁ జేవగలమగలు లే రని విన్నారేయి నారదుండుపలికె. నేఁటికి నరనారాయ ణులతోడి సమరంబు మనకుదొరకె." అనిన విని దళవాయి యతనింజూచి "పాండవసైన్యంబున బభ్రువాహనుండొక్క రుండు శూరుం డంటిమేని వాఁడును దేవరనాటకశాల వధూటులకుఁ బుష్పాంజలులు సేయం దగుముత్తియంబు లొసంగువాఁడు తక్కినవార లెవ్వ రున్నా రని వీరాలా పంబులు పలుకుచు సైన్యంబు నర్ధచంద్రవ్యూహంబుగాఁ

బన్నించి తాను నంగట్టాయితం బై విక్రమాటోపవిజృం భితుం డైన తామ్రధ్వజుని ముంగల నిలుచుటయు, నారాయణుండు నరునిం జూచి మహాయోధవీరులకు మరణకారణం బైనరణంబు నేటికిం బ్రాపించె. ఎదుటివారలు కాలాంతకరుద్రులకు సమానులుగాని సామాన్యులుగారు. అని పలికి ప్రద్యుమ్నునిం జూచి మనబలంబులనెల్ల గృధ్రవ్యూహంబుగాఁ బన్నింపు మని నియమించి దారకుండు తెచ్చిన తనయరదంబునెక్కి దిక్కులు పిక్కటిల్లం బాంచజన్యంబు పూరించె. అమ్మహావ్యూహంబున ననుసాళ్వుండు కంఠంబును హంసధ్వజుండు పక్షంబును బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధులు పక్షంబులును సాత్యకికృతవర్మలు చరణంబులును బభ్రువాహనుండును సత్యభామాతనయు లగు చిత్రభాను చారుచిత్రులు ముఖంబును జంచువులును నపరిమితసేనాసమేతుం డైన గాండీవి యుదరంబును నతనినలు గెలంకులఁ బుండరీకాక్షుండును వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండును మేఘవర్ణుండునుంగా నభేద్యం బైనవ్యూహంబుఁ బన్ని యెదిర్చినం గనుంగొని తామ్రధ్వజుండు గరుడధ్వజునిం జూచి "నారాయణా! నీవు శూరుండును బౌరుషవంతుండునుం బలె శంఖచక్రగదాద్యాయుధంబులు పూని నన్నెదిర్చితివి. నాహయంబుఁ బట్టింపవలవదె" యనిపలికి యలుకవలనం గన్నుల విస్ఫులింగంబులు దొలుకఁ నిజరథంబు సేరం దెచ్చె.

--:ప్రద్యుమ్నాదివీరులు తామ్రధ్వజునితోఁ బోరాడుట.:--

తదనంతరంబు తామ్రకేతుండు గాండీవిమొగ్గరంబు డగ్గఱి, యర్ధచంద్రబాణంబు లనేకంబులుగాఁ బ్రయోగించి రక్తమాంసంబులు నలుదిక్కుల వెదచల్లి కార్ముకజ్యానాదం బనియెడు మంత్రంబుచే శాకినీడాకినీప్రముఖంబు లైనభూత గణంబులఁ బిలిపించి రణధరామండలంబు మెండుకొనం జేసి యేయువాఁడిబాణంబులవాసుదేవువక్షంబువ్రక్కలించి యేనింట సూతుని స్రుక్కడఁచి నాల్గునారసంబుల సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకంబుల గ్రుచ్చి యర్జును డెబ్బది బాణంబుల సాత్యకిం దొంబదిశరంబులఁ గృతవర్మ నెనిమిది సాయకంబులఁ బ్రద్యుమ్నుని వేయుమార్గణంబుల ననిరు ద్ధుని లక్షవిశిఖంబుల ముంచి వెండియుం దనివోక హంస ధ్వజయౌవనాశ్వప్రముఖు లైనమహీపతుల నుక్కణంచి పట్ట పగలింటి సూర్యునిపగిదిం బ్రతాపించి సింహనాదంబు గా వించుటయుఁ దనమీఁదం గురిసిన బాణవర్షంబు నివా రించి యనిరుద్ధుండు మహోద్ధతుండై యనేకసహస్రసంఖ్యం బు లైనయాశుగంబులు గురియించి యెదిరించినవీరులమదం బణంచుచుఁ బ్రచండకాలానలజ్వాలికాభీలంబు లైనయ మ్ము లొక్కుమ్మడిం గుమ్మరించుచు నలుదిక్కుల నెత్తురు టేఱులు పాఱించి మూఁడక్షౌహిణులు సమయింపం జేసి శింజినీనాదంబును సింహనాదంబునుం జెలంగఁ బగతునిఁ జూచి "ఏమిరా! యింక మీఁద నైనఁ దురంగంబు విడువ వేని

బంటుఁదనంబున గెంటక నాయెదుట నొంటికయ్యంబునకు నిలువు" మనినఁ దామ్రధ్వజుండు, తామ్రాధరంబున నించుక చిఱునగ వంకురింపఁ "బువ్వుల విలుకాని కొడుకవు గదా! యనిరుద్ధా! నిన్నుఁ దొల్లి బాణుండు నిరుద్ధుం జేసి నవ్వు డుషాకన్య మంగళసూత్ర వైభవంబునఁ దల దప్పె. నేఁటి కింక నిన్నుఁ బోనిచ్చువాఁడం గాను" అనిన విని యనిరుద్ధుండు మహోద్ధతి మెఱయ బడబానలశిఖాసఖంబులైన విశిఖంబు లడరించి వక్షస్థ్సలంబు వ్రక్కలించియొక్క నెలవంకబాణంబున సూతునితల డులిచి తేరితురంగంబుల నాల్గింటం గూల్చి యార్చిన సుచిత్రనామకుం డైనయాతామ్రధ్వజుండు క్షత్త్రియుఁ గేడెంబునుం బూని తేరు డిగ్గ నుఱికినఁ, బ్రద్యుమ్నకుమారుండును, గరవాలంబును బలకయుం బూని భూమికి దిగిన, నయ్యిరువురు సింగంపుఁగొదమలతెఱంగునం గెరలి ఖడ్గాఖడ్గిం బోరాడుచుఁ గ్రమ్ముచుఁ గ్రుమ్ముచు లోవెలిం జిమ్ముచుఁ గృపాణంబులఁ జోకించుచు నొండొరులం జౌకించుచు మర్మంబు లదరఁటు వ్రేయుచుఁ జుండించి వెనుకకుం బాయుచు బిసబిస లెపంగ నసిలతల విసరుచు మేలు! బళీ! యేది మాయన్న! యని కొసరుచుఁ గత్తెరయడులగతిం జిత్తరపాతరలవలె నటించుచుఁ గేడెంబులడంబుగా ఘటించుచుఁ జేరెంబులు వాఱుచుబీరంబులు మీఱుచు నెత్తుమంటిగట్టునఁగోరాడినమదపుటేనుంగులచందంబున నెత్తుటం జొత్తిల్లిన గాత్రంబులఁగనుపట్టుచు నొండొ

రుల వ్రేటులచే ఖేటకకృపాణంబులు తునుకలగుటయు బిఱు
తివియని బంటుఁదనంబున బాహాయుద్ధంబునకుం జొచ్చి
యాజగజెట్లు దగదొట్టక ముష్టీముష్టి బాహాబాహిఁ గచా
కచిం గడంగి పెద్దయుం బ్రొద్దు పోరాడినయెడ ననిరు
ద్ధుండు దగ నిలుపంజాలక జగతీతలంబునం బడి మూర్ఛ
నొందుటయు, సుచిత్రుండు గగనంబు పగుల నార్చుచు
వేఱొక్కయరదంబెక్కి ప్రద్యుమ్నునురంబునైదుశరంబులఁ
గరంబు నొప్పించుటయుఁ గర్ణనందనుండు సుచిత్రునిగా
త్రంబున నాఱుశరంబులు గ్రుచ్చి విరథునిం జేయ నతండు
వేఱొక్కరథంబెక్కి విలుగుణధ్వనిసేయనయ్యరదంబునుం
దునిమె. ఇవ్విధంబున మున్నూఱురథంబులు ముహూర్త
మాత్రంబులో శకలంబులు గావింప వేఱొక్కతే రెక్కి
నిశితవిశిఖంబులు కర్ణపుత్రునిపయిం బ్రయోగించినరోగంబు
తనువునం బుట్టినమాడ్కి దుర్దశం జెందె. ఆవృషకేతనుని
పాటు గనుంగొని యనుసాళ్వుం డెదిరించుటయు, నతని
నైదింటను యౌవనాశ్వు నొక్కయుక్కుటమ్మునఁ గృతవర్మని
రెండు కాండంబుల స్రుక్కించుటయు సాత్యకి మార్కొని
యారాజు తేరివాజులందునిమి శంఖంబుపూరించిన నానా
దం బాఱకమున్న తామ్రధ్వజుండు క్రూరనారాచపరంపర
లచే సాత్యకివక్షంబువిక్షోభంబు నేసిన మూర్ఛాపరవశుండై
శైనేయుండు లోచనంబులు మోడ్చి యరదంబుమీఁద
వ్రాలినఁ జిత్రాంగదకుమారుండు వజ్రోపమానంబు లైన

వాఁడిబాణంబు లైదు వానియురంబున నాటించుటయుఁ దామ్రకేతుండు చిఱునవ్వు మొగంబు నలంకరింప «బభ్రు వాహనా! మాకు నెప్పు డప్పనంబుగా నీయందగిన ముత్తి యంబులు పెటికలం బట్టి తెప్పించితే" యని పలుకుచు కల్పాగ్ని కీలాసఖంబు లైనవిశిఖంబులవాన గుఱిసివిముఖు నిం జేసి, యంత నిలువక మహోగ్రబాణంబులచే మరాళ కేతనునిఁ బరాజితునిం జేసి ప్రలయకాల తాండవోద్దండ ఖండపరశుండునుంబలెఁ బాండవసైన్యంబు ఖండించుచు నుండెను.

ఇవ్విధంబున వైరిసేనాధూమకేతుం డైన తామ్రకే తుని భుజావిజృంభణంబు గనుంగొని పాండవసైన్యంబులు దైన్యంబు నొంది చచ్చియు నొచ్చియువిచ్చియుఁజెల్లాచెద రుగాఁ బఱచునెడఁ దురంగమాతంగవీరభటాంగంబులం దొరఁగురక్తం బనుజలంబును గేశంబు లనునాఁచుతీవియలు బాణకృపాణకుంతతోమరంబు లనియెడి మీనంబులును ధవళాతపత్త్రంబు లనియెడి నురుగులును యోధవీరులము ఖంబు లనియెడి పద్మంబులును ఖండింపంబడినవేదండతం డంబు లనియెడి గట్లును ధ్వజంబులనియెడివేతసకుంజంబు లును రథంబు లనియెడి యోడలునుం గలిగి రక్తనదీప్రవా హంబు ప్రవహించె.

అపుడు కిరీటిచెంగటివీరులు వాలంపగములంబోడు వంబడి యేదువెరిఁగినచందంబునఁ జేయి కాలు గదలింపం

గూడమి నాలంబునకుఁ జాలం బురికొనం జాలక, సవ్యసాచిం జూచి బంధువధజనితం బగుపాతకంబు నివారింపం గోరి,యశ్వమేధంబు సేయ నమకట్టి మమ్ముఁ దామ్రధ్వజుబారికిఁ బోరిగాఁడియలం జేసితివి. ఇందుననీ కేమిప్రయోజనంబు? అని దూఱినం గ్రీడి యోడకుండుం డని వారలనూఱడించి తేరు వైరిసమ్ముఖంబు సేసి మెఱుంగువాలంపగుంపులచేఁ దామ్రధ్వజుని కాయంబు గాయంబులు చేసి విరథునిం గావించుటయు నబ్బిరుదుమగండు వేఱొక్కయరదం బెక్కి, కవ్వడి! యెక్కడఁబోయెదవు!యాగసైంధవంబుతో నినుంగూడ బంధించి కొనిపోయెద నని పలుకుచుఁ గులశైలంబు వర్షధారలం గప్పుకాలమేఘంబుచందంబునఁ గంకపత్రవిచిత్రితంబు లైననిశితవిశిఖంబులంబరఁగించుటయు,వానివేగంబున నర్జునురథంబు యోజనమాత్రంబు వెనుకకుం జనిన మగిడించి యతివేగంబున వచ్చి తనసేనలం బొలియించుతామ్రధ్వజుని యరదంబు తారాపథంబున కెగయఁ గ్రూరనారాచంబులు పఱపి దేవదత్తంబు పూరించె. ఇవ్విధంబున నంతంతకు మంతున కెక్కుపంతంబులును, బిఱుతివియని చలంబులును, నగ్గలికలు మెఱయ నేడహోరాత్రంబులు చిత్రవిహారంబులం బోరిరి. ఆసమయంబునఁ దామ్రధ్వజుని తేరు తిలమాత్రశకలంబులుగా ఖండించి, యగ్గాండీవి, వెండియు వాఁ డెక్కినరథంబులు రెండువేలు చూర్ణంబులుగాఁ జేసి యక్షౌహిణి

బలంబుఁ బరిమార్చె. తామ్రధ్వజునిచేఁ గాంతేయుని బలంబు నట్లు నిధనంబు నొందె. అంత మహాబలపరాక్రమధురీణుం డైన తామ్రధ్వజుండు మాంసఖండంబుఁ గ్రమ్మి కొనిపోవుసాళువంబుచందంబునం గిరీటితోడఁ గూడఁ దద్రథంబు నొక్కకరంబున నెత్తికొని యాకసంబునకు దాఁటి భూతలంబునకుం ద్రిప్పి వైచుటయు, వివ్వచ్చుండు చచ్చెఁ జచ్చెనని సైనికులాహారవంబులు నేసిరి. అప్పుడప్పురుషోత్తముండు, నిజకరాబ్జంబునం బడకుండఁ బట్టికొనుటయుఁ దామ్రకేతుం డలుక దొలుక గదాధరునిం జూచి "యర్జునునితోఁ బోరునపుడు దొమ్మికిం దలపడితివి. ఇది వీర ధర్మంబు గా" దని పలుకుచు దంభోళిసన్నిభం బైనయొక్క శరమ్మువింటసంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁదివియునంతలో మురాంతకుండు వానిరథంబునకు దాఁటితద్వక్షస్థలంబు దన్ని, తనచేతి గదాదండంబు ద్రిప్పి, వానినడునెత్తి గాతు కలఁగఁగొట్టి లంఘించుటయు, నతండును జలింపక, నిజ స్యందనంబు చిత్రగతుల నటింపం జేయుచుఁ, జతురంగ బలంబుల బారిసమరుటయు, ముకుందుండు నర్జునుం జేర్కొని, మనయోధయూథంబులు యథాయథలుగాఁ గలంగె. ప్రద్యుమ్నాదియోధవీరులు మూర్ఛ దెప్పిఱం జాలక యున్నారు గావున మన మిరువురము వీనితోడం దలపడి పోరవలయునని శార్ఙ్గకోదండంబెక్కు వెట్టిదిక్కులు

గక్కుదలగుణధ్వనిగావించుటయు, గాండీవియుఁ దనకోదం డంబున ధిజ్యంబు గావించిమౌర్వీరావంబున భూనభోఽంత రంబులు పూరించె. ఇవ్విధంబునం గృష్ణార్జును లిరుగెలం కులం బిడుగులంబోని వెడిదంపుటంపజలపరంపర వాఁడుట యుఁ, దామ్రధ్వజుండు సరకుగొనక యిరువురచాపంబులు మార్వి నెడలంజేయుటయు నిందనందనుం డుపేంద్రునిం జూచి యీయల్పునిమీఁద నీవాయుధంబు నెత్త నేమిటికి? ముహూర్తమాత్రంబున వీనిం బరిమార్చెద. నీవు నాకు సారథివై యుండినం జాలు ననిన వనజనాభుం డియ్యకొని యుగ్యంబుల పగ్గంబులు గేలం బూని చిత్రంబుగా సార థ్యంబు సేయుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రా క్షుండై పదితూపులం గృష్ణుని నఱువదిశరంబుల నర్జునుని నాటించి గోడుగు తెగ వేయుటయు, వాసవతనయుండు వానియరదంబు నూఱు శకలంబులు సేసె. దానం గలం గక యారాజనందనుండు మదవుఁ టేనుంగు నెక్కి యుక్కు టమ్ము లొక్కుమ్మడింగురిసినఁ దూపులతెక్కలవలనం బొడ మిన సుడిగాలిలోనం దవిలి నరునియరదంబుగాలిచక్రంబు చందంబున బిఱబిఱం దిరుగుసమయంబునఁ బ్రద్యుమ్నాది యోధవీరులు మూర్ఛ దెప్పిఱి నిశితశరపరంపరల నొవ్వ నేయుటయుఁ దామ్రకేతుం డపక్రపరాక్రమంబున నవ్వీర వరుల నారాచధారాపూరంబుల ముంచి మగుడ మూర్ఛ నొందించె.

—తామ్రధ్వజుండు యాగహయంబుఁగొని
పురంబునకుఁ బోవుట—

(1) తదనంతరంబ కంసమర్దనుండు కోపాటోపదీపితుండై సహస్రధారాఘోరంబైనసుదర్శనంబుఁ గేలంబూని నక్షత్ర తారాగ్రహ సహితంబైన గగనంబును శైలకానన సమేతంబైనభూతలంబును గంపింప రథంబు డిగ్గనుఁ జికి యెదురువచ్చుటయుఁ దామ్రధ్వజుండు నవ్వుచు "శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికులభూషణా! (2) యానాఁటికిఁ గాంగేయుని గావం బూని నీవు చేసిన సుకృతంబు నిచ్చివేసితివి. ఇపుడీ దేహంబే యీయంజూచెదవు. మంచిది కానిమ్ము. నిన్ను నీమఱందిని నీహయంబులతోడంగూడఁ బట్టి కట్టి కొనిపోయెద నని యేనుంగు డిగ్గి శ్రీకృష్ణదేవుని కరాంబుజంబు మెలిపెట్టి చక్రంబు నులిమికొనునంతలో రమాకాంతుండు పేరెలుం గెత్తి "యర్జునా! నాచేతిచక్రంబు నాఁచుకొని పోవుచున్నవాఁడు. వీని నీక్రూరనారాచ ధారాపరంపరల వెంపరలాడి విడిపింపు" మనుటయుఁ గాంగేయుండు శత నిశితవిశిఖంబుల వానిపార్శ్వంబు నొప్పించిన లెక్కగొనక తామ్రధ్వజుండు కృష్ణార్జునుల నిరువుర రెండుచేతులం బట్టి బిగియించి మూర్ఛ నొందించి భూమిం బడవైచి రెండు యాగహయంబులం బట్టికొని పురంబునకుం జని నిజజన

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యములు రెండుప్రతులలోను వేఱువేఱుగా నుండుటచే నిందొక ప్రతిననుసరించి ముద్రింపఁబడినవి.

కుండైన మయూరధ్వజుని చెంతకుంబోయి మ్రొక్కి నిలిచి సేనాపతి యైననకులధ్వజునిదిక్కు గనుంగొనిన నతండు మయూరధ్వజునితో "నీకుమారుండు కృష్ణార్జునులంగెలిచి సవనహయంబుం బట్టికొని తెచ్చె" ననిన విని యతండు కోపంబునం గన్నులం గెంపుగదురం గొడుకు నవలోకించి "నీవు శ్రీకృష్ణార్జునులం గొనిరాక తురంగంబు మాత్రమె తెచ్చితివి. ఇంతపడుచుందనంబు గలదె! యజ్ఞమయుండును యజ్ఞకర్తయు యజ్ఞభోక్తయుయజ్ఞఫలప్రదాతయునైనశ్రీవాసుదేవుండు లేనిజన్నంబేమిటికి? ఎవ్వరినుద్దేశించి యాగంబు సేయంగలవారము!" అని భార్యయుం దానును బరితాపంబు నొందుచు నడలుచు నున్నసమయంబున నర్కుం డస్తగిరిశిఖరంబునకు నలంకారంబై నిలిచె. పాండవసైనికుల వదనంబులు పంకజంబులం బోలె ముకుళితంబు లయ్యెఁ గాయంబులవలనం బొడమిన రక్తరాగంబు సంధ్యారాగంబుతో నైక్యంబుఁ జెందె. నిద్రయు నంధకారంబును గ్రమక్రమంబున వృద్ధిఁ బొందె. జారుల మోదంబులుఁ గన్నులును గైరవంబులును వికాసంబు నొందె. అవ్వేళ మూర్ఛఁదెలిసి లేచి నరుండు శ్రీహరిని నిరీక్షించి "యింతతడవు కయ్యంబు సేసినయోధ సవనతురంగంబుంగొని యెత్రోవం బోయెనో నా కెఱింగింపు మతని రణంబున గెలిచి యజ్ఞవాహంబు గొని వచ్చెద" ననిన నవ్విష్ణుం డిట్లనియె "కపికేతనా! తామ్రకేతనుండు మనల నిరువుర గెలిచి మూర్ఛఁబుచ్చి

హాయంబు గొనుచు రత్నపురంబునకుం జని తనతండ్రి కొసంగె. ఇంక మనము గాదు, త్రిమూర్తు లొక్కటై వచ్చినం గెలువ దరంబుగాదు. వాఁడు మదీయభక్తాగ్రగణ్యుండు. దానపాత్రాధీశ్వరుండు. వానిసాహసౌదార్యంబులు చూడవలయునేని నావెంబడిం జనుదెమ్మని తోడు

—: శ్రీకృష్ణుఁడు మాయారూపంబున నర్జునునితో రత్నపురంబు సేరుట. :—

కొని పోయి బలంబులఁ బురంబుసమీపంబున నునిచి, ప్రాఁతముదుకనీర్కావిబ్రహ్మకమ్మిదోవతియు నందుపైఁజినిఁగిన యుత్తరీయంబును నుదుట గోపిచందనంపుటూర్ధ్వపుండ్రంబును వక్షస్థలంబునఁ బద్మాక్షమాలికయుఁగర్ణరంధ్రంబుల నలివాఁడిన శ్రీతులసియు భుజంబున యాయావరపు గోనెసంచియుఁ గక్షభాగంబులఁ గృష్ణాజినంబు దేవతార్చన కక్షపాలయు దక్షిణహస్తంబునఁ బుప్పివెదురుఁబ్రాఁతకోలయు గూనివీఁపునఁ జినిఁగినగొడుగుతునుకయు వణంకెడిబడుగు దేహంబునుం గలిగి వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం దనకూర్మిసఖుం డైనయర్జునుని బ్రహ్మచారివై శిష్యుఁడవుగ రమ్మని పూర్వరాత్రంబున రత్నపురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబు, శ్రీకృష్ణదేవుం డర్జునునితోడం గూడ నారత్నపురంబు సొచ్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపసమ్మిళితంబును గుంకుమకర్పూరకస్తూరికాదిపాణింధమంబును నానావిధ కుసుమమాలికా సముద్గీర్ణ సౌరభంబును నైన యొక్క

వీథిం జనునెడ నందంబైన యిందుకాంతసౌధంబునఁ నొక్క మందయానతోడంగూడఁ గ్రీడించుచు నొక్కవిటుం డాకుటిలకుంతలం జూచి నీకురులకుఁ గృష్ణత్వంబు గలిగె. మేలు బళీ! యని మెచ్చుటయు నాకలకంఠి ప్రాణేశుని కేలు కేలునం దెమలించి నీకరంబులు శంఖచక్రాంకితంబు లై యున్నయవి గావున నీవు పురుషోత్తముఁడ వని పలుకుటయు నమ్మాటలు విని సరసిజాక్షుం డర్జునుం గనుంగొని "యీయాశ్చర్యంబు వింటివే! కేళికాలంబునందును మదీయనామసంకీర్తనంబు సేయుచు నున్నవారు. ఇచ్చటివారల చిత్తంబులు మత్పదాయత్తంబులు వీరలవచనంబులుమదీయ దివ్యనామరచనంబులు, ఈజనులకృత్యంబులు మత్కైంకర్య నిత్యంబులు. ఈపట్టణంబు భూలోకవైకుంఠంబు. అనిపొగడుచు నరుండునుం దాను నారాత్రి యెల్లఁ బట్టణవీథులం దిరిగి వేఁకువజామున నర్మదానదికిం జని యందలి నిర్మలంబులగునుదకంబుల స్నానసంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి సూర్యోపాస్తిఁ జేసి తత్సమీపంబున రాజహంసకూజితంబులచేత ద్విగుణీకృతంబు లైనకింకిణీరవంబులచే నలంకృతం బైనఘోటకంబుచే నొప్పుయజ్ఞవాటంబునకుం జని యయ్యాస్థానంబును నందలి ఋత్విక్కులనుదత్సభాసదులను వారలచే నుచ్చరితంబు లైనఋగ్యజుస్సామమంత్రంబులను వానిచే నావహింపంబడి దివ్యవిమానంబులతో వచ్చు నింద్రాదిదేవతలను యజ్ఞశాలామధ్యంబున దీక్షావ

రుండును బత్తి సమేతుండును సర్వాసనాసీనుండును సకలసా
మంతమహీకాంత కిరీటఘటితమణి ప్రభాసితాజ్ఞాశాసనుండు
నైన మయూరకేతనుం గాంచి యాకపటభూసురుఁ డిట్లను
“రాజోత్తమా! భద్రమ” స్తని యాశీర్వాదంబు సేసిననన్న
రవరుండు ప్రత్యుత్థానంబు సేసి నమస్కరించి “భూసురోత్త
మా! నేను వందనంబు సేయకమున్నె మీరాశీర్వాదంబు
సేయుట శపియించుట గాని దీవించుట గాదు. ఎందుండి
యెందుఁ బోవుచు నిందులకు విజయంబు సేసితిరి? నావల
నగాఁగల కార్యం బెయ్యది?” అనిన నాకపటభూసురుండు
వదనారవిందకందళితహాస్యుండై “రాజకులావతంసా! మే
ము కార్యార్థులమై వచ్చినవారము గావున ముందుగా నాశీ
ర్వాదంబు సేయుటయు వెనుక నీవు వందనంబు సేయుటయు
నగ్గు గాదు.” అనిన విని జననాథుండు “అనఘా! అభ్యా
గతస్స్వయం విష్ణుః” అనంబడును గనుక నీవు నాకు జనార్ద
నుండవై తోఁచుచున్నది. దొడ్డుకొంచెం బనికి వేఁడు
ము. దేహవంచనయు మనోవంచనయు ద్రవ్యవంచనయు లేక
యొసంగెద” ననిన విని యమ్మహీసురుండు “రాజశేఖరా!
ధర్మపురంబున వాసంబు సేయుదును. కృష్ణశర్మ యనువాఁ
డను. ఇతండు నాకు శిష్యుండు. ఇతనితోడం గూడ నేను
మత్కుమారునిం దోడ్కొని నీపురోహితుండైన సుశీలుని
యింటఁ గన్నెయున్న దని విని మత్కుమారునకు వివా
హంబుగా నడుగవలయు ననుతలంపున వచ్చుచున్న యెడ

నతిభయంకరం బైనయరణ్యమధ్యంబున నాఁకలిఁ గొని కోపోద్దీపితం బైనయొక్కసింహంబు మదీయపుత్రునిం గదిసి యతని గళంబు పట్టికొనుటయు, నివారింపం దరంబుగాక వేఱొక్కయుపాయంబు గానక శ్రీనృసింహా శ్రీనృసింహా యని నూటయెనిమిదిమాఱులు జపించిన నద్దేవుండు ప్రత్యక్షం బయ్యె నాపుత్రుం గావ లేఁడయ్యె. ఇవ్విధంబున నాపన్నుం డైనకుమారునిం జూచి యత్యంతపరితాపంబు నొందుచున్న నన్నుం గనుంగొని యామృగరాజంబు వాలంబు సారించుచు నాపుత్రునిగాత్రంబు నఖంబుల గ్రుచ్చుచు దంష్ట్రాంకురంబుల నప్పళించుచు మనుష్యభాషణంబుల నన్నుద్దేశించి భూసురా! నాచేతం దగిలినజంతువును గృతాంతుండేనియు విడిపింప నోపఁడు. అట్టియెడ నీవెంత వాఁడవు! నాకన్న బలవంతుఁడు జగంబున లేఁడు. శిష్యుండును నీవును గృహంబునకుం బొం డని నిరాశగాఁ బలికిన నేను నాపరాని క్లేశంబున నాశిశువుఁ బాసిపోవంగాళ్ళాఁడక పుత్రహీనుల కూర్ధ్వగతి లేదని వినియుండుటం జేసి మచ్ఛరీరకబళంబు గొని నాసుతునిశరీరంబు మగుడ నొసంగుమనిన విని యక్కంఠీరవం బకుంఠితోత్కంఠ మెఱయ నన్నుం గూర్చి యిట్లనియె. నావంటి దుష్టజంతువులము మృత్యువునకు భృత్యులము గావున నిట్టియల్పాయుష్కులం గాని నీవంటి దీర్ఘాయుష్కులం బట్ట నొల్లము. నీవు పట్టికొఱకై యింతగాఁ బట్టి పెనంగం బనిలేదు. మరలి పొమ్మ

నిన, నేనామృగరాజంబునుంజూచి, యోయీ పంచాననా! నేఁ జేసిన సుకృతంబు లన్నియు నీకు నిచ్చెద నిప్పావని నొప్పింపక నాకు నొప్పింపుమని వేఁడుకొనిన నియ్యకొనక మాకు నీవలనంగావలసిన ప్రయోజనం బొక్కటియు లేదు మయూరధ్వజునివలనం గాఁదగినకార్యంబు గలదు.' అని పలికె నక్కార్యంబు నీవంగీకరించెద వేని యెఱిఁగించెద.''

అనిన వినియాభూసురోత్తమునకు రాజసత్తముం డిట్లనియె. ఆసింహంబు సాక్షాన్నృసింహదేవుండె గాని సామాన్యసింహంబు కాదు. మదీయదేశకాననంబున నిరులం జరించు సింహవ్యాఘ్రవరాహమహిషదిక్రూరజంతువు లుప్రాణిహింసఁ జేయ వెఱచు; నైననేమి, నీయడిగినపదార్థంబు నెల్లఁ దామసింపక యొసంగెద. నామాట వృథగాదు. నీవు కావలసినదాని నడుగుము. అనిన విని భూసురాగ్రేసరుం డానృపాగ్రణిం జూచి "దుర్బలస్య బలంరాజా'' యనువచనం బున్నది. కావున మముబోఁటియర్థులకు మిముబోఁటిదాతల వేఁడుటకు సంశయింపఁ బని లేదు. నాయార్తిని హరింపుము. ఆసింహము నీదేహంబులో సగంబు నిచ్చిన నాకుమారుని విడిచెద ననిన నేను నాసింహంబు నవలోకించి బహుజనసంరక్షకు లైనమహారాజుల దేహంబులఁ గోసి యిమ్మనుట మాబోఁటివిప్రుల కుచితంబగునె? అనిన విని యాకంఠీరవంబు నన్నుం జూచి "భూసురేంద్రా! యున్న రేంద్రుని సామాన్యునిఁగాఁ దలపం

కుము. దీనజనరక్షకుండును, నాత్మవిద్యావిశారదుండును, సత్త్వోత్తముండును, నుదారుండును సత్యసంధుండునైనమయూరధ్వజమహారాజునకు దోషకాంక్షంబు లేదు, కావున నతని నడుగవలసినకార్యంబునకు నీవు సంశయంబు నొందవలదు. అతని నడిగిన నతండు తనంబున నీకోరికను ఫలింపంజేయు; నది యట్లుండె. నీశరీరంబుఁ గుమారునికిఁ బను లొసంగఁదనంటివి. జరచే ముదిసి తపంబుల శోషించి యుపవాసంబులఁ గృశించి బలహీనం బగుచుండెడుగు దేహంబు మాకేమిటికి! ఆరాజదేహంబు సకలసంబులం దృప్తినొంది సర్వసుఖంబులచేతఁ బెరిగి నవనీతంబు వలె నున్నయుండ బలె నానోటికిం బ్రియుండు నని సింహంబె నన్నుం బొమ్మనె. దశరథనందనుండును, మృతుఁడైన బాలునిఁ బ్రతికించిన తెఱంగున నాపుత్రునిం బ్రతికింపుము. కాదేని నీకుఁ గొదవ కాని మాకేమి! అనుటయు మయూరకేతనుండామాటల విని యాభూసురకిశోరునకు బదులుగఁ దనశరీరం బీయఁదలంచి మంత్రిహితపురోహితబంధుమిత్రాదులం జూచి, రాజులకు రణంబున నేనియు గోబ్రాహ్మణనిమిత్తం బేనియు శరీరంబుఁ ద్యజించు టుచితధర్మంబు. తొల్లి శిబిదధీచిజీమూతవాహనాదులు పరార్థంబుగా నిజశరీరంబులఁ ద్యజించి స్వర్గసుఖంబులఁ జెందిరి. కావున నేనివిప్రోత్తమునకై నాశరీరంబు నొసఁగి కృతకృత్యుఁడ నయ్యెద. దీనికి విఘాతంబుగాఁ బలుక వల దని కుమారుఁ డగుతామ్రకేతుని రాజ్యా

భిషిక్తునిఁ గాఁ బ్రతిష్ఠించి నర్మదానది కృతస్నానుండై యనేక దానంబులఁ జేసి యావిప్రపుంగవుని బిలిచి సలిల ధారాపూర్వకంబుగా మఱియు దేహంబులో సగం బొసంగుటవలన శ్రీకృష్ణదేవుండును బ్రీతుం డగుంగాక! యని భూసురునిచేత ధారవోసి శంకారహితుండై యజ్ఞవేదికాస్థలంబున దర్భాసనంబునఁ గూరుచుండి బృందారకబృంద వందితుం డైనముకుందుచరణారవిందంబుల హృదయారవిందంబునం దిరంబుగా నిలిపి, మొగలిరేకుం బోలిన ఱంపంబు శిరంబున మోపి తెగువ సేయం బూనునంతలోనఁ బుణ్యచారిత్రయు, సౌభాగ్యవతియుఁ, బతివ్రతాశిరోమణియుఁ, బరమసాధ్వియు నైనయతనిభార్య కుముద్వతీదేవి యివ్విధంబెఱింగి సత్వరంబుగాఁ జనుదెంచి, "పురుషునియర్థశరీరంబు భార్యయని వేదవచనంబు కలదు, కావున మదీయదేహంబు బ్రాహ్మణార్థంబుగా నర్పించెద, నిలువు" మనిన విని యాకపటభూసురుండు,మహీపాలునిఁజూచి "పురుషుని వామాంకంబు స్త్రీభాగంబు కావున మయూరకేతనువామభాగంబు తేవల"దని యాసింహాంబు పలికె, నట్టియెడ నియ్యంగనశరీరం బొప్పుకొనునె!" యనుటయు నమ్మహారాజసుతుం డగుతామ్రకేతుండు నమ్మహీసురునకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

"మహీసురోత్తమా! తనయాత్మయె పుత్రుండై జనియించు నని వేదవచనంబు కలదు. కావున మజ్జనకుని దేహం

బునకుఁ బ్రతినిధిగా నాశరీరంబు నిచ్చి నేను ఋణత్రయ
ముక్తుండనై తండ్రి సేసిన ప్రతినఁ జెల్లించు శ్రీరామభద్రుం
డును భీష్ముండునుం జెందినకీర్తిం జెందెద" ననిన నక్కైతవభూ
సురోత్తముండు "రాజనందనా! సింగంబు పలికినమాట
వినుము. ఆరాజు దేహంబును దత్కళత్రంబునుసుతుండునుం
గోసి యిచ్చిన నందులో దక్షిణాంగంబుఁ గొని తెమ్మని
నన్నుం బనిచెఁ గావున నవ్వచనంబును సత్యంబుఁ గావిం
పం జనుదు" ననిన నారాజు దరహసితవదనుండై తనభార్య
నుఁ గుమారునిఁ గనుంగొని యీభూసురుండు పలికినట్లు
గావింపుం డని తనచేత నున్నఱంపంబు వారలచేతి కొసం
గుటయు నారాజపత్ని యైనకుముద్వతియు నందనుండైన
తామ్రకేతుండునుం గైకొని, యతిధీర యగుకుముద్వతీసతి
కుమారునిచిత్తం బుత్తలంబు మానంబలికి యిరువురు రెండు
పార్శ్వంబుల నిలిచి యతికర్కశం బైనయాఱంపంబు భూ
పాలకునిశిరంబునం జేర్చి, "రఘుపతీ! శ్రీమన్నారాయణా!
హరిహరీ! శ్రీకృష్ణా! పురుషోత్తమా! యనికోయునెడ మేరు
గిరిశిఖరంబునుండి దొఱఁగుగైరికధాతుఝరంబుల తెఱఁగున
రక్తపూరంబు లపారంబుగాఁ గురియ భూజను లాహాకారం
బులఁ గావించిరి. ధీరజనులు కొనియాడిరి. దేవతలు ప్రశం
సించి, రప్పు, డమ్మహీపాలుండు చిత్తంబును వాసుదేవపదా
యత్తంబుఁ జేసి ధీరుఁడై యుండునెడ నతని యెడమకంట
నీరు గ్రమ్ముటయు సమ్మహీసురుండది గనుంగొని కోపాటో

పంబునఁ గరంబుల విఱిచి వేణుఖండంబును ధరాతలంబు నం బడవైచి లేచి యిటునటు గంతులు వైచుచు "నవు త్రశవలన నూర్ధ్వలోకంబులు లేకపోయినం బోవనిమ్ము. ఏమున్నను నోసంగినదానంబు నే నొల్ల" నని శిష్యునికరంబు బట్టి యూడ్చుకొనిపోవుచుండఁ నమ్మహీపాలునిసతీమణి తన ప్రాణేశుమస్తకంబు, గదియంబట్టి "యక్కటా! నీశరీరంబు వ్యర్థంబుగాఁ గోయించి తాను నొల్లక యవ్విప్రుండు లేని నేరంబునుఁ బెట్టి యలిగి పోవుచున్నవాఁడు. ఇంక నెట్టు" లనిన నమ్మహీరమణుండు, చనుచున్నమహీసురుఁ జేరఁబిలిచి "మహాత్మా! నీ వేమిటికిఁ గోపంబుఁ జెంది పోయెదవు. నీవంటివిఖ్యాత్రంబున కీశరీరంబులోన దక్షిణభాగం బుప కారంబునకు వచ్చె. వామాంశంబను తానుపయోగంబు నకు రాక పోయితిఁ గదా! యని కంట బాష్పంబులుగ్రమ్మ నడలుచున్నయది. వేసఁ చెలిఁ దొరిగెడిబాష్పంబు లంటి వేని రెండుకన్నులం బాడమవలదె? నాయెడ దయ నేసి నీభాగంబుఁగొనిపొ" మ్మనుటయు, నర్జునునితోడఁ గూడ శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రత్యక్షుఁడై నిలిచియమ్మహీపాలకుఁ గౌఁగి లించికొని "రాజకులచంద్రా! నీధైర్యస్థైర్యసాహసౌదార్యం బులకు మెచ్చితి, నీసుతుండును సతీమణియుఁ గొలువయా గీమహాయంబుల రెంటినుంచుకొనియాగద్వయంబును నీవె చేయుము. కర్తను గర్తనునై నేన సర్వంబు నిర్వహించెద. నీ కుమారుఁడు మమ్ము నిరువురఁ దానొక్కరుండె యుద్ధంబున

జయించె. నీవు దేహంబు నొసంగి మమ్ము జయించితివి. ఈ రాజకులంబులలోన నీసాటివిలువితరణగుణంబులు గలమేటి లేఁ"డనియె. అప్పుడప్పుడమిఱేఁడును దామోదరుని కరాక విందస్పర్శనంబున గాయంబు మాని సంతసంబున నద్దేవుని చరణపద్మంబులకు సాష్టాంగదండ ప్రణామంబులు సేసి "దేవా! కర్మఫలప్రదుండవు, సకలయాగసమారాధ్యుండవు, యజ్ఞమయుండవు నైననిన్నుఁ గనుఁగొంటిని. ఎండఁగొట్టున దప్పిఁగొనినవానికి విమలోదకంబులచేత దప్పితీఱవలయును గాని మంచుతుంపరలం దీఱునే? పునరావృత్తిరహిత మోక్షసామ్రాజ్యప్రదుండ వైననిన్నుఁ బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుఁగొనియుఁ జాలక కర్మారంభంబు సేయం బూనిన నన్నుఁ జూచి విద్వజ్జనులు నవ్వరే? ద్రవ్యంబుఁ గుమ్మరించి పట్టికొప్పెరఁదెచ్చిన వెఱ్ఱివానివిధంబున దురంబున మీస్వరూపం బెఱుంగంజాలక నాకుమారుఁ డవివేకియై రిత్తహయంబుఁ బట్టి తెచ్చె. దేహంబు లస్థిరంబు లని తెలియక యాహరిఁ బట్టి తెచ్చె, నందువలన శ్రీహరివగునీసందర్శనంబు కలిగె. నేను ధన్యుండ నైతిని. ప్రళయసాగరంబున శత్రుచోరకుఁ డగు దైత్యుని సంహరించుటకు మీనరూపంబ వైననీకుఁ బ్రణామంబు. కూర్మరూపధరుండ వై జలధిమథనంబుఁ గావించి సురల కమృతంబు నొసంగిననీకు వందనంబు. లీలావరాహమూర్తి వై భూమినుద్ధరించిననీకునమస్కారంబు. స్తంభంబునఁ బుట్టి ప్రహ్లాదుఁ గాచిన నర

సింహా! నీకు దండంబు. వామనమూర్తివై మూఁడడుగుల ముల్లోకంబుల నాక్రమించిన త్రివిక్రమా! నీకుఁ బ్రణతి నొనర్చెద. క్షత్రియకులఘూకకేతు వైనభృగురామా! నీకు మ్రొక్కెద. దశకంఠకంఠలుంఠకనారాచధారాచకితర క్షస్తోమా! రఘురామా! నీకు నమోవాకంబు. ప్రలంబదానవశైలవజ్రాయుధా! హలాయుధా! నీకుఁ జోహారు. త్రిపురసంహారహేతుబౌద్ధా! యనిరుద్ధా! నీకుఁ గేలుమోడ్చెద. మ్లేచ్ఛనికరవిచ్ఛేదనప్రచండమండలాగ్రధారాసంపాదితకీర్తి! కలికిమూర్తీ! నీపదాబ్జంబులకు నమ్రుండ నైతి' నని బహువిధంబులఁ బ్రస్తుతించి సమస్తవస్తుజాతంబు లమ్మాధవున కర్పించి సంప్రీతుఁజేసి పురందరనందను నట్ల పూజించి కౌఁగిలించి బంధుజనసమన్వితుండై శ్రీకృష్ణార్జునుల నిజపురంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయె. అంత గోవిందుండు గాండీవికి మయూరధ్వజునిభక్తి దెలుపవలసి బలసమన్వితంబుగా దివసత్రయం బం దధివసించె. అనిన జనమేజయుండు జైమినిమునితోఁ దదువాతివృత్తాంతం బెఱింగింపు మనుటయు.

శా. అలంకామిహికాచలప్రకటశౌర్యాగాధగాథాశతో
ద్వేల. స్త్ర్యయశోవిశోభితధరిత్రీఖండ! ఖండాధిక
స్వాలాపామృతసేచనోల్లసితవిద్వత్కర్ణ! కర్ణాటల
క్ష్మీలీలైకధురీణ! రీణనృపరాజీలంఘితాశాన్తరా.

క. కల్పకసమదానకళా
కల్పకనిజబాహుదండ గండరగండా!

కల్పకసత్కవివినుతా
కల్పకసత్కీర్తిసాంద్ర! కదనమృగేంద్రా!

పంచచామరము. ఘనాఘనాఘనాదనాదికాహళీహళాహళీ
ఘనప్రభావిభాసితద్యుగర్భదుర్భరార్భటీ
కనద్ధరావరావకేతుకాండచండవాహినీ
వినోదనోదనగ్నభగ్నవీరవైరిమండలా!

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర, శ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికాప్రముఖ నిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధ
మాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ మీ
నాక్షీదేవీకటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయక
వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక ప్రణీతంబైన
జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వమ్మ
నువచనకావ్యంబునందుఁ జతు
ర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

——:(o):——

పంచమాశ్వాసము.

———

క. శ్రీమధురాపురనాథా!
...మధురాధరగభీర...నిజబోధా!
భూమీనుతభూరికళా
స్తోమాంకా! విజయరంగచొక్కమృగాంకా!

అవధరింపుము. జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిఁ గనుఁగొని యిట్లనియె. అవ్విధంబున రత్ననగరంబునఁ గృష్ణార్జును లారాజుచేతఁ బూజలఁ గొనుచు మూఁడుదినంబు లుండి, నాలవనాఁడు సముత్తుంగమాతంగతురంగశతాంగవీరభటపరంపరలతో, మయూరకేతనుండు గొలిచి రా యాగతురంగంబులఁ గదలింప నవియు నానాదేశంబులు నదంబులు నదులు జనపదంబులు నతిక్రమించి క్రమక్రమంబున సారస్వతపురంబునకుం జేరనరిగె. ఆరాజురాష్ట్రంబున నెల్లకాలంబును గృతయుగంబునందునుం బలె ధర్మంబు నాల్గుపాదంబుల నడచు. ఏసత్యసంధుని దేశంబునందలి ప్రజలు కలవరించి యేనియుఁ జొంక, రేవణా

న్యంపు చేయుదానధారాప్రవాహంబులచేత మేదినీతలంబు ముక్కాఱును బంపు, నేనుశీలుండు "బ్రాహ్మణో మమ దైవతం" బని నిశ్చయించి విప్రసంతర్పణము నెడవిడువక చేయు; నట్టిపరమధార్మికుండైన వీరవర్మ తనచారులచేఁ గపిధ్వజ

— వీరవర్మ గుఱ్ఱంబును బట్టుట —

మయూరధ్వజుల యాగీయఘోటకంబులు తన దేశంబునకు వచ్చె నని విని వానిరెంటిని బట్టికొనఁ జెంగటివారలం బంచుటయు, వారలు నట్లు గావింప, యౌవనాశ్వానుసాల్వ హంసధ్వజమయూరధ్వజాది మహారాజ సేనాసందోహస మున్నతంబును, నపరిమిత తురగకరిరథభటపటలచటులం బునునై కల్లోలినీవల్లభునివిధంబున వెల్లివిరిసియుఁ బాండవ సైన్యంబులకెల్ల నధిష్ఠాతయు సముత్కర్షశీలుండును విక్రమ జిత శ్వేతవాహనుండు నైనబభ్రువాహనుం డెదుటి సైన్యం బులం గడిసి తులితభిదురంబులైన ప్రదరంబుల దరంబు గా నెదురం బ్రయోగించి సేనాంగంబుల భంగంబు నొం దించుటయు, నవ్వీరవర్మకుమారులు కువలుండును సులతుం డు ననువారలు దివ్యరథంబుల నధిరోహించి బభ్రువాహనుఁ దాఁకి దండధరదండోపమానంబులైన చండకాండం బులఁ దండతండంబులుగా నొండొండ నిగిడించుటయు,నుభ య సైన్యంబులకు ముష్టీముష్టి బాహాబాహి కచాకచి ఖడ్గా ఖడ్గి దండాదండిగా భండనం బయ్యె. అప్పుడు, పదివేల మహారథులతోడం గూడ వీరవర్మకుమారులు బభ్రువాహ

నునింగిట్టి పెట్టినదండె తీయక నిశితశరనికరంబుల నొప్పించుటయు, నింద్రునిమనుమఁడు మండుచుఁ, జండాంశుకిరణకాండసదృశంబు లైనశరప్రకాండంబులు వర్షించుటయు, నగ్నిలోనం బడిన శలభంబులకైవడి వీరవర్మసైన్యంబులు మ్రొగ్గతిలం బాఱె; నప్పుడతనియల్లుం డగు నంతకుండు విఱిగిన దళంబులఁ బురికొల్పి శతసహస్రాయుతనియుత కోట్యర్బుద న్యర్బుద ఖర్వ మహాఖర్వ శంఖసంఖ్యలును, పుంఖానుపుంఖంబులు నగు కంకపత్రంబుల నిగిడించిన వ్రాలు నేనుంగులును గూలు గుఱ్ఱంబులును దూలు రథంబులును గీలుదప్పిన బొమ్మల గతిఁ బడు వీరభటులును మూర్ఛల మునుంగు యోధులును, మునింగిన మహారథులును మోహంబునొందినమహీపతులునుం గలిగి దీనదశం బొందినసేనల నవలోకించి, కిరీటికైటభాంతకునిఁజూచి "వీఁడెవ్వఁడో దురంతపరాక్రముఁ డంతకుని తెఱఁగున మనబలంబుల నంతంబు నొందించు చున్నవాఁడు. నాకుఁజూడ వీని మనుష్యుం డనం గూడ"దనిన విని వనమాలి కిరీటిం జూచి "ఈ

—కృష్ణుం డర్జునునకు యము వృత్తాంతంబుఁ జెప్పుట—

రాజుకూఁతు రగుమాలిని యనువధూటికి యముఁడుమగఁడు. కావున (నతండు) మామనిమిత్తంబుగా మనతో నెదిరించి పోరుచున్నవాఁడు. ఆకన్య జమునిఁ బెండ్లియాడిన తెఱఁగువినుము. వీరవర్మకుమారి మాలిని లోకైకసౌందర్యశాలిని మవ్వంపుజవ్వనంబున నివ్వటిల్లుటయు, నప్పువ్వుఁ

బోణిఁజూచి యవ్విభుండు «తల్లీ! నీ వెవ్వరిం బెండ్లియాడ దవు; నమ్మతుం డైనపురుషునిం దెలుపుము. కళ్యాణంబుఁ జేసెద' ననుటయు, మాలిని జనకునితో నిట్లనియె. «ఇపుడ మిలోనం బుట్టినజనునకుఁ జావు నిజంబు, వానితో నను గమనంబు నొనర్చి యమలోకంబునకుఁ జని యమునిశాస నంబునం బుణ్యపాపఫలంబుల ననుభవించిబహుజన్మంబుల నెత్తుటకంటె యమునిం బెండ్లియాడి సుఖంబున నుండుట మేలు. అందులకుఁ దగినయుపాయం బానతింపు" మనిపలికి మాలిని నానాటికి వైవస్వతునిమీఁది మోహంబు రెట్టింప విరహవేదనం జెందుట యెఱింగి, యారాజు భూసురులతోఁ డఁగూడ యమస్తోత్రంబు నడుపుచు బహుకాలంబు యము నుద్దేశించి తపంబు సేయుచునుండ, నక్కన్నియు వ్రతని యమంబులఁ బూని సూర్యనందను నారాధించుచునుండె. అంతనారదుం డవ్వృత్తాంతంబు నెఱిఁగి యంతకునిపాలికిఁ జని యతనిచే నభ్యాగతపూజావిధానంబులఁ బూజితుండై దక్షిణదిశాధ్యక్షా! చిత్రపురంబున వీరవర్మపుత్రిక మాలిని బహుతపశ్శాలిని, నీకుఁ గళత్రంబుగా వలచి వ్రతనియ మంబులచేత నిన్ను నారాధించుచున్నయది. బంగరుతీఁగె రంగు నీను మేనును, విజితభృంగకులకంబులైనయలకంబు లును, నిద్దంపుటద్దంపుటెక్కులైనచెక్కులును; బింబఫలం బునకుఁ బ్రతిబింబం బైనయధరబింబంబును, గలువ రేకుల చెన్నులైనకన్నులును, గంబువిజయోత్కంఠం బైనకంఠం

బును, జక్కవలకుం గవయైనచన్నుఁగవయును, బల్లవశ్రీకరంబులైనకరంబులును, గలదు లేదనువివాదంబులచే సాధ్యంబైనమధ్యంబును, గిరినితంబవిడంబంబైననితంబంబును గదళికలం గేరు నూరువులును, మకరవిజయజంఘాలంబైనజంఘాయుగళంబును, గచ్ఛపకుందమ్ములైనపాదంబులుఁ గలిగి, మోదంబున నీయెడ మోహంబు మించి పావనంబులైనహోమనియమంబుల జపతపంబుల నాచరించుచు నిన్నె యాసించి యున్నయది. ఆచేడియం బెండ్లియాడితివేని, నీకు సమానుండు వేఱొకండు లేఁడు. "అనిన విని నవ్వి యవ్విబుధవర్యుండు మానికులధుర్యునిం జూచి "నీవు ముందుగఁ జని యారాకొమారునితో మారాక నెఱిఁగింపుము. నేనువైశాఖశుద్ధపూర్ణిమాదినంబున భూలోకంబునకువచ్చెద"ననిన నారదుండు చని యత్తెఱఁ గెఱిఁగింప వీరవర్యయు మోదంబు నొంది వివాహంబునకుఁ దగినయత్నంబుఁ జేయుచు నుండె.

తదనంతరంబ యముండు తనదళవాయి యైనరాజయక్ష్ముని బిలిచి, మనము చిత్రపురికిఁ బోవవలయు, నీవు బలంబుల నెల్లఁ బయనంబు సేయు మనుటయు, వ్యాధులకుఁ బ్రధానుం డైనరాజయక్ష్మ యారాజు దేశంబున బ్రాహ్మణపూజకులే గాని బ్రహ్మహింసకులు లేరు నేనెట్లు రాఁ గలవాఁడ నని మొగంబు వెలవెలంబాఱఁ బెదవులఁ దడవుచు నలుదెసలుఁ జూచె. నూటయొనిమిదివ్రణంబులకు

నధీశ్వరుం డైనరాజ వ్రణుం, డచట గురుపూజకులే గానిగురు దూషకులు లేరు మాకు నడయాడఁగూడ దని దిగులుఁ బొందె. త్రయోదశసన్నిపాతంబులకు నధిష్ఠాత యైనజ్వరుండు, తద్దేశంబున నయవంతులే గాని బాలహింసకులు లేరు కావున నేను రా వెఱతు నని తల్లడించె. ఏకవింశతిమోహంబులకు నధిపతియైనమోహుఁ డారాష్ట్రంబున దేవద్రవ్యాపహారకులు లేరు నాకు రాఁగూడ దని మూలమూలకుడాఁగె. మఱియు మున్నూఱుభేదంబులఁబొలుపొందుఁ శూలరోగంబు, విశ్వాసఘాతుకుఁడువిషదాతయుఁ గన్యకాగామియు స్వోదరపోషకుండు నారాజుభూమిలో లేరు కావున నేను రా నోడుదు నని వెనుక కొదిఁగె వేఁటకాండ్రచేతఁ బట్టఁబడినపక్షుల విడిపించునట్టి పుణ్యపురుషు లారాష్ట్రంబునఁ దఱచుగాఁ గలుగుటవలనఁ దాను బొలయంగూడ దని పైత్యరోగంబు పయనంబునకు వెనుకదీసె. వాక్షీకూపతటాకాదిభేదనంబులఁ జేయుపాపాత్ములందు లేరు జీర్ణంబులగు చెఱువులు దొరువులు హావణించునట్టి ధన్యులాసీమలో మెండుగాఁ గలరు. కావున నేను రా నోప నని గ్రహణి తనగృహంబునకుం జనియె. మాషదానంబులు తిలదానంబులు సేయుధర్మపరులే కాని సాధుజనబాధకులు లేరు కావున నాసంచారంబు కూడ దని వాతరోగంబు వెలికిలంబడియె. ఉదకదానపరులే కాని భ్రూణహత్యాపరులు వానిరాజ్యంబున లేరు కావున నేను రావెఱతు నని.

మహోదరంబు ముందువెనుకలు చూచె. కటిరూపుల దానంబు సేయువారే గాని దాతల నిందించువార లాభూమిలో జేరని యపస్మారం బవ్వలి కరిగె. ఇవ్విధంబున సకలలోకంబులు గుసగుసలం బోవుచుం బయనంబు కదల వెలిచె.

అంత సమవర్తివారలం జూచి మీరలు పాతకులకు భయంకరులు, పుణ్యపురుషుల కమృతస్వరూపులు, కావున మీ రెవ్వరి నంటవలదు. కామరూపంబులు గలవారలు గనుక మనుష్యరూపధరులై మావెంబడి నరుగుడెం డని పలికి యముండు సౌమ్యాకారంబునం జూపట్టుచు సకల భూషణభూషితుండును దివ్యవిమానాంబరధరుండు నై నరాకారంబునం జిత్రవర్ణనగరంబునకు వచ్చిన జమునిం గనుంగొని ప్రణమిల్లి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించినసూర్యకుమారుం డారాజకుమారికం బరిణయంబై నీకు నభీష్టం బెయ్యది యడుగు మనిన, నాధరణీశ్వరుం డల్లునింజూచి "ఇతరవరంబులనే నొల్లను, దేహావసానసమయంబున దేవకీనందనుని పాదారవిందంబులు దర్శించునట్టి భాగ్యంబులు గలుగవలయును, నివ్వరంబు దయసేయు"మనుటయు,నంత పర్యంతం బంతకుండు నీచెంతనె యుండెద నని ప్రతిన గావించెం గావున మామహోదుం గూడి యముండు మనతో సంగరంబు సేయవచ్చె. ఈక్షణంబ యనేకాక్షౌహిణీక్షయకరంబైనయుద్ధంబు సిద్ధంబుగాంగలదు. అర్జునా! నీవు వేదుకచూడుము, బభ్రువాహను ననుసాల్వుం గర్ణకుమారుం బ్రద్యు

మ్ము ననిరుద్ధు మయూరధ్వజు మఱియును దక్కిన యోధుల సన్నద్ధులఁ జేసి పనుపవలయు నని పలికె.

—: అర్జునవీరవర్మలయుద్ధము. :—

తదనంతరంబ శ్రీకృష్ణదేవుఁడు గాండీవియరదంబెక్కి పగ్గంబులు మునికోలయుఁ బూని సారథ్యంబునకు నుపక్రమించిన, నావీరవర్మ, వారిజలోచనుం జూచి "వాసుదేవా! వాసవనందనుండు నీవు నా శౌర్యంబుఁ జూచెదరు గాక," యని పలుకుచు నారాయణుని నూఱునారసంబులఁ గవ్వడి నేను బాణంబుల మయూరధ్వజాదుల నైదుసాయకంబులఁ గంఠగతప్రాణులఁ జేసిన, బీభత్సుండు వీరవర్మమర్మంబులు దూఱిపాఱ సానలందీఱిన నారసంబులు నాటించినం బిఱుతి వియక యమ్మేదినీశ్వరుండు తెఱవు గాంచి కంజనయన ధనంజయుల శితశిలీముఖంబులం జిక్కుపఱిచి ప్రళయజలధరంబుఁ బోలి గర్జించుటయు, నర్జునుం డూర్జితవిక్రమంబున నిర్జరులు వెఱఁగంద వానిశరీరంబునిశితశరంబులజర్జరితంబుగాఁ బర్జన్యునివిధంబున శరవర్షంబులు గురిసి, వీరవర్మునివక్షస్థలంబు క్షురపంచకంబున నొంచిన, నించుకేనియుంజలింపక, యర్జును నఱువదింట, నచ్యుతుని నూట, నన్నియశరంబుల నాంజనేయునిఁ దేరివారువంబులఁ, దక్కిన వీరులఁ దెరలించి మొనలఁ గలఁగఁజేసిన, బాండవవాహినీసమూహంబు మోహంబుఁజెంద, నప్పుడప్పురుషోత్తముండు గాండీవిఁ జూచి "యకాలతిమిరంబుఁ గల్పించి సైంధవుఁ ద్రుంచి

నట్లునుఁ గర్ణుని తేరు ధరిత్రీతలంబునం గ్రుంగఁద్రొక్కించి జయించినట్లును వీనియెడ వంచనోపాయంబులు చెల్ల" వని బలవంతు హనుమంతునిఁ బంచిన, నతండు కాలపాశం బును బోలు వాలపాశంబున వానిరథంబు బిగియించి తొల్లి మందులకొండఁ బెల్లగించినచందంబున నెత్తుకొని యాకసంబునకుఁ బఱచిన, నాఖోణీవల్లభుండు వాయునంద నుని వంచించి యరదంబుడిగ్గి యవనీతలంబునకువచ్చి, నరుని తోడం గూడ నారాయణునిఁ బట్టుకొని గగనంబునకెగసి యాంజనేయునిఁ జూచి "యిద్దేవుండు పార్థుని మీఁదిదయ వలన క్షీరసముద్రంబును శ్వేతద్వీపంబును విసర్జించి వచ్చి యున్నాఁడు, కావున నచ్చట విరహతాపంబునఁ బొరలు శ్రీమహాలక్ష్మికిఁ బ్రియం బగునట్లు కలశాంబుధిలో శ్వేత. ద్వీపంబున శేషతల్పంబునఁ బడవైచెదఁ జూడుము. నీవు నారథంబు విడువు" మని నరనారాయణుల నిరువురం జంక నిఱికి యవ్వాయుతనయునిఁ బిడికిటం బొడిచిన గ్రుడ్లువెలి కుఱికి మిడుకుచుఁ బుడమిపయిం బడి కదలమెదలనేరకున్న మధుసూదనుండు వానిమనోరథంబు సఫలంబు సేసినఁగాని తమయాపద తొలంగ దనుతలంపుననతనిచంకనుండి మెల్లన పీడి యవ్వీరవర్యునితల నిజపదారవిందంబున గుప్పానం దన్నిన, మహీతలంబునం బడి మూర్ఛం జెంది క్రమ్మఱఁ దెప్పిఱి శ్రీకృష్ణార్జునులఁ గదియ వచ్చి "బవరంబున దేవదా నవు లేనియున్ననుఁ గదియఁజాలరు. విశేషించి, శ్రీకృష్ణా!

నీచరణారవిందంబు నాశిరంబున సోఁకెఁ గావునఁ జిరంజీవి నైతి ననిన- విని యచ్యుతుండు ప్రీతుండై యర్జునునితో, "వీఁడు దుర్జయుండు, సత్త్వసంపన్నుండు, ధనుర్విద్యావిశారదుండు, మయూరధ్వజాది యోధవీరుల జయించినమద్భక్తియుక్తుం" డనిన విని క్రీడియుం గౌఁగిలించి, సూడె. అంత వీరవర్మ హరిని నరునిం జూచి మీరు లోకరక్షకులగు నరనారాయణమూర్తులరు; మిమ్ము నెదిరింప ముల్లోకంబులు నోపవు. నే నెంతవాఁడ; నని పలికి వినమ్రుఁడై గోపికావల్లభ చరణపల్లవంబులకు సాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ జేసి పార్థునిఁ గౌఁగిలించుకొనియె. అప్పుడు యుద్ధంబునఁ బడినవారల నెల్ల నంతకుండు బ్రతికించినఁ దద్బలంబులతోఁ గూడఁ గృష్ణార్జునులు వానిపురంబునకరిగి యైదుదినంబులు వసియించిరి. అంత నవ్వీరవర్మ డెబ్బదివేల తెల్ల యేనుఁగులఁ గృష్ణవర్ణంబు లైనతురంగంబులు తొంబదివేల నష్టవిధంబు లైన ముక్తామణిరాసుల ననేకంబు లగుదాసదాసీనివహంబుల నిచ్చి తనకుఁ గలసమస్తరాజ్యంబుఁ దామరసాక్షునకు సమర్పించి తానునుఁ గొలుచుచు నవనహయంబులం దరలించి నఁ గొన్నిదినంబులకుఁ నారెండుగుఱ్ఱంబులు నాయాదేశంబులఁ గడచి చని, యేనుంగుల మ్రింగఁజాలిన మీనంబులును, గండశైలంబులఁ గబళింపఁజాలు మకరంబులుం గలిగి యతిభయంకరం బైనసింధునదంబుఁ జివ్వునఁ దాఁటుటయుఁ, గిరీటి వీరవర్మఁ జూచి హయంబులు రెండును నదం

బున కవ్వలికిఁ దాఁటిచనె; నింక నుపాయంబేమి యనిన నతండు దృఢతరంబు లైనయోడలఁ దెప్పించి సేనాసమూహంబుల దాఁటించుటయుఁ, గుంతలదేశంబుఁ జేరఁ జని యచ్చట నశ్వంబులఁ గానక బభ్రువాహనాదులైన దొరలు తిచ్చవడియున్న యెడ రెండవమార్తాండమండలంబన నఖండితదేహుం డైననారదమౌని కనుపట్టి, వారలవందనంబుల నభినందించి వాసవకుమారునిఁ జూచి "నీహయంబు కుంతలనగరంబుఁ జేరె. పరభయంకరుం డైన యాచంద్రహాసనృపాలుని పరాక్రమంబు లెక్కించునెడ మీవెంబడివచ్చు రాజులెల్లం బదియాఱవపాలు సరిపోవఁజాలరు. వాని చరిత్రంబు చిత్రంబు, వినిపింప వేళ గాదు. యాగహయంబు దూరంబు చనుఁ గావున వేగంబ వెంబడిఁ బొం" డనుటయుఁ బార్థుండు "నారదమునీంద్రా! సజ్జనులచరిత్రం బాకర్ణించుట జన్మఫలంబు గావునఁ జంద్రహాస మహీపాలుని చరిత్రంబు శ్రవణానందంబుగా నానతీయవలయును."

—: చంద్రహాసోపాఖ్యానము :—

అనిన విని, హరితత్త్వబోధనావిశారదుం డైన నారదుండు పురందరనందనుం జూచి "తొల్లి కేరళదేశాధీశ్వరుండు పెద్దకాలంబు కొడుకులు లేకయుండి వ్రతంబులు దానంబులు జపంబులు తపంబులు ననేకంబులు గావించి బహుకాలంబునకు హరిభక్తులగు బ్రాహ్మణుల ప్రసాదంబున నొక్కకుమారునిం గనియె. వాఁడు సౌభాగ్యలక్షణ వం

పన్నుండును తేజోవిరాజమానుండును జంద్రకందర్పసదృశ రూపరేఖాకలా విలాసభాసురుండు నయ్యెఁ దండ్రిగండం బున మూలానక్షత్రంబున జనియించె. అంతఁగొన్ని దినం బులకు నారాజు వైరిరాజులతోఁ బోరుజుదీర యాజిగావించి వెను దివియక శాత్రవులు ప్రయోగించిన యాయుధంబు లచే భిన్నభిన్నాంగుఁడై సంగరాంగణంబునంబడి యింద్ర సదనంబునకుం జనియె. అట్లు గండదోషంబునఁ దండ్రి మరణంబు నొందుటయుఁ దల్లి యతనితో నగ్నిప్రవేశంబు సేసె. శత్రువులచే రాజ్యంబు గోలుపోయి మంత్రులు య థాయథలుగాఁ జనిరి. ఇట్లు మాతాపితృ విహీనుండును రాజ్యభ్రష్టుండునైన యబ్బాలకుం దోడ్కొని కొందఱు దాదులు కౌంతలపురంబునకువచ్చి యబ్బాలకునిం బెంచు చుండి రెండుమూఁడేండ్లలోన నాదాదులును బరలోకంబు నకుంజనిన ననాథుండైన యమ్మహీనాథకుమారునిం జూచి పౌరనారీజనులు కరుణచే నొక్కపుణ్యవతి జలకంబులార్చె; నొక్కసీమంతిని హితంబును మితంబునుగా నాహారంబు వెట్టె; నొక్కసతీమణి వానికటితటంబున బంగరుచిఱుంగుల యొల్లియ గట్టె; మఱియొక పురంధ్రీరత్నంబు కూఁకటి కూడదువ్వి కొండెవైచి సిగబందుచుట్టె; వేఱొక్కపతి వ్రత యబ్బాలకునెత్తికొని ముద్దాడుచుదీవించె. ఇవ్విధం బున వారిజాక్షులు గారామునఁ బెంచుచునుండ నైదేండ్ల ప్రాయం బగ్గుటయు నారాచక్రొమారుం డందంద యాట

లాఁడుచుం దుష్టబుద్ధి యనం బరఁగిన యారాజుమంత్రి గృహంబునకుం జనిన, వానికొలువులో దైవజ్ఞ లైనమహా మునులు శుభలక్షణలక్షితుం డైనయబ్బాలు నీక్షించి హర్షించి, 'యీముద్దులబిడ్డం డెవ్వరివాఁడో? వీని లక్షణంబు గనుంగొనిన భూమండలం బేలం గలం' డనిన విని దుష్ట బుద్ధి యీర్ష్యాసూయాపరవశుం డై యమ్మునుల మాటలు వినియు విననిచందంబున నూరకుండి వారలం బోవంబనిచి యబ్బాలకునిం గాంచి "ఋషులవాక్యంబు తప్ప" దని తలంచి పెచ్చు పెరిఁగిన మచ్చరంబు మెండుకొనఁ జండా లురం బిలిచి, "యీకొండికవానిం దోడ్కొనిపోయి నట్టడ విలో శిరంబు ఖండించి రం" డని పంచినఁ గాలకింకరులం బోని యమ్మాలలు, మద్యంబులు ద్రావి మదోన్మాదం బున దాఁటుచు, హరిభక్తాగ్రగణ్యుం డతిపుణ్యుండు సుకుమారుండు నైనయారాజకుమారునిం దోడుకొనిగండక పుండరీకమాతంగతురంగ మహిషవరాహఖడ్గగవయగంధ సింధురసింహశరభాదిమృగగణశరణ్యం బైనయరణ్యంబుసొ చ్చియందొక్కశిలాఫలకంబున నమ్ముద్దులబాలకుంగూర్చుం డనిడి కత్తులుదుస్సి, మద్యపానమదోన్మత్తతం బేరెమ్ములు వాఱుటయుఁ బ్రహ్లాదునికై వడి నారాకొమారుండు హృద యంబున బెదరక వరద! వాసుదేవ! వైకుంఠవాస! వనమా లికాభరణ! వారణాపదుద్ధరణ! వారిజాక్షా! యని దివ్య నామసంకీర్తనంబు సేయుచు ధీరుండై యున్న యెడం గృపా

ణంబు జళిపించి యీరాచపట్టిని గొట్టం దలంచి హారికటా
క్షుంబువలనం జేయూడక యందఱు నేకవాక్యంబుగానీచిన్ని
పాపనిం జంపు మని యీపాపాత్ముండు పంచిన మన మే
గతిం జేయంగలవారమని చంపకయక్కుమారుని పాదంబు
చిటికెనవ్రేలు కోసికొనిపోయి దుర్మంత్రియగు దుష్టబుద్ధి
ముందరం బెట్టి, మ్రొక్కిన, నతండునుం బ్రమోదంబు
నొందె. అమ్మహామునుల వాక్యంబులు దబ్బఱ సేసితిం
గదా యని యుబ్బుచు నుండె.

అంత నక్కుమారుండు, నుద్దండవేదండకపుండరీక
మండలహిండితం బైనయమ్మహారణ్యంబున నంగుళిచ్ఛేదన
వేదనం బొరలుచుఁ బట్టపగలింటి యెండతాఁకునఁ గొట్టు
వడి యాఁకట సొటసొట వోవుచు వదనకమలంబు వాఁడఁ
జిప్పకూఁకటి యల్లన నాఁడ గన్నుల నశ్రుజాలంబులు జా
ఱఁ, గమలాక్షా! దీనరక్షావిచక్షణా! లక్ష్మీపతీ! క్షమాపతీ!
ఆపన్నశరణ్యా! అనాథనాథా! అంబుజోదరా! ఆదినారా
యణా! నీవే దిక్కని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు వేఁడియునుక
లోనం బొక్కుచు స్రుక్కుచు నున్నయెడ నావనదేవతలు
నందలి మృగంబులుఁ బక్షులు హితోపచారంబులు సేయు
చు రక్షించుచునుండె. అవ్వేళ మృగాకీర్ణప్రాంతరం బయిన
కాంతారంబున నచ్చటిచెంచులకుం బోయలకునధీశ్వరుండు
పరిపూజితలక్ష్మీశ్వరుండును బుళిందనామధేయుండునునక్కాం
తలుపునిదుర్మంత్రికి విధేయుండునగు నొక్కపాళెగాండ్ర దొర

వేఁటాడుచు దైవవశంబున నవ్వనంబు సొచ్చి యచ్చోటికి వచ్చి యశ్రుధారా పరిపూరితనేత్రుండు నుపవాస శోషిత గాత్రుండునై కమలమిత్రునిం బోలు తేజంబున విరాజిల్లుచుఁ జరణాంగుళిఖండనవేదనం జాలఁగుందియు ముకుందా! గోవిందా! అరవిందనయనా! ఇందిరారమణా! నంద నందనా! యనుచు శ్రీహరిం దలంచుచున్న యాచిన్నరా

—:చంద్రహాసుఁడు పుళిందునకు దొరకుట:—

కొమరునింజూచి యా పుళిందకుండు దానును శ్రీహరి భక్తుండు గావునఁ గరుణాంతరంగితమానసుండై కన్నీరునించుచు "నిక్కుమారుం డెక్కడివాఁడో! అక్కటా! యక్కటికంబు లేక యీచక్కనిబాలు నిక్కరణిం జేసినయుక్కివులెవ్వరో!" యని వగచుచు గుఱ్ఱంబు డిగ్గి దగ్గఱకు వచ్చి వెఱవకు మని బుజ్జగించుచు "నే నపుత్రకుండను గావ శ్రీహరిసేవామహత్త్వంబున నిప్పుడు నాకుఁగొడుకు కలిగె. కన్యాకాపుత్రుండును, గుండుండును, గోళకుండును, వంగీకృతుండును, గన్యాదానకాలంబునఁ బ్రథమపుత్రుండు తన కొడు కని నిశ్చయింపఁబడినవాఁడును, గ్రయలబ్ధుండును, దల్లిదండ్రులచేధారాపూర్వకంబుగా నీయఁబడినవాఁడును, నెద్దియేనియు నొక్కయాపదవలనఁ దనకుఁ దానేచేరినవాఁడును, దేవరన్యాయంబున జనియించిన వాఁడును, దనకు ధర్మపత్నియందుజనియించినవాఁడు,నిప్పదుగురుఁబుత్రులనం బరఁగుదురు. అందులో వీఁడు తనకుఁదానె చేరెం గావున

స్వయంప్రాప్తుం డనం బరఁగు" నని తనయునిం గా నంగీకరించి యబ్బాలునిశోకంబు నివారించి తురంగంబుపై నిడికొని తనయేలెడుచందనావతీపురంబునకుం జని, వెంబడి వచ్చిన బంధుపరివారంబులఁ బరిజనంబుల సర్వప్రకారంబున నిండ్లకుం బనిచియంతఃపురంబునకరిగి, దైవజ్ఞులు నుపాస్యులు నైనజోస్యులం బిలిపించి వారి యనుమతిని శుభలగ్నంబునఁ దనపట్టపురాణి యగు మేధావినీరమణిం బిలిపించి "యశోదాకుమారునికరుణవలన నీకుంగుమారుండు గలిగెఁ గైకొమ్మా" యని చేతికిచ్చుటయు, నచ్చిగురుఁబోణి మచ్చిక హెచ్చ గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని స్తన్యంబులు సేఁపుటవలనఁ బరిపులకితగాత్రయై యక్కుమారు నాపాదమస్తకంబు నిమిరి వామపాదంబునఁ జిటికెనవ్రేలు లేమికి మనంబునం బురపురం బొక్కుచుఁ, శ్రీహరీ! యవ్యాజకృపాలహరీ! నరహరీ! నీవు కృపనొసంగిన యిక్కుమారునకు నంగవైకల్యంబు రాఁదగునే? యని యంతరంగంబునం దలంచినయంత నయ్యింతి పాతివ్రత్యమాహాత్మ్యంబు వలన నెప్పటియట్ల చిటికెనవ్రేలు మొలచిన నానందంబు నొందె. ఆపుళిందకుం డయ్యిందువదనతోడం గూడఁ గొడుకు నంకతలంబున నునిచికొని చంద్రుని నవ్వునట్టిమొగంబు గలుగుటం జేసి చంద్రహాసుం డనునామకరణం బొనర్చి దాదిఱొమ్మున దూదిపాన్పునం బెనిచె.

అంతఁ శుక్లపక్షంబున విదియచందురుండునుంబలె నక్కుమారుండభివృద్ధింబొంద నమ్మహీమండలంబున నెల మూఁడువానలు గురిసె. సకలసస్యసమూహంబులుదున్న కయ పండె. ధేనువులు నపారంబుగా క్షీరంబులు గురిసె. తొమక్షోభంబులు విరిసె. బాంధవకులం బానందంబున మెఱసె. అంతఁ నద్ధరాకాంతుండు నందనునకు నుపనయ నంబు గావించి వేదవేదాంగంబులును దద్రహస్యంబును మన్వాదినీతిశాస్త్రంబులును ధనుర్వేదంబును విలువిద్య యందలి లాఘవ లక్ష్యశుద్ధి చిత్రత్వ దృఢత్వంబులును దివ్యాస్త్రజాలంబులును కత్తి,జముదాడి,వంకి,బాణా,పట్టా, మరియు, గద, గుదియ మొదలగు భద్రాయుధంబుల సాద లును,అశ్వారోహణ గజారోహణ రథారోహణ పదలా ఘవవిచక్షణత్వంబునుం దెలియంజేసి సకలజనులు నానం దంబునొంద నప్పాళిందకుండు యౌవనరాజ్య పట్టాభిషేకం బొనర్పినఁ గందర్పకోటివిలాసుం డైనచంద్రహాసుండుధరణీ చక్రంబు నవక్రపరాక్రమంబున శకునిచందంబునం బరి పాలించుచు,రుక్మాంగదుని తెఱంగున శ్రీవిష్ణుభక్తిపరాయ ణుండై తన దేశంబునందలిజనులెల్ల నేకాదశీవ్రతంబువిష్ణు పంచమీవ్రతంబు శ్రీజయంతీవ్రతంబును మొదలైనవైష్ణవ వ్రతంబులను యథావిధిగా నాచరింపంజేయుచు నట్లు చే యనివారల దండించు. పదియాఱేండ్ల నూఁగుమీసంపుఁ గౌమరుఁబ్రాయంబునఁ దండ్రిచే ననుమతిఁ బడసి తురంగ

మాతంగ శతాంగవీరభటపటలీచటులం బైన సేనాసమూహంబులతోఁ బరుదులు గెలిచి, బిరుదులు గైకొని, యట వంగవంగకళింగకాశ్మీరకర్ణాటకరూశకైవర్తకాది నానాదేశంబులు గెలిచి తుంగంబు లగు మత్తమాతంగంబులును వేగజితకురంగంబు లైన తురంగంబులును జిరత్నంబు లైన రత్నంబులును గిరిశిఖరంబులకన్న వాసు లైన హేమంపు రాసులును మొదలగు సంపదలు గైకొని నిలింపపతిసాంపున భూతలంబు గంపింప సేనా పరంపరలతోడం గూడ నానందం బైన చందనావతీపట్టణంబునకు వచ్చి తలిదండ్రుల పాదంబులకు వందనంబులు గావించి నిజభుజోపార్జితంబులు నూర్జితంబులు నై నధనకనకరత్న నికరంబులచే బొక్కసంబు క్రిక్కిఱియంజేసి, మాతాపితృశుశ్రూషణంబును బంధుమిత్రామాత్యాశ్రితపోషణంబును విద్వత్కవిసంతోషణంబునుం జేయుచు నున్నకుమారునిం గనుంగొని కనుంగవ చెంగలింప నప్పుళిందభూపతి యొక్కనాఁడు తనయునిం గరంబున నిమురుచు "నన్నా! మనము కుంతలాధీశ్వరునిం గొలిచినవారము. అచ్చట మనకుం బ్రాపకు లతనిమంత్రి యగుదుష్టబుద్ధియుఁ దత్పురోహితుం డగు గాలవుండును. కనకకఁ గనకటంకంబులు పదివేలు నైదువేలు రెండువేలు వేర్వేఱ యమ్మువ్వురకు మూటలు గట్టి ముద్రవేయించి పంపుమనినఁ జంద్రహాసుం డట్లే యగుంగాక యని బొక్కసంబునకు వచ్చి యొంటెలమీఁద వేసడంబులమీఁద బలీ

వర్ధంబులమీఁద రాజునకు మంత్రికి ధనంబు లపారంబుగా బెటికలఁ బెట్టించి తండ్రి చెప్పినక్రమంబున ముడుపులు గట్టించి యామూఁడువగల ముడుపులును బురోహితుల కిమ్మని పంపుటయుఁ, దీర్పరులు నేర్పరు లైననియోగులు కొంతలంబున కేగి రాజునకు మంత్రికిఁ బురోహితునకు బ్రణమిల్లి చంద్రహాసుం డిచ్చినపత్రిక నొసంగి యొప్పొడు నీయందగిన యప్పనంబుకన్నఁ బదియింత లధికంబు దెచ్చితిమి. కైకొని రాజున కిమ్మని యమ్మంత్రికి నొప్పగించి తక్కిన యమ్మూఁడువగల ముడుపులను నొక్కబంగరుపళ్ళెరంబున నునిచి తత్పురోహితుం డగుగాలవునకు నిచ్చినఁ, దద్వృత్తాంతం బంతయు దుర్మంత్రి యైన దుష్టబుద్ధి యాలకించి మనవుళిందున కింతసంపద గలుగుటకుఁ గారణంబేమి? యని యసూయామలీమసం బైనమానసంబునఁ గుంతలాధిపునిం జేరి చంద్రహాసుని తెఱంగు విన్నపంబు నేసి యతనితండ్రి యగువుళిందునిం బట్టుటకు రాజుచే ననుమతిఁ గై కొని పవనజవం బైనతురంగంబునెక్కి యపారదళంబులతో నాఱు యోజనంబులదూరం బొక్కదినంబులోనం జని చందనావతీపురంబు ముందరం గాంచి తనయొద్దియోధవరులఁగల యం గనుంగొని మున్ను సింహశరభశార్దూలాదిమృగసంకులం బైనయాయడవిలోని దైన యిది యిప్పు డమరావతీపురంబు నిరసించుచు నిలింపపతిసంపదలం బోలి సంపదల పెంపు దలిర్చుచు నున్నయది. అని పలుకుచు నరు వేరఁ

బుళిందకుండు ప్రియసుతునితోడం గూడ నెదుర్కొని మ్రొక్కి తోడ్కొని వచ్చి నిజమందిరంబున విడిదిపట్టు గావించె.

అంతనానావిధంబులును మనోహరంబులు నగువస్తువ్రాతంబు లర్పించిన నాదుష్టబుద్ధి కపటంబు మనంబున నుంచి వెలుపల వాత్సల్యంబుదోఁప నవ్వుచుఁ జంద్రహాసుం గనుంగొని "పుళిందకా! పున్నమచందురునింబోలెనయునానందుండైననీనందనుండు సౌభాగ్యలక్ష్మీసమేతుండై యొప్పు చున్నవాఁడు. ఇతండు నీ కేచందంబునం గలిగె" ననినఁ బుళిందుండు దుర్మంత్రి నవలోకించి "మృగయావినోదంబుగా వనంబునకుం జని కుంతలపురంబునకు రెండామడ దూరంబున దురవగాహంబైనగహనంబునఁబాదాంగుళిచ్ఛేదవేదనాదోదూయమానమానసుండై శ్రీహరిం దలంచుచునున్న యీచిన్నవానిం గనుంగొని శ్రీవిష్ణుభక్తునింగా నెఱింగి తోడ్కొనివచ్చి కన్నకొడుకకన్న మిన్నగా నెన్నికకెక్కం బెంచితిని. నాఁటికైదేండ్లబాలుం" డనిన విని తాముస్సు చేసినయకృత్యంబు మనంబునం దలంచియీచిన్నవాఁడు వీఁడె యని నిశ్చయించి మాలబంట్లపయిం బండ్లు గీఁటుచు నసూయాకోపంబులు మనంబున నణంచికొని యిచ్చట నితని నేమేనియుఁ జెనకఁ దలంచితిమేని మనకే దోషంబు వచ్చుఁ గావున నుపాయంబున వీనిం గొంతల పురంబునకుం బంపి యచ్చట మత్సుతుం డైనమదనునిచే

విషంబు పెట్టించి చంపించెద నని యూహించి తనతన యునిపేర స్వహస్తలిఖితంబుగ నొక్కపత్రిక వ్రాసి ముద్ర వైచి చంద్రహాసునిచేతి కిచ్చి వినయంబును నెనరునుం దోఁచునట్లుగాఁ జేరంబిలిచి యీపత్రికం గొని నీవొక్కరుండవు కొంతలంబునకుం జని నాపుత్రునకు నిమ్ము. అచ్చట నీకు సకలశోభనంబులు గలుగు ననినఁ, జంద్రహాసుండు మ్రొక్కి యక్కమ్మగైకొని మనోమారుతవేగం బైనతురంగంబు నెక్కి నిమిషమాత్రంబునఁ గొంతలంబునకుం జని తత్పురప్రాంతంబునందుఁ జంచచ్చంచరీకఝుంకారసంకులం బైన యొక్కయుద్యానవనంబు మధ్యంబున హృద్యంబైన పద్మాకరంబు పొడఁగని రాయంచ జక్కవబెగ్గురులగములు కరువలిచే నెగయుపుష్పాదుల నప్పళించిన విప్పగు నల్లగలువల నుల్లసిల్లు తేనెసోనల నానిన చలిగాలిమొలకలవలనం బథిశ్రమంబు దీఱఁ దురంగంబునుసాహిణివశంబు నేసిపల్లవపుష్పఫలభరితంబైనసహకారవృక్షంబునీడ బడలిక దీఱం బవ్వళించి నిదురించుచు నుండ నాకొంతల మహీకాంతుని కూఁతురు చంపకమాలినియు దుష్టబుద్ధితనయ విషయయు మన్మథునారాధింపంగోరి సఖీజనులతోడంగూడ నవ్వనంబునకు వచ్చి పల్లవితంబులు కుసుమితంబులు ఫలితంబులు నగుపొన్నలు పొగడలు గోరంటలు సెమంతులు చూతంబులు పారిజాతంబులు జాజులు విరజాజులు మల్లెలుమొల్లలు పోఁకమ్రాఁకులు మొగ్గ లగుతరులతానికరంబుల సుమం

బులు గోయుచు విరిగుత్తుల నొండొరుల వ్రేయుచు నొయ్యారంపునడలచే వనమయూరంబుల గర్వంబులు డించుచుఁ బూలరెమ్మలు వంచుచుఁ బూలక్రొమ్మదించుచు సఖులఁ జేరం బిలుచుచు సరసంపుఁబలుంగులచే మత్తకోకిలంబుల మదంబు లడంచుచుఁ బువ్వుఁదీవియల వంచుచు మేని మెఱుంగుల వనంబెల్ల నింపుచు సకటలంబుల నటించుకుటిలాలకంబులచేఁ దుమ్మెదలం గదుముచుఁ బల్లవంబులంజిదుముచుఁ గోసినవిరులు పయ్యెదలలో నదుముచుఁ దళుకువాలారుఁజూపుతూపుల బాలకురంగహృదయంబుల నాటుచుఁ దేనియవాఁకలం దాఁటుచు దనూసౌరభంబులచేఁ గుసుమసౌరభంబులు మాటుచుఁ బువ్వులుగోసి కమలాకరంబు డాసి వేడుకమీఱ జలక్రీడ లాడి విగళితహారమణిగణంబులచేఁ గమలాకరంబు రత్నాకరంబుగాఁ జేయుచుఁ దత్తటంబునం దువ్వటంబులు గట్టి సొమ్ములుపెట్టి కుంకుమ కస్తూరిక లలంది యవ్వేలందులు మన్మథపూజ సేయుచు నుండిరి.

అయ్యవసరంబున నమ్మంత్రికుమారిక యక్కాలనిగట్టునఁ దివ్యమామిడిచెట్టునీడ నిదురించుచున్న చంద్రహాసునింగాంచి యందియలు మొలనూలుమువ్వలు రవలమెట్టెలు మ్రోయకుండ మెల్లమెల్లనం జని యక్కుమారవరునిరూపరేఖాసౌందర్యకలావిలాసంబులకుంజొక్కిచక్కెరవిలుతుని బారికింజిక్కి చేరం జని యడపపుసంచిత్రాటం

గట్టియున్నకమ్మ విడిచి చూచి తండ్రి చేయివ్రాలుగాఁ దెలిసి యవ్వాక్యాణమూద్యంతంబునుం జదివికొని నిజజనకునివిష మబుద్ధికిం బరితాపంబు నొందుచు "రూపరేఖావిచిత్రరమా కుమారుండైనయీరాకొమారునకు విషము నొసంగి" యని వ్రాసినాఁడు. ఇంతనిర్దయుండు జగంబునం గలండే యని వగచి "విషమునొసంగి" యని వ్రాసినయక్షరంబుల *నడుమ యకారంబు వ్రాసి యెప్పటియట్లు ముద్ర వైచి యడపవు సంచిత్రాటం గట్టి పెన్నిధిం జూచి విడువఁ జాలని పేదవడు వున నవల నడు గిడంజాలక కొంతతడవు చూచుచునుండి పరాధీన గావున దీనమానస యై యెఱుంగనియట్లు రాజ పుత్రికడకుం జని తదనుమతిఁ బడసి నిజగృహంబునకుం జనియె. అంతఁ జంద్రహాసుండు నిదుర మేల్కాని, సరసీ జలంబులం బ్రక్షాళితపాణిపాదవదనుండై నడగని నెక్కి వడిగ నప్పురంబునకు వచ్చి యెడనెడ శుభశకునంబులు పొడగనుచుఁ బ్రధానివాకిటికిం జని పణిహారిచేఁ దనరాక మంత్రికుమారున కెటింగించుటయు, నతండు పుళిందకుని సుతుండు చంద్రహాసుండు వచ్చినాఁడనిన విని ససంభ్రమం బుగా నెదుర్కొని గాఢాలింగనంబు గావించి సంతసంబున నేకాంతప్రదేశంబునకుం జని పుళిందుని సేమం బడుగుచుఁ

---

* "నడుమ యకారంబు వ్రాసి" యనుటకు మాఱు "ముకారము యకారంబుగ దిద్దియనుట లెస్సగానుండును."

దండ్రి ముద్రవైచిన పత్రిక నొసంగినఁ గైకొని "శ్రీమత్సకల గుణసమృద్ధుండైన దుష్టబుద్ధి కుమారుండగు మదనునిదీవించి వ్రత్తెంచిన శుభప్రయోజనంబు- పుళిందునిముద్దుపట్టి, కుల స్థానపౌరుషంబులు గలమేటి, యెల్లప్పుడు మనకుమహాహి తుండు, వీనిం గనుంగొనిన యాక్షణంబున సందేహంబుమాని విషయనొసంగినావచ్చునంతలో నెల్లకార్యంబులు చక్కఁ బెట్టునది" యను వక్కణ చదివికొని సంతసించి నాసహో దరికిం దగినవరుండు దొరకె మేలుమేలనుచు, మాహూర్తి కుల రావించి యారాత్రి శుభలగ్నంబు గలుగుట వలన వివాహంబు గావించి మహేంద్రవైభవంబున సముచితవిధా నంబు లాచరించుచుండె. అక్కడ దుష్టబుద్ధి, చంద్రహా సుం డింతకుఁ గొంతలంబు సేరి మత్కుమారునిచే నీయం బడిన విషంబువలన నిహతుం డౌఁగదా! నాతలంపు నెఱ వేఱు. మునులవాక్యంబు లబద్ధంబులయ్యె; నని సంతసిం చుచుఁ బుళిందకునిం బట్టి సంకెల వేయించి యతనిపట్ట ణంబు చూఱలాడించి మూఁడవనాఁటి వేకువజామున నతి త్వరితంబుగ బెస్తల జంకించుచు బంగరుపల్లకినెక్కి కొంతల పురీప్రాంతంబునకువచ్చు నెడ నొక్కకృష్ణసర్పం బడ్డంబుగా వచ్చి మానుషభాషణంబుల నిట్లనియె. "నేనీపట్టణంబులో బహు నిక్షేపంబులు రక్షించుచుంటి. వానికిం గర్తయగు వాఁడు వచ్చె; నింక నేనుఁ బోయివచ్చెద" నని పలికి రసా తలంబునకుం జనియె. అంత నయ్యమాత్యుండు పామువలి

కినమాట పాటిసేయక పురంబుసొచ్చి చూతపల్లవతోరణా లంకృతంబులును, రంభాస్తంభసంభృతగేహాళీద్వారంబులు ను, జందనోదకసంసిక్తభూతలంబును, నగురుధూపధూపితం బునైన రాజవీథియుఁ దన నగరునుం గాంచి పట్టణాలంకర ణంబునకు హేతువేమి యని యడిగి చంద్రహాసునకు విష యను వివాహంబు సేయుటగా నెఱింగి వీఁపునెటుక్కుమనఁ దటుక్కున గృహంబుసొచ్చి "యేనేమి వ్రాసితిని దానేమి చేసె' నంచుఁ బండ్లుకొఱుకుచుఁ గుమారుని బిలిపించి "యోరీ దురాత్మకా! నేఁటివఱకు నాయానతి దాఁటవు. ఇప్పు డేమిగావించితి"వనిన మదనుండు కరంబులుమోడ్చి స్వహస్తలిఖితం బైనపత్రికఁజూపుటయు నతండు నావక్క ణంబుసూచి యచ్చెరుపడుచునుండ, మదనుండు తండ్రి నవలోకించి "దేవరయానతి శిరంబునం బూని ప్రాణపదం బైనముద్దుచెల్లెలిని నొసంగితిని. ఇతని కెప్పు డెడరు వచ్చు నప్పుడు ప్రాణంబులు విడువం గలవాఁడ నని ప్రతినగొం టి" ననుటయుఁ దనయుని విశ్వసింపక కపటంబు మనం బున నణంచి కుమారికయు నల్లుండు వచ్చి దండంబు వెట్టినఁ గైతవంబుగా దీవించి బాలహారిణమ్ములఁ జూచిన కొల్పులివితంబున మనంబునహుమ్మని మ్రొయుచుఁ గైత వోపచారంబుల వారల నాదరించి నాగవల్లి చేయించి యారాత్రి నిద్దుర పట్టక మఱునాఁటివేకువఁ "గూఁతురుఁ గొడుకునాకులంబు చెఱిచిరి. ఇంక మీఁదటంజంద్రహాసుం

డెచ్చరిక పడియెనేని ప్రమాదంబు వచ్చు" నని డెందంబు
నం దలపోసి 'యెత్తెఱంగుననైన వీనిఁ జంపి యమ్మహాముని
లవాక్యంబసిద్ధంబు సేసెద' నని నిశ్చయించి బ్రహ్మఘ్నుండు
గోఘ్నుండు శిశుఘ్నుండు గురుఘ్నుండు మాతృఘ్నుండు
పితృఘ్నుండు మిత్రఘ్నుండుయజ్ఞఘ్నుండుబంధుఘ్నుండు
స్త్రీఘ్నుండు ననంబరఁగిన పదుగురు కొండెగాండ్రం బిలి
పించి "నాఁటికి మీరు సేసిననేరంబు సైఁచితి. నేఁటికేని
యు నాశాసనక్రమంబున నడువుండు. సంధ్యారాగసమ
యంబునఁ బురంబునకు బయట నరణ్యసమీపంబుననున్న
కరాళకాళికోవెలలో మీరలు డాఁగియుండుఁడు. ఆసమ
యంబునఁ నొంటిగాఁ గాళికను సేవింప నెవ్వఁడు వచ్చునో
వానింబట్టుకొని రెండు తుండెంబులుగా నఱకివైవుండు.
ముందువెనుకలు చూడంబనిలేదు. ఇట్లు చేసితిరేని నాకు
నడుచురాజ్యంబులో నర్ధరాజ్యంబునిత్తు. మత్ప్రియపుత్త్రుం
డైన మదనునితోడ, సందేహింపకుం" డని పంపుటయు, నా
చండాలు రియ్యకొని మద్యపానంబు సేసి క్రొత్తగా సానలు
దీఱిన కత్తులు గేలంగైకొని మూఁడవజామునఁ గాళికాసద
నంబునకుం జని యడంగి యుండిరి. ఆసమయంబున దుష్ట
బుద్ధి చంద్రహాసుని రావించి నెనరు దోఁప నిట్లనియె.
అల్లుఁడా! నీకు శుభంబు గలుగునట్లుగా మత్కులధర్మంబుం
దెలిపెద. మాయింటఁ బెండిలియైన యల్లుండు సంధ్యా
రాగసమయంబునఁ బురసమీపచండికాసదనంబునకుంజని

సేవసేసిరావలయును. ఇది తరతరంబుల నడచు కులాచారంబు. నీవు నట్లాచరింపుము. అనిన విని చంద్రహాసుం డట్లయగుంగాక యని సమ్మతించె. అంతఁ గుంతలదేశాధీశ్వరుండు నిజశరీరపతనారిష్టంబులు గని పురోహితుండగు గాలవుఁ రావించి నమస్కరించి కనకపీఠంబున నునిచి “ మునీంద్రా! నాశరీరచ్ఛాయ శిరంబు లేకయె కనంబడియెడు నిది యరిష్టం బని విందు. రాజ్యంబుమీఁదియాసం దొఱంగితి. హరిచరణసరోరుహంబులు భజియించి ధన్యుండ నయ్యెద. అరిష్టలక్షణంబులు వినంగోరెద; నెఱింగింపు” మనవుడు గాలవుం డిట్లనియె.

—:అరిష్టలక్షణంబులు:—

రాజేంద్రా! తొల్లి దత్తాత్రేయుం డలర్కునకు నే తెఱం గెఱింగించె నీకుఁ జిత్తసమాధానంబు గలుగునట్లుగాఁ దత్క్రమంబుదెలిపెద. ధ్రువు వసిష్ఠు నరుంధతిని జూచి నఁ దెలియకుండిననరునకు సంవత్సరంబులోపల, నగ్నియందుఁ గిరణంబులు సూర్యబింబంబునఁ గిరణరాహిత్యంబుం గనువాఁడు పదునొకండునెలలలోపల, బక్కవాఁడు బలిసినను బలిసినవాఁడున్నట్లుండి బక్కచిక్కినను నెనిమిదినెలలలోపల, నడచునప్పుడు వ్రేళ్ళనియు గుదికాళ్ళనియు ఖండితంబులైనట్లు లడుగుజాడం గనంబడియెనేని యేడునెలలలోపలఁ, గాకి గ్రద్ద గూబ శిరంబున సోఁకెనేని యాఱునెలలలోపల, నభ్యంగసమయంబున మేని చర్మం బదరెనేని

యయిదునెలలలోపల దననీడ వేఱొక్కలాగున నుండెనేని నాలుగునెలలలోపల యమునిదిక్కున మేఘరహితం బైన గగనంబున మెఱపు గనంబడియె నేని మూఁడు నెలలలోపలఁ, దనబింబంబద్దంబునఁ దలలేకకనంబడియెనేనిరెన్నెల్ల లోపలఁ దనశరీరంబున నిర్వ్యాజంబుగా శవగంధంబుగలి గెనేని పక్షంబులోపల, జలకమాడినఁదడి తోడననశించె నేనియు హృదయమధ్యంబునసలందినచందనంబు శీఘ్రంబ యెండె నేని యు నీరుగ్రోలిన దాహంబు నిలువ దేని యు నయిదుదినంబులలోపల యమసదనంబునకు వేంచేయుట నిశ్చయంబు. మనుజులలోచనంబులలోఁదనరూపంబుగాన రాదేని వీనులలో వ్రేళ్ళు సొనిపినయెడఁ బ్రాణఘోషంబు వినంబడదేని శీఘ్రంబ శరీరహాని సంభవించు. తన నీడఁ దాను భక్షించునట్లును గేశంబులు నుముకయుఁ దినిన యట్లును దిగంబరుండైన జైనపన్యాసినవ్వుచు దగ్గఱ గం తులు వేసినట్లును నాపాదమస్తకంబుఁ దైలంబు నలందికొని భూతలంబునం బడి నిద్రించునట్లును భయంకరాకారు లైన బంటురౌతులు వెంటఁబడినట్లును గుదియలవారు పొడిచి నట్లును నల్లనిశూద్రులు తఱిమి ఱాళ్ళువేయునటును నీలి చీరగట్టికొనినకాంత దక్షిణాభిముఖంబుగాఁ బోవ దాని వెంబడిఁబోవునట్లును స్వప్నంబు గన్నవారికి మరణంబు ధ్రువంబు. అరిష్టంబులు సంభవించినయప్పుడు జపహోమ సురార్చనాదులుచేయుంచి సర్వసంగంబులు నిరసించి యిం

ద్రియ వికారంబులు జయించి నదీజలంబు సముద్రజలంబు నం జేర్చినయట్లు జీవునిఁ బరమపురుషుండైననారాయణుం జేర్చితత్త్వరహస్యకోవిదు లైనపురుషులు ధన్యులగుదురు. అని గాలవమునీంద్రుండు పలుకుటయుఁ, గుంతలాధీశ్వ రుఁడు గుణునంబు నూడ్చు మహానాగంబు తెఱంగున రా జ్యభోగంబులు విడువం దలంచి మంత్రికుమారుం డైనమద నునిం బిలిపించినఁ నతండు వచ్చి మ్రొక్కి యేమికార్యం బున నియోగించెద* వనిన మీయల్లుం డగు చంద్రహాసు నీక్షణంబ పిలిపింపుము. మత్కుమారిక యగు చంపకమా లినిం బరిణయంబు సేసెద ననుటయు, వల్లె యని ముకు ళితహస్తుండై యతివేగంబునం దనగృహంబునకుఁ జనియె.

—:చంద్రహాసునకుఁ గుంతలరాజ్యపట్టాభిషేకము.:—

అట్టియెడ సంధ్యారాగసమయంబునఁ జండికాపూజ నంబునకుం దగిన పూజాద్రవ్యంబులు గైకొని యొంటిగాఁ బోవుచున్నట్టి మఱంది నవలోకించి మదనుండు "రాజనందనా! కుంతలనాథుండు ని న్నీక్షణంబ తోడితెమ్మనె" ననవుడు నతండు "మామయానతిం జేకొని శాంభవీపూజనంబునకుఁ బూజాద్రవ్యంబులు గొనుచుం జనియెదఁ జండికాపూజా నంతరంబ వచ్చెద" ననిన మదనుండు "దేవపూజనంబు నీకు బదులుగా నేను జేసి వచ్చెద నీవు రాజసమ్ముఖంబునకుఁ బొమ్మ"నియతనిచేతనున్న గంధపుష్పాక్షతాదిపూజాద్రవ్యం బులు గైకొని తా నెక్కిన గుఱ్ఱంబును ఛత్రచామరాదులు

నతనికి నొసంగి నంపిన, నాచంద్రహాసుండు సత్వరంబుగా
జని ప్రణమిల్లి నిలుచుటయుఁ, గుంతలవిభుండు గాలవసం
యమీంద్రునిశాసనంబునఁ జంద్రహాసునకుం జంపకమా
లినిం బెండ్లిసేసి తనసింహాసనంబున నునిచి పట్టంబు గట్టి
సమస్తరాజ్యంబు నతనికొసంగి విరక్తుండై తొల్లియనుభవిం
చిన భోగంబులఁ దలంచి యేవగించుచుఁ దపోవనంబునకుం
జనియె.

అవ్విధమ్మంత్రికుమారుండు నగర ప్రాంతంబునఁ గాం
తారసమీపంబున రుద్రకాంతాసదనంబునకుం జనుటయు
నమ్మహాధ్వాంతంబున నక్కోవెలలోన డాఁగియున్న పరశు
హస్తులు పైఁబడి యాయుధంబులం గ్రుమ్మి పడవైచిరి.
ఇక్కడఁ జంద్రహాసుండు చంపకమాలినివివాహంబైకుంతల
రాజ్యసింహాసనారోహణంబునమహోత్సాహంబు నొంది
వందిసందోహంబులు కైవారంబులు సేయ వేలకొలందులగు
వేత్రపాణులు సాహోనినాదంబుల నెచ్చరికలు దెలుపుచు
ముందటంగ్రందుకొను నందడులు తొలంగింప మెఱుంగుల
పరంపరలంబోలె శతముఖసహస్రముఖంబులుం గలదివ్వ
టీలు పెక్కువేలు నివ్వటిల్లఁ జంద్రజ్యోతులనేకసహస్రం
బులు ప్రకాశింపఁజంపకమాలినీసమేతంబుగా శచీసమేతుం
డైనయాఖండలుండునుంబలెఁ దెల్లయేనుంగునెక్కి యక్క
జంబైనవిభవంబునఁ బురప్రవేశంబుగాఁ జనుదెంచి మంత్రి
గృహంబువాకిట మదావళంబు డిగ్గి యంతకమున్న చారు

లచే నిజవృత్తాంతంబు విని కలంగి యెదురువచ్చిన మామ
గారికిం బ్రణమిల్లి మదనుండు కాళికాగృహంబునకుం
జనకు బదులు వోవుట యుం దాను రాజసముఖంబునకుం
జనుదెంచుట యు మొదలగు వృత్తాంతంబు నాద్యంతంబు
సవిస్తరంబుగా నెఱింగించిన నమ్మంత్రి నిప్పులు ద్రొక్కిన
గతిం బొక్కిపడి ముఖవికారం బణంచికొని కైతవప్రియం
బున నల్లునియుల్లంబు పల్లవింపం జేసి నగరికిం బోవం బనిచి
యయ్యమాత్యవర్యుం డత్యాహితంబునం దలయుం జీరయు
వీడం గాళికాగృహంబునకుం బఱచి ఖండితశిరస్కుం డైన
కొడుకుం గని సంతాపంబు నొంది "శ్రీవిష్ణుభక్తునకు ద్రో
హంబు దలంచిన పాపాత్ములయత్నంబులు ఫలించునె"
యని యాదేవిబలిపీఠంబునం బెట్టుగాం దాంకి భగ్నశిర
స్కుండై ప్రాణంబు లెడంబాసె. అంత వేగుజాము కట
యుం జండికం బూజసేయ నర్చకుండువచ్చి కోవెలవాకిటం
బడియున్న మంత్రినిం దత్కుమారునిం జూచి యెట్లు పోలి
సిరో! యేమిదుర్నిమిత్తంబో! యని మొత్తుకొనుచుంబఱతెంచి
చంద్రహాసున కెఱింగించుటయు నతండు పాద[illegible]రియై కాళి
కాగేహాళీప్రాంతంబునం బడియున్న సచివుం దత్కుమా
రునిం గాంచి శోకసంతప్తుం డై వీరల బ్రతికింపక పోయితినేని
నాకపకీర్తి పాయ దనుచుం జతురస్రంబుగా బాహుమాత్ర
ప్రమాణంబున నారుద్రాణిసన్నిధిని హోమకుండంబు
త్రవ్వించి పావకునిం బ్రజ్వలింపం జేసి శర్కరా తిల పాయస

—: చంద్రహాసుఁడుదుష్టబుద్ధినిమదనునిబ్రతికించుట. :—

ఘృతంబులతోఁ గూర్చి తనమేనిమాంసఖండంబులు ఖండించి వేల్చి "దేవి! నీవు శ్రీవిష్ణుదేవునిచిచ్ఛక్తివి, గావున, నీకుం బ్రియంబుగా శిరంబు పూర్ణాహుతి గావించెద"నని ఖడ్గంబు జళిపించునంతలో నవ్వైష్ణవశక్తి యప్పుడమిఱేని కరంబు వట్టికొని "వీరప్రతాపా! నిసాహసంబునకు మెచ్చితి వలయువరంబు గోరు మనుటయు "మంత్రిని నతని కుమారుని మునుపుగా బ్రతికింపుము. నాకు నారాయణ చరణారవిందంబుల దృఢభక్తినొసంగు" మనిన నాభద్రకాళి యు, నట్లేయగు, నదియునుం గాక బలపరాక్రమసమున్న తులైనసుతు లిరువురు నీకుంగలిగెద రని చంద్రహాసుని డాయం బిలిచి హస్తమస్తకసంయోగంబు గావించి భగవంతుండైన రమాకాంతుని స్వరూపరూపగుణవిభూతివిశేషంబులు, జీవాత్మపరమాత్మస్వరూపంబులును, సంసారనివృత్తి ప్రకారంబును, మోక్షస్వరూపంబును దత్త్వవిజ్ఞానంబునుం దెలిపి చండిక యంతర్ధానంబునొందుటయు,నయ్యమాత్యుం డును దత్పుత్త్రుండునునిదురమేల్కనినచందంబున సమాగత ప్రాణులైరి. తోడనె యాచంద్రహాసునిపయిం బుష్పవృష్టి గురిసె. దేవతలు గొనియాడిరి. అంతనాచంద్రహాసరాజేంద్రుఁడు నమాత్యునిం దత్కుమారునిం దోడ్కొనిపురంబునకు వచ్చి యాదరించి గృహంబున నునిచి, తల్లిదండ్రులైన మేధావినిం బుళిందునిం బిలిపించి, వినయంబున మ్రొక్కి

యభీష్టభోగంబులు సమర్పించి చంపకమాలిని యందును విషయయను యోషామణియందును బద్ధాత్ముండు మకరధ్వజుండు నను నిరువురు కుమారులం గాంచి బహుయాగంబు లాచరించి ముకుందచరణారవిందన్య స్తమానసుండై మున్నూటునసంవత్సరంబులనుండి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు నున్నవాఁడు.

అని నారదమునీంద్రుం డర్జునా! యివ్విధంబునసీర్ధ్వ్యాసూయాపరుండైనయాదుష్టమతి నరకంబునం బడకయుండు టకుఁ గారణంబు గలదు వినుము. మున్ను దానుభజయించు సాలగ్రామంబు శ్రీ తులసీ దళంబులతోడం గూడ మ్రింగియుండె. అది కారణంబుగా నతని కిహంబున దైవానుకూల్యంబు తప్పెంగాని పరలోకబాధ లేదాయె. సాలగ్రామతీర్థంబు శిరంబునఁ జల్లికొనిన మానవులకు నేఁబదికోట్ల యోజనంబులవిస్తారంబైన భూమండలంబునంగల పుణ్యతీర్థంబు లెల్లనాడినఫలంబు లభించు, సాలగ్రామంబు ధరించుటవలనఁ జతుర్దశ లోకంబులు ధరియించినపుణ్యంబు దొరకు. సాలగ్రామదానంబున భూ చక్ర దానఫలంబు గలుగు. సాలగ్రామ పూజవలన సకల దేవతలఁ బూజంచిన సుకృతంబు చేకూరు. సాలగ్రామ వర్ణనంబువలన సకలవేద పారాయణఫలంబు సిద్ధించు. సాలగ్రామంబు సన్న్యాసియు ననుసీరెందును శ్రీవిష్ణుదేవునకు స్థావరంబు చరంబునైన దేహంబులని బ్రహ్మకొనియాడుచుండు.

అంతకంటె శ్రీతులసియధికంబని పెద్దలు మందలింతురు. శ్రీకృష్ణదేవుండు శిరంబున నెమిలిపించెమును గర్ణంబులమక రకుండంబులను నురంబునఁ గౌస్తుభంబును ధరియించు నంతకంటె శ్రీతులసీదళంబతిశయం బని ధరియించుచునుం డు. ఇక్కతవిన్నవారలకభీష్టంబులు చేకూరునని పలికి నా రదమహాముని దేవలోకంబునకుం జనియె. అంతనర్జునుండు విస్మయంబు నొంది తోడిరాజులతోఁ జంద్రహాసునిం గొని యాడుచుఁ గొంతలంబు చేరంబోయిన నారాజకుమారులు

—: చంద్రహాసునికొడుకులు మఘాశ్వంబులంబట్టుట :—

బలపరాక్రమసంపన్నులయిన మకరధ్వజ పద్మాక్షులను ము న్నాఁడీ పఱతెంచిన జన్నంపుఁదేజులఁ బట్టికొనిపోయి తం డ్రి సముఖంబునఁ బెట్టిన జంద్రహాసుండు గనుంగొని "యివి ధర్మనందనుని మఘాశ్వంబులు. వీని సంరక్షించు టకుఁ గిరీటి వచ్చుచున్నవాఁడు. అతని మున్నాఁడీ యుత్త రంగంబులు పాఱివచ్చె. కుమారులారా! మీరలు పదియై దు దినంబు లీ రెండుగుఱ్ఱంబులను రక్షించుచుండుఁడు. ఇంతలో వారలు రాకుండిరేని ధర్మసుతునియాగంబుకొదవ పడకుండునట్లుగా మనమేపంపుదము." అని పలుకుచుండు నంతలోఁ బార్థుని మొలగోలుమ్రోఁకల కలకలంబు భూన భోఽంతరంబులు, దిక్కులు వ్రక్కలింప వినంబడుటయుం జంద్రహాసుండు ముఖచంద్రహాసచంద్రిలు గ్రందుకొనఁ గొడుకులంజూచి మీరలుసకలసైన్య సమేతంబుగా మోహ రింపుం డనుటయు, వారలు తత్పురంబు బయలు వెడలి

యర్ధచంద్రవ్యూహంబుగా వేూహరించియుండు నెడ శ్రీకృష్ణదేవుం డింద్రనందనునితో “వీఁడు చంద్రహాసుం డనుమహారాజు; పరమవైష్ణవుండు; ఇతండు విద్యచేత విజ్ఞానంబుచేత వృద్ధుండగు నైనను సమరాంగణంబున యౌవనస్థుండు సుమ్ము.” అని పలుకునవసరంబునఁ జంద్రహాసుండు నిజసేనలఁ దలకడచి వచ్చి యర్జునునియరదంబున శంఖచక్రగదాపద్మహస్తుండును గౌస్తుభమాలికా కిరీట కేయూర మకర కుండల మేఖలాదామ మంజీరాది దివ్యభూషణభూషితుండును, సనకసనందనాదిమహామునిధ్యానగమ్యుండును నైన శ్రీగోపాలదేవునిం గని భక్తిభయవినయసంభ్రమంబులు మెఱయ శరశరాసనంబులు పాఱవైచి మాణిక్యరథంబు డిగ్గనుఱికి “యదునందనా! శ్రీకృష్ణా!యని సాష్టాంగదండప్రణామంబు గావించి లేవకుండిన శ్రీవాసుదేవుండు తాను వరదంబు డిగ్గి నిడుదభుజంబులు సాఁచి లేవనెత్తి కౌఁగిలించి కొనినవ్వసాచింజూచి “నాకితండు నిజభక్తుండు, త్రికరణంబుగా నన్ను నమ్మినవాఁడు. బ్రహ్మరుద్రాదుల కేనియు నజేయుండు. ఇతనితోడ సమరంబు వలదు. కౌఁగిలించికొమ్మనుటయు, గాండీవుండును “నాకురువంశంబు నేఁటికిఁ బావనంబయ్యె. నాజన్మంబు సఫలంబయ్యె.” ననిచంద్రహాసునిం గౌఁగిలించికొనియె. అంతఁ, గుంతలేశ్వరునియాజ్ఞ వలనఁ దత్తుమారుండైనమకరధ్వజుం డశ్వమేధాశ్వంబుల రెంటిఁ గొని వచ్చి శ్రీహరిసన్నిధియందు నిచి కృష్ణార్జును

లకునమస్కరించిన, నయ్యవసరంబున రాజసమాజంబుల తోఁదేజస్వియైనచంద్రహాసుండు సుధారసనిరాసంబు లైన వాగ్విలాసంబుల నుపచరించి వాసుదేవునిఁ దనపురంబు నకుం దోడ్కొనిపోయి యచట దుష్టబుద్ధిమదనులఁ, జం పకమాలినీవిషయలఁ, బద్మాక్షమకరధ్వజుల, మఱియునుం దక్కినబంధుజనులఁ, గానిపించి శ్రీకృష్ణపదారవిందభజనా యత్తచిత్తుండై తనకుం గలరాజ్యం బంతయు ముకుందున కొసంగి, యనంతరంబ గాలవమహామునింబిలిపింప నతండు సచ్చిదానందమయుం డైనశ్రీకృష్ణదేవునివిగ్రహంబుఁ గనుం గొని పులకాంకితగాత్రుండును హర్షాశ్రుజడీకృతనేత్రుం డునై ముహూర్తమాత్రంబు తన్మయుం డై యూరకుండె. అంత రుక్మిణీకాంతుండు కుంతలేశ్వరుం డొనర్చు నర్చనల సంతసిల్లుచు దివసత్రయం బతనిపట్టణంబున వసియించి నా లవనాఁడు చంద్రహాసుండు తనకు సమర్పించినరాజ్యంబు తత్పుత్రులైన పద్మాక్షమకరధ్వజుల కొసంగి పట్టంబుగట్టినఁ జంద్రహాసుండు నందనులం జూచి "యీనందనందనుని చర ణారవిందంబులు భజించి మోక్షానందంబు నొందుఁడు. నాయట్ల కీర్తిఁజెందుఁ" డనుచు దీవించి బుద్ధి సెప్పి వార లచే వీడ్కొని చతురంగబలంబులు గొలువ నవ్వాసుదేవుం దోడై వెడలె.

అంత నమ్మఘాశ్వంబులు నానాభూములు సీమలు జన పదంబులు నదంబులు హ్రదంబులుఁ గ్రమించుచుఁ జను

చుండఁ దత్తద్దేశాధీశులు మెప్పునకప్పంబులుగొని భక్తియుక్తులై సేవింప విక్రమోపార్జనుం డైన యర్జునుఁడు హరియును హరుల వెంబడిం జనునెడ నవి యుత్తరసముద్రతీరంబునకుం జని యందుఁ గనుంగొనుచుండ సాగరమధ్యంబునకు దాఁటుటయు నమ్మహీపాలు రందఱు నివ్వెఱఁగంది నిశ్చేష్టితులై యంబుధి సాధించువిధంబు తెలియక విహ్వలత్వంబు నొంద శ్రీకృష్ణుండు మయూరధ్వజు నర్జునుం బ్రద్యుమ్ను హంసధ్వజు బభ్రువాహనునిం బిలిచి "మీరథంబులకు దశదిశాభాగంబుల గిరివనసముద్రాది దుర్గంబుల నడ్డంబు లేదు గావున మీరేవురు నావెంబడి రం" డని సకలదళంబుల నచ్చటనిలిపి యంబుజాక్షుండు రథారూఢుండై సముద్రంబు సొచ్చి వెదకి యొక్కదీవియందు జీర్ణశరీరుండును శ్మశ్రుజటాపటలభూషితుండును భానుసహస్ర తేజుండు నై చివికిన వటపత్రంబులు గొన్ని శిరంబునకు నడ్డంబుగా వైచికొని యున

—:శ్రీకృష్ణాదులు బకదాల్భ్యునిజూచుట:—

పరతత్వహరిధ్యానానందసాగర మగ్నుండును పరతపఃప్రాగల్భ్యుండు నగుబకదాల్భ్యుం గనుంగొని యేవురుమహారథులతోడంగూడ రథంబులు డిగ్గి నమస్కరించుటయు నమ్మహాముని శ్రీకృష్ణునిం గనుంగొని యివ్వెన్నుని కెన్ని వింతలు! ఇమ్మూర్ఖుల కింతనం డడి నెందులకుం గొనివచ్చె? అని యసహ్యపడుచునుండ నరుండు మెల్లన నత్తపోధనునిం జేరి కేలు మొగిచి "మీశరీరంబున వింతలు గనుపట్టు

చుచున్నయవి నందునందులఁ బుట్టలుపెట్టె. అందున నూ
ఱువేయుం బడగలుగలసర్పంబులు దర్పంబున నటియించు
చున్నయవి. మోఁకాళ్ళ మోఁచేతుల మహావృక్షంబులు
పుట్టె. కర్ణంబుల గూండ్లు కట్టుకొని యనేకపక్షిసహస్రం
బులు సంచారంబులు పేయుచున్నయవి. మీరు జీర్ణంబు
లగువటపత్రంబులు గొన్ని తలమీఁద వైచికొనియున్నవా
రలు. ఇది యేమి?" యని యడుగుటయు, నమ్మహాముని
నవ్వుచు "క్షణభంగురం బైనశరీరంబు నీటిబుగ్గచందంబున
నెప్పు డెవ్వేళ నవిసిపోవునో తెలియదు. సంగంబులు దుఃఖ
ప్రదంబులు, గృహారామక్షేత్రంబులు నశ్వరంబులు, అల్ప
కాలంపుబ్రదుకున కింతమాత్రంబు చాలదే యని మఱ్ఱాకు
శిరంబున కడ్డంబుగా నునిచికొని యున్నవాఁడ" అనిన విని
యర్జునుం డాశ్చర్యభరితమానసుండై "తపోధనా! మీకెన్ని
సంవత్సరంబు లయ్యె నానతీయవలయు" ననుటయు, నమ్మహా
ముని పార్థునింజూచి నేను జనియించినతరువాత మృతు
లైనతోమశులకు లెక్కలేదు. మార్కండేయుల నెన్నఁ
దరంబుగాదు. నేను బుద్ధియెఱిఁగినవెనుక నిరువది బ్రహ్మ
పట్టంబు లయ్యె. ము న్నొకనమయంబున సప్తసాగరంబు
లేకీభూతంబులై మహాప్రవాహంబుగా వచ్చునప్పు డిచ్చ
టికి భూలోకంబు భువర్లోకంబు సువర్లోకంబునుం దేలి యా
డుచు వచ్చె. అప్పుడొక్కమఱ్ఱిచెట్టిచ్చటనుండె. దానికి
సహస్రశాఖలు గలవు. శాఖకు వేయేసి బ్రహ్మాండంబులు

వ్రేలుచునుండె. ఆమఱ్ఱిచెట్టు కొనచివురాకునందు నొక్కచ క్కని చిన్నబాలకుండు పవ్వళించి కోమలం బైనపాదాం గుష్ఠంబు ముఖారవిందంబున నిడి చీకుచు వెకవెక నేడ్చుచు నవ్వుచు నుండె. వానిధర్మంబున నాప్రళయకాల మహామారుతంబునం గొట్టువడక యానముద్రంబు సుడుల లోనం దగులక సంచరించితి. ఆసుద్దు లిప్పుడేమిటికి; అర్జు నా! నీయొద్ద దీర్ఘబాహుండును నీలమేఘశ్యామలగాత్రుం డును గమలనేత్రుండును గౌస్తుభవనమాలికా కనకాంబర ధరుండును నైనయితండు నీకు బావ గదా? మీతోడం గూడఁ దిరిగి తిరిగి యీచందంబయ్యె. రమ్మపొమ్మనువారు లేక యొంటిగా సర్వంబునుం దానయై పోయిగానున్న వా నికి నాభియందొక్క కమలంబు గలిగె. దానియందు నా లుగు మొగంబులవాఁడు కొక్కఁడు గలిగె. వానికిం గలిగె నీచరాచరజగంబులు. అది చాలక నాఁటిచిన్నవాఁడు యదుకులంబునం బుట్టి పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రం బెండ్లియై మీవంటివారితో వియ్యంబు లంది యీసంసా రం బేమిటికిఁ దెచ్చికొనియె? అని నవ్వుచు "నోయీ! త్రైలోక్యకుటుంబీ! యిందు రావోయి!" యని శ్రీకృష్ణుం జేరం బిలిచి కౌఁగిటం జేర్చుటయు, నాశౌరి యమ్మునికి నమస్కరించి "యిరువదిబ్రహ్మకల్పంబులు చూచినపెద్దవు. విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండవు. కావున నీవే విష్ణుదేవుండవు. నీ వరుగుదెంచి ధర్మపుత్రునియాగంబు సఫలంబుగా నెఱవేర్ప

వలయు" ననుటయు, దాల్భ్యుండు "దేవా! నన్నీరీతిఁబ్రస్తుతించి గర్వం బనువెట్టి పట్టింపకుము. నీచందంబునకు వెఱతు. తొల్లి నాగర్వంబును బ్రహ్మగర్వంబును జెఱిచిన పుణ్యపురుషుండవు గావె? అక్కథ నీసఖులువినం జెప్పెద నని పలుకం దొడంగె.

—: బకదాల్భ్యుఁడు విష్ణుమహిమ సెప్పుట :—

అర్జునా! తొంటిబ్రహ్మకల్పంబున నొక చతుర్ముఖబ్రహ్మదేవుండు నాయెదుట నిలిచి "మునీంద్రా! చింపిముత్తాకుచాటున నేమిటికిఁ దపంబు సేసెదవు? వలయు వాంఛితంబుల నిచ్చెదఁ దపంబు చాలింపు" మనిన నతనిం గనుంగొని, నేనిరువదుండ్రు బ్రహ్మలం గంటి. వారిలో నీవు కడపటివాఁడవు. నీవేమివరం బిచ్చెదవు నే నేమిగైకొనియెద? నని నవ్వుచుండ నప్పుడు మాయిరువురనడుమ ధరణీచక్రంబువ్రక్కలించుకొనియొక్క యుత్పాతమారుతంబుపుట్టి మమ్ము నిరువుర నెత్తికొనివేఱొక్కబ్రహ్మాండంబులోఁ బండుటాకులవలెం బాఱవైచుటయు నందొక్క యెనిమిదిముఖంబులబ్రహ్మ మీర లెవ్వ రెచ్చటినుండి వచ్చితి రనిన, నేను జతుర్ముఖబ్రహ్మను, సత్యలోకంబున నుండుదు, నిమ్మౌనినాశిష్యుం డనుటయు, నాయష్టముఖవిరించి నవ్వుచు "నోరి! నాలుగుముఖంబులవాఁడవు. నీ వేమి! బ్రహ్మపట్టం బేమి! శిష్యుఁ డేమి! పాండిత్యంబులు మాని మాకు దాసులరై యుండుండనియె. అట్టియెడ నచ్చటమునుపటికంటెఁబదింత

లధికంబుగ నొక్క మహామారుతంబుపుట్టి మమ్మువ్వుర నెత్తికొని మఱియొక్క బ్రహ్మాండంబునఁ జొక్కాకులుంబలె బడవేయుటయు, నచ్చట, నత్యున్నతాకారులు నతివదాన్యులు నైనమహాపురుషులు మమ్మువ్వురంజూచి "మీర లెచ్చట నుండువార" లనిన, నయ్యష్టముఖబ్రహ్మ "నేను జగద్విధాతను, బద్మసంభవుండ" ననుటయు వారు మమ్ము మువ్వురం దోడ్కొనిపోయి పదియాఱుముఖంబులబ్రహ్మసముఖంబున నిలుపుటయు, నతండు తనసముఖమువారిం జూచి యిమ్మువ్వుర మనయూడిగంబులలో నిలువుఁ డని పలుకుచుండ, నర్జునా! యమ్మహాశ్చర్యం బేమనిపలుకుదు! నచ్చటఁ దాంటికంటె శతగుణంబుగా వేఱొండు చండమారుతం బుదయించి, మమ్ము నలువుర నెత్తికొని ముప్పదిరెండుమోముల తమ్మిచూలిసముఖంబునం బడవైచుటయు, నతండు నట్ల పలుక, నందొక్కచక్రవాతంబు పుట్టి, మమ్ము నేవుర నెత్తికొనిపోయి యఱువదినాలుగుమోముల యంబుజభవుని చెంతఁ ద్రోచె; నిట్లు క్రమక్రమంబున బహుపద్మసంభవుల తోడంగూడఁ జనిచని కడపటసనక సనందనాదిమహాముని సేవింతుండునుసహస్రముఖుండునుదుర్నిరీక్ష్యతేజోరాశియు నైన యొక్క సహస్రముఖపరమేష్ఠిం గన నతండు మమ్ము గనుంగొని ప్రత్యుత్థానంబు సేసి యర్ఘ్యపాద్యాదులొసంగి స్వాగతం బడిగి మీకృపాకటాక్షంబున నీలోకంబున నధికారంబు సేయుచు నున్నవాఁడ. నేనును నాశరీరంబును

మత్పరిజనంబులునుమీాయధీనంబులు. నాకేమికైంకర్యంబు నియమించెదరు! అనినఁ దొంటిపద్మసంభవు లందఱు గర్వంబు లుడిగి మదంబులు మాని బ్రహ్మత్వాహంకారంబులు దొఱంగిదండప్రణామంబులుసేసి "దేవా! నీవుసాక్షాదధోక్షజుండవు. నీయైశ్వర్యం బపారంబు. నీమహిమ నీకు సహితమెఱుంగం దరంబుగాదు; మహాసముద్రంబున ఫేనబుద్బుదంబులు పుట్టుచందంబున నీయం దనేకకోటిబ్రహ్మాండంబులు పుట్టుచుం గిట్టుచు నుండు;" నని వినుతించుటయు, సహస్రముఖుండైన యవ్విరించి వారల నాదరించి యాకమలసంభవుల నయ్యైపదంబుల నిలిపి నన్ను నిచ్చటికిఁ బనిచె. నాఁటిబడలికలు దీర్చుకొనుచు నిచ్చట నున్నాఁడ. కవ్వడీ! గర్వం బెవ్వరికిం గారాదు. అనినఁ గృష్ణార్జును లమ్మునిం బ్రార్థించి నవరత్నమయం బైనపల్లకియం దునిచి తోడ్కొని యచ్చటనున్న యాగహయంబుల మరలించుకొని సాగరంబు వెలువడి సమస్తరాజలోకంబు సంతసింపఁ జతురంగసేనాసమేతులై యవ్వలం దరలిరి.

—అర్జునుని రాకవినిసైంధవునిపుత్త్రుండుమృతుండగుట—

తదనంతరంబ యాగహయంబులు సింధుదేశంబు సొచ్చుటయుఁ, దద్దేశాధిపతి యగు సైంధవునికుమారుండుగోలువునందుండి మహారథికులతోడం గూడ గాండీవి యాగహయంబుల వెంబడి వచ్చె నని చారులవలన వినినమాత్రంబున గుండియ లవిసి దిగులునం బ్రాణంబులు పరిత్యజించె.

అంత దుర్యోధనసోదరి యైనదుస్సల మృతుం డగుతనయు
నిం గనుంగొని పదంబులు తొట్రుపడ నేడ్చుచు నగరంబు
వెలువడి వచ్చి శ్రీకృష్ణునిపదంబులపయిం బడి హాకృష్ణా!
ద్వారకానాయకా! అనాథనాథా! పార్థుండు మున్న నా
పెనిమిటిం జంపి యిప్పుడు నాబిడ్డనిం జంపె. అన్యాయ
మన్యాయము! నన్నుం గావవే" యని మొఱ్ఱయిడుటయు,
నర్జునుం డరదంబు డిగ్గి యయ్యమ్మకుం బ్రణమిల్లి "పుత్ర
శోకంబునం దల్లడింపకుము. మనపాల శ్రీహరి గలం" డని
పలుకుచు నంబుజనాభునిం దోడ్కొని యప్పట్టణంబునకు
వచ్చిన, నచ్యుతుండు కొలువులోనం గతజీవుఁడై పడియున్న
సైంధవకుమారునిం దనకరారవిందంబున నిమిరిన, నతండు
దిగ్గన లేచి నమస్కారంబు గావించిన, సభవార లందఱుం
బ్రమోదమానమానసు లై "ద్రుపదరాజనందన యభిమా
నంబు గాచినభయత్రాతవు! ఆర్తి నొందిన గజేంద్రునిం
గాచినదయానిధివి గదా! గదాధరా!" యని వినుతించిరి.
అంత సైంధవకుమారుండు కృష్ణార్జునులకు మ్రొక్కి నృత్య
గీతవాద్యంబులతో మహోత్సవంబుగా వారలం బూజించె.
అంతఁ గౌంతేయుండుఁ దోఁబుట్టువగుదుస్సలకును దత్పు
త్రునకును మత్తదంతావళంబు లనేకసహస్రంబులు, జవా
లక్షతురంగంబులు, నసంఖ్యాకరథంబులు, నపరిమితధవళ
నకరత్నభూషణాంబరంబులు నొసంగి ధర్మతనయునియజ్ఞం
బుఁ జూడరం డని ప్రార్థించి వారలు వెలిడలినయనంతరంబు

—: కృష్ణార్జునులు హస్తినాపురమునకు మరలుట. :—

సంవత్సరంబు సమాప్తప్రాయం బగుటంజేసి వారువంబుల స్వేచ్ఛావిహారంబులు మాన్పి, హస్తినాపురి కభిముఖుండ య్యె. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు రాజులం గనుంగొని ధర్మ పుత్రుం డసిపత్రవ్రతంబులు సలుపుచు బడలియున్నవాఁడు నేను మున్నుగాఁ జని మీపరిణామస్థితులు దెలియంజేసెద. తురంగంబులఁ గూర్చుకొని మీరు సాయంకాలమునకు రం డని పలికి యాకంసాంతకుండు కరిపురంబు చేరం జని య చ్చట గంగాతీరంబున రత్నకాంచన ప్రభాదేదీప్యమాన సభాంతరంబున మహామునిసమేతుండైన ధర్మతనయుంగనుం గొని ప్రణమిల్లి "జననాథా! నీప్రతాపంబున ఘోటకం బనాఘాటంబుగా సంచరించి వచ్చె. దిక్కులరాజుల నెల్లం గెలిచి నీయనుజుండు కప్పంబులు గొనివచ్చె" నని హంస ధ్వజుం డాదిగాఁ గలరాజన్యుల జన్యప్రకారంబు దెలియం జెప్పి యచ్చటనున్నమునిజనులకు నమస్కారంబును గుశల ప్రశ్నంబునుం గావించి కుంతి మొదలగు గురువనితాజనం బులకుం బ్రణమిల్లి తనకుమ్రొక్కినభీముని మాద్రేయుల సుభద్రాద్రౌపదుల నాదరించి, వృకోదరసహితంబుగా నిజ మందిరంబునకుం జని రుక్మిణీసత్యభామాదియోషారత్నం బుల యుల్లంబులు పల్లవింప నించుకవడి వినోదించి తోరణ వితానాదులచేఁ బురంబు సింగారింప నియమించి, పౌరులు పురోహితులు, సామంతదండనాథులు,తద్వధూజనంబులు

వారసుందరీబృందంబులు ధర్మరాజానుమతంబున బయలు మెఱయుటయు, భీమాదియోధవరులతోడంగూడ నమ్మాధవుండు చతురంగంబులు గొలువ బకదాల్భ్యు నెదుర్కొనుటకుఁ గదలి వికసితకుసుమసౌరభసంచరితం బైనపుష్కోద్యానసమీపంబున నర్ధచంద్రవ్యూహంబు పన్నించి నిలిచె. అంతఁ బద్మినీకాంతుండు పశ్చిమపర్వతంబు చెంత నిలిచె. అపుడు గంధతైలావసిక్తంబు లగు కరదీపికాసహస్రంబులు వెలుంగ నభినవశృంగారభూషితాంగులగు రాజపుంగవులు గొలువ, మంథానమథ్యమానమహార్ణవఘుమంఘుమితఘోషగంభీరం బైనసేనాకోలాహలంబుతోడ జలధరగర్భనిర్భేదనారంభ విజృంభమాణ మాణిక్యధ్వజంబులు చెలంగఁ, బ్రచండమారుతపూరితకులాచలదరీఝరీజృంభమాణగంభీరనిస్వనంబులఁ బురుడించు నిస్సాణరవంబులతోడ ననర్ఘ్యమణిమయశిబికాధిరూఢుం డైనబకదాల్భ్యమహామునీంద్రు వెంబడి నశ్వమేధాశ్వంబుల మున్నిడుకొని, గాండీవధన్వి యెదుట నున్నపుండరీకాక్షుతోడ సంధించుకొనియె. పౌరపురంధ్రీమణు లింద్రనందనునిమీఁదఁ జల్లుమౌక్తికంబులవలన భూమి రత్నగర్భ యయ్యె. వారలు చల్లెడు పూవులవలన గంధవతి యయ్యె. భీమసేనమాద్రేయముఖ్యులు బకదాల్భ్యమునీంద్రు పాదపద్మంబులకుఁ బ్రణమిల్లి ఫల్గునసేనాప్రకరంబులతోడం గలసి పట్టణంబునకుం జనిరి.

—కృష్ణుండుధృతరాష్ట్రునకువచ్చినరాజులనెఱింగించుట—

తదనంతరంబ, మహీపాలకు లందఱు విచిత్రంబులైన కానుకలు గొనుచు వ్రతదీక్షాకరుం డైనధర్మనందనునిపాదారవిందంబులకుం బ్రణమిల్లిరి. అప్పుడు విదురసంజయకృపాచార్యప్రముఖమిత్రబాంధవసుహృజ్జనులతోడం గూడంగాలువై యున్నధృతరాష్ట్రునిచెంతకుం జని మహీపాలకుల నెల్ల సముఖంబు సేయించి పుండరీకాక్షుండు వారల వేర్వేఱ యిట్లనియెఱింగించె. ఇతండు శౌర్యః మున్నిద్రుం డైననీలధ్వజుండు, స్వాహావధూవల్లభుం డైనవైశ్వానరుం డీతని యల్లుండు. ఇతండు చిత్రాంగదాకుమారుం డైన బభ్రువాహనుండు, రణంబున సాత్యకిప్రద్యుమ్నవృషకేతన కపికేతనుల జయించి సంజీవనరత్నంబుఁ దెచ్చి మగుడ బ్రతికించె. ఇతండు చంద్రహాసభూపాలుండు. ఇతనిచరిత్రంబు విచిత్రంబు. ఇతం డలిగెనేని దేవదానవులు వడవడవడంకుదురు. ఇతండు మయూరకేతనుండు. ఈరాజునౌదార్యంబు శౌర్యంబును వర్ణింప నాతరంబుగాదు. వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం బోయి నేను వేఁడినయెడఁ దనశరీరంబు సగంబుగోసి యిచ్చె. ఇతండు హంసధ్వజుండు; ఈరాజుకొమరులను బవరంబున గెలుచుటకై నేను బూర్వంబు సేసినపుణ్యంబులన్నియు వెచ్చపెట్టితి. వారలశిరఃకపాలంబులు రుద్రుండు హారనాయకంబుగా ధరియించె. ఇతండు వీరవర్మ; సర్వప్రాణిసంహారకర్త యైనయముం డీతనియల్లుండు. వీర లందఱు నొక్కరికన్న నొక్క రధికులు. వీరల నెల్ల నీకుమారుం

డైనయజ్ఞమండునిర్జించె. నీభాగ్యంబునకుం గొఱంత లేమి? అని వినిపించుచుండ ఫల్గునుండు ధృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించి తల్లికి మ్రొక్కుటయు (నామె) బహుళాస్త్రశస్త్రవ్రణకిణాంకితంబు లగు నతని యంగంబుల నిమురుచు మ్రొక్కిన కర్ణనందనుం గౌఁగిలించికొనియె.

తదనంతరంబ, ద్రౌపదిశుభముహూర్తంబున హాటకపుటికలో నానావిధంబు లైనవిత్తనంబులు గొనుచు మురారియయ్యమ్మ ననువర్తించి పిఱిందిదెస నరుదేర నానాపృథివీపాలకులు దూరంబున నిలువ యమనందనుండు సద్వరభూమిశుద్ధిగా నాఱువృషభంబులఁ బూన్చిన బంగరునాఁగలి గైకొనిమహామునులు మంత్రంబులు పఠించుచు వెంబడిరా యాగస్థలంబుదున్నె. అంత దీక్షితుం డగు ధర్మనందనుని రత్నకుంభసంభృతంబులును, గంధద్రవ్యపరిమళమిళితంబులునానావిధౌషధియుక్తంబులు నైన పుణ్యసలిలంబులచేఁ గుంతియు దేవకియు యశోదయు సాదరంబుగానభిషేకంబు గావించిరి. ఋత్విజులు నెనమన్నూట తొమ్మిది కుందనంపు టిటికలు గరుడాకారంబుగా నమర్చి యిట్లు లొకటొకటికి నినుమడిసంఖ్యగా గరుడాకారంబున నైదు వేదికలమర్చి శాస్త్రోక్తంబుగా నిష్టకాచయనంబు సేసి యష్టద్వారసమన్వితంబు నష్టాపదేష్టకామయంబును వివిధ విచిత్రతోరణధ్వజాలంకృతంబునుంగా యాగశాల గట్టించిబదరీబిల్వపలాశయూపంబు లిరువదియొక్కటి వరుసగా నిలిపి

—:ధర్మరాజశ్వమేధం బొనరించుట:—

స్రుక్స్రువంబులు నులూఖల జుహువు మొదలైన యజ్ఞ పాత్రంబు లలంకరించిరి. సంశతిబ్రహ్మకల్పజీవి యైన బక దాల్భ్యుండు బ్రహ్మయు, వేదవేదాంగ రహస్య నిస్సంశ యుండైన సాత్యవతేయుం డధ్వర్యువు, వసిష్ఠవామదేవరో మశగాలవ కపిలసుమంతభాగురి భరద్వాజ జమదగ్నిరైభ్య కౌండిన్యగౌతములు ఋత్విజులును గా, నరుణి పులహ పులస్త్యోపమన్యువిశ్వామిత్ర మధుచ్ఛంద విభండకధౌమ్య వాయుభక్షకులగక్షోఘ్నమంత్రపాఠకులు గానియమించిధర్మ నందనుండు, మృగశృంగధరుండును గృష్ణాజినాంబరుండు ను, గుశాసనాసీనుండు నై యున్నసమయంబునం బరాశర నందనుండు, రాజలోకంబు నవలోకించి, మీరలు కళత్ర సమేతంబుగా జాహ్నవీపవిత్రోదకంబుల ధర్మరాజునభిషే కింపవలయు ననియె. అంతట ననసూయయు నత్రియు, నరుంధతియు వసిష్ఠుండును, రుక్మిణియుశ్రీకృష్ణుండును, హి డింబయు భీమసేనుండును, సుభద్రయు నర్జునుండును, మా యావతియుఁ బ్రద్యుమ్నుండును, ఉషాకన్యయు ననిరుద్ధుం డును, ప్రభద్రయు వృషకేతుండును, ప్రభావతియు యౌవ నాశ్వుండును, సునందయు నీలకేతుండును, ధమ్మిల్లయు ననుసాల్వుండును, మొదలుగాఁ గల యిరువదినలువుర దంపతులు పంచపల్లవసమంచితంబు లైనకలశంబులుగొను చు మందమందగమనంబులం గదలి ముందట గీతవాద్య

నృత్యంబులు మొరయ గజాధిరూఢులై విప్రకన్యలు చల్లు ముక్తికంబులు మెఱయఁ, గుంతీదేవకీయశోదలం బురస్కరించికొని యరుగునమయంబునఁ గలహాఘటనావిశారదుం డైననారదుండు సత్యభామాగృహంబునకుం జని పూజలు గైకొని యిట్లనియె. "భామామణీ! మగండు నీదెసఁ గూర్మి గలవాఁడని మిగుల గర్వించియుండుదువు. నేఁడు పెద్దతనం బు రుక్మిణీదేవి కిచ్చె. అది యెట్లంటి వేని మూర్ధాభిషిక్తులైనక్షత్రియోత్తములు పట్టఁపురాణులతోడంగూడఁ జుట్టునం గొలువ, ఛత్రచామరంబులు మెఱయ భ్రాజిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణదేవునితోడం గూడ రుక్మిణీదేవి కలశాభిషేకంబు సేయుటకై జాహ్నవికిం జనియె నీచనువు వ్యర్థంబయ్యె," ననిన సాత్రాజితి కలహాశన మునిం జూచి యేకాంతంబునందును బ్రాణేశ్వరుండు నన్నుమఱచునే యని తన కేళిసౌధంబున నున్న మురారిం జూపిన సురముని విస్మితుండై విష్ణుదేవుని వ్యాపకత్వంబుఁ గొనియాడుచు యథేచ్ఛముగాఁ జనియె.

—:అశ్వమేధవిధి:—

అనంతరంబ,యరువదినలుగురు దంపతులు, కొంగుముళ్ళతోడంగూడఁ గుసుమగంధబంధుర హేమకుంభ:ంభరితగంగాతరంగిణీపవిత్రోదకంబులుదెచ్చి ఋత్విజులు వేదమంత్రంబులు చదువ హేమకటాహంబులం బోసి ధర్మతనయున (కభిషేక మాచరింపఁ బూతాత్ముండగు నతండు)

మఘాశ్వంబునకు నభిషేకంబు సేసి, మహామునులనెల్లఁగన కాసనంబుల నిడి గంధమాల్యాంబరభూషణంబు లర్పించి యథోక్తదక్షిణ లొసంగి యయ్యశ్వంబును యూపస్తంభం బునం గట్టినఁ దానిని పాంచాలియుఁ దానును బూజచేసి వలగొని, యగ్నిశిఖాముఖంబున గంధర్వలోకంబునకుం జను మనిన నయ్యశ్వంబు మోర యల్లార్చుచుఁ దనయభి ప్రాయంబు నభినయించిన నశ్వహృదయజ్ఞుం డైన నకు లుండు ధర్మజునింజూచి "క్రతుఫలప్రదాయకుం డైన శ్రీహరి తనముఖంబున నున్నవాఁడు. స్వర్గఫలం బేమి హెచ్చు!" అనియశ్వంబు దెలుపుచున్న దన శ్రీకృష్ణసహితంబుగా ఋ షులు సంతోషించిరి. అంత నగ్గంధర్వరత్నంబును మం త్రంబుల విశసనంబు గావించిన సౌమ్యుండైన ధౌమ్యుండు వాజిదక్షిణకర్ణంబు మెలినెట్టిఁ బాలు వెడలె. భీమసే నుండు పురోహితునియనుమతిని గృపాణంబు గొని యశ్వ శీర్షంబు ఖండించిన నది తేజోరూపంబున నెగసి సూర్యునిం గలసె. మురహరుండు నత్తురంగకళేబరంబు విశసనంబు సేసినఁ దత్తేజంబు శ్రీహరిలోనం గలసె. తన్మాంసరాశి కర్పూరరాశియైన మునులు గనుంగొని "కుంతీతనయాగ్రణి! నీభాగ్యంబునకుం గొలఁదిత యెయ్యది? అపఘనసారంబు ఘనసారం బయ్యె" నని సన్నుతులు సేయ నక్కర్పూరంబు ప్రథమాహుతిగా నాచార్యుండు నింద్రు నుద్దేశించి చేసిన నయ్యింద్రుండు చేయి చాఁచి యాహుతిం గైకొనియె.

అట్లే దేవత లందరు వేదవ్యాసు లొసంగు నాహుతులు సాకారంబుగా వచ్చి కైకొనిరి. త్రైలోక్యంబును దృప్తిం బొందె. పురోడాశప్రాశనంబును సోమపానంబునుం జేసి ఋత్విజు లానందించిరి. ధర్మనందనుండు పూర్ణాహుతి గావించి యవభృథస్నానంబు నాచరించె. ఆ యశ్వమేధయాజిని రాజీవాక్షుండు నందంద కౌఁగిటం జేర్చి యభినందించె. అంత ననసూయ మొదలగు వధూజనులు నీరాజనంబులు సేసిరి. అజాతశత్రుండు బకదాల్భ్యునకు రత్నమయ వృషభంబును వ్యాసునకు సకలభూమండలంబు దక్షిణగా నొసంగిన నతండు క్రమ్మఱ నాభూమి విక్రయించి యా ధనంబు దీనుల కొసంగె. ఒక్క యరదంబు నొక్కమదగజంబును నూఱుగుఱ్ఱంబులు నూఱు ధేనువులు నాలుగుసోలల ముత్యంబులు నలువురు సైన్యపతులనొక్కొక్క ఋత్విజునకు దక్షిణగా నొసంగి సభాసదులైన ద్విజులకు నపారంబుగా దక్షిణ లొసంగికోటిసువర్ణంబులు పదివేలగుఱ్ఱంబులు నూఱేనుంగులు నొక్కవరున సొమ్ములు వచ్చిన రాజులకెల్ల వేర్వేఱయొసంగి, యాదవులకెల్ల నందులకు రెట్టి ప్రత్యేకంబుగా బహుమానంబు సేసి రుక్మిణీప్రముఖు లైనగోపాలదేవునివనితామణులకు నపరిమిత రత్నభూషణంబు లొసంగి భీమార్జున మాద్రీపుత్రుల మన్నించి, యుధిష్ఠిరుండు నవరత్నఖచితసింహాసనంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రుక్మిణీసమేతంబుగానునిచి, యాతని దివ్యశ్రీపాదంబులు బంగరుపళ్ళెరంబు

లోఁ బన్నీటం గడిగి తడి యొత్తి గంధపుష్పదివ్యభూష ణాంబరంబుల నలంకరించి; యయ్యశ్వమేధ క్రతుఫలంబు సమస్తంబును దత్కరంబున దారవోసె. అప్పుడు పుష్పవృష్టియు దివ్యదుందుభిధ్వానంబును గలిగె. మఘపూర్తిగనుంగొని దేవతలు మునులు రాజర్షులు మహాపురుషులుహర్షం

—:భీముని పాకమహిమ:—

బునం గొనియాడిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు తనపాకచాతుర్యంబు నందఱకు నెఱింగింపంగోరి విందు సేసి బిరుసుమెత్తనయు నను(బ్రా)యియుఁ జిమిడికయుం గాక గరగరికయగు కలమాన్నంబును బద్ధకేసరచ్ఛాయ ననుకరించు పప్పును, దివ్యగంధబంధురంబులైన గోదుమపిండివంటలును నానారుచుల విచిత్రంబులైనశాకపాకంబులును భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపానీయంబులు మొదలగు సమస్తంబును నిమిషమాత్రంబున నమర్చి పసిఁడిపళ్ళెరంబుల నించి ఋషుల రాజుల బంధులను బంతులు దీర్చి సర్వాలంకారభూషితలైన యోషాసహస్రంబులచే వడ్డన చేయించుట యు, "జింపినారచీర లేమి సేసెడి వని మనంబున నెన్నకుఁడు, ఇవి ఖండశర్కరామయంబులైననమండెఁగలు. తెగినజందెంబు లివియేల యనకుఁడు, ఇవి వింతలైన గోదుమపూజంతికలు. ఔదుంబరఫలంబు లివి యని యెన్నకుఁడు, నమలిచూడుఁడు. మేలిపూర్ణంబులిడిన కుడుములు. తెల్ల నురుఁగు లేమిటి కంటికొనియెదు నని దూఱకుఁడు, యివి వా

సనాయుచిరంబు లైన పేణియలు" అని యొడంబడఁ జెప్పి చుఁ బడంతుకలు వడ్డింప మహామునులు భుజియించి గంధో దకధౌతహస్తాంబుజులై కర్పూరవీటికా సుగంధమాల్యం బులం దనిసి యనిలజునిఁ బలువితంబులఁ బ్రశంసించుచు యాగశాలం గూర్చుండియుండిరి. ఆసమయంబునవిరువురు బ్రాహ్మణులు తమలోనఁ గోలాహలంబుగాఁ గలహించుచు వచ్చి ధర్మనందనుం గనుంగొని యాశీర్వదించి మా వివా

—:కృష్ణధర్మరాజులు బ్రాహ్మణవివాదము వినుట:—

దంబు దీర్పవలయుననివ నతం డరుణిపుత్రలమాబక దాల్భ్యాది మహామునులు నీ గోష్ఠాలదేవుండును విన మీ వాదంబులు దెలుపుఁ డనవుడు, వారిలో నొక్కరుండిట్లనియె. "నా పేరు యజ్ఞశర్మ. ఈతనినామధేయంబు విష్ణుశర్మ. ఇతనికి నేనొక్క క్షేత్రంబు నమ్మితిని. ఇతం డా క్షేత్రంబు దున్నించువవు డొక్కనిక్షేపంబు గానంబడియె. ఆనిక్షేపంబు వ స్నత్తు క్షామ్మనిన నాకు నిమిత్తంబు లే దంటిని. అందుల కితండు మల్లాడుచు నున్నవాఁడు. మీర లితనికిఁ దెలియఁ బలుక రింపుం" డనినయనంతరంబ విష్ణుశర్మ యిట్లనియె. "ఇతండు నాకుఁ గ్రయంబు నేయునప్పుడు నిక్షేపంబుతోడం గూడఁ గానివవాఁడం గాను. నాకుఁ గార్యం బేమి? ఇతండు ధర్మం బెఱుంగని వెట్టివాఁడు, తనద్రవ్యంబు నా కేమిటికి? మీర లీతగవుదీర్పుం" డనుటయు, శ్రీకృష్ణదేవుండు నవ్వుచు నిట్ల నియె. విప్రవరులారా! మీర లిరువురు మూఁడు నెలలకు

మగుడ రండు; అప్పుడు తగవుతీర్చెదఁ బొండు వృథాజగ డంబు వలదనిన, వారలిరువురుఁ దద్ధనంబునగరికినప్పగించి చనుటయు, ధర్మనందనుండు శ్రీకృష్ణదేవుం గనుంగొని కబ దాల్భ్య వ్యాస కణ్వ వసిష్ఠాదిమహామును లుండఁ దగవు తేఱుగడసేయక యేల యూరకపొం డంటి వనిన, ముకుం దుం డిట్లనియె. "నీసమక్షంబున నానాసౌఖ్యగోష్ఠీవినోదం బులం బ్రొద్దు గడవునెడ నిదేమిటి వృథాసంవాదం బని పొం డంటిని. మాసత్రయానంతరమునఁ గలియుగంబు సం ప్రాప్తం బగు; అప్పటికి వీరల కీబుద్ధి యుడిగి మగుడఁ గల హించి మనయొద్దికి వత్తురు. అప్పుడు సమంబుగాఁ బంచి యిచ్చి పొం డందము. అంతియ కాదు. కలియుగాచారం బులు వినుము. వేద విహితంబులు గాని దురాచారం బులచేతను, జనులయన్యోన్యవైరంబులచేతను, అన్యాయ వర్తను లగు రాజులచేతను, స్త్రీద్యూత మృగయాపానాది దుర్వ్యసనంబులచేతను, ధర్మపత్నీ నిరాదరణంబుచేతనుబర దారపరిగ్రహంబుచేతను, వేశ్యాసంగమంబుచేతను;బరద్ర వ్యాపహరణంబులచేతను, నానాఁటికి రెట్టించు లోభ మో హ మాత్సర్యంబులచేఁ గలియుగంబు దర్పించి ధర్మంబు నొప్పించి యందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారం బులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగు వడ్లు గలిపి నకరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులు సంకరంబు లగు. అప్పు డే నొక్క రాజరూపంబున నవతరించి కొంతకొంతధర్మప్రతిష్ఠా

పనంబు సేయుడు" అని యానతిచ్చి శౌరి ధర్మనందనునిచే బహువిధసత్కారంబులు గైకొని పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రు భార్యలతోడంగూడ హంసధ్వజాదిరాజాధిరాజులు గొలువ, మహావైభవంబున ద్వారకానగరంబునకు వేంచేసి, సబహుమానంబుగా రాజుల నెల్ల నాయాపురంబులకుఁ బనిచి దివ్యభోగంబు లనుభవించుచు సుఖంబున నుండె. యుధిష్ఠిరుండును సకలధాత్రీమండలంబు నేలుచు నభీష్టభోగంబు లనుభవించుచు నానావిధదానంబు లాచరించుచు హరిపదారవిందంబుల డెందంబునఁ గుదురుకొలిపి యానందంబు నొందుచు నుండె. అని జైమినిమునీంద్రుండు మఱియు నిట్లను:—

"జనమేజయమహీపాలకా! అజాతశత్రుని,యశ్వమేధారంభంబును, యౌవనాశ్వహంసధ్వజచంద్రహాసాదిమేదినీవల్లభులవర్తనంబులును, శ్రీకృష్ణునిభక్తవాత్సల్యాదిదివ్యశ్రీగుణంబులును బ్రతిపాదించునట్టి యీయితిహాసంబు వినిన, జదివిన, వ్రాసిన, భారతరామాయణంబు లాకర్ణించిన ఫలంబును, గన్యాదాన గోసహస్ర తులాపురుషాది మహాదానంబులకంటెను నూఱింత లధికంబు ఫలంబు గలదు. ఆయురభివృద్ధియు, నభీష్టసిద్ధియు, హరిపదభక్తియు నభివృద్ధిఁ జెందు. ఈమహాపురాణంబు తేటపడ వినిపించిన విద్వాంసులకు రత్నభూషణంబులును రజతకనకంబులు రమణీయధవళచామరంబులుఁ బీతాంబరంబులు గ్రామంబు లొసంగి

డెందంబున నానందింపవలయు* నని జైమినిమునీంద్రుం డా నతిచ్చుటయు జనమేజయనరపాలుండు కౌతూహలాయత్త చిత్తుండై యమ్మునివరునకుఁ గనకాంబరంబులు, రత్నమయ భూషణంబులు...నపారంబగుగోసహస్రంబులు సమర్పించి చతుస్సాగరవేలావలయితమహీచక్రంబునేలుచుఁ దర్వాత సత్కథలు వినుచు శాశ్వతైశ్వర్యభోగంబు లనుభవించుచు నుండె.

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వరశ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికా ప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీ
సమేధమాన సముఖమీనాక్షినాయక
తనూభవ మీనాక్షీ దేవీకటాక్షలబ్ధకవి
తాసాంప్రదాయక వేంకటకృష్ణప్ప
నాయఁకప్రణీతం బైనజైమిని
భారతంబున నశ్వమేధపర్వ
మ్మను వచనకావ్యంబు
నందుఁ బంచమా
శ్వాసము.

పర్వము సంపూర్ణము.

అనుబంధము.

ప్రథమాశ్వాసము.

(అచ్చులో 7 వ పుట ప్రారంభము.)

అనిన విని ధర్మనందనుండు కృష్ణద్వైపాయనుం గనుంగొని మహాత్మా! నాతమ్ములు భీమార్జున నకులసహదేవులు యుద్ధంబున మిగులం డస్సి యున్నవారు! మహాబలుండును! కర్ణసూనుండును! నగువృషకేతుండు బాలుండు! ఘటోత్కచుండు మాకార్యంబున హతుండయ్యె నతనితనయుండగు మేఘనన్నుం డత్యంత బాలుండు గావున! వారల నిరువుర కయ్యంబునకుం బంపుట అయుక్తంబు యవ్వాని ప్రావునం గవ్వడి వైరిరాజులం బ్బరాజయంబు నొందించ్చె నాగోపాల దేవుండు దూరంబ్బననుంన్నవాండు గావున నియ్యాగం బ్బెవ్విధంబ్బున జాయంగ్గలవారము! అనిన విని భీమసేనుండు అగ్రజు నవలోకించ్చి శ్రీకృష్ణదేవుండు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండు యిచ్చట లెండన నేటికి! యద్దేవునిం దలంచ్చినమాత్రంబ్బున పాపంబ్బులు రూపణంగ్గు! సుకృతంబ్బులు లభించ్చు! నదియునుంగాక! యొక్కరహస్యంబ్బు వినుము! శ్రీవాసుదేవుని యానతి ప్రకారంబ్బున మనము కయ్యం బ్బొనర్చ్చి జ్ఞాతివధం బ్బొనర్చ్చితిమి! మింత్రియ కానిస్వతంత్రంబ్బుగా జేశినవారము గాము